

S. INŠEK
DOD GOLICE

LJUDSKA KNJIŽNICA 29



JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI.

priporoča naslednje zvezke romanov in povesti

»Ljudske knjižnice«:

- I. zvezek: Doyle A. Conan, **Znamenje štirih**. Londonska povest. Ljubljana, 1906, 144 str. Din 12.—, vez. v platno z II. zvezkom Din 32.—.
- II. zvezek: Dostal Alojzij, **Darovana**. Zgodovinska povest. Ljubljana, 1906, 149 str. Din 12.—, vez. v platno s I. zvezkom Din 32.—.
- III. zvezek: Sienkiewicz Henrik, **Jernač Zmagovač**. Povest. Iz poljskega preložil Fr. Virant. — **Med plazovi**. Povest tirolskega gorskega župnika. Nemški spisal Arthur Achleitner. Ljubljana, 1906. 123 str. Din 12.—, vez. v platno s VI. zvezkom Din 32.—.
- V. zvezek: Šenoa, **Zadnja kmečka vojska**. Zgodovinska povest iz l. 1573. Ljubljana, 1907. 378 str. Din 28.—, vez. v platno Din 42.—.
- VI. zvezek: Finžgar Fr. S., **Gozdarjev sin**. Povest. Ljubljana, 1907. 56 str. Din 6.—, vez. s III. zvezkom Din 32.—.
- VII. zvezek: Detela dr. Fr., **Prihajač**. Povest. Ljubljana, 1908. 157 str. Din 20.—.
- IX. zvezek: Alešovec Jakob, **Zbrani spisi**. Priredil Jožef Volc. I. zvezek: **Kako sem se jaz likal**. Ljubljana, 1910. 154 str. Din 16.—.
- XI. zvezek: Alešovec Jakob, **Zbrani spisi**. Priredil Jožef Volc. III. zvezek: **Kako sem se jaz likal**. Ljubljana, 1910. 114 str. Din 16.—.
- XIV. zvezek: Alešovec Jakob, **Zbrani spisi**. Priredil Jožef Volc. IV. in V. zvezek: **Ljubljanske slike**. Podoba ljubljanskega sveta pod drobnogledom, Ljubljana, 1911. 263 str. Din 24.—.
- XV. zvezek: Coloma, **Juan Miseria**. Povest. Ljubljana, 1911. 170 str. Din 20.—.
- XIX. zvezek: Curwood J. O., **Kazan, volčji pes**. Kanadski roman. Din 18.—, v platno Din 30.—.

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

- XX. zvezek: About Edmund, Kralj gora. Povest. Iz francoščine prestavila Kristina Hafner. Ljubljana, 1924. 254 str. Din 18.—, v platno Din 30.—.
- XXI. zvezek: Haggard H. R., Jutranja zvezda. Povest. Iz angleščine prevel P. M. Črnigoj. Ljubljana, 1925. 307 str. Din 30.—, v platno Din 40.—.
- XXII. zvezek: Verne Jules, Otroka kapitana Granta. Popotovanje okoli sveta. Roman v treh delih. Ljubljana, 1926. 607 str. Din 48.—, v platno Din 58.—.
- XXIII. zvezek: Sheehan Patrik A., Nodlag. Povest irskega dekleta. Ljubljana, 1926. 231 str. Din 24.—, v platno 32.—.
- XXIV. zvezek: Hanka. Lužiškosrbska povest. Atala. Čudež v Bolzeni. Ljubljana, 1926. 311 strani. Din 22.—, v platno Din 30.—.
- XXV. zvezek: Haggard H. R., Hči cesarja Montezume. Zgodovinska povest. Iz angleščine prevel Jos. Poljanec. 1927. 384 strani. Din 30.—, v platno Din 42.—.
- XXVI. zvezek: Lorenzini C.-Joža Lovrenčič, Storžek in njegovo burkasto življenje. 1926. 160 str. Din 14.—, v platno Din 22.—.
- XXVII. zvezek: Pregelj Ivan, Otroci solnea. Novela. 1927. 109 str. Din 24.—, vezano Din 32.—.
- XXVIII. zvezek: Haggard H. R., Kleopatra, egiptovska kraljica. Din 28.—, vezano Din 40.—.
- XXIX. zvezek: Savinšek Slavko, Izpod Golice. Tiho-tapska povest z gorenjskih planin.
- XXX. zvezek: Sienkiewicz Henrik, Na polju slave. Povest iz časa kralja Jana Sobieskega. — V tisku.

LJUDSKA KNJIŽNICA

29. ZVEZEK

SLAVKO SAVINŠEK:

IZPOD
GOLICE

Povest z gorenjskih planin



LJUBLJANA, 1928

ZALOŽILA JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA
ZA JUGOSLOVANSKO TISKARNO V LJUBLJANI: KAREL ČEČ

FINNISH LIBRARY

VII, 6, 37807, A



Prvo poglavje.

Na Golici je noč, tema. Črni oblaki vise nad njo, se trgajo in pode čeznjo iz koroške dežele, na Kočno, Stol do Kamniških planin, pa zopet preko Mežaklje v Triglavsko stran ter vedno niže tiščé v jeseniško dolino. Droben dež prši in se srebrno zalesketajo drobne kapljice na rožah in travnih biljkah v redkem trenutku, ko luna pogleda za hip skozi oblake in brž zopet zgine, da se ne prikaže več.

Koča vrhu Golice spi. Komaj vidno se leskeče mokra streha v temo. Tuintam jo razsvetli blisk, ki se utrga iz oblaka v oblak in takrat se pogledata koča na vrhu in Spodnja koča za trenutek, samo za hip se pobožata s pogledi, potem pa zopet utoneta v meglo in temo.

Nocoj ni turistov v koči. Že dva dni je deževno vreme in planine so mrzle, četudi so ključavnice¹ pokrile vso Golico tja v Kočno in na drugo stran v Rožico kakor bi bil zapadel sneg. Sami spita, oskrbnica in njena pomočnica, vsa okna imata trdno zaprta in zapahnjena. Huda je sapa vrhu Golice, in kadar se zažene od koroške strani, tam od Dobrača sem, komaj vzdrže zapahi na polknicah.

Močneje dežuje. Ko bi bilo jasno in bi sapa pihala od jeseniške plati, bi mogli v koči čuti biti uro iz svetokriškega zvonika. Veter piha močneje in se zaletava v ostrešje visoke kočé ter bije z deževnimi kapljami ob stene in oknice. Vsa narava se stiska vase kakor pod varno odejo, da ji ne bi bilo mraz, da ji ne bi veter prepihal kosti.

Par deset metrov pod kočó na strmi koroški strani se utrga kamen in se podi v velikih skokih v

¹ narcise.

dno; in za njim še eden, pa še tretji. Pa je zopet vse tiho. Samo plaskanje deževnih kapelj moti nočni platinjski mir. Izza zeleno porastle pečine v koroški rebri se skloni postava, ukrivljena pod težkim tovorom in varno skuša stopiti korak dalje proti koči. Ne ločiš, jeli moški ali ženska. Na mokri travi spodrsne zastavljena noga. »Hudič!« se utrga nejevoljno in pridušeno težko otovorjenemu. Moški je. Težko breme ga potisne ob tla, ko se mu izmakne noga; ali takoj se vzravna nenavadni ponočnjak in se požene s par koraki vkreber in je že na robu. Komaj za hip postoji tam, pogleda v desno in levo plat kože, pa je že v dveh treh skokih ob steni, kjer brž raztovori težki tovor ob zidu. Pa niti oddahniti si ne utegne. marveč urno stopi do vogala, zavije po prstih na prednjo stran, pri vsakem oknu za hip posluhne ter tako obkroži vso kočo. Ko je zopet pri svojem tovoru šele sname v lice pogreznjeni klobuk, izvleče ruto iz žepa ter si briše potno čelo in obraz. Pogledj pa mu neprestano uhajajo na vse strani, kakor bi skušali prerezati meglo in temo in bi hoteli videti vso okolico kot ob belem dnevu. Ko vidi, da je vse mirno, ko zasluti iz vsega, da v koči ni razen oskrbnice nikogar, stopa sključen na rob nazaj, odkoder je bil prišel in se skloni v globino. Iz ust se mu izvije zamolkel zategnjen žvižg, ki zdrsne v noč kakor pritajen vzdih. o žvižgu se brž umakne nazaj k svojemu tovoru ob koči, da vnovič prične svoj obhod in razgledovanje krog in krog.

Pritajeni žvižg je vzbudil koroško reber. Drug za drugim prihajajo sklonjeni v tla pod težkimi bremenimi, potni in utrujeni, kakor bi v kolena grizli, sopihajo na rob. Pet jih je, samih moških. Tihotapci so, Korošci in Dobravci², ki tovorijo na skrivaj saharin in cigaretni papir iz Nemške Avstrije, nazaj pa nosijo jugoslovanski tobak, ki je boljši od avstrijskega. Noč jih dá in noč jih vzame. V samotni bajti blizu Pod-

² Imena posameznih vasi so v povesti drugače imenovana, kot pa se glase v resnici.

hriba in Hrastja na koroški strani imajo svoje shajališče in skladišče.

Že so vsi čez rob in pri svojem vodniku. Tovore zlože ob steno.

»Janez, na vogal pazit!« tiho zapove njihov prvi; na izreki ga poznaš, da je Korošec.

»Že grem. Pa naj me kmalu pride kdo zamenjat, da morem pokaditi cigareto.«

»Bo, bo, Janez! Le dobro glej v okolico, posebno na Spodnjo kočo pazi.«

»E, ni nevarno nocoj, Matevž,« zavrne vodnika odhajajoči, »kuščarji spé nocoj!«

»Saj sem dejal, da smo nocoj brez skrbi!« prišepetne drugi, ko si je zažgal cigareto v steno obrnjen in z dlanmi zakrivajoč vzplapolanje vžigalice. »Zelenci škricarski se boje dežja in mrzle sape koroške!«

»Še nismo nazaj, Mohor!« ga zavrne Matevž in prižiga med tem cigareto še drugemu in tretjemu. »Jaz ostanem nocoj doma, ne grem z vami nazaj. Dolgčas mi je že po domačih!«

»Kaj po domačih! Le priznaj Matija: Liza, Liza te vleče! Že dolgo nisi rogovilil okrog njene bajte,« se mu na tihem smeje dolgi Tilen, ki nosi tovora za tri druge.

»Ej, Tilen, saj bi tudi ti porogovilil, če bi te Liza marala! Precej si se včasih smukal okrog nje.«

»Ni zame, je premajhna, jo kar rad prepustim!«

»Seveda, ker te ni marala!«

»Ti, Matija, kar tiho, če nečeš, da bi ti Liza nocoj bunke hladila.«

»Dajta no mir, hentani rogovili! Vedno bi se ujedala!« svari Matevž. »Čuj Tilen, pojdi raje odrešit Janeza, da si še on privošči cigareto! Pa dobro glej na vse plati, da te ne uje kak zelenc!«

»Kaj bi me ujedel! Zabrišem ga doli proti Spodnji, da streho nalomi, če mi pride v pest!« Pa že vrže ogorek v travo in gre zamenjat Janeza.

»Bogve, ali so nocoj financarji v Dobravi ali ne?« povpraša Matevž Janeza, ki si je pravkar nažgal cigareto.

»Najbrže jih ni, sicer bi nam bil Lovračev že poslal pošto. Saj smo se domenili, da bo v tem slučaju prišel Bregarjev hlapec semle povedat; še vedno je bil točno ob enajstih tukaj, kadar so zelenci stikali po Dobravi in okrog Jam.«

»E, slabo vreme je, ni, da bi hodili gospodje v planine. Se jim vidi škoda lepih oblek in za puške jih je skrb, da jim jih dež ne zamoči,« pritrjuje Anže iz Loga.

»Nikoli nismo dovolj oprezni!« svari Matevž.

»Ob takemle vremenu najraje lazijo okrog kuščarji zeleni, ker vedo, da sta za nas tema in nevihta ugodna!«

»Vražje lije! Hvala Bogu, da smo pod streho!« se pritožuje Janez.

»Ne bomo dolgo. Ravno v nalivu moramo gledati, da preidemo Spodnjo kočo,« svetuje Matevž. »Ko bi le teh vražjih bliskov ne bilo!«

»Meni je kar hladno! Huda sapa je. Najbolje bo, če brž odidemo!« priporoča Matija.

»Se ti k Lizi mudi?« ga všipne širokopleči Mohor.

»Ti se le kar Korošice tišči, pa pusti na miru naša kranjska dekleta,« ga zavrne Matija. »Mraz mi je!«

»Ti bo že Liza čaja skuhala!« mu vrača Mohor.

»Mir, pa pojdimo v božjem imenu!« opominja Matevž in zadene tovor ter se požene do vogala.

»Tilen, pojdi, gremo!« pokliče tiho stražečega dolgina.

»Prav, saj je že mraz!«

Nemo natovorijo, oprezno stopijo izza koč in se tiho spuste drug za drugim za Matevžem, ki jih vodi zanesljivo. Vsako stezico in vsak grm pozna Matevž po Golici in po Rožici tja do Kepe ter na drugo stran do Kočne in Medjiga dola pod Stolom. Vso mladost od otroških let je prebil pri kozah in ovcah po goliškem in prej, ko ni bilo še državne meje pod staro Avstrijo, je često utekel na fužino v dolini ob železnici, da se je nagledal sveta. Pozneje je drvaril Italijanom, ki so izsekavali koroške gozdove. Po vojni, ki

ji je srečno utekel, pa je pričel tihotapiti. Ni mogel mirno živeti doma brez svojih gora in planin, in tako ga je samo od sebe vrglo med tihotapce. Pa se je dobro zaslužilo pri tem opravilu, čeprav je bilo nevarno vsled pazljivosti obojih financarjev. Ker pa je vedno hodil sam samcat in se ni dosti brigal za ljudi, so ga že na koroški strani malo poznali, kaj šele na kranjski. Pa tudi sam ni nikdar vpraševal, kdo je ta, kdo oni. Tako se je zgodilo samo posebi, da je postal vodja svojih peterih tovarišev in jih je varno vodil, da so dosedaj vedno utekli stražnikom in v njihovo jezo mnogo pretvorili v eno kakor v drugo stran.

Naravnost od kočice po strmem pašniku vodi Matjevž. Oprezno in nalahno tone v nižino, da čimprej pripelje do globeli desno doli od Spodnje kočice. Brž je kakih dvajset korakov pred tovariši. Vseh šest komaj upa dihati, tako napeto poslušajo in ogledujejo na vse strani, najbolj pa na levo proti Spodnji koči. Kadar se zabliska, kot na povelje vsi počepnejo in sklonijo glave. Vedo: mnogo tihotapcev je že blisk izdal. Ko ugasne bliskanje, se brž zravnajo ter še bolj pospešijo korake po mehki in spolzki travi, da čimprej preidejo nevarno točko.

Med kočico vrhu Golice in Spodnjo kočico ter na levo od Kočice, pa na desno od Jeklevega porastlega hrbta se razprostira strmo padajoč pašnik brez drevja, poln v travi skritih čeri ter pečevja. Če greš navzgor, rabiš od Spodnje do Gornje kočice dobre pol ure, če si hoden. Navzdol pa zdrčiš v desetih minutah, seveda če si vajej take reči. Ta odprti pašnik je našim tihotapcem najbolj nevaren, ker je pregleden iz Gornje kakor iz Spodnje kočice, in če so v eni obeh financarji ter jih opazijo, so jim brž s puškami blizu. Zato tudi ne gredo tihotapci po poti, ampak kar naravnost od Gornje kočice navzdol, da se čimprej umaknejo morebitnim pogledom iz Spodnje kočice ter izginejo v varno zavetje svetokriških borštov, ki liže vanje gosto porastli Jekel. Sicer sega pašnik daleč v globel, ki se v njej peni Jesenica, vendar se od obeh strani zožuje in grmovje je posejano po njem proti dnu, da nudi vsaj malo zavetja in kritja.

Srečno so preko najbolj nevarnega dela in Matevž pričaka tovariše na stezi, ki pelje povprek od Jekla v pečine pod Spodnjo kočjo in od tam dalje na navadno pot proti Dobravi. Tihotapci obstoje, da se malo oddahnejo od prestane nevarnosti. Tudi dež pojenja, le bliskati se je pričelo še pogosteje.

»Kmalu bomo na varnem!« pošepeta Matevžu Matija, ki je stal poleg njega in se naslanjal na debelo drčavko.

»To salamensko bliskanje me jezi!« šepeta Matevž. »Čisto te oslepi, da ne vidiš minuto niti koraka predse! Da bi bili že vsaj čez Jesenico!«

Niso se smeli predolgo muditi na še vedno odprtem in zato še vedno nevarnem svetu. Z dolgimi koraki se prične Matevž spuščati naravnost po drči proti globeli, kjer šumi od deževja narastla Jesenica. Misli so Matevžu samo pri poslu, samo v opreznosti ima oči in ušesa odprta za vsak najmanjši šum.

Matija ne tako. Matija misli na Lizo, ki ji tudi zdaj misli uhajajo k njemu in ga težko pričakuje. Povedal ji je zadnjič, da bo nocoj prišel v Dobravo in da bo kaka dva dni ostal doma, da se malo odpočije ter se kaj pomenita. Saj mislita že jeseni iti pred oltar. Zato je treba tembolj delati, da bo kaj zaslužka. Ko bosta poročena, ne bo več tihotapil, ker je prenevarno in bi bila Liza vedno v skrbeh zanj. Samo da bi bili preko vode, misli Matija. Tam je svet porastel in njemu dobro znan. Po stezi ob vodi so brž pri hišah in tam je laže uteči. Na koncu vasi, prav ob glavni cesti, pri Lovraču pa že čaka Šimen, ki jim bo odvzel nadaljno skrb za tovor. Jutri bodo blago že odnesle ženske na fužino in ga tam razpečale. Nekaj pa ga bo šlo še dalje, gori do Kranjske gore in notri v Ljubljano. Pa še dalje na Dolenjsko in Hrvaško in v Štajersko. Dobro prodajajo ženske in znajo se izviti financarjem. Zato se spleča tihotapski zaslužek, čeprav je nevaren. Za prvi čas moževanja ima že prihranjenega, računa Matija sam pri sebi, nekaj se bo pa nabralo še do jeseni.

Tako misli vsak svoje misli, ko se spuščajo vedno niže v globel. Za vse skupaj pa misli Matevž, ki

nima razen sestre nikogar, ne svojih, ne dekleta, in mu je vsa misel obrnjena samo v planine in v tihotapstvo.

Dež pojenjuje vedno bolj in vedno močneje se sliši Jesenica v globeli. Zdaj so že med drevjem, grmičevje je gosto zarastlo, pod nogami ne drsi več, ker je pot od hlodov izdolbena do žive skale. Zato je pa tudi korak glasnejši in treba je stopati tiše in previdneje.

Nalahno se spuščajo proti vodi. Matevž jim da znamenje, naj malce počakajo in se v skoku požene čez peneči se potok. Tam se prituhne v tla in napeto posluša. Gleda po stezi navzgor, po stezi navzdol ob vodi. Vse je tiho, vse mirno, še celo dež je prenehal popolnoma. Le posamične kaplje udarjajo ob veje in na tla. In v blesku bliska more razločiti Matevž dobro prav tja do ovinka steze. Nikogar ni. Z roko da znamenje tovarišem, naj gredo za njim. Drug za drugim poskačejo čez vodo. Vsak malce postane in prisluhne, nato pa stopi do Matevža. Že so vsi čez in na stezi. Oddahnejo se, ker je najhujše za njimi. Tu je korak gotov, breme ne žene navzdol in če le malo stečeš, si kmalu pri hišah, kjer se da laže skriti, posebno ponoči.

Naslonijo se ob breg, da malo počijejo. Zdaj bi morali slišati korake, ako bi hodili tod financarji, čeprav voda šumi. Ko bi pa bili tu, bi bili že ustrelili. Zato bolj brez skrbi počivajo. Govoriti pa ne upa nihče, vsi poslušajo v noč.

Pa treba je dalje. Ura v dobravskem zvoniku je ravnokar odbila polnoči. Dvignejo se. Zdaj vodi Matija, ker mu je kraj bolj poznan ko Matevžu. Matevž gre tik za njim, drugi tesno drug za drugim. Steza je komaj za enega dovolj široka.

Naenkrat ostaneta oba, Matija in Matevž. Koraki so jima zazveneli v ušesih. Ravno tik na ovinku so, toliko da niso zavili. Pritisnejo se ob reber. Okrog vogala zavije financar s puško na rami, za njim drugi. Tihotapecem zastane sapa. V tem hipu se zabliska.

»Stoj!« zakriči prvi stražnik in zgrabi za puško. Pa je že Matevž preko Matije s skokom ob njem, ga zgrabi za prsi in sune vanj z vso silo, da stražnik omahne in se zvali v deroči potok. Matija pa skuša izviti puško drugemu, ki v sili izdere bajonet in ga sune v roko, da mora spustiti. Toda že je Matevž ob njem; s komolcem ga odrine in pritisne ob breg, nato pa skoči za Matijo v grmovje in v dir za njim ob vodi proti hišam. Ostali štirje so že dalje pred njima, kar naravnost v breg so jo udrli in po zgornji stezi proti vasi. Nakrat Matija zgine Matevžu izpred oči, kakor bi bil utonil v vodi ali v grmovju. Matevž drvi po stezi dalje. Za njim počí strel, ki pa k sreči ne zadene, a tik za petami mu je financar. Zopet se za-bliska, nov strel iz puške počí. Matevž začuti ske-lečo rano na rami in nekaj gorkega se mu razlije po plečih in po prsih, ali kdo bi pazil zdaj na to.

Plane v razpotje. Na levo vodi od vode proč dru-ga steza. Vanjo zavije Matevž, da bi morda premotil zasledovalca. Ali že je oni za njim. Tečeta mimo prve hiše, toda bajta je, nima se kam skriti. Zato beži dalje, kar naravnost v breg, da bi prišel do glavne ceste, kjer bi se brž mogel spoznati. Ozre se nazaj. Samo eden teče za njim še vedno. Da nima ničesar, s čemer bi udaril! Teči mora, teči vedno dalje. Že je na glavni cesti. Stopi čeznjo, da pride zopet v gozd. Tam počaka financarja in kar bo, pač bo! Eden od njiju bo odnehal, on ali financar. Kolovoz je tu. Po njem steče dalje. Ozre se. Financar je nekoliko zastal, šele sedaj je prišel na cesto.

»Stane, počakaj!«

Doli pod cesto teče drugi financar. Zasledovalec postoji. Matevž stopi za živo mejo in gleda. Nekaj se menita. Treba je prilično izkoristiti: čim dalje je pred njima, tem bolje; dvema ni kos. In tu ob kolodvoru mora biti nedaleč hiša in gospodarsko poslopje. Spominja se: pred leti je šel tu mimo na Fužino, mesto po glavni cesti. Za živo mejo odloži težki nahrbtnik prav globoko v grmovje in olajšan zdirja naprej po kolovozu, držeč se žive meje. Ko teče dalje, posveti luna izza oblakov.

»Vrag!« se mu iztrga iz ust in še bolj pritisne po kolovozu v kreber.

Financarja na glavni cesti se posvetujeta. Oni, ki ga je Matevž prekopicnil v Jesenico, od jeze škrtá z zobmi.

»Morava ga dobiti, pa naj ga iščeva noter v peklo!« prigovarja tovarišu.

»Poslušaj, Ivan: drugih je več; če jo ubereš ti za onimi, ki so se izgubili v gozdu, jim vsaj sled morda najdeš. Najbrže so jo ubrali proti Rudniku, da pridejo nazaj čez mejo po drugi poti.«

»Si nor? Sam naj grem nadnje? Od vruga so, saj si videl! Skupaj greva, in sicer za tem tu gori. Ta mi ne sme uiti! Da si bo zapomnil, kdaj je financarja sunil v vodo!«

»Pa naj bo po tvoje, ti si vodja. Samo dvomim, da bi ga dobila, ker preveč dobro pozna kraj.«

»Meniš, da je od tu?«

»Tihotavec je, pa naj bo tudi iz koroške plati in nocoj ne tihotapi prvič.«

»Ali je tu gori blizu kmetija?«

»Je. — Čuj, pes laja! Pa še kako divje! Gori je šel k Hribarju! Brž za njim!«

S puškama v rokah zdirjata v kreber po kolovozu. Toda nista tako urna, kakor je bil Matevž.

Matevž je tekel vzdolž žive meje in nakrat je uzrl pred seboj kmetiško poslopje in poleg njega hlev s skednjem. Niti ne pomisli, kako in kaj, zažene se na dvorišče. Pod noge se mu zakadi s silnim laježem velik pes na verigi.

»Stran!« sune Matevž v psa, da se ta opoteče nazaj, in plane v vrata, ki jih opazi. Pes se vrže za njim, toda kljuka pod Matevževo dlanjo se uda, vrata se odpro. Matevža oblije svetloba, pred njim plane kvišku od čebra perila mlado dekle, ki za hip zastrmi vanj z velikimi, od strahu široko razprtimi očmi.

»Ježeš Marija!« se ji iztrga iz ust in iz rok ji pade na tla mokra rjuha.

Matevž z urnim sunkom zapahne vrata za seboj.

»Dekle, za božjo sveto voljo, skrij me! Financarji so za menoj. Takoj bodo tu!« in jo prime z obema rokama za lakete, oči mu gorijo v vroči prošnji.

»Ježeš, kam naj te skrijem?«

»Hitro, hitro, če ne, bo prepozno!«

Dekle se ozre naokrog. Zdajci se domisli.

»Na, tule notri se stisni!«

Odmakne čeber, ki stoji ob zidu pod stopnicami, odpre vratca v majhno shrambico za poljsko orodje in potisne Matevža notri.

»Nikar me ne izdaj, prosim te!« ji še zašepče Matevž; dekle pa že sune vratica, jih zapahne, pa porine čeber nazaj k njim. Začuje od zunaj močno lajanje psa. Urno pograbi luč, jo postavi malo vstran, da pada na čeber in skrita vratica senca od stopnic, skoči brž k vratom ter jih odpahne, potem pa se skloni znova nad perilom in začne polglasno peti. Toda kri v njej udarja s tako silo, da ji glas trepeti in drgetati roki, ko menca in ovija perilo.

Lajež zunaj je močnejši. Pes se divje zaganja in bije z verigo ob nekaj lesenega.

Dekle gre k vratom, odpre jih in stopi na prag.

»Sultan, marš! Kaj pa imaš?«

»Spodite psa, če ne, ga ustrelim!« se oglasi glas iz teme. V lunini svetlobi vidi dekle stati dva financarja ob lesi, ki se vanjo zaganja Sultan.

»Kaj pa hočete?«

»Spodite psa, da moreva dalje, vam pravim!« se oglasi glas znova.

»Beži Sultan, alo, marš!« zapodi dekle psa. Pes pa je ves divji. Dekle stopi ravno čez prag, ko z vso močjo sune financar psa s puškinim kopitom, da žival zatuli in se opoteče proti hlevu.

»Surovež, kaj ga bijete; saj sem hotela k njemu!« se ujeda dekle in steče k psu.

»Na, Sultan, na; ali te je hudo?«

Pes cvili dalje in leži nepremično ob steni.

Financarja stopita dalje čez dvorišče k vratom.

»Kaj pa hočete pri nas?« jima stopi dekle nasproti. »In tako pozno?«

»Nič se ne delaj nevedno! Pri vas je skrit!«

»Skrit? Kdo je skrit?«

»Tihotapec!«

»Kakšen tihotapec?«

»Ravno sedajle je pribežal k vam tihotapec, ki ga zasledujeva in se je skrtil tu pri vas. Slišala sva psa, ki je lajal in zacvilil. Drugam ko k vam ni mogel.«

»Pri nas ni nobenega tihotapca!«

»Bomo videli!« In že stopi financar skozi vrata v vežo, drugi pa hiti okoli hiše in se postavi pred prednja glavna vrata.

»Dekle, povej zlepa, kam se je skrtil tihotapec?«

»Rekla sem že, da pri nas ni nobenega tihotapca.«

»Nikar ne laži, saj sem dobro slišal psa!«

»Pes je lajal nad vašimi koraki!«

»Bomo videli! Kje so oče?«

»Spe.«

»Pokliči jih!«

»Oče, oče!« kliče dekle proti hiši.

Stari Hribar je že slišal pasje lajanje in cvilež ter je ravno pritisnil kljuko, da pogleda, kdo moti ponoči. Bos je in v samih hlačah.

»Kaj pa je?« stopi med vrata.

»Financar išče tihotapca!« pravi dekle.

»Kakšnega tihotapca?«

»Ravnokar se je približal k vam tihotapec, ki ga zasledujemo, in se skrtil v vaši hiši ali pa v hlevu. Povejte, kje je!«

»Jaz ne vem za nobenega tihotapca. Spal sem že, pa ste me vi zbudili, ko ste naganjali psa. Sicer pa, kje bi bil prišel noter? Sam sem bil zapahnil oboja vrata. In ti jih nisi odprla, Cilka?«

»Komu bom odpirala? Prala sem, ko sta prišla financarja in zahtevala od mene tihotapca.«

»Vidite!«

»Pogledali bomo!«

Financar se ogleda najprej po veži.

»Oče, vzemite luč in mi svetite. Tule notri!« — Pokaže na vrata, ki je iz njih ravnokar stopil Hribar.

»Tu ni nikogar, samo moja stara spi v kamri.«

»Bomo že videli!«

Financar stiče po hiši, pogleda za peč in pod njo, enako v kamro, kjer spe mati. Mati se zbudijo in prično jokati od strahu.

»Križ božji, ali smo morivci, da nas ponoči s puško budite?«

»Mati, le tiho! Samo tihotapca iščemo,« jo zavrne financar.

In gre dalje. V kuhinjo in še v shrambo, pa je vse prazno, nikjer ni žive duše. Po stopnicah gresta z očetom in v gornjih dveh izbah pretakne financar vse, niti Cilkini skrinji in postelji ne prizanese. Prebrska vse podstrešje, poskusi lino, če je dovolj široka, da bi mogel človek skoz njo, toda tihotapca ni nikjer.

»No vidite!« se odvali očetu Hribarju kamen, zakaj skrbelo ga je, čeprav ni pokazal.

»Je pa v hlevu, ali pa v skednju! Pri vas mora biti!« In že hiti nazaj v vežo financar, kjer čakata mati in Cilka.

»Stoj!« se zasliši v tem hipu od zunaj.

»Komu bom stal!« odgovori visok moški glas.

Financar plane k durim in hoče odpahiniti zapah.

»Gospod, naš Janez je, hlapec!«

»Morda je ravno on pravi!« zasučé ključ ter odrine zapah.

Pred vrati stoji drugi financar in drži puško za strel pripravljeno. Na vogalu hiše stoji moški, suh, a od let in težkih košev že upognjen hlapec Janez. Financar gre k njemu, previdno, dočim drugi še vedno drži puško pripravljeno, da strelja.

»Roke kvišku!«

»Hentaj, kaj pa vam hočem?« dvigne Janez roki v višino obraza.

»Više!«

»Ne morem, ko mi pa kosti pokajo v sklepkih. Pa dajte vi, ki ste mladi!«

»Nič se ne norčujte!« Financar stopi k Janezu in ga potegne za seboj k luči.

»Ali sem koga ubil?« zareži Janez.

»Ta ne bo pravi, kajne, Stane? Prestar je; oni je bil mlad in velik, močan! — Slišite, Janez, ali ni prišel v hlev tihotapec?«

»Kaj bi hodil v hlev; nobenega nisem videl?«

»Ali si kaj slišal koga teči mimo?«

»Nikogar, pasje cviljenje me je zbudilo, pa se nisem mogel precej prav vzdramiti. No, ko sem pa prišel pogledat kaj je, me je tale ustavil s puško.« Pri tem pokaže na drugega financarja.

»Pojdimo pogledat! Oče, posvetite nam! Ti Stane, pa ostani tu in pazi! Pa tudi na ti dve pazi!« mu priporoči mater in Cilko.

Odidejo v hlev: financar, oče in Janez. Financar prebrska vse, leze v skedenj, dreza s puško v seno in slamo, tišči v ostrešje; ničesar ne najde. Še v svinjak pogleda, prebrska drvarnico in vozarnico, še v uto pod tepko vtakne nos, a vse zaman. Jezen in nemiren se vrne k tovarišu,

»Kam bi bil neki šel? Tu je bil gotovo, ker je lajal nad njim pes. Ali je šel dalje?«

»Morda,« pripomni tovariš.

»Kam pelje ta kolovoz?« vpraša financar Cilko.

»K Jermanu.«

»Pa naprej?«

»Na cesto na Fužino. Kar naravnost doli.«

V tem trenutku se začuje pasje lajanje v smeri kolovoza niže doli.

»To vam povem, če ste ga utajili in skrili, vam kazen ne uide! Pojdiva dalje, hitro!«

Niti lahko noč ne voščita, ampak se brž spustita v tek navzdol. Preden pa se financar obrne, oni, ki je preiskal hišo in hlev, ošine s posebnim pogledom Cilko, da ji mravljinici zagomaze po hrbtu. In šele ko utone za rob, se dekle otrese čudne tesnobe, ki jo je obšla.

»Na, prav treba je bilo vsega tega! Radi ubogega tihotapca buditi nas sredi noči! Vidiš, to je vse vsled tega, ker tebe ni nikdar spraviti v posteljo!« se zneso oče nad Cilko.

»I, kaj more dekle zato,« jo zagovarjajo mati.

»Bog ve, kateri je bil,« je radoveden Janez. »Šli so! šli predsinočnjim in nocoj bi se morali vrniti. Pa morda ni bil Matija Šinkovčev?«

»Matija? Ta ne bi bil bežal tu k nam, ampak bi bil v Grabnu ostal. Naših ni bil nikdo. Morda kak Korošec, ki mu ni tukaj dobro znano,« ugibljejo oče.

»Pa ga bodo težko dobili; če bo pri Jermanu obrnil na Zabretovino in tam čez na Rudnik, ga ne bodo zasledili. Jutri zjutraj bo že lahko zopet v Št. Petru.«

»Saj jih je gotovo bilo več. Bodo že ukanili zelence financarske, so gadje! Alo, zdaj pa spat! Cilka, tudi!«

»Takoj oče, samo še žehto končam!«

»Pusti, pa spat!«

»Imam ravno krop vroč. Saj bom takoj!«

»Le hiti, Cilka, le, ura gre na dve!« jo priganja mati.

»Čuj, Janez, pojdi nazaj v hlev, da zaprem in zapahnem,« odpravijo oče hlapca, ki godrnjaje odmotovili skozi vrata proti hlevu.

Oče pozapro in še naroče Cilki vnovič, naj brž konča in ugasne varno luč, da ne bo ognja. potem odidejo za materjo v hišo.

Zdaj šele se Cilka prav vzdrami iz nekake omočice, ki jo je držala ves čas, kakor s kleščami za glavo in za vrat in jo v prsih tiščala. Nasloni se na čeber, pa posluša v hišo, če sta oče in mati že legla. Čuje, kako Janez zapira hlevne duri, Sultan na dvorišču rožlja z verigo. In še malo počaka, da oče in mati zaspe.

Tedaj se skloni k čebru, ga odrine in odpre durice. Roki ji trepetata in rdečica ji žge v obraz, pa niti ne ve, zakaj.

Matevž zleze iz skrivališča. Stopi tiho k Cilki, prime jo za roki in ji pogleda v oči, globoko, globoko. In tiho ji reče:

»Cilka, Bog ti plačaj tisočkrat! Nikoli ti tega ne pozabim!«

»Kaj bi to!«

»Ali sta že odšla?«

»Sta. Dol v dolino. Nocoj ju ne bo nazaj, najbrže mislita, da si ušel v dolino, v Sotesko ali na dovško plat. — Čudno, da te ni iztaknil; tako sem se bal!«

»Si se? — Slišal sem vse. A če bi bil odprl, glej, onele vile bi mu bil zapodil naravnost v prsa!«

»Jezus!«

»Bi. Ne maram, da bi me ujeli in vlačili ukle-njenega.«

Dekle mu pogleda naravnost v obraz, pa brž po-vesi oči, ker so šle njegove pregloboko v njene. In čez nekaj trenutkov molka:

»Korošec si?«

»Sem. Kobentarjev Matevž iz Hrastniškega. — Koliko je ura, Cilka?«

»Dve bo pravkar.«

»Iti moram.«

»Pa tiho, da te ne slišijo!« Sama ne ve, kako da ne more odtegniti roke, ki jo drži Matevž še vedno v svojih močnih dlaneh.

»Čakaj, še tole mi obveži, če imaš kako zaplato pri rokah!« Odgrne suknjič in izpod njega se pokaže močno okrvavljena in raztrgana srajca.

»Jezus, ranjen si!«

»Zadel me je s kroglo, vrag, pa ne prehudo.«

Odpne si srajco in jo priviše ob vratu. Prebledi od bolečine, ko loči srajco od rane, ki se je je držalo blago s strnjeno krvjo.

Cilka potegne iz perila robec, ga spere v golidici vode in mu zmije rano. Precej globoko ga je ošinila krogla, ali vendar ni zadela kosti. Ko mu Cilka iz-pere rano, ji Matevž gleda v oči.

»Cilka, kako si dobra!«

»Tiho, da se ne zbude oče! — Čakaj, da dobim zaplato in te obvežem.« — Išče z očmi in premišlja. V hiši ni ničesar pripravnega, v kamrico svojo neče, ker bi zbudila očeta. Stopi v kuhinjo. In res dobi košček hodnega platna.

Položi ga Matevžu na ramo. Ali s čim ga ob-vezati? Pomisli malo. Ničesar nima pri rokah. Pa se

le domisli. Sname si ruto, belo z majhnimi, rdečimi rožami.

»Sveža je, davi šele sem jo pokrila!« Obvezuje ž njo Matevževo rano in pri tem zlatorumeni lasje prijazne ščegetajo Matevža v obraz. Ne more strpeti, da se ne bi dotaknil teh zlatih las. Poboža jo po glavi in Cilka vsa vztrepeta ter se nehote nagne k njemu; pa se brž odmakne.

»Za spomin mi bo nate, Cilka, na nocojšnji večer! Ali naj ti jo prinesem nazaj?«

»Kakor hočeš.« Stopi stran od njega, ko mu je popravila ovratnik in mu pomagala obleči suknjič.

»Ali smem priti še kdaj?«

»Smeš; samo ne tako kot nocoj!« Poredno ga pogleda.

»Cilka!« stopi fant k deklici in glas njegov prosi in oči mu prosijo in govore. Kaj? O, Matevž, Matevž, ki nisi nikdar maral za dekleta in si ljubil samo plavnine in nevarnosti, kaj je s teboj?

Cilka ne ve prav, kaj se godi ž njo. Nocoj ne more misliti nič več, vse se suče v njej, nekam čudno se obrača v njenih prsih. Vsa napetost v njeni notranjosti popusti nakrat in vsa slaba, kakor izmučena od velikega truda in prestanih težav se z obema rokama oprime Matevževih. Fantove močne dlani stisnejo drobne prste. Zdi se ji, da bo zdaj zdaj padla nekam daleč, globoko. — Cilka, kaj poreko dobroski fantje, ki te snubijo zaman in drug za drugim odhajajo žalostni, ker nobenega ne izbereš?

Ali samo hip traja vse to. Že popuste Matevževe roke, že se izvije iz njih Cilka in vsa rdeča v lice in s solzami v očeh stopi k durim, tiho odrine zapah in potegne za seboj Matevža.

»Čakaj, primem Sultana; da ne bo zalajal! Hodi tiho, da te kdo ne sliši!«

Matevž stopi k njej.

»Gre od tu bližnjica k Lovraču nad cesto?«

»Gre. Tamle dole, vidiš, od kolovoza se odcepi na levo, zavije mimo Jernejevca, pa te takoj pripelje k Lovraču.«

»Ravno tam sem pustil nahrbtnik. Kar hitro grem, da bom še pred dnevom čez Golico, pa tovariše moram poiskati. Gotovo so srečno ušli in me čakajo pri Lovraču. — Lahko noč, Cilka! Bog ti plačaj še enkrat! — In na svidenje — kmalu!«

»Le pridi, če ne boš pozabil name! Lahko noč, pa srečno hodi!«

Gre in prime Sultana, ki se vzpenja po njej in se niti ne zmeni za Matevža. Kakor bi slutil, da je ljub in drag Cilki, dobri, lepi Cilki.

»Lahko noč!«

»Lahko noč!«

Matevž odide po kolovozu in se nekajkrat ozre nazaj. V lunini svetlobi stoji Cilka še vedno ob psu in gleda za odhajajočim. Preden zavije za mejo, postoji Matevž in se vnovič ozre. Pomaha s klobukom v pozdrav. Cilka mu odzdravi z roko, vsa lepa in srebrna v lunini luči. In ko že ni več slišati fantovih korakov, stoji Cilka še vedno na istem mestu in kakor da je brezčutna, se niti ne zmeni za pasje dobrikanje. Šele čez čas se vzdrami kot iz sna in odide v hišo ...

*

Urno tečeta financarja po stezi od Hribarja nizdol. Kmalu dospeta do ograde in najdeta lesa na Jermanovo dvorišče odprto. Vse je tiho, nikjer glasu, samo luna se mogočno prevaža po jasnem nebu, ki so se raz njega umaknili oblaki za triglavsko pogorje in odnesli na jug poletnega dežja, kolikor ga jim je še ostalo.

»Stanko!« stopi Ivan k tovarišu, »pojdi ti na levo tukajle okrog, zavij mimo hleva in obkroži hišo od spredaj. Jaz pa grem tu na desno okoli. Paziva oba, da se srečava. Znamenje: žvižg!«

Vsak gre svojo pot. Tiho stopa Ivan, puško drži pripravljeno za strel. Da bi ga zlomka dobil, ki ga je sunil v vodo, njega, preglednika Ivana! Čakaj, vrag, dobim te, če se nisi udrl v dno pekla!

Oprezuje za hišo Ivan, pazi na vse, tudi na psa, da ne bi morda planil iznenada odkod nadenj. Pa

že zarožlja veriga na drugem koncu hiše ob hlevu in pasji lajež pretrga nočno tišino. Aha, Stankota je zavohal pes! Hitro zavije Ivan okrog vogala. V tistem trenutku se utrga iz teme moški, plane v trato in steče.

»Stoj!« zakliče financar in nameri puško.

Fant ne obstane, ampak plane okrog vogala v prednjo plat hiše in ravno v roke financarju Stanku, ki ga zgrabi z rokami in zažvižga. Že je tudi Ivan poleg in preden se fant sploh more braniti, ima roki zvezani na hrbtu.

»Pustite me, kaj mi hočete?« oteplje fant z glavo in sili s telesom v financarja, ki mu moli puško pod nos.

»Ako ne daš miru, ti dam poduhati svinca, zalega tihotapska!« mu grozi Ivan.

»Kakšen tihotapec sem?« odgovarja začudeno fant.

»Naučim te suvati v vodo kraljevega finančnega stražnika, le počakaj!«

»Kaj mi vendar hočete! Ne razumem vas! Spustite me!«

»Si upal, da nam boš ušel, pa te je neslo!«
Pritajen jok se začuje od nekod.

»Mana!« se iztrga fantu iz ust. Siloma plane med financarjema naprej in hoče za glasom.

»Nikamor! Z nama greš na Fužino!«

»Pa povejte vendar, po čemu? Ali sem koga ubil?«

»Sam dobro veš. Raje povej, kje imaš tovor.«

»Kakšen tovor?«

»Ki si ga prinesel čez Golico?«

»Ali ste nori? Pred dobro uro sem prišel semkaj na poti iz Fužine, ker je prej preveč deževalo. In jaz naj bi bil hodil čez Golico?«

»Izgovor je dober, če ga pes na repu prinese. Se že razumemo.«

Neslišno se odpro hišne duri in kakor duh stopi na prag mlada Jermanova hči Mana ter steče k mo-

škim. Zbudilo jo je glasno govorjenje in ko je spoznala Tina, ki ga je rada imela, je stekla ven.

»Mana!« Fant hoče raztrgati verigo.

Mana dvigne roki in tiho zaprosi:

»Kakor se Bog prosi, prosim, spustite ga! Saj ni nič hudega naredil!«

»Mana, pojdi v hišo! Če te oče dobe!«

»Naj me, prej ne grem, da te izpuste! Slišite, spustite ga, pri meni je bil!«

»Mana, pojdi, oče se bodo zbudili! Slišiš, pes laja! Ne smejo te dobiti tu!«

»Nikamor ne grem, dokler te ne izpuste! Čemu bi te vlačili uklenjenega v zapor, ko si nedolžen? Slišite, kakor se Bog prosi, vas prosim, spustite ga!«

»Z nama gre! Nič ne pomaga tvoj jok! Poznamo take tičice! Naju ne boš nalagala!«

»Mana ne laže nikdar!« plane iz fanta. »Mana, Manica, pojdi spat, jaz se jutri vrnem! Slišiš, pojdi spat, jutri bo vse dobro! — Čujte, odpeljite me, takoj!« —

V hiši posveti luč.

»Mana, teci nazaj v hišo, slišiš, Manica! Z Bogom, Manica! Jutri na svidenje! — Pojdimo!«

In že stopi krepko navzdol po kolovozu proti glavni cesti, da ga financarja komaj dohajata. Preden posveti luč na vratih, že zginejo za drevjem.

»Tine! Tine!« trgajo kriki mlade Jermanove Manine nočni mir in bijejo v uho uklenjenemu fantu.

»Kaj delaš, dekle, spat!« udari vmes krepki glas starega Jermana. »Seme nepridno, ali naj te z bičem?«

»Tine! Tine!« udarja še od daleč fantu na uho in še bolj v srce. Roki trgata verigo in mrzel znoj obliva Tineta, v grlu peče in v srcu gori, da bi znorel.

»Prokleta!« vrže iz sebe v financarja in iz oči mu srši kot strela. Nehote stopita financarja tesno k njemu in ga primeta pod pazduho. Tako ga odvedeta po cesti na Fužino k zaslišanju, kjer so ga pa čez dva dni pustili na svobodo, ko je s pričami dokazal, da je bil tisti večer na Fužini, in odšel šele po dežju

domov. Mana pa je oblegla takoj drugo jutro. Huda vročica jo je popadla...

Še stoji Matevž za živo mejo in strmi v vrata, ki so se zaprla za Cilko. Srce mu burno utriplje in najraje bi stopil nazaj, da ji še enkrat pogleda v oči, v globoke, velike modre oči. Toda tovariši čakajo. Gotovo so tam in so v skrbeh zanj, ki ga ni toliko časa. Sunkoma zadene težki nahrbtnik na rame in odhiti po stezi mimo Jernejevca do Lovračeve bajte.

Tema je v bajti. Matevž stopi k desnemu okencu v vratih in trikrat nalahno udari na šipo. Stopi dalje k durim, ki se neslišno odpro in zopet prav tako neslišno za njim zapro. Pozna pot Matevž v bajti. Takoj na desno so vrata v kamro in za leseno steno zadaj je lestva, ki pelje v podstrešje, kjer imajo tihotapci svoje skrivališče, ki je obenem skladišče in prenočišče.

Nocoj so pa vsi v kamri spodaj. Še stara Lovračevka, Lona, je pri njih. Ženska jih ima že štiriin-sedemdeset na hrbtu, zato ne more spati ponoči. Leze pa še vsak dan na Fužino in največ saharina razpeča.

»Dober večer!« pozdravi glasno Matevž.

»Bog daj. Prav za prav dobro jutro!« se odzove dolgi Tilen in za njim drugi.

»Si jim odpetal?« povpraša Tilen.

»Vražje mi je trda šla! Komaj sem jima bil odnesel kožo in tovor. Do Hribarja sta me sledila!«

»Kaj si pa rinil tja gor?« vprašuje Tilen.

»Kam pa naj, ko ste me čisto zmešali in se porazbegli ko martinčki! Ali je Matija tu?«

»Sem. Za menoj bi bil šel!«

»Kam, ko si zginil, ko kavra! Ali te je kaj potipal kuščar?«

»Je, z nožem! Pa ni hudega. In tebe?«

»Me je oplazil s kroglo, pa samo malo. Je že dobro! Ne znajo streljati, kuščarji zeleni!«

»Dobro si ga ohladil, Matevž, onega prvega! Še ziniti ni utegnil, tako se mu je mudilo v vodo; sem dobro videl izza grma!« hvali Tilen.

»Mesto, da bi bil pritisnil, dolgač! Se ti je čudno mudilo!« ga zavrača Matevž.

»Kaj naj bi vsi z dvema, dovolj sta odnesla!«
 »Ti, slišiš, Matevž, slišiš, kako si pa ušel?« se vmeša Lona.

»Dekle me je rešilo.«

»Dekle? Ježeš, pa ne Cilka?«

»Tako nekako bo! Za čeber me je skrila v lino, pod stopnice. Vso hišo sta obrnila zelenca, pa me nista iztaknila!«

»Pametno dekle, Cilka!« pohvali Matija.

»Bolj kot tvoja Liza!« uščene Tilen.

»Tilen, ali veš, da mi nekaj iz rokava gleda?«

»Meni več ko tebi, kar poskusi!«

»Ježeš, Ježeš, ali sta že spet začela!« jadikuje Lona. »Veš, Matevž, že ves čas se grizeta radi Lize, tebe pa financarji love!«

»Saj mu je Cilka pomagala!« tolaži Tilen.

»Seveda, če nas babnic ne bi bilo, še vi dedci moški ne bi bili! Ježeš, slišiš Matevž, saj pravim, takile dedci, kaj ne kaj?«

»E, pustimo mati! Luč nažgite!«

»Ježeš, Matevž, ali si neumen, ka-li? Luč zdajle, da vas financarji zavohajo!«

»Kje sta financarja, mati! Pri Jermanu tihotapca lovita. Menita, da sem bežal po cesti na Fužino. — Ti, Šimen,« se obrne na Lovračevega, »koliko je financarjev prišlo nocoj?«

»Samo dva!«

»Zakaj nam nisi poslal pošte!«

»Kako, hudirja, ko mi je Lipovškov fant prišel povedat šele, ko sta že odšla mimo cerkve v graben. Ob enajstih sta prišla k Lipovšku, zbudila in spila vsak kozarček žganega, pa kmalu odrinila.«

»Jim je kdo nesel na nos na Fužino?«

»Kdo neki?«

»Mati imajo včasih dolg jezik!« uščipne Tilen Lono.

»Slišite, mati?« opozarja Matija.

»Kaj?«

»Vaša mati so čisto gluhi, kadar nočejo slišati,« draži spet Tilen; to pa precej glasno.

»Ti seme dolgo, rogovilasto, se boš norca delal iz stare Lone? Ježeš, kako si hudoben, Tilen! Sam Bog vas je potipal nocoj in vam poslal financarje na vrat, ker imate Tilna med sabo! Ti, rogovila ti, salamenska!«

»Preveč ste korajžni, mati, včasih,« se oglasi Šimen.

»Vižga šmenta; zato, ker največ razpečam! Kaj bi vam koristilo vse, če bi vam pod našo streho segnilo, a — a? Mlade so tako samo za ljubezen, vse drugo pa naj me stare opravimo. Taka je hvaležnost! Čaj, boš pa sam tovoril na Fužino!«

»Le nikar se ne hudujte, mati, saj ni nikdo kaj slabega mislil,« tolaži Matevž. »Radoveden sem pa le, kaj je financarje nocoj tako nenadoma vrglo gori!«

»Menda so včeraj zajeli tisto debelo iz Kurje vasi, ko je nesla v Kranj, pa jim je natvezla, da je blago prišlo čez Golico. Je Lipovškov France pravil,« pojasnjuje Šimen.

»Malo moramo odnehati za par dni. Zdaj bodo za nami ko mačke! Posebno oni, ki si ga v Jesenici hladil, Matevž,« se reži Tilen.

»Saj smo že potrebni malo počitka,« pristavlja Matija.

»Aj, Liza, Liza,« draži Tilen.

»Osak vrača Matija.

»Pa tudi blago ne gre dobro naprej, preveč pazijo na postaji, in v Ljubljani so jih par že pošteno zašili. Fužinke so vse divje na jebajtarje!« pripoveduje Šimen.

»Ni spak, saj smo pa tudi že pregnali nekaj blaga! Čudno, a se že vsa dežela ne cedi same sladkosti,« se smeje Tilen. »Mati, vi ste že tako sladki, da Vas financarji že od daleč vohajo!« še podraži Lono.

»Neslani jezik ti, dolgi! Le glej, da boš ti malo bolj sladek, da te bo vsaj katera marala, rogovila ti, dolga!«

»Mi ni zanje, so premalo sladke!«

»Ker si sam lesnika!«

»Mati, raje skuhajte kavo, da gremo! Dan se dela!« priganja Anže.

»Res, treba bo misliti na odhod! Boš ti šel z nami, Tilen?«

»Zginil bi v Dobravi! Bom drevi poskusil čez Rožico ali pa čez Kočno.«

»Sam?«

»Ne, jaz bom šel ž njim!« se oglasi Anže.

»Jaz tudi!« se pridruži Mohor.

»Če bo Matija doma, bom še jaz! Pritegneva malo po polju, zdaj ko je namočilo,« reče Janez.

»Dobro. Kdaj pa gremo zopet vsi?«

»V soboto zvečer. Snidemo se ko navadno v Breznici ali Hrastju. Matevž, boš blago pripravil?« vpraša Matija.

»Bom! Za vaju dva v Hrastju pri Ravtarju.«

»Mati, bo kmalu črna?« vpraša Tilen.

»Koj; samo še ustanovi naj se!«

»Za nas je dobra gosta, ni treba kruha!«

»To si nepočakan! Saj ti ne bo ušla Golica, ne!«

»Bog ve, ko sem pa skoro pretežak zanjo!«

»Na, pij, pa vsaj malo tiho bodi!« mu pomoli Lona posodo črne kave.

Pijejo črno kavo, kade, se smejejo in govore še nekaj časa, Tilen je posebno tečen danes. Šimen jim odšteje denar za razprodano blago, vsakemu svoj del, nato odidejo. Matija in Janez domov, Anže, Mohor, Tilen in Matevž proti Rudniku.

Ko pridejo zadnji štirje do Lipovika, odkoder pelje kolovoz k Hribarju, postoji Matevž, se obrne v smer kolovoza in zavriska iz polnega grla, da se razlije do Rudnika in v graben pod Golico, pa notri v Podbreg onstran Jekla in fužinsko urez. Bog ve, ali sliši Cilka Matevževo vriskanje? Še preden vzide solnce, so že vsi štirje čez Golico.

Ko gre zjutraj Lovračeva Lona na Fužino, natovorjena s težkim cekarjem saharina, sreča na ridi pri Križu oba financarja, Stanka in Ivana.

»Mati, kam greste?« se vtakne vanjo Ivan.

»Ka-a-j?«

»Kam greste?«

»O, nič ne jem, gospod, sem že doma!«

»Kam greste, vprašam?«

»Pozimi sem kašljala, pozimi, zdaj na pomlad pa je že bolje, gospod!«

»Ivan, pusti babnico, gluha je!«

»Vedo gospod, planinski mah je dober za kašelj in če vas kaj v prsih tišči! Planinski mah, vedo, gospod!«

»Z Bogom, baba neumna!« se zasuče Ivan in stopi dalje. V prsih ga speče nekaj, kakor bi bil res potreben planinskega mahu...

»Z Bogom, z Bogom, gospoda!« vpije Lona za financarjema. Ko pa zavije za rido, se široko zasmeji, da se ji razkoljeta brezzobi čeljusti do ušes in stegne suho roko za njima: »Vižjo, kuščar neumni, zeleni!«

In kot mlado dekle stopi v globel proti Fužini.

Drugo poglavje.

To je bilo tiste dni stiskanja in iskanja po dobravskem! Financarji in orožniki so se kar kosali, kdo bo segel bolj globoko, kdo dalje v seno dregnil s puško, kdo preobrnil več skrinj in več plevnic razril. Kmetje so stikali glave, molčali, kratko odgovarjali na stavljena vprašanja, ženske pa vreščale nad stražniki in zmerjale kar vprek. Če sta se pa srečala dva domačina, sta si pogledala globoko v oči, se nasmejala, potem pa pljunila vsak v svojo stran:

»So bili?«

»So!«

»Je bilo kaj?«

»Nič!«

»Koga pa mislijo?«

»Vedi vrag, koga!«

»Je bil tvoj tudi?«

»Ni!«

Pa sta vendar vedela misli drug drugega in jih uganila, ali komaj s pogledom izdala.

Pri teh ljudeh so stražniki in orožniki prav malo opravili. So trdi Gorenjci, ko grče, kadar siliš vanje z vprašanji, in lahko ga ubiješ, pa ne bo zinil več kot sam hoče. In Dobravci so še posebne grče svojega kova. Trdi ko kamen, ki ga izrivajo iz prsti, da jim pognojena in očiščena rodi mernik ovsa in za pet ust krompirja. Še je v njih kri rudarjev, ki so v jamah kopali železno rudo za laške fužine v dolini in ogromne plavže v Soteski ter rili v Golici, da bi iz kamna in železa trgali kruha za lačne neboglence. Morda zato na Golici cveto najlepše ključavnice, bele narcise, ter rastejo iz zemlje napojene s srčno krvjo in z znojem starih Dobravcev, ki niso znali, kot zdaj njihovi otroci ne besede na jezik lepo nastavljeni in posladkane razsipavati, ampak so jim trde in kratko-odrezane suvale iz ust, čeprav je bila v srcu sladkost in do solza raznežena milina, ki pa ni znala dobiti izraza razen kratkega, presekanega: bes te plentaj!

Med temi ljudmi tedaj so iskali financarji in orožniki tihotapcev, v njihovih hišah in shrambah in skednjih tipali za utihotapljenim saharinom, papirčki in užigalicami. Ali malo, bore malo so dobili. Tu, tam škatljico saharina, pri tem zavojček nezatrošarinjenih papirčkov, pri drugem zopet škatljico avstrijskih vžigalic. Toda vsak se je izognil izgovoru na vprašanje: odkod.

»Ne vem, kako je prišla nesnaga v hišo!« prvi.

»Otroci so od nekod prinesli,« drugi.

»Kaj vem, kje se je vzelo!« tretji.

»Baba je na Jesenicah nekje kupila, njo vprašajte, je odgovarjal četrti. Če se je stražnik nato vtaknil v žensko, je bil pa ogenj v strehi; kar so moški povedali premalo, so pa ženske preveč. Ali vendar so vedeli stražniki ravnotako malo, ko so odšli iz hiše, kakor prej, ko so prišli.

Prav slabo se jim je godilo pri Lovračevi Loni, žena ni hotela pa ni hotela slišati ničesar. Naj ji je financar tulil v uho, ali kričal v obraz, vedno je bil odgovor tak, da je najmanj odgovarjal vprašanju; ali pa so zrle oči stare matere tako topo in začudeno

v vprašujočega, da ni vedel, naj se li jezi, naj kolne, ali naj se smeje. Naj so prišli, kadar so hoteli, Šimen je bil vedno povsod, samo doma ne. In ko so preobrnili bajto od vrha do tal, so našli eno samo škatljico saharina v omari v veži; to je pomolil financar Loni pod nos in vprašal kričaje:

»Kje ste to dobili?«

Enako glasno mu je odgovorila Lona:

»To je caherlin!«

Niso mogli spraviti iz nje niti besede drugega ne, tako, da so nazadnje morali pustiti vsako spraševanje in jim je ostalo samo upanje, da se jim enkrat posreči, kje zunaj zajeti Šimna, ki bi ga spraševali tako dolgo, da bi se vsaj malo vdal. Ker sumili so Lovračevo bajto že davno, ali do živega niso mogli ne sinu ne materi. Šimen pa se jim je znal tako spretno umikati — mati so pazili na financarje ko jastreb na piščanca — da je preteklo precej Jesenice v dolino, preden so ga slučajno zatekli pod Lipovškom. Toda znal se jim je tako spretno izvijati — dokazov seveda niso imeli za njegovo krivdo nobenih — da so ga morali pustiti iti po njegovih potih. Šimen se jim je doma v pest smejal.

Posebno hudo so pestili Jermana in Hribarjeve. Čeprav je bil Razingarjev Tine s pričami dokazal svojo nedolžnost in je Mana še vedno ležala bolna, so Jermanu dan za dnem tiščali financarji v hišo ali se ob patroliranju mimogrede oglasili. Stari Jerman je stiskal pesti in klel sam med seboj že, ko je financarje zagledal od daleč. Tine pa mu sploh ni smel pred oči. In čimbolj je klicala Mana v vročici Tinovo ime, čim večkrat je njen brat Miha pripovedoval Tinu, da se bo Mani od same ljubezni še zmešalo, tem manj si je upal Tine blizu Jermanove hiše, ker je vedel, da ima stari trdo pest in mu pride prav oklešček ali ročica, ali karkoli ima ravno v rokah, če ga popade bez in mu jeza bledico požene v lice. Da je Jerman nanj ves divji, ker mu je, bajtarjev sin, zmešal edino hčer, je vedel Tine predobro; zato je samo semtertje po Mihi poslal Mani pozdrave in

sporočilo, da vedno nanjo misli, in naj bo pametna ter kmalu ozdravi.

K Hribarjevim pa je silil vsak dan znova financar Ivan. Koj drugi dan po spopadu s tihotapci je bil že zarana gori in ž njim tovariš Stanko ter pričel znova brskati po hiši za tihotapčevo sledjo. Obrnil je vse od podstrešja do kleti, v lopi, šupi in hlevu je vse pretaknil, v skednju je dal razmetati vse seno in vse otepe prevaliti. Jezilo ga je, ko je tudi drugi dan ravnotako zastonj iskal in stikal, pa ni dobil niti prazne saharinske škatljice niti vžigalic. Oče niso kadili, hlapec Janez tudi ne; tedaj je bilo tudi iskanje za papirčki zaman. Zato pa je venomer tiščal v očeta, v mater, v Janeza; posebno pa v Cilko, naj povedo, kdo je bil tihotapec, ki mu je bil ušel in ki se je moral skriti pri njih, ker ga je vendar videl, ko je tekel sem gor in je pes tulil nad njim. Čim bolj so mu oče pravili, da je vendar preiskal takrat vso hišo in da ni tihotapec duh, ampak živ človek iz mesa in kosti, ki ga ni mogoče stlačiti v žep, tem manj si je dal financar dopovedati. Ko pa je bil drugi dan pri preiskavi zopet nad vse siten ter tiščal posebno v Cilko, je hlapec Janez dregnil v mater in ji zagodrnjal v uho:

»Mati, Cilka ga bôde, ne pa tihotapec!«

Sivi, zvesti hlapec je imel bistre oči in kar je Cilkinu srce slutilo samo nedoločno, so Janezove skušene oči videle razločno ter so sledile vsakemu pogledu financarjevemu, vsaki kretnji njegovi.

V petek po oni viharini noči popoldne zopet stopi financar v Hribarjevo vežo. Tokrat je sam. A tudi Cilka je sama doma, oče so z Janezom še v njivi, mati so pa šli na Fužino. Cilka si je pravkar pripravila v hiši mizo z debelim kocem in si prinesla jerbas svežega perila ter vroče železo, da prične likati, ko potrka financar in vstopi, ne da bi čakal vabila.

»Dober dan, Cilka!«

»Bog daj!« A niti pogleda ga ne, ker ga je že po glasu spoznala.

»Danes si pa slabe volje, Cilka!«

»Delo imam.«

»Pa vendar ne táko, da bi morala biti zato slabe volje.«

Cilka samo skomizgne z ramama. Financar odloži puško in jo postavi v kot ter sede na klop pri mizi.

»Saj smem malo počiti, Cilka, ali ne?«

»Radi mene lahko.«

Cilka prične z likanjem, oči niti ne obrne od koca. Financar pa išče za besedo, ali skoro ne more ujeti prave.

»Lepo vreme imamo, Cilka.«

»Lepo.«

Zopet molk.

»In noči so tudi jasne in svetle.«

»Ne gledam; ponoči spim.«

Financar pomolči in pomisli.

»Takele noči niso ugodne tihotapcem.«

»Ne vem.«

»V takile svetli noči bi ga človek vsaj spoznal.«

»Nehajte že vendar enkrat s temi tihotapci. Kaj so meni mari!«

»Morda pa le, Bog ve?«

»Počemu neki?«

»I, tako, nalašč.«

Cilka razgrne hodno rjuho čez mizo, da oplazi ž njo nadležnega stražnika.

»Sem ti na poti, Cilka?«

»O ne.«

Zopet molčita.

»Cilka, daj, povej po pravici, ali je bil oni tihotapec zadnjič pri vas, ali ne?«

»Stokrat sem vam že povedal, da ne!«

»Pa vendar, morda radi drugih nisi marala? Danes pa sem sam in meni lahko poveš.«

»Vam nimam kaj drugega povedati!«

»Lej, Cilka, prav nikomur ne bom pravil in ne bom te izdal, samo če mi poveš, kdo je bil!«

»Videti bi morala, potem bi lahko povedala.«

»Saj si ga videla, vem; samo tajiš.«

»Kakor bi v steno govoril človek.«

»Da, prav taka si! In vendar vem, da sem na pravi sledi. Povej Cilka, nič se ne zgodi, ne njemu, ne tebi; radi tebe ne!«

Cilka ne odgovori ničesar.

»Sledove njegove sem videl na dvorišču, tamle pred pragom zunaj, čeprav je bila noč. Težki okovani čevlji so se globoko vtisnili v zmočena tla.«

»Saj ste vendar iskali po hiši, pa ga niste dobili. Če bi bil notri, bi Vam ne bil mogel uiti!«

»Ti si ga skrila!«

»I, kam neki? Saj mora biti vendar odrastel človek!«

»Še celo visok in močan fant je bil, Cilka.«

Financar malo pomolči, pa se skloni bliže k Cilki.

»Morda pa zato nečeš povedati, ker je tvoj ljubi?«

»Nimam nobenega ljubega!«

»Tega ti ne verjamem. Da se ne bi dobil fant, ki bi ga zmotile te lepe tvoje oči!«

»Sram vas bodi!«

»Čemu? Ali so lepe oči greh? Fantov pa je dovolj na Dobravi in ne bi nikdar ne pogledal nikdo za teboj? Beži, beži!«

»Gledajo že, pa jim nič ne pomaga!«

»Ali nimaš nič srca, Cilka?«

»Imam, pa ne za vsakega!«

»Samo zanj, kajne?«

»Za koga?«

»I, za onega, za tihotapca?«

»Ali ste obsedeni, gospod!« plane Cilka in porine vroče železo po mizi, da financar komaj umakne prste in ga železo ne opali.

»Vidiš, v pravo sem zadel! Sicer se ne bi bila tako ujezila!«

»Saj pa tudi silite v človeka in ga trpinčite kakor živino! Ali sem mar vaša, da bi vam morala dajati odgovor? Nikar ne mislite, da smo Dobravke tako zabite, da bi nas lahko vsak škric zvijal in krotinčil!«

»Jej, jej, kako si se razsrdila, Cilka! Vidiš, pa si še bolj lepa takale, kadar ti gori v licih kri in se ti bliska iz oči!«

Sunkoma se Cilka obrne, potegne železo raz podstavek in odbrzi v kuhinjo. Financarju se zabliskajo oči, ko gleda za njo, nehote vstane in stopi korak; pa postoji, se za hip zamisli, nato pa seže po puško, da bi jo zavihtel čez ramo. A brž mu šine v glavo nova misel, puško odloži ter stopi k oknu. Razgleduje se skozenj, nato skozi drugo in tretje, pa se zopet vrne na svoje mesto nazaj in si prižge cigareto. Solnce sije skozi okno ravno vanj in meče na nasprotno steno senco njegovega obraza, ki je v obrisu na zidu stegnjen kakor napeto telo mačke, ki miši čaka v zasedi, da ji plane za vrat!

Precej časa se Cilka mudi zunaj. Financar postaja že nestrpen, zapali že drugo cigareto, Cilke pa še vedno ni. Pa ga vendar ne misli pustiti samega v sobi? Tako lahko sedi vse popoldne, dokler ne pride stari ali pa mati domov! Ali pa celo tisti neješčji hlapec Janez, ki mu gleda skozi oči nekam globoko in se zdi, kakor da vidi njegove misli: da mora biti Cilka za vsako ceno čimprej njegova, naj stane, kar hoče! Že se dvigne financar Ivan, da bi stopil in pogledal za Cilko, ker taka prilika kot danes se mu ne bo zlepa nudila, — mati se vedno hiše drže —, ko začuje stopinje v veži in Cilka vstopi z železom.

»Dolgo si me pustila samega, Cilka!«

»Železo sem pihala.«

»Kaj bi govorila! Huda si name!«

»Je vseeno, če sem ali nisem.«

»Meni že ni vseeno!«

»Mora že biti, sicer ne bi bili taki z menoj.«

»Samo svojo službeno dolžnost vršim!«

»Zakaj pa drugih ni nikdar, da bi nas nadlegovali s temi tihotapci, samo vi vedno hodite in gonite vedno isto pesem!«

Financar molči za hip. Pa se mu zjasni obraz.

»Tedaj si opazila, da pridem večkrat k vam ko drugi?«

»Kaj ne bi! Že vnaprej se dneva bojim radi vas!«

»Radi mene?«

»Ker ne daste miru s temi tihotapci!«

»Samo radi tebe to delam.«

»Radi mene? Mar se bojite, da me ne bi tihotapci ukradli?«

»Kdo ve, vse je mogoče!«

Cilki seže rahla rdečica v obraz. Financar jo opazi in čuti, da ni njegova sled napačna.

»Cilka, škoda bi te bilo!«

»Kako mislite?«

»I, škoda te je za vsakega pritepenca!«

»Kaj pa mi hočejo pritepenci? Kateri?«

»Lepa si!«

»Nikar se ne norčujte iz mene!«

»Iz srca govorim! Mnogo sem že videl deklet po svetu, a nobene še kakor tebe!«

»Samo lepših dosti!«

»Ni res, Cilka! Sama ne veš, kako si lepa! Zato pravim, da bi te bilo škoda za vsakega pritepenca!«

»Naši fantje niso pritepenci!«

»Ne mislim tako. Tujec sem tudi jaz; ali ti bi morala dobiti kaj boljšega ko bajtarjevega sina, ali celo tihotapca!«

Financar se nagne čez mizo in pogleda Cilki bliže v oči.

»Kolikim ste pa že tako govorili?«

»Bog mi je priča, da tebi prvi. Dozdaj nisem mnogo gledal za dekleti.«

»Pa ste rekli, da ste jih že mnogo videli!«

»Sem, a nobena mi še ni šla do srca tako kakor ti, Cilka!« in seže z roko po njeni, ki gladi robec. Za trenutek mu pusti dekle roko, a mu jo brž odtegne. Dovolj dolgo pa, da financar začuti, da je udaril na pravo struno.

»Cilka, ali me imaš kaj rada?«

»Rekla sem že, da se ne norčujte iz mene!«

»Kaj mi res ne verjameš?«

»Ne!«

»Ali ne vidiš, počemu hodim vsak dan k vam!«

»Za tihotapce spraševati!«

»Tudi. Ali vendar največ radi tebe, Cilka! Ti si mi huje zadala ko tihotapci!«

Cilka molči in lika robec, roka pa ji malce frepeta in oči ima uprte v mizo.

Financar Ivan vstane in stopi bliže Cilki. Kakor da bi hotel iti k peči, stopi Cilki za hrbet. In ko se dekle najmanj nadeja, jo prime z eno roko od zadaj čez pas, z drugo pa ji bliskoma nagne glavo nazaj in jo hoče poljubiti. Takrat pa se Cilka zvije v financarjevi roki, spusti železo iz rok, se sunkoma obrne in prisoli financarju zaušnico naravnost v lice, da jo spusti

»Sram vas bodi!« se ji iztrga iz hropečih prsi.

Financarju divje bliskajo oči, že iztegne roko, da bi s silo ukrotil moško dekle, ko se hipoma premisli in rahel, zaničljiv smeh se mu ukrade na lice, rdeče od krepke zaušnice.

»Čakaj, še žal ti bo, dekle!«

Cilka molči in gleda v tla. Še vedno ji prsa burno diha, ker se še ni v njih polegla borba in razburjenost. Financar pa mirno stopi k svoji puški, si jo oprta in se obrne k deklici:

»Cilka, še žal ti bo za danes! Vem, kje in kako ti bom vrnil. Kesala se boš, toda prepozno bo. Kar si meni posodila, bom njemu vrnil, tihotapcu! Morda še jutri zvečer!«

Zasuče se na peti in odide skozi vrata.

Kakor blisk spreleti Cilko in v glavo se ji zapiči misel: Ko je davj govornik s Šinkovčevim Matijo, ki je prišel mimo in mu je za Matevža sporočila pozdrave, kadar prideta zopet skupaj, ji je Matevž dejal: »Jutri zvečer bomo zopet nosili.«

Krčevito se stisne Cilki ob tej misli srce in pred seboj vidi za trenutek Matevža s prestreljenimi prsi s široko krvavo rano na njih. Samo od sebe jo vrže skozi vrata za odhajajočim financarjem, ki je ravno odšel proti vogalu in iz ust se ji utrga:

»Gospod Ivan, nikar streljati!« Potem pa ji solze zaduše besede v grlu in plakajoča se nasloni ob hišno

dver. Financar se ozre ob klicu Cilkinem, že odpre usta, da bi jo vprašal, ko pride izza drugega vogala hlapec Janez ter obstoji, ko zagleda financarja. Ta se zasuče, porogljiv nasmeš mu spreleti obraz in že je okrog vogala.

Janez stopi k Cilki, ki še vedno sloni ob durih in si tišči robec v obraz.

»Cilka, zakaj jočeš?«

Dekle ne odgovori.

»Zakaj si mu klicala, naj ne strelja?«

Cilka se okrene in gre v hišo, Janez za njo.

»Cilka, kaj ti je storil zelenec zeleni? Ali ti je grozil?«

»Ne meni,« odgovori Cilka tiho, a vendar.

»Komu pa?«

Cilka ničesar ne dé, samo vnovič jo posili jok.

Janez molči in gleda Cilko neodločen, kaj bi, kako bi; čuti, da se je nekaj zgodilo, nekaj silno resnega, ker Cilka ne joče za prazen nič. Z glavo zmajuje stari Janez, ki ljubi Cilko kot lastno hčer.

»Cilka, boj se vraga zelenega, hujši je od zlodja!« jo tolaži.

Cilka pa mu obrne obraz, da ji ne vidi zardélega, od solz mokrega lica, plane skozi vrata in steče po stopnjicah v podstrešno kamrico.

Janez stoji neodločen sredi sobe in premišljuje, pa ne ugame prav kljub premišljevanju. Sliši, da gre oče Hribar z voli domov. Pomagati mora iti spregat. In ko odhaja skozi vrata v vežo, davi iz sebe pridušeno:

»Tu ima sam zlodej kremplje vmes!« in pljune srdito skozi duri predse, kakor bi hotel izpljuniti vso golazen, ki zlo dela Cilki, ter stopi nasproti očetu Hribarju, ko ravno zapeljejo voz na dvorišče.

Izpregla sta že in v kuhinji so mati pripravljali večerjo, ker je že solnce zašlo. Cilka je šla mlest v hlev in se je ognila Janezu, ko bi ga morala srečati. Pa vseeno je videl Janez njene oči in videl tudi, da so zajokane. A vendar ni stopil za njo, kakor tudi ga je peklo na jeziku, da bi vnovič vprašal Cilko, kaj ji

je storil financar žalega. Ves večer pa je godrnjal sam pri sebi: »Golazen ti taka!«

»Te je ujedlo?« se mu čudijo oče Hribar, ki niso vajeni, da bi Janez godrnjal.

»Kaj bi me?« se izogne Janez.

»I, sem menil! — Stopi no, Janez, do Jernejevca in vprašaj, če bi mi jutri mladi potegnil s konjem one mecesne na žago. Zevnik mi je obljubil, da bi jih koj jutri vzel pod rez. Mladi Jernejevčev pa gre jutri na Fužino po opravku, bi pa mimogrede odložil pri žagi, ko bo šel dol prazen.«

»Ja, oče, grem!«

In je šel Janez. Ne takoj, ampak je še poprej pogledal v hlev po Cilki, ker videlo se mu je, da je prej šla za živo mejo ter stekla po stezi proti Jernejevcu. Res je ni našel v hlevu, le žehtar je stal poln za vrati na stolici.

Šel je tudi sam tisto pot. Ko je prišel do Jernejevca ter opravil naročilo, je še mlado povprašal, če je videla, kam je šla Cilka.

»Je rekla, da gre k Bregarju pogledat, če ji je Liza nekaj prinesla s Fužine, ko je bila danes doli.«

»Aha,« se zahvali Janez in gre nazaj proti domu. Pa samo navidezno. Precej za Jernejevčevim hlevom zavije na desno v hosto, stopi čez pregrado in gre med grmovjem in drevjem skrit do Lovračeve bajte. Iz hoste ven vidi, da je bajta zaprta, pa krene dalje noter do tam, kjer pripelje kolovoz na cesto. Onstran ceste čez travnik stoji Bregarjeva bajta. Ko gleda tja v ono smer, vidi, da stoji pred vrati Cilka in govori z Bregarico; malo pomisli, pa stopi na cesto. Toda še preden zastavi drugo nogo nanjo, opazi financarja, ki ravno zavijeta okrog ovinka navzdol. Brž stopi nazaj in po kolovozu za prvo drevo. Tam se postavi tako, da ga ne more videti, kdor pride v smeri financarjev. Sliši od daleč, da se financarja smejeta in čuje med drugim, ko prihajata bliže, tudi ime Cilka. Pa še vidi, da se financarja ustavita in gledata proti Bregarju, odkoder Cilka teče čez travnik na cesto.

Financarja dobro vesta, kod bo Cilka zavila proti domu, pa gresta počasi dalje in pričakata dekle ravno, ko stopi na cesto. Janez dobro vidi in sliši vse, a vendar stopi v še bolj gosto grmovje.

»Dober večer, Cilka! Od kod pa?« vpraša financar Ivan.

»Saj vidite. Od Bregarja,« in hoče dalje čez cesto na kolovoz.

»Kam se ti pa tako mudi, Cilka; počakaj malo!«

»Živina čaka, bom mudila.«

»Živina že počaka, saj še človek,« in Ivan da tovarišu znamenje, naj stopi dalje in ju pusti sama.

Tovariš brž uboga in gre po cesti dalje.

»Cilka, čemu si me prej udarila v lice?«

Cilka molči, v obraz ji plane rdečica.

»Ali si res tako trdosrčna?«

Pogleda ga Cilka z velikimi modrimi očmi in solze zaigrajo v njih:

»Vi ste!«

»Jaz? Zakaj?«

»Nič!«

Financar ugiblje in kmalu se mu posveti.

»Kaj pa si zaklicala za menoj, ko sem odhajal.«

»Saj ste slišali.«

»Ne vem, če sem,« se zasmije pol v šali, pol v zlobi, da mu Cilka umakne oči.

»Čemu si tajila?«

Zdaj Cilka ne ve, kaj bi odgovorila.

»Ali boš jutri sama doma.«

»Ne vem; zakaj?«

»Prišel bi in bi se zmenila nadalje, natančneje.«

Rekel je; ali vseeno ga je globoko v srcu sram, ker je malo preveč pozabil na svoj ponos in za-ušnico. Toliko ga je speklo, da mu je vnovič priklicalo v oči isto kot popoldne, ko ji je zagrozil: Še žal ti bo. In Cilka je vnovič videla to zavratno grožnjo v financarjevih očeh. Toda sedaj ni neposredne nevarnosti za Matevža več. Posvarjen bo pravočasno. Zato stopi bliže financarju, mu srepo pogleda v oči in mu trde pove:

»Ako kjerkoli zinete, kar sem zaklicala za Vami, mi ne hodite več blizu!«

»Tedaj sem bil le prav slišal?«

Cilka hoče dalje, a financar jo prime za roko in jo pridrži:

»In sem na pravem kraju iskal!«

Toda Cilka mu iztrga roko in zbeži čez cesto na kolovoz ter se niti ne ozre ne. Tudi Janeza ne vidi, mimo njega odbrzi po poti dalje.

Financar hoče za njo, pa se premisli in samo zakliče bežeči: »Lahko noč, srce! Nič se ne boj!« ter odide po cesti. Ko pa stopa mimo kolovoza, mu smehljaj spreleti obraz in se vnovič ozre za bežečo:

»Pa boš le moja, ptičica!« vrže glasno iz sebe.

»Prej zlodjeva, ko tvoja, vrag zeleni,« se davi v grmovju Janez, ki sliši tudi ta vzклик. Pa počaka še, da se stražnik oddalji, potem stopi iz skrivališča in gre domov po isti poti, kot je prišel.

Zmračilo se je medtem nekoliko in Janeza so že z večerjo čakali, ker hodil je počasi in razmišljal spotoma. Razumel je, da financar tišči za Cilko; ali čemu so bile tiste besede Cilkinе, in kaj mu je povedala zdaj, ko se je k njemu sklonila in ji je srd gorel v očeh, ni mogel doumeti. Zato mu je še večja skrb stiskala srce in komaj je odgovoril očetu, ko so ga vprašali, kako je opravil in kje se je tako zamudil.

Pri večerji so vsi sedeli tihi in komaj se jim je ljubilo zajemati. Cilka je samo pokušala, Janez pa ponajveč prazno žlico nosil v usta. Semtertje je skrivaj s pogledom oplazil dekle; toda Cilka je kmalu opazila, da hlapec nekaj sumi in mu ni dala oči. To je starega hlapca srdilo še bolj in odložil je žlico.

»No, Janez, ali si že morda spotoma večerjal?«, ga oče priganjajo k jedi.

»Se mi ne ljubi.«

»Vidim.«

In zopet molče nadaljujejo z večerjo.

Mati prineso mleko. Muha pribrenči in se zapodi Janezu v skledico, ravno ko misli nesti v usta.

»Zlodej!« se zjezi in postavi posodo trdo na mizo.

»Kaj pa te je obsedlo nocoj, Janez!« ga začudeni pogledajo mati.

»E, saj vidite, golazen mišja!«

»Nu, nu, še nikdar nisi radi muh preklinjal!« se čudijo mati. Cilka pa se ne pritakne mleka.

»Ti tudi ne ješ nocoj, Cilka! — Čaj, pa jokala si.«

»Nisem. Samo glava me boli.«

»Saj jo lahko!« se nenadoma vmeša Janez.

Oče in mati ga oba začudena pogledata.

»Ali sta se kaj sporekla?« vprašajo mati.

»Čemu bi se?« odgovarja Janez. Vidi, da Cilka rdi in ji silijo solze v oči. Pa ga stisne v grlu in žal mu je, da je izdaval besedo, ki je vso nejevoljo vrgla iz njega.

»Nekaj morata imeti, ker sta oba taka nocoj,« menijo oče.

Tedaj Cilka sunkoma vstane od mize in hiti k vratom. Ne more zadržati solz.

»Počakaj, da pomolimo!« kličejo mati za njo.

A Cilka ne sluša. Vrata zapre za seboj in v sobi ostali slišijo, da je stekla po stopnicah v gornjico.

»Križ božji, kaj je le šinilo vanjo!« se pritožijo mati.

»Janez, povej, kaj je bilo?« tišče oče.

Pa tudi Janezu je dovolj. Vstane tudi on in trdo stopi od mize. Pri vratih pa se obrne k starima dvema, ki gledata za njim:

»To vama povem, če še enkrat pride golazen zelena financarska k nam v hišo, ga zarinem doli v breg, da se ne bo nič več pobral!«

To rekši stopi med vrata in jih zaloputne za seboj. Tisti večer ga niso več videli.

»Pa bi za njim stopil in poprašal,« poprosijo mati Hribarja.

»Se bo že unesel in povedal. Ubijem ga lahko, pa ne bo zinil, kadar noče!«

»Kaj pa je bilo?«

»Nekaj s financarji najbrže.«

»Sam Bog nam preloži.«

»E, kaj boš zdaj stokala, ko pa še ne veš ne, zakaj gre.«

»Bo pa že spet radi tihotapcev kaj!«

»Hm! — Ko sem pripeljal domov, sem videl financarja odhajati dol po kolovozu, onega, ki je bil zdaj vsak dan pri nas. Gotovo je danes zopet tiščal v Cilko radi tihotapcev.«

»Pa kaj naj bi imel Janez pri tem, saj je bil vendar s teboj?«

»Bil; pa je pred menoj prišel domov.«

»Je pa morda kaj videl ali slišal!«

»Hm?« —

Še ko sta legla v kamri k počitku, sta jima šli po glavi nocojšnji pogovori, pa nikdo od njiju ni hotel prav pripoznati, da nekaj slutiti; ker oba sta dobro videla, kako je financar vse te dni, ko je imel opravka pri njih, hodil z očmi za Cilko. Vendar se jima je videlo premalenkostno, da bi se Janez razburjal radi tega. A skrb jima ni dala spati, in oba, oče in mati, nista mogla dolgo zatisniti oči in še v spanju so mati z enim ušesom poslušali v gornjico nad sabo in v prelivanje zraka zunaj hiše.

Kako dobro slutiti ženska duša, pa čeprav preprosta v preprostem kmetiškem dekletu! Cilka je predobro razumela financarjevo grožnjo, ko je gledala na skrivaj v njegove oči in se ji je laskalo, ko jo je hvalil. Čutila je, da bo šlo med financarjem in Matevžem na življenje in smrt, čeprav je videla oba oni večer privikrat. In kakor je šla nenadoma in globoko v srce Matevževa ljubezen in je še hitreje njena lastna privrela iz duše, tako je zaslutila tudi strast financarjevo in videla v njegovo srce, ko je v sovraštvu kovalo načrt proti Matevžu, ki mu je stal na poti pri njegovem prizadevanju. Le žal, da se je pustila premagati svoji skrbi za ljubljene fanta in je z enim samim krikom v hipni strašni bolečini izdala Matevža sovražniku, čeprav ta Matevža niti poznal ni. Slišala je tudi, Liza ji je pravila, kako je Matevž

prekucnil financarja v vodo in je vedela, da za take stvari ni odpuščanja brez povrnitve. Zato pa je bila njena prva skrb, da Matevža posvari. Vedela je, da je Matija tihotapec, vedela, da ljubi Lizo in da je zdaj za par dni doma, pa mu je stekla povedat, kaj je zagrozil financar. Takoj, ko je odšla Cilka od Bregarja, mora Matija odriniti na Golico, da še nocoj pove Matevžu in tovarišem, kaj jim preti. Obljubil je Cilki, da ne bodo v soboto in še par dni nosili čez mejo. Pomirjena je šla Cilka domov, spotoma pa ji je prineslo nasproti financarja. Ni si mogla kaj, da mu ne bi bila osorno v obraz zalučala, naj se čuva, izdati jo. O, čutila je, da mu je mnogo zanj!

Noč je, vsa srebrna in jasna v blede lunini svetlobi. Cilka sloni na oknu svoje kamrice in gleda v lepo majsko noč. Prav pred njo se sveti Golica v luninih žarkih in kočna na vrhu je iz belega cvetja ključavnic pozdravlja. Tam gori tedaj je prišel njen Matevž oni večer, ko je pribežal k nji. Bog ve, kolikokrat je že hodil tam gori ter niže doli okrog ter po Rožici in po Petelinu, in tudi sem dol za hišo je gotovo malokdaj gledal, morda tudi v svetli lunini noči, kakor je nocojšnja. Morebiti je celo ponoči kdaj tu mimo šel. Pa ni slišal, kako je v spanju njeno srce klicalo onega, ki ga je želelo, a ki ni hotel priti blizu. Mnogi so prihajali, pa zopet odhajali, a nobenemu ni mogla reči: še pridi. Ker ni bil nobeden tisti, ki je ž njim govorilo njeno srce v dolgih zimskih nočeh in sanjalo v svetlih poletnih večerih. Dokler ni nenadoma pritekkel brez sape in mu je morala slediti na prvo besedo, ki ji je segla v srce, on, njen Matevž, tako podoben njemu, ki ga je klicala mlado srce. Kako se je dvignilo v njenem srcu vse hrepenenje, kako se je pognala vsa ljubezen, ki je toliko časa čakala pravega. Morda ni bilo prav, kar je storila. Bog ve, kaj bi si lahko mislil o njej! Toda Matevž ni tak kot drugi, Matevž ne more biti kot ta financar. Saj bi je ne bilo še premagalo, če ne bi bil razgrnil srajce in ji ne bi bila v oči zagorela krvava rana. Tako pa ni zmogla svojega srca! Skrivalo se je,

počiti je hotelo v prekipevajoči, nenadoma prebujeni ljubezni, pa se je nakrat preklalo in vrglo iz sebe vso to ljubezen ter njo sklonilo na okrvavljene prsi mladega tihotapca. Z ruto mu je prevezala rano in zdaj je ta ruta, ki so vtlane rože vanjo, posuta z rdečimi cveti, privrelimi vanjo prav iz srca Matevževega.

Kako je lepa Golica v nočni razsvetljavi! Kako se leskeče streha na koči. Bog ve, morda zdajle tudi Matevž misli na svoje dekle: gleda na Golico, gleda kočo na vrhu in ugiblje, li misli Cilka na svojega fanta. Tam od koroške strani se tako lepo vidi na Golico. Ni daleč od Št. Petra do vrha. O, ko bi zdajle stopil vrh kočice Matevž in bi z okrvavljeno ruto pomahal na Dobravo v pozdrav! Videla bi ga, ker ga sluti vroče njeno srce.

Koraki udarijo v nočno tihoto, trdi koraki, enakomerni tam doli s ceste. Cilka ne vidi na cesto, ali vendar ve, da tako hodijo financarji in orožniki. Vsako noč sedaj pridejo na Dobravo ter oprezujejo gori okrog Rudnika in doli ob Jesenici.

On ni med njimi, ki ga je udarila danes, je šele zvečer odšel, da se bo na Fužini odpočil za jutri. Ej, financar Ivan, zaman se boš trudil in pehal in grizel po Golici v kolena, Matevža ne boš zalotil!

Tako misli Cilka in v duhu vidi financarja pred seboj kakor je stal pred njo danes popoldne, ko ji je grozil. Kako mu je gorelo v očeh! Lepe oči ima in tudi sicer je zastaven fant. A tak ni kot Matevž. Saj ga je Matevž prekucnil v Jesenico! Pa kako zna govoriti! Kakor bi rožice sadil! Seveda, za norico bi jo rad imel! Igral bi se rad ž njo!

Ujezilo ga je danes, ko ga je udarila. In kako tudi ne: prej Matevž, zdaj ona. Čuvati se ga mora. Ni prav, če bi bila preveč osorna ž njim. Še bolj bo sovražil Matevža, še bolj iskal za njim. Ali težko je biti prijazen ž njim, tako silno težko, ko si pa takoj misli, da ga s srcem gleda, če mu oči vrže! Kako je danes hitro pograbil roko, ko mu je prst pomolila. Samo za hip mu je pustila roko, pa je že menil, da

se mu bo pustila poljubovati. O, kaj še, gospod financar, še Matevža niso poljubile te-le ustnice, pa bi tebe?!

Koraki na cesti so utonili v grapo pod cerkvijo. V Cilkini glavi je pojenjala bolečina, oči so se ohladile. Le ta skrb: kaj bodo rekli oče, kaj mati, kadar zvedo, da je skrila tihotapca in ga ljubi? Janez ji je na sledi in nocoj je izdal nekaj, čeprav sam ne ve, kaj. Jutri pa se bo že pričelo spraševanje. Zvedel bo Janez gotovo od drugih, da je otela Matevža in tudi očetu bodo obesili, ali pa materi; če prej ne, v nedeljo po maši gotovo. Kaj naj reče? Ali naj raje doma pove? Ah, čemu neki? Saj bo nevihta tako prekmalu v hiši, čemu bi jo sama že prej klicala!

Luno zakrijejo oblaki. Mraz je Cilki naenkrat in tako je utrujena! Golica je zaprla oči in zaspala, kočica se samo nedoločeno loči od okolice. Zdaj tudi Matevž gotovo spi, ker se hoče naspati za jutri. Če ni že Matija prišel k njemu in mu povedal, kaj jim grozi.

Kdaj ga bo spet videla? Rekel je, da pride kmalu. Toda kdaj? Zopet ponoči! Ah, ko bi prišel zdajle, kako bi mu segla z rokami nasproti. Prav do roba bi se sklonila k njemu, pa bi mu povedala čisto tiho, kako ga ima rada.

Toda čas je. Cilka zapre okno in leže k počitku. Kot v pozdrav od one strani Golice posveti luna izza oblakov in vrže šop žarkov ravno v Cilkino kamrico. Nato pa se zopet skrije za oblake.

Tretje poglavje.

Kako počasi Cilki mineva dan! Sobota je, opravila in dela in čiščenja in pripravljanja čez glavo in polne roke, a misli se mude čisto drugje: tam čez Golico nad zeleno Dravo poletavajo in kakor beli globčki Matevža obletavajo in božajo z belimi mehкими peroti. Iz zopet hodijo strmo pot iz Podhriba na Golico in gledajo sipine in strmine in grmičevje pogledujejo in jih je strah. Strah za noč, če ne bi bil Matija obvestil Matevža in Tilna pravočasno o grozeči

nevarnosti. Skrb reže Cilki v srce, skrb za Matevža ji pali obraz in zopet raz njega kri poganja nazaj v srce, da je zdaj rdeča ko nagelj na oknu njene kamrice, zdaj bela ko ključavnica na goliškem rovtu.

Nikjer ne najde Cilka miru, nobeno opravilo ji ne more niti za hip prepoditi iz srca zlovešče slutnje, ki jo plaši. In niti potožiti ne more nikomur, ker nihče ne sme vedeti, kako je ž njo. Oče in mati bi ji ne privoščila lepe besede, ako bi zvedela, da je skrila ponoči tihotapca in mu dala ne samo zavetišče, ampak tudi svoje srce. Njemu, Matevžu, tihotapcu, brezdomcu! Zato se ogiblje Cilka očeta, še bolj pa matere, ki jo njeno skrbno oko že od včeraj nenavadno ogleduje, a ji trda skorja ne da, da bi vprašala, da bi ji dobro roko na čelo položila in z mehko besedo odzela težko skrivnost.

Janez, le Janez je, ki bi mu najlaže povedala. Dobre Janezove oči vprašujejo tako udano in skrbno, tako zvesto slede ves dan vsaki njeni kretnji, da jo nehote in proti volji vleče k njemu, bolj ko k materi, bolj ko k očetu.

Po kosilu Cilka pomije in očisti posodo. Janez leži pot tepko na vrtu. Zdi se, da spi. Mati dremljejo na stolici nad šivanjem, oče tabernajo okrog hleva. Cilka zapre kuhinjo in stopi na prag. Njene oči gredo v dolino, v fužinsko udrtino se ogledujejo. Čakajo, kdaj zapojo vojaški koraki, kdaj pridejo financarji. O, je kakor splašena ptička Cilka, v svetli oblecki z zlatimi lasmi, z modrimi očmi in vsa blede v obraz, kot ptička, kj čaka stisnjena sama vase, kdaj plane nadnjo prežeči jastreb. Strmi v dolino in ne vidi, kako jo skrbno opazujejo Janezove oči izpod tepke.

Pa stopi Cilka in zavije okrog vogala. Pred njo vstane Golica, deviška v cvetju belih ključavnic in koč na vrhu se ji sveti v obraz, da ji jemlje vid. Tako je čista vsa brežina od koč na vrhu, do Spodnje koč! Kakor bled obraz, ki mežika v opoldansko solnce. Čez Kočno ji seže do Stola oko in na levo čez Babo in Petelina do Rožice in še dalje prav do Kepe. Kje je šel Matija preko meje, kje krenil ne-

vidno in neslišno v dolino? Ali je dobil Tilna, ali Matevža?

Tih korak stopi v Cilquine misli in težka okorna dlan ji sede na ramo.

»Cilka, kam gledaš?«

»Tjale v Golico, Janez.«

»Sem mislil, da dol na cerkev.«

»Čemu?«

»Da moliš.«

»Saj je že davno odzvonilo poldne.«

»Ali nimaš za ničesar drugega moliti, Cilka?«

Janez se skloni niže k njenemu obrazu in glas mu je tišji in mehkejši.

»Seveda imam, pa še dosti.«

»No vidiš!«

»In prav bi bilo, ko bi molila!«

»Kajne!«

»Saj vi ne veste, Janez.«

»Morda pa le?«

Janez jo prime za roko in jo potegne za seboj proti lopici na kraju obvrтка. Cilka mu pusti roko in mu sledi brez najmanjšega sledu obotavljanja. Kakor da bi bil uganil Janez njeno dopoldansko misel!

»Za koga bi morala moliti, Cilka povej?«

Cilka molči.

»Čuj, Cilka, pa ne morda za tistega financarja, ki buli vate, kakor bi te hotel nabosti na zenice?«

»O ne!«

»Sem mislil!«

Oba molčita nekaj časa, Janez išče vase, da bi pravo besedo utrnil. In jo je.

»Cilka, kajne, da nisi tako nedolžna pri onih tihotapcih, kakor se delaš?«

»Kaj veste?«

»Če bi vedel, vprašal ne bi...«

»Nisem, Janez! Povem Vam, če me ne izdate.

Tudi materi ne in ne očetu!«

»Pa financarju?«

»Temu me gotovo ne boste! Sicer pa morda slutiti.«

»Tako?«

»Ušlo mi je.«

»Bog te čuvaj pred njim!«

»To tudi sam dobro vem!« In mu pove, kako mu je prisolila včeraj zaušnico, ko je bil preveč vsiljiv. Janezu pri tem pripovedovanju usta kar sama od sebe narazen lezejo od prešerne zadovoljnosti.

»Tega ti nikdar ne pozabim, Cilka! In vse tvoje tihotapske grehe odtehta ta zaušnica!«

V nadaljnjem razgovoru mu Cilka počasi pove, kako je pritekel tihotapec, kako ga je skrila, obvezala. O ljubezni pa molči, čeprav Janezova ušesa sluttijo skozi navadne besede tiho zveneti struno, ki jo zna ubirati samo dekliška ljubezen.

»Ali ga poznaš?«

»Seveda poznam! Sam mi je povedal. Kobentarjev Matevž je iz Breznice.«

»Ta?«

»Ga poznate, Janez?«

»Kako ne? Saj sva s starim njegovim ovce pasla skupaj po Golici. Ej, živa kri je v njem, kakor v očetu. Ne more dihati med štirimi stenami, šele v gori zaživi. Ko sem odšel k vam za hlapca, je bil Matevžek še majhen. Toda videl sem ga pozneje, ko sem bil na pogrebu njegovega očeta, ki ga je ravno par mesecev pred vojno ustrelil lovski čuvaj. Tudi matere nima več, jo je vojna vzela, ko ni imela Matevža doma, da bi skrbel zanjo. Zdaj mu sestra gospodinji, ki ji je mati zapisala bajto in zemljo, ker ni Matevž maral biti gospodar. On ne zdrži doma. Njegov dom so vse planine, od Stola do Petelinjaka nad Baškim jezerom. — Lep fant je!« — Cilka ga hvaležno pogleda. — »Četrť ure sta narazen Breznica in Št. Jernej, odkoder sem jaz doma. Raz Golice se ne vidi tja, ker je preveč gosta in visoka gmajna na okoli.«

Cilka z enim ušesom posluša pripovedovanje Janezevo, a z drugim prisluškuje v dolino proti Jermanovem grabnu.

»Ja, lep fant je Matevž! To bi bil gospodar na Hribarjevem.« In oči mu poredno ošvrknejo Cilkin obraz, ki vsa zardi v rdečici.

»Kako...?«

»Nič kako, Cilka, kar tako! — Sicer pa malo ti je že v srce pogledal zali Matevž. Ali ne, Cilka?«

Cilka molči, ali njena zadrega tem glasneje pri-trjuje Janezovemu vprašanju. Pa se ji sčasoma le razlije iz srca na jezik in tako zve Janez tudi o Ma-tevževi obljubi, da kmalu zopet pride in o ruti oglavki, ki je ž njo Cilka obvezala ranjeno ramo.

»Da, da, saj sem slutil, Cilka! Zato bi bil najraje zadavil tistega zelenega škrica, ki sili za teboj; ej, da ga upetam kdaj na samem! Kakor sem star, ne bo mu dobro!«

»Nocoj jih bodo šli lovit.«

»Ti je povedal?«

»Da, ko sem ga udarila v obraz, mu je ušlo. In ravno nocoj mislijo zopet priti tihotapci čez Golico!«

»Bog jih varuj, Cilka, sporočiti bi jim bilo treba.«

»Je že Matija šel sinoči. Samo če jih je dobil! Tako se bojim!«

»Ej, Matija je tič. Prisežeš lahko nanj! Kar nič se ne boj!«

»Janez!« Oče kličejo iz hleva.

»Ja, oče!«

»Daj, nastelji!«

»Bom koj, oče!«

»Janez, pa nikar ne povejte očetu ali materi, kar veste!«

»Ne bom!«

Brž odhiti proti hlevu. Še nazaj se ozre na Cilko, ki gleda za njim in ji je laže, ker je odprla okence v dušo vsaj enemu človeku, ki ji bo stal na strani, naj pride kar hoče. Janez bi umrl zanjo, to Cilka ve dobro. In tudi izdal je ne bo, ker pozna očetovo ihto in materino skrb. Tako gre Cilka mirnejša v hišo, da pripravi obleko za jutri.

Proti večeru, ko se je Cilka že preoblekla za k šmarnicam, udari v veži težak korak in preden Cilka utegne pomisliti, kdo bi bil, že stoji v hiši financar Ivan.

»Dober večer, Cilka!«

»Bog daj!«

»Kako smo lepi nocoj!«

»Vi kakor vedno!« Toda brž popravi v dobro besedo:

»K šmarnicam grem.«

»Škoda, da ne morem s teboj! Ali bi hotela, da bi šla skupaj?«

»Vsakemu je cesta prosta. V cerkev pa bi ja ne šli Vi!«

»Zakaj pa ne? Saj ne bi šel prvič.«

Ko Cilka ničesar ne odvrne, potoži financar:

»Moram pač iti molit drugačne molitve.«

»Treba Vam je?«

»Služba, Cilka.«

Mati stopijo v sobo, tako da financar ne utegne opaziti bledice, ki je spreletela obraz Cilkin, ko ji je pokazal puško s kretnjo in besedo.

»Dober večer, mama. Greste tudi v cerkev?«

»Bog daj! Tudi. Vi pa gotovo ne?«

»Ne utegnem, čeprav bi šel rad. Raje ko pa gristi v kolena po teh bregeh.«

»Kam pa greste?«

»Tjale na Golico malo pogledamo, če bo kaj opravka nocoj.«

»Za Vas se vedno najde kaj! Dovelj je tihotapcev nemarnih, ki nimajo drugega dela, samo postopajo in ponočujejo.«

»Kajne, mama! Raje naj bi pošteno delali, kakor se spodobi kmetiškim fantom, ali ne Cilka?«

»Vsak po svoje!«

»Pa tudi potem zasluži vsak po svoje, kajne, mama?« se obrne financar zopet k materi.

»E, težko je, težko, Vam in nam! Pa Vam laže. Imate gotov zaslužek.«

»Nič ne rečem! Ali krvavo je prisluzen!«

»Je huji naš, ki nas je sama skrb in briga za zemljo in pridelek!«

»E, ni tako hudo! Pri Vas imate lepok!«

»Nič ne rečem!«

»In pa: prosti ste! Nikogar nad seboj! Odrajtate davke, pa nima noben krst ziniti v Vaše. Pri nas pa

vedno: ubogaj, pojdi sem, pojdi tja, streljaj na tega, suni onega, zgrabi tretjega! Pa še ni nikdar konca. Takoj bi menjal!«

»Mati, je že zvonilo skupaj, mudila bova!«

»Res je, kar brž!«

»Grem jaz tudi do Lipovška. Tovariši so že gotovo doli. Jaz pa sem pri Jermanu zavil sam gor, da pogledam, kako se imajo pri Hribarjevih.«

»In če nimajo zopet kakega tihotapca skritega!« udari Janez v pozdrav izza vrat.

»Ej, to je bilo; pa smo videli, da smo se motili! Menda zastran tega ne bo treba več delati sitnosti Hribarjevim, kaj-ne, mama?« tolaži financar.

»Ste je že dovelj!«

»Kaj hočete, saj sem rekel: služba.«

»Samo Vaša je preteto natančna in sitna!«

»Vse mora biti!«

»Ko so pa različni tihotapci,« nadaljuje Janez.

Cilka ga proseče pogleda.

»Jaz poznam tu samo koroške in kranjske,« odvrne financar.

»Jaz tudi. Pa so vseeno različni.«

»Kako to?«

»Eni tihotapijo saharin in papirčke, drugi pa kaj drugega.«

»Kaj pa na primer?«

»Na primer — ljubezen!« se mirno odreže Janez.

»Pa so kranjski taki?«

»Kranjski, kranjski,« potrjuje Janez. Cilka rdi v skrbi in zadregi.

»Sem mislil, da so le Korošci taki!« vrne financar Janezu, ko zasluti, kam ta meri z besedo.

»Če hočete, tudi koroški, samo ti pridejo bolj naravnost in ne hodijo po ovinkih; zato se jim tudi posreči.«

»Se jim? Ali Kranjcem?«

»O, tudi. Sama ta razlika je, da oni prvi znajo zamenjati blago za blago, ti drugi pa blago za...«

»Za...« stopi naglo financar k Janezu.

»Za pest v obraz!« mu vrže Janez v lice, se zasuče na peti in stopi v vežo.

»Janez!« plane dekletu za njim. A koj obstane ob materi: »Mati, mudila bova, pojdiva!«

»Pa se res že mudi! Eh, ta Janez, vedno govori tako, da Bog zna, kam pes taco moli.«

V financarju vsa kri vre in oči iščejo Cilkinih. Cilka pa je že v veži in urno stopita z materjo. Financar naglo za njima, tako da komaj ujame še Janezev pozdrav od tepke sem: »Vražji zelenec.«

Financar samo z očmi ošine Janeza. Ali oči jasno govore: o priliki ti vrnem, hlapec! — Do Lipovška spremlja potem mati Hribarico in Cilko, tu pa mrzlo vošči lahko noč in stopi v gostilno. Mati in Cilka zamudita skoro polovico berila. Mati ostanejo kar zadaj za sedeži, Cilka gre pa kot po navadi na kor, ker je cerkvena pevka. Poklekne zadaj v pruko, tiho, da je dekleta niti ne opazijo. V glavi so ji vse druge misli, samo one ne, ki se v cerkvi spodobijo. Nič ne sliši danes, kaj bero gospod župnik. Šele ko zapoje po berilu orgle, se vzdrami iz misli in stopi med pevke. Šinkovčeva Ančka ji da note v roke, pa jo tiho vpraša:

»Cilka, ali si bolna, tako si blede danes!«

»Glava me boli.«

Zapoj: Že slavčki žvrgolijo..., ali Cilki danes noče glas iz grla, tako da stari organist izza naočnikov zareži vanjo:

»Cilka, tak dej no!«

Pa ne more Cilka, ker jo preveč v srcu skrb boli. Odneha in odloži note.

Ko odpojo, se umakne nazaj v pruko in poklekne k litanijam, organist stopi k njej:

»Cilka, ali se ti je kaj zamerilo, da nečeš peti?«

Cilka odkima z glavo.

»Bolna sem, glava me tako boli.«

»Le pazi se!« opominja stari organist. »Binkošti so tu, bomo peli latinsko, pa ne smeš manjkati! Kar v posteljo leži!«

Cilka mu prikima, dobremu starčku, da mu ne bi napravila nepotrebne skrbi. In pa, da se ga otrese, ker bi bila rada sama, sama v miru. Glavo zasloni v dlani in z nemo mislijo spremlja presladko molitev

lavretanskih litanij. Srce ji je težko in vedno bolj se utaplja v molitev, da najde utehe.

Ko odpojo pošmarnično pesem in se kor že sprazni, kleči Cilka še vedno sklonjena v dlani. Ko začuti, da je sama, ji privre na jezik iz srca molitev, vroča in iskrena, in po licih ji spolzé pekoče solze. Dvigne mokri obraz v Marijin oltar, sklene beli roki in ustnice● šepetajo, srce prosi vroče skozi solze in besede:

»Marija, Ti ga varuj, Marija, Ti ga varuj!«

Samo to more daviti iz sebe, ne zna nobene druge besede, nobene druge prošnje nima, in neprestano med molitvijo upira zasolzene oči v Kraljico majniško v oltarju in čuti: polagoma prihaja v srce sladak občutek, hladen mir umiri pekočo bolečino in solze ponehavajo. Strmi v Marijin obraz in zdi se ji, kakor da se ji Mati božja smehlja, res smehlja in jo z nasmehom tolaži.

Potolažena vstane. V cerkvi je že mrak. Luči so ugasle, samo večna luč gori pred oltarjem in v ladji svetiljka. Gre s kora in pri vratih se sreča z materjo. Pred cerkvijo najdeta gospoda župnika, ki gre ž njima do župnišča.

»No, kaj je kaj novega pri Hribarjevih, mati?« vprašajo duhovni gospod.

»E, tako, po stari navadi, saj veste, gospod fajmošter.«

»Oče zdravi?«

»Hvala Bogu, je še nekam trden!«

»Pa ti, Cilka? Nocoj te nisem slišal peti.«

»Glava me boli.«

»To so pomladanske bolezni, bo že bolje? Srček ni nič bolan?« šaljivo vprašajo duhovni gospod.

»E, kaj bo to, časa ima še dovolj, odgovore mati mesto Cilke.«

»Prav imate, mati! S fanti je križ! Preveč ihte je v njih. Saj jim kar blizu ni priti!«

»Res je, res, gospod.«

Stara Lona se utrga nekje od cerkve.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus, gospod fajmošter,« pozdravi.

»No, mati Lovrančeva, od kod pa Vi?«

»Tamle v Šinkovčev graben sem pogledala za financarji. V Golico gredo, pa kar sedem jih je skupaj.«

»Že spet ti nesrečni fantje! Da jim ne da tihotapska strast že enkrat miru; saj pravim, prej ne bodo odnehali, da bo nesreča.«

»E, gospod, vedo, financarji so za nič! Naših fantov ne bodo ugnali. Ti so kakor koze, Korošci pa še huji,« brani Lona tihotapce.

»Pa se jim le lahko kaj pripeti! Oblast ne pozna šale. In tudi greh je, delati proti zakonom!« svari gospod župnik.

»Kako pa naj žive, slišijo, gospod, ali naj gredo krast?«

»Delajo naj, delajo!« se oglase Hribarjeva mati!

»Tebi je lahko, ki imaš grunt in zemljo. Kaj pa mi, bajtarji? Ali naj suhljad grizemo?«

»Lona, Lona, kar nič se nečete poboljšati!« opominjajo dobrohotno duhovni gospod. »Glejte, da Vam Šimna ne odjedo financarji enkrat. Kdo bo skrbel za Vas?«

»Šimna že ne bodo! Je Lovrančeve Lone sin, sicer mu pa nimajo kako blizu,« se brž popravi Lona.

»E, Bog ve,« dražijo duhovni gospod.«

Cilka je že par korakov naprej.

»Pa lahko noč,« voščijo duhovni gospod.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus, gospod fajmošter!«, pozdravijo ženske.

»Na veke Amen!« odgovore gospod župnik in vstopijo v župnišče.

»Ti kuščarji zeleni! Že lezejo v planino,« stopi Lona tiho k Cilki. Pa še pristavi:

»Nocoj jih ne bodo!«

Hvaležno pogleda Cilka Lono, ali že so mati za njima in ne moreta govoriti dalje. Pred Lipovškom si voščijo vse tri lahko noč. Hribarica in Cilka odideta domov, Lona pa k Lipovšku na kozarček žganega, da si dušo priveže.

»Nocoj bo pa že spet dirindaj,« spregovore mati

Hribarica spotoma v breg. »Pa se menda ja ne bodo zopet okrog nas lovili?«

Cilka gre molče poleg matere in skrb, ki se ji je z molitvijo olajšala, se ji vnovič vseli v dušo.

»Očetu porečem, naj odveže Sultana,« silijo mati v Cilko.

»Po čemu?«

»Da ne bo nikogar k hiši.«

»Ja, da ga financarji ustrelje! Saj ste videli, kako ga je lopnil zadnjič ta, ki hodi k nam.«

»Ker je bil privezan; prost se mu ne bi dal.«

Molče stopita v hišo. Oče sede za mizo in pri luči nekaj prebirajo. Janeza ni videti nikjer.

»Je Janez že odšel spat?« vprašajo mati.

»Ne vem? Kar potuhnil se je nekam.«

»Slišiš, Sultana bi bilo dobro odvezati nocoj.«

»Po čemu?«

»Financarji love tihotapce. Sedem jih je šlo v Golico, pa bodo spet česa iskali eni ali drugi okrog nas, kakor zadnjič. Pes bi to ubranil.«

»Meniš?«

»I, seveda! Daj, reci Janezu, naj ga odpne.«

»Privezan naj bi bil, je bolje,« brani Cilka. »Do hiše tako ne more nihče.«

»Seveda, od zadaj; od sprednje plati pa pač. Pa ga res odvežem, kar sam.«

Cilka noče siliti dalje v očeta. Preobleče se ter odide v kuhinjo, da prinese večerjo na mizo.

Janez pride od nekod, povečerjajo, nato pa gre vsak po svojem poslu. Cilka gre v kuhinjo, da pomije in pospravi, da se umije in razčeše za jutri. Ura se pomakne že čez deset, ko odideta oče in mati spat.

»Janez,« naroče še hlapcu, ki se spravlja spat v hlev, »odveži ti sultana, sem jaz pozabil!«

»Bom, oče!«

»Dekle, ti pa brž opravi svoje, zakleni dobro zadnje duri in pojdi spat. Jutri je zgodaj treba v cerkev!« naroče še Cilki preden ležejo.

Janez si da še opravka v veži. Pripravlja si na skrinjo nedeljsko obleko in zdaj zdaj pride v kuhinjo Cilko kaj povprašat. Vidi njeno skrb in nemir v

obrazu, zato čuti, da bi bilo prav, ako se še malo pomudi. A ko opazi, da si Cilka pripravlja vodo, vošči lahko noč in hoče skozi vrata.

»Janez,« poskoči Cilka za njim.

»No?«

»Nikar ne odveži Sultana!«

»Meniš, da sem tako neumen? Le brez skrbi hodi! Sultan bo Matevža že spustil blizu, financarja bom jaz nagnal. Lahko noč!«

»Lahko noč, Janez!«

Kmalu je vse tiho na Hribarjevem. Samo okno Cilkinde kamrice je odprto v svetlo noč, na oknu pa sloni mlado dekle in gleda nepremično v Golico, vso z lunino svetlobo oblit. Zdaj zdaj se upro modre oči v cerkev in ustnice šepetajo:

»Ti ga čuvaj, Marija, Ti ga čuvaj!« ...

V dobnavskem zvoniku udarja ura ravno eno, ko pretrga nočno tišino strel gori na Golici. Za njim še eden in čez čas drugi.

»Jezus, Marija!« krikne glasno Cilka v odprtem oknu, kolena se ji zašibe in skoro omahne vznak v kamro. Za hip obstoji, potem pa plane k postelji, vrže okrog sebe volneno ruto in že steče po stopnjicah v vežo, odrine zapah pri zadnjih vratih, plane na dvo-rišče in se hoče pognati v kolovoz. A dvoje trdih rok se je oklene ko s kleščami.

»Kam greš?« Janez je, ki je ždel ves čas na kozi ob svislih in slišal strele, a tudi Cilkin krik ter je skočil za njo, ko je videl, da hoče od doma.

»Pustite me!«

»Nikamor ne greš!«

»Pustite me, pravim!« zakriči glasno dekle.

V tem hipu stopi iz vežne duri Hribar. Že prvi krik ga je sunil iz postelje, ker ni še spal, in Cilkin beg po stopnjicah je čul.

»Kdo je!« zakliče glasno v noč. Ne razloči takoj, kdo bi bil s Cilko.

»Oče,« se oglasi Janez.

Oče skoči k njima.

»Kaj imata?«

»Cilka hoče v Golico!«

»Zdaj?«

»Pustite me!« suje dekle hlapca od sebe.

»Nikamor ne greš!« stopi oče tesno k nji.

»Kaj hoče gor?«

»Streljajo se!«

»Ali ti je za financarja?«

»Za tihotapca!« uide Janezu.

V tem hipu se mu dekle izmuzne iz rok in kakor srna zbeži doli po kolovozu mimo Lipovška in cerkve okoli v Šinkovčev graben. Janez teče za njo, za njim oče, bos, gologlav in v samih hlačah. Ali njune kosti so stare, noge okorne in za beg nesposobne; dekle teče že daleč pred njima, ravno pred Lipovškom sta, ko zavije Cilka okrog cerkve v graben.

Janezu bije srce, kakor divje, sapa mu stiska prsi in piska skozi grlo. Komaj diše. Toda noče se ustaviti. Za Cilko gre, za njeno življenje. Oče Hribar ostaja daleč zadaj, kamenje ga reže v boste noge, vendar pa ga žene dalje ljubezen in skrb za otroka, ki je njegova edinka.

Janez je že v dnu, plane čez Jesenico in zavije po grabnu navzgor.

»Cilka, Cilka!« se mu trga iz grla. Mimo Šinkovčeve bajte priteče, zavije okrog, se spotakne in pade ravno pred Cilko, ki čepi na tnali in si pritiska dlan na srce, ki ji hoče počiti. Ne more dalje, preveč se je upehala.

»Cilka!« Objamejo jo stare, žuljave roke.

Pri Šinkovcu zagori luč in stari Šinkovec se oglasi pri oknu:

»Kdo pa je?«

Obadva sta tiho, samo razburjeno sopenje obeh upehanih reže nočno tišino. Tu priteče oče Hribar, ki ga stari Šinkovec spozna.

»Kaj pa je, Hribar?«

»Cilka!« se staremu iztrga iz ust, dalje ne more. Že je stari Šinkovec iz duri in pri njem. Hribar mu skoro omahne v naročje.

»Kam je pa šla?« vpraša Šinkovec.

Za vogalom se oglasi Janez:

»Tukaj sva, oče!«

Šinkovec mora podpirati Hribarja, ko gresta za bajto, tako je stari oče utrujen in upehan.

»Cilka, zakaj si storila to?« vpraša oče.

»Oče!« zaihti dekle in solze se ji udero v obraz.

»Povej, kaj hočeš gori!« se ujezi Hribar.

Cilka molči. Hribar stopi h hčeri:

»Domov pojdi in spat. Dovolj je neumnosti! Saj vidiš, da ne moreš dalje!«

»Pojdi, Cilka!« prosi Janez, ki še vedno kleči ob dekletu.

»Toda Matevž?« potoži dekle.

»Jaz grem gor, Cilka, samo ti pojdi domov, da ne bodo oče hudil!«

»Tudi ti ne pojdeš nikamor, Janez,« branijo oče.

Cilka vstane in stopi tesno k hlapcu:

»Janez, pojdite gor in pogledajte, pa mi pridite takoj povedat!«

»Bom Cilka, bodi brez skrbi!«

»Tak pojdimo že!« sili Hribar.

Cilka stopi k njemu in mimo njega nazaj proti domu.

»Lahko noč, Šinkovec,« pozdravi Hribar.

»Lahko noč,« zamrmra stari, odide k durim, toda na pragu se ustavi in gleda za odhajajočima. V mislih pa hodi za sinom Matijo, ki je tudi med tihotapci. Davi je odrinil, nekaj govoril o nevarnosti, pa sam Bog ga razumi. Hvala Bogu, da je vsaj Janez ostal doma. Hudo je, ko človek nima zemlje več ko za tri koše in si morajo sinovi služiti kruh s tihotapstvom. Sviri stari Šinkovec mlada dva, pa sta neugnana, posebno Matija. Uh, da bi se le že oženil, potem ga bo že Liza krotila. Nehote se ozre proti Golici in v srcu gloje skrb za sina, ki je v smrtni nevarnosti.

»Janez, ali ti ne greš?« se obrne Hribar nazaj.

Janez ne odgovori ničesar, obrne se in krepko stopi po stezi navkreber, zavije čez Jesenico in utone v noč in v boršt.

»Bog nas varuj, zdaj je še dekleta prijelo!« potoži sam sebi stari Šinkovec, zapre duri in gre leč.

Hribarja je Cilkin beg močno ujezil. Za čas ga je premagala skrb in ljubezen za edinko, ali ko jo je

spet našel, se je brž spremenila mehkoča v trdo skorjo in zdaj sama jeza gori iz njega. In sram, ker mu je dekle naredilo sramoto, da je hotelo za tihotapci v Golico! In ravno Šinkovec je moral videti njegovo sramoto.

»Sram te bodi, Cilka,« da Hribar duška svoji jezi, ko prideta mimo cerkve. In čez nekaj časa zopet:

»Za kom si šla?«

Dekle molči. Stari jo gleda od strani. Bleda je, strašno blede in še vedno jo žene sapa.

»Ne boš povedala?«

Dekle mu ničesar ne odgovori, vso pot do doma ogovarja oče, sili v njo zlepa, grozi zgrda, ali dekle je tiho in nemo, kakor bi bilo kamen. Samo zdaj zdaj se ozre nazaj na Golico in oče vidi, da ji blišče solze v očeh.

Doma je luč in mati stoje na pragu ter jočejo.

»Cilka, oče, kje pa sta bila?«

»Za tihotapci je hotela!«

»Kam?«

»Za tihotapci! Take ste matere: ničesar ne vidite, kaj se za vašimi hrbti plete! Ti, stara, si kakor druge!«

»Križ božji, kako pa naj vem?«

»Preteti Janez, Sultana ni odvezal. Čaka naj! Pa še tebi je v potuho, deklina nemarna,« se jezi Hribar, ki je šele sedaj opazil, ko se mu je pes vzel na kolena, da je privezan. Odveže ga. Pes plane naravnost k Cilki in se vrpne po nji. Ali Cilka ga nocoj ne vidi, ne čuti, blede in tiha gre mimo matere v hišo. Okno je odprto in ravno na Golico se vidi skozenj. Cilka sede za mizo na stolico. Nasloni obraz v dlani in se zagleda skozi okno v noč. Mati pridejo za njo z lučjo, za njimi pa oče, ki so skrbno zapahnil zadnje duri in še na prednjih poskusili, če so dobro zaklenjene.

Mati postavijo luč na zapeček.

»Zdaj pa povej, dekle, kaj imaš!« trdo vprašajo oče Cilko.

A Cilka molči. Samo oči zapre za hip, potem pa se spet zastrmi skozi okno.

»Vidiš, taka je,« se jeze oče napram materi, »očetu in materi nič, kakor da sva ji tuja; hlapcu pove, kot bi njen oče bil.«

»Cilka, daj, povej, kaj je s teboj?« vprašajo mati in se primaknejo k hčeri.

Tudi njim ne odgovori Cilka.

»No, takole je! Pa ugani, če moreš!« se ženejo oče.

»Kaj pa sta imela z Janezom?« sprašujejo mati dalje.

»Sem že rekel: Janez ji je samo v potuho. Ž njim nima dekle ničesar. Toda za nekim tihotapcem sili v Golico.«

»Mislila sem, da za financarjem, ki pritiska za njo!«

»Tudi meni se je videlo; toda Janez pravi, da ne. On že vel!«

»Cilka, povej no, saj vidiš, kako naju skrbi!« prosi mati hčer.

Dekletu zrastejo solze v oči. Ustnice pa tišči skupaj in le še bolj bleda je v obraz: kakor smrt.

Tedaj vnovič počí na Golici. En strel, pa drug odgovori ostrejši in jasnejši. Cilki se razpro oči široko, z obema rokama se zgrabi za srce, zgrudi se na mizo in glasno zaihti.

»Kaj zlodja imajo nocoj tam gori?« sunejo oče iz sebe in stopijo k oknu, da prikrijejo bolečino, ki jim je stopila iz srca v oči, ko vidijo bridkost hčerino.

Tudi mater zmore. Nagnejo se k Cilki in solze se ji udero po licu. Oče vidijo vse to.

»No, zdaj se pa še ti cmeri, stara!« vržejo iz sebe trdo, pa se zasucejo in odidejo v hišterno ter ležejo na postelj oblečeni.

Mati sedejo k Cilki. Roko ji polože okrog vratu. Obe sta tiho, obe jočeta. Prva premaga mati bolečine in solze. S trdo, žuljevo dlanjo gladí lase jokajoči hčerki in molči. Govori samo njeno srce, ki se vedno razločneje približuje hčerinemu srcu v veliki, vseodpuščajoči, vserazumevajoči materinski ljubezni. Trda in okorna je dlan, ki boža zlate lase, žuljava je desnica, ki rahlo briše solze in stiska hčerko k sebi:

mrzla je, ker je vsa kri v srcu, kakor je ljubezen materina le v srcu vsa, ne na jeziku. Toda kakor je mrzla in trda in okorna in žuljeva božajoča roka, vendar omehča bolečino, vendar umiri besnenje v srcu, ker je roka materina.

Tudi Cilki seže v dno duše ta dobra materina roka. Čuti, kako prosi, čuti Cilka, in ledeni obroč, ki ji stiska srce in jo v dušo zebe, se prične tajati pod božanjem materine roke. Čuti, kako seza ta dobra proseča roka v njeno srce, čuti, kako prosi, kako se ji dobrika, kako tolaži: povej, hčerka, in laže ti bo! Povej materi, ki je mati, če nočeš očetu, ker je samo oče.

Tedaj se v Cilki vzpne in iz dna duše se ji iztrga krik na pomoč:

Krčevito se oprime Cilka z obema rokama materine desnice, vnovič plane v jok; pa nasloni glavo na materine prsi, da v njeno srce izihtu svojo skrb in bolečino.

Polagoma se umiri krčevito Cilkinu ihtenje in šepetaje prične pripovedovati materi: kako se je zgodilo tisto noč, da sta se z Matevžem vzljubila in mu je rano obvezala; kako ji je obljubil, da zopet kmalu pride, in povedal, kdo in od kod je. Pripoveduje, kako jo financar zalezuje in mu je plačala njegovo usiljivost ter kako ji je zagrozil; da sluti financar, kaj se je zgodilo in vsled tega preži na Matevža. In že ji pripoveduje, kako je Matijo poslala čez Golico, ker je bila zvedela, da hoče nocoj Matevž s tovorom čez in k njej, in da mu financar po življenju streže. Vse, vse ji pove, vso svojo skrb in strah radi strelav, in svojo bojazen ji potoži in zlo slutnjo, da se je Matevžu nekaj hudega prigodilo na poti k njej. Kako je vse to prišlo, tega sama ne ve; ve pa, da ga ne more pustiti, ker ga preveč ljubi, pa naj se zgodi, kar hoče.

»Cilka, čemu mi nisi tega takoj povedala?«

»Bala sem se, mati! Saj veste, kakšni so oče!«

»Pa bi bila vsaj meni povedala! Jaz pa sem menila, da vidiš rada financarja in ti je radi njega hudo, ko sem opazila tvoj blede obraz.«

Tako se pogovarjati polglasno mati in hči, oče pa v hišterno slišijo vse, ker poslušajo v tihi pogovor ne le z ušesi, ampak še bolj s srcem, ki v besedo ne sme. Tudi v njih je ena sama misel: Moj otrok, Cilka!

Tako je bedelo troje src v skrbi in bolesti, v trepetanju in ljubezni. Krog treh vstanejo oče in brez besede gredo skozi hišo mimo matere in hčere. Sultan zunaj laja, koraki se slišijo na cesti in drobne luči svetlikajo pred Lipovškom v noč. Oče so obuti v čevlje, ogrnili so si suknjo in vzeli klobuk. Zdaj stoje na durih in gledajo po kolovozu proti cerkvi. Nerazločno glasno govorjenje slišijo doli na cesti in nekaj jih žene da pogledajo, kaj bi utegnilo biti. Nič ne povedo onima dvema v hiši, ampak urno stopijo po kolovozu do Lipovška.

Pred gostilno stoji gruča ljudi, moških in ženskih, med njimi dva financarja, ki se sklanjata k nosilnici, stoječi pred pragom. Ravno odpre Lipovšek duri, ko pride Hribar do gruč.

»Kaj pa je?« vprašajo Pogledovega hlapca, ki hoče ravno v cesto proti Hribarjevim.

»Financarja so prinesli z Golice. Tihotapci so ga. Hudo je zdelan, menda ga je Tilen z nožem, pa Matevž je bil bojda zraven. Grem na Fužino po zdravnika,« pojasnjuje in steče po cesti.

»Kateri neki je?« si misli Hribar in stopi za financarji v vežo, kamor so zanesli ranjenca.

Lipovščina pripravlja gornjo sobo. Ena žensk odide v farovž po gospoda, da pridejo s svetim oljem. Financar se nič ne zave. Po obrazu je ves krvav in čez prsi je obvezan. Hudo rano je dobil z nožem v prsa, pravijo. Obveza je vsa rdeča skozi in skozi od krvi. Težko, da bi učakal jutra.

Ko dvignejo ranjenca na stopnice, mu vidi Hribar v obraz. Drugi je, ni oni, ki k njim hodi.

»Kaj pa je s tihotapci,« vpraša Hribar financarja, ki se vrača po stopnicah v vežo.

»Bog ve. Ko smo jih zasledili in so videli, da ne morejo uiti, se je eden od njih, velik in močan ko medved, vrgel kakor blisk na ranjenega, ki mu je stal najbližje in preden je ta mogel rabiti puško, mu

jo je z eno roko iztrgal, z drugo pa sunil z nožem v prsa. Ranjeni je omahnil k nam, pobrali smo ga in ker so morali drugi slediti bežeče tihotapce, sva se midva pobrigala za ranjenca. Ko pa so našim prišli še Nemci na pomoč, sva dobila iz kočice nosilnico in ga pronesla sem dol, ker je rana zelo nevarna. — Kako pa je z drugimi in s tihotapci, pa ne vem. Streljanje sem pač slišal še precej časa, najbrže so se umaknili napadeni nazaj čez mejo na koroško stran.

»Mhm!« se zahvalijo oče Hribar, pogledajo za hip še po navzočih, pa odidejo domov.

Mati so v skrbeh, kje je mož.

»Kje pa si bil?« vprašajo. Cilka še vedno sedi za mizo.

»Pri Lipovšku. Financarja so prinesli za smrt ranjenega.«

»Tistega, ki hodi k nam?«

»O ne; drug je.«

»Kaj pa s tihotapci?«

»Menda ga je Tilen oklal z nožem.« Pa še povedo, kar so slišali pri Lipovšku in pristavijo, da so tihotapci najbrže ušli. Vidiijo namreč, kako gori v Cilkinih očeh in je ves njen obraz eno samo vprašanje: Matevž?

»Cilka, zdaj pa pojdi leč!« mehko reko oče. »Zjutraj pa malo polezi, bodo že mati skuhami zajtrk. Boš pa šla na Fužino k deseti maši.«

Hvaležen pogled Cilkin jim je v zahvalo.

»Jaz itak ne grem več spat,« reko mati, »bo že skoro ura za opravilo. Čaja skuham za vse tri. Kje pa je Janez?«

»Ga še ni?« vprašajo oče. »Tja v Golico je šel pogledat, menim, da ga ne bo pred dnevom, če bo sploh prišel do vrha. Star je, star, in Golica je strma!«

Cilka pa ve, da bo Janez prišel na vrh in ga prej ne bo nazaj, dokler ne dobi Matevža. Ker je Janez in jo ima rad kot bi njen oče bil.

Oče ležejo kar na klop ob peči, mati odidejo v kuhinjo kuhati čaja, Cilka pa v zgornjico, da leže in zaspi. Trudna je, silno trudna in oči jo peko kakor ogenj. Še bolj pa peče skrb in bolečina v srcu.

Ali ko pride v kamro, ne najde spanca. Spet in spet vstane iz postelje, stopi k oknu, strmi v Golico in išče z očmi in s srcem ugiblje, kje je Matevž in kaj je ž njim. V mislih hodi za Janezom, ž njim se v duhu pripogiba za grmovje, za drevje stopa, za skale se sklanja in išče sledu za Matevžem.

Dan vstaja izza Golice, čez vrh se vlečejo megle dolge in tanke, kakor noži, ves obronek se kadi, kot bi gorelo za vrhom. Počasi iščejo solnčni žarki in se dotipljejo po strehi na vrh koče. Cilka razloči zlato svetlikanje konice na strelovodu in ji je pri tem, kakor bi se prav taka ostrina zasajala v njeno srce in ji šla do mozga in do obisti: tam nekje je Matevž, njen Matevž, morda ranjen v smrt, morda že mrtev. Hud je bil boj in financarji merijo dobro. Posebno oni, Ivan, je vzel na muho ravno Matevževo srce, ki je tudi njeno; ker ve, da bo ž njim zadel njeno srce, ki za financarja ne mara. Joj, Matevž, Matevž, kako je Cilki neskončno hudo, kako jo srce boli!

Ko se solnčni žarki dokopljejo na vrh Golice in se upro že v Rožico in v Kepo, premaga Cilko utrujenost in neznosna bolečina. Nenadoma utone v težak, nemiren spanec . . .

Pozno je že, ko se Cilka prebudi. V spanju jo je zbodla silna boleost v srce, da jo je kar vrglo kvišku. Strahoma pogleda okrog sebe, se hipoma zave vseh ponočnih dogodkov in plane v okno. Dobrava se ji smeji v dopoldanskem solncu, planine jo s solničnim smehom pozdravljajo.

Cilka posluhne doli v hišo. Sliši Janezov glas. Mrzlično vrže nase najpotrebnejšo obleko, pa plane po stopnicah v hišo. Sune v duri. Za mizo sedi Janez bled in utrujen, raztrgan in upehan, oče sede poleg njega, ob peči jočejo mati.

»Janez!« krikne iz nje.

Šestero oči zagori z neznanskim ognjem vanjo, šestero oči kakor šest splašenih ptičev zatrepeta v njen obraz.

»Kaj je z Matevžem?«

»Ne vem.« Pri tem izvleče iz žepa ruto, njeno ruto oglavnico, ki je bila ž njo obvezala Matevžu ranjeno ramo.

»Tole sem našel. Je tvoja?« ji pomoli ruto, vso prepojeno s krvjo, s svežo krvjo, ki se še ni posušila.

»Matevž, moj Matevž!« plane nesrečno dekle po ruti, jo iztrga hlapcu iz rok, pritisne na ustnice, potem pa se zgrabi z obema rokama za srce in se zgrudi v nezavest in temo zviška na tla...

Četrto poglavje.

Ko je Cilka povedala Matiji, da kanijo financarji v soboto ponoči iti loviti tihotapce ter ga prosila, naj se takoj napravi na pot in obvesti Matevža o preteči nevarnosti še isti večer, ji je rade volje obljubil. Saj je bil sam dejal Matevžu in Tilnu, da se jim v soboto pridruži. Vedel je, da sta si preskrbela tovara dovolj za vseh pet, zakaj tudi Janez in Anže sta obljubila pridružiti se jim. Sicer je nameraval prvotno šele v soboto čez dan enkrat šiniti preko Rožice v Podhrrib — podnevi itak ni bilo navadno obmejnih stražnikov na preži, če pa so že bili, niso bili preveč strogi z domačini — toda zdaj je šlo za to, da gotovo prinese obvestilo pravočasno. Ker je vedel, da Matevž in Tilen rada menjavata skrivališče in v takem slučaju navadno v Hrastju pri Korajmanu pustita blago za dobravske tovariše in se snide vseh petero po različnih stezah šele nad Suhim vrhom, je moral pohiteti, da ju dobi v navadnem gnezdu v Breznici. To pa je gotovo samo zjutraj, ko Matevž počiva od nočnega tovarjenja, zakaj ni varno v vasi nositi prepovedano blago podnevi, ampak je treba vse opraviti in pripraviti ponoči.

Toda Matija je obračal, Liza pa je obrnila. Kakor bi se bila dozdej neustrašena in za nobeno nevarnost se ne brigajoča Liza našla Cilkinе skrbi, kar ni pustila iti Matije in ga pregovarjala na vso moč, z vso dekliško zgovornostjo ter ga rotila in sladko moledovala okrog njega toliko časa, dokler ji ni obljubil,

da se po večerji povrne k nji in počaka, da vzide luna. Lizina mati, stara Bregarica, ni bila tiste dni kaj prida pri zdravju; spati ni mogla, pa je rada videla, če sta ji Liza in zgovorni Matija delala družčino in ji preganjala dolgčas. Liza pa je itak že od zime sem vedno potegnila s šivanjem pozno v noč, ker je pridno pripravljala balo za možitev, ki naj bi bila v jeseni.

Tako je Matija že v temi prišel k Bregarjevim nazaj. Liza pa je bila vsa v skrbeh zanj in njegovo pot, ker je bila vedela, da sta takoj, ko je bil Matija odšel večerjat, prišla mimo hiše dva financarja in ž njima dva obmejna orožnika ter so vsi štirje izginili v graben, pa po oni strani mimo Goloba in Pogleda zavili v Osolnikovino. Povedala je to Matiji, ki se je tudi oplasil nevarnosti; vedel je, da so šli bržkone čez Petelina in tam zavili ali na Rožico, ali pa na Golico. In ko mu je še Liza prigovarjala, naj gre raje zjutraj, ko se bo že zdanilo, je premislil, da bo Matevž skoro gotovo čez dan doma in ga bo lahko še za časa opozoril. Dal se je pogovoriti ter je odšel domov spat, da se spočije za dolgo pot in prihodnjo noč.

Drugo jutro zarana je odrinil v Planino. Seveda je še poprej moral k Lizi ter ji mimogrede omenil, da je brat Janez nekaj bolan in danes ne bo šel tovorit, kakor je bil mislil. Že je hotel odriniti, ko prisopiha stara Lona na vrat na nos v vežo, kjer sta se poslavljala Matija in Liza.

»Ježeš, Matija, da sem te le dobila! Uh, tako sem tekla, da mi kar sapa uhaja!«

»Kaj pa je, mati?«

»Veš, že snoči te je Šimen iskal, pa Bog te zna, kje si tičal, da te ni iztaknil. Doma so mi povedali, da še nisi bil šel v planino, sem pa danes preložila, da ti povem.«

»I, kaj pa je?«

»Zdaj te pa tudi ni bilo več v gnezdu, mrcina; seveda se ti je preveč mudilo sem-le! Uh, da se je še nisi nagledal! Še sit je boš, ona pa tebe še prej, plent nemarni!«

»Tak rajši povejte, kaj je!«

»Sem pa morala teči sem-le za tabo, plent ti plentasti, da ti še povem.«

»No, povejte že no!«

Lona se mu nasloni v uho.

»Nocoj vas bodo lovili!«

»I — a, bežite no, kaj mi ne poveste,« se dela Matija nevednega.

»Le glej neumno, le! Vsi skupaj bi že sedeli tam v Ljubljani nekje pod ključem, pa si nohte grizli od dolgega časa po deklinah, če ne bi mati Lona mislila za vas!«

»I, kako ste pa vendar uganili, kaj mislijo financarji?«

»Saj to je! Ti tako ne bi, si preneumen; samo v tole nastavo bi zijal, pa roko financarjem nastavljal, da bi nože poskušali na njej! Zdaj kar brž pojdi, pa povej Tilnu in Matevžu, naj nikar ne rineta nocoj čez, če jima je cele kože mar!«

»Saj prav to sem jima bil mislil iti povedat!«

»Boš ti meni pel; si preneumen, da bi ti kaj takega prišlo na um samo od sebe!«

»Mi tudi ni; Hribarjeva Cilka mi je snoči naročila.«

»Cilka? Kako pa ta ve?«

»Sam financar ji je povedal.«

»No, že tega štemà, kali?«

»Kakor hočete, res pa je, da ji je povedal in brž je pritekla sem ter mi naročila, naj grem Matevžu povedat.«

»Pa še tule stojiš in zijaš to nastavo! Seme ti negodno, ali mi ne greš koj v planino! Ti boš kriv, če se kaj zgodi.«

»Prej ne grem, dokler ne poveste, kje ste zvedeli, da nas bodo drevi lovili.«

»Kje neki? Kjer najbolj gotovo vedo. Sam gospod ta veliki so mi povedali, pa še v lice so mi rekli!«

»Bežite kam? Te-te, mati Lona, od kdaj pa ste tako s ta velikim? Pa ga ja kaj ne štemate?«

»Šema šemasta, mara kdo za staro kljuse. Ni vsak tako nor, kot ste dobnavški, ki dirjate za vsakim predpasnikom, kot koza za soljo!«

»Ej, pa takole malo ste mu le po volji, mati?«

»Čaj, tako ti bom dala, da boš slišal Golico peti!«

»Mati, le brž povejte, da bo Matija prej odrinil!« se vmeša Liza.

»Ženi od tega velikega mleko nosim in pa jajčka, pa včasih takole malo mimogrede pohvalim, kako ima lepe in pridne otroke. Veš, vedno prav pride taka reč. In včeraj dopoldne, ko sem spet nesla polno košaro in jo tam odložila — takole malo pod ceno tudi včasih pustim, ker je vedno prav imeti kaj malega na dobrem! — pa spet božam punčko in jo hvalim na vse pretege, ko pridejo gospod v kuhinjo in mi kar brž povedo: Mati, jutri zvečer si pa tiščite ušesa, bo na Golici pokalo.«

»Kar tako naravnost vam pa vendar ni povedal?« meni Matija.

»Šema, kaj ti veš, kako so domači z mano gospodje! — No, pa se naredim neumno in pravim: I, gospod, saj zdaj se ne sme streljati srnjakov. Kaj srnjakov, pravi, tihotapce bomo postreljali. Malo puščali jim bomo, da ne bodo preveč vročekrvni! — I, saj ni pri nas takih hudobnih ljudi, pravim. — O, pa so, in še predrzni, mati, in jutri pošljemo kar celo četo, da jih primerno sprejmejo; zdaj jih je bilo premalo, užugali so jih. Jutri bo pa cela vojska! — Vidiš, tako so mi povedali!«

»Pa verjamete, mati?«

»Ti, zdaj pa kar brž zgini, pa prestavi svoje statve tjale v Pogledovo, da boš še za časa tam! Pa si zapomni, da Lona vse zve in veliko več ve, kot pa vi glavani vsi skupaj! Adijol!« ga kar zasučje po veži in porine skozi vrata, da Matija niti časa nima ziniti v Lizo za slovo. Samo pomaha ji v smehu in z glavo ji pokima, ko mu Liza naroči, naj se čuva. Brž se žene v graben; preden zgine v globel, se še ozre in pomaha Lizi, ki ga z roko pozdravlja, poleg nje pa stoji Lona in mu s pestjo žuga.

Hitro se vzpenja Matija skozi gmajno mimo Semprimožnika in Osolnika in tako mu je pri srečanju, da bi zaukal od prešerne radosti, ko zagleda na rob gmajne prišedši pastirsko kočo na Petelinu. Morda je kdo od financarjev notri, si misli, treba bo iti malo na levo, niže pod njo ter proti Rožici. Sede na štor, da se malo oddahne. Po komaj potegne ruto iz žepa, da bi si obrisal pot, ker ga je urna hoja močno oznojila, ko zasliši od desne korake po stezi in polglasno govorico. Meni šmukniti za kak grm, ali vsi so predaleč in tako mu ne ostane drugega kot počakati. Po stezi stopata proti njemu dva financarja. Postaneta za hip, roki jima nakrat zdrsneti po puškinem jermenu.

»Dober dan!« pozdravi Matija prvi.

»Bog daj!« odzdravita. »Kam pa?«

»Tjale doli k Podbregarju sem namenjen, v Podbreg.«

»Pa ste od Dobrave prišli po takem ovinku?«

»Sem bil v Spodnji koči; prinesel sem oskrbnici vino.«

»Ali ste iz Podbrega?«

»O ne, iz Dobrove.«

»Pa ne mislite morda čez Rožico na Koroško?«

»I, kam neki? Nisem ničesar zgubil tam.«

»Nikar ne poskušajte, vsakega ustavijol!«

»Saj pravim, da nimam po kaj hoditi tja čez.«

Financar se spogleda s tovarišem. Snameta puški in sedeta v travo. Matija si nažge cigareto. Mučno mu je, da ne gresta dalje in ni mu bil všeč pogled, ki sta ga bila izmenjala. Počakam, si misli, da odideta ta dva prej.

Ali financarjema se nikamor ne mudi. Tudi ona dva si mirno zapalita cigareti, in se brezskrbno pogovarjata o vsem mogočem. Matija pa je kakor na trnju. Če gre dalje, mu lahko z očmi sledita precej daleč, zaviti bi moral nizko doli in zgubil tako uro časa. Sedeti dalje mu pa tudi ne kaže, ker bi bilo še bolj sumljivo. Financarja že itak nista nič kaj preveč verjela njegovemu pripovedovanju, kot je bil opazil. Zato pač mora vzeti v račun uro, ki jo zgubi z ovin-

kom v dolino. Odloči se, vstane in odrine v dolino z urnimi koraki. Ko pa se ozre čez malo časa, vidi, da jo ubirata financarja za njim.

»Vrag vaju nesi!« se jezi sam pri sebi. »Še tega se je manjkalo! Zdaj naj gresta za menoj ves čas, pa smo opoldne lahko pri Brežniku.«

Premišljuje, kako in kam bi se jima izmuznil. Že četrť ure hodijo, ona dva vedno v enaki razdalji za njim. Pa si zmisli Matija in počaka. Ali glej, tudi ona dva počakata.

»Hudimana!« suje Matija v zobe, »ali nimata drugega dela, kot za menoj hoditi. Ko bi bil en sam, tja po nosu bi ga omazal, da bi ga za vselej minilo, vtikati se v moja pota!«

Ali vsa jeza mu ne koristi nič; dalje mora, če noče vzbuditi suma. In tako hodijo, hodijo, Matija se vedno huje in glasneje jezeč, minuto hoda za njim pa financarja. Solnce gre v višino, Matija bi rad za njim, pa mora v dolino. Zdaj začne spešiti korake, ali ona dva tudi. In tako gredo, kot bi jim za petami gorelo, v dolino, vedno bliže k Podbregarju. Matija se je udal v usodo. Samo, da pridejo kmalu do Podbregarjeve gmajne. Tam ju že ukani. Res stopi še brže ter je kmalu med prvim drevjem. Gre dvajset, trideset korakov v goščavo, potem pa ko ververica smukne v grmovje, plane čez tri, štiri grabne in v petega počene. Nato pa steče po njem navzgor in opazuje izza gostega smrečja stezo. Vidi financarja in ju sliši.

»Kam pa je zginil?« vpraša prvi.

»Kam neki? Dalje je šel,« odgovarja mlajšemu starejši, ki je že očitvidno utrujen od urne hoje.

»Ne vem, zdi se mi, da jo je ubral v grmovje! Ne zaupam mu,« ugovarja prvi in gleda ravno v smer proti Matiji.

»Dej, dej, nikar še dalje ne uganjaj neumnosti! Dovolj je že, da sva tiščala za njim na to plat in drla ko dve kozi po strmini. Saj sem ti že gori dejal, da ga pustiva na miru. Pa si nisi dal dopovedati.«

»Sumljiv se mi vidi!«

»Ti vsakega pastirja sumničiš! Se ti vidi, da si še mlad. Ta je imel drugačno obnašanje kot taki, ki kanijo kaj napačnega. Ajde, idiva dalje! Komaj čakam, da bova na Fužinah.«

»Sicer pa lahko pri Podbregarju počakava in povprašava za njim.«

»Kaj bi hodila po ovinku, tja doli zavijva pod Brežnikom kar po poseku, da sva prej na cesti. V Podbregu pri Martinjaku imajo dobro žganjico, tam si duši priveževa!«

Mladi skomizgne z rameni, se uda starejšemu in ubereta jo po gmajni dalje.

»No, zadnji čas je že bill!« meni Matija sam pri sebi. »Sem dejal, če me mislita gnati noter na Fužino. Zdaj pa kar brž v breg!«

Toda preden je na pol pota do kočice na Petelinu, zazvoni na Dobravi poldne. »Pa sta me ukanila za cele tri ure. Kdaj bom zdaj na vrhu!« O, ko bi vedel Matija, kaj ga vse čaka na vrhu in čez vrh, se mu pač ne bi tako mudilo. — Požuri se v korak in v slabi uri je v koči na Petelinu. Koča je prazna, vidi se pa na ognjišču, da so ponoči kurili na njem.

»Šmenti, povsod jih je dovelj!« se jezi Matija, ko prigrizne h kruhu klobaso in pije v velikih požirkih vodo, ki jo je zajel pri bližnjem studencu. Ne utegne se muditi predolgo. Pred mrakom mora biti že z Matvezem skupaj. Še tako dvomi, če ga bo dobil pravočasno.

Zato pošteno ugrizne v breg. Solnce ga toplo greje v hrbet in znoj mu pošteno curi po licu in še bolj po životu. Pa ne utegne misliti na to, tudi na bolečine ne, ki se pojavlja na roki v rani, zadani od financarjevega noža, ker pritiska na urezano meso od solncea in hoje razburkano valujoča kri. Čim prej mora biti na vrhu.

Še malo, pa je tik pod robom. Previdno si poišče urezo stran od steze, da manj opaženo smukne čez rob, ne da bi ga ujel v oko kak morebitni stražnik, domač ali avstrijski. Oprezno in tiho stopa na desno, kjer se mu vidi najbolj pripravno, zavije v urez, se plazi počasi po njej do robka in previdno

pokuka izza skale, ki visi v strmo globel. Pod njim se v solncu sveti kamniti plaz, ki drži dolgo doli do gmajne. Koj na desno pa raste gosto brinje in prilikavo borovje. Tam je cilj Matijev. Nikogar ne vidi. Še malo oprezuje, pa se požene čez kamenje proti grmovju. Toda v skoku zasliši rezek krik:

»Halt!«

Še preden zadene z nogo na tla, se ozre in vidi v hipu ravno za skalo avstrijskega stražnika, ki grabi po puški. Pri tem ne pazi na nogo in ko doseže plaz, se mu izpodvali pod stopalom kamen; Matija zdrkne, omahne, pade ravno v sredo plazovja in ž njim se utrga plaz kamenja, ki ga nese z neznansko hitrostjo po strmini. Matija grabi med padcem za kamenjem, išče trdne opore, ali kamenje se mu zmika pod roko. Sliši strel in mimo ušesa mu sikne krogla. Nevzdržno ga vleče plaz s seboj in Matijo obide nekakšna omotica, da ne razloči jasno. Nenadoma zadene z nogo nekaj trdega, sunek kamenja ga vrže čez skalo z vso silo, da udari z nogo ob oster rob in obleži na mestu. Trudoma odpre oči in se hoče dvigniti, ko se izza prvih smrek posveti puškina cev, za njo pa drug stražnik, ki mu drži puško na strel pripravljeno na prsi.

Kaj kaže Matiji drugega, ko udati se. Vzravna se pokonci kolikor mu dopuščajo bolečine po telesu in posebno ona v nogi in stražnik stopi k njemu. Po stezi skozi grmovje hiti k njima prvi stražnik od vrha doli.

»Wohin?« vpraša nemško stražnik in mu moli puško pod nos. Matija zbira skupaj vso nemščino, kar mu je je ostalo od vojaških let in izgovarja besede, kot jih govore Korošci.

»Domov grem.«

»Kam?« vpraša drugi stražnik, ki je že priteknel do njiju.

»Na Breznico.«

»Niste iz Breznice.«

»Pa sem. Serajnikov,« laže Matija in ogleduje pri tem roki, ki mu močno krvavita. Vso obleko ima

raztrgano, po glavi je močno udarjen, da mu teče kri na tilnik, najhuje pa ga boli noga, ker si je ranil kost.

»Kje ste bili?«

»Na Dobravi. Šel sem gledat ovce, da jih kupim in priženem čez.«

»Imate potno dovoljenje?«

»Nimam. Sem je pustil doma.«

»Schmuggler!« zine stražnik v drugega in prikimata si.

»Bomo videli, če resnico govorite! Vstanite!«

Matija poskuša, da bi se dvignil, toda ne more, ker čuti v nogi in v križu hude bolečine. Stražnik pristopi in mu pomaga na noge.

»Z nami boste šli na Breznico,« reče stražnik.

»Imam še v Hrastju opraviti.«

»Opravite drugikrat. Pojdimo!«

»Počakajte vsaj, da si obrišem kri in obleko popravim,« prosi Matija, da bi pridobil časa in ker ga res skele odrtine po rokah in rana na nogi.

Stražnika se spogledata, eden nasloni puško na drevo in pomaga Matiji; še svoj robec mu da, da si za silo obveže rano na nogi. Drugi stražnik stoji poleg njiju s pripravljeno puško.

»Že vidim, tako ne bo nič,« meni Matija sam pri sebi. »Moral bom ž njima, ker me preveč boli. Morda mi spotoma pride pametna misel.«

Kmalu je Matija za silo osnažen, obvezan, stražnika ga vzameta v sredo, eden gre po stezi pred njim, drugi za njim, Matija pa težko krevsa med njima.

»Dolgo pot še imamo!« meni Matija sam pri sebi. Noga ga boli, da jo komaj vleče za seboj in čim bolj gredo v nižino, tem težje hodi.

»Vzdržati moram na vsak način, da pridemo čim prej do Breznice,« meni Matija sam pri sebi. »Ko me bosta gnala orožnika tam skozi, ni zlomek, da ne bi videli ljudje in potem nesli na nos Matevžu ali Tilnu. Da bi vsaj ta vražja noga malo bolj služila. Zobe stisne skupaj Matija; dlani krotinči v pest in vso voljo zbira, da čim hitreje sledi stražniku. Toda kljub močni volji zmagujejo Matijo bolečine. Ustnice stiska skupaj od premagovanja, da ga že vse čeljusti bole;

dopoveduje si, da mora, mora dalje; toda črno se mu dela pred očmi in noga postaja težka ko svinec. Nakrat se mu stemni, da omahne na prednjega stražnika. Ta se zasučé in ga ujame ravno v roke, kakor bi bil slutil, kaj se godi za njegovim hrbtom. Za hip se Matija onesvesti in ko se zopet zave, vidi obraz stražnikov nad seboj, sam pa leži na mahu.

»Vode!« zaprosi tiho.

Stražnik mu ponudi steklenico z žganjem in Matija hlastno potegne. Vidno ga okrepča požirek, tako da more kmalu stopiti na noge. Za silo gre, čeprav težko; mora, mora iti, življenje tovarišev zavisi od tega. O, zakaj ni ubogal Cilke in šel sinoči! Bilo bi morda šlo srečneje.

Spotoma pridejo do vode. Stražnik izvleče kozarec, napolni ga z vodo in ponudi Matiji. Poželjivo pije Matija hladno studenčnico. Potem sede k studentcu in si prične izmivati rane, močiti glavo in vidno se mu olajša bolečina, trudnost izgineva. V dobre pol ure morajo biti mimo suhega vrha, zdaj pa gre na četrto uro, računa Matija po kraju in solncu. Še bo pravočasno. In nanovo oživljeno upanje ter hladna voda mu zopet vrneta moči v noge; krepko stopa po koncu in vsa trojica nadaljuje pot po gozdu.

Dobre pol ure hodijo, Matijo zopet prevzame utrujenost in onemoglost, ko kreneta stražnika na levo.

»Kam pa gremo? Ali ne na Breznico? vpraša Matija.

»Najprej v Podhrیب na poveljstvo, jutri zjutraj pa na Breznico,« se glasi odgovor.

Matijo oblije mrzel pot. Tako ne bo mogoče obvestiti tovarišev. Zdaj more pomagati samo zvijača in beg. Matija misli, Matija ugiblje, da mu žile na čelu nabreknejo. Pa se domisli: tam-le v bližini je bajta, logar stanuje notri, pri Samovniku se pravi. Treba je priti tja za vsako ceno. Tam pa se bo videlo, kaj dalje.

Matija, ki je itak zelo utrujen, hlini še večjo upehanost. Nenadoma zopet postoji.

»Ne morem dalje,« tiho potoži stražnikoma. »Legel bi rad, preveč me noga boli!«

Stražnika se spogledata. Vidi se jima, da se jima smili. Tiše se menita med seboj. Matija po kretnji ugane, da tudi mislita na Samovnikovo bajto. Nova nada mu zraste v srcu.

»Morete do Samovnika?« vpraša stražnik.

»Poskusim.«

»Pojdimo tja.«

Zavijejo na levo. Matija peša, stražnik ga vzame pod pazduho, da hitreje hodijo. Matija peša še bolj, mora ga poprijeti še drugi stražnik. Kmalu vidijo Samovnikovo bajto. Vse upanje Matijevo je pri njej. Če se mu ne posreči, dobiti koga in mu šepniti, naj gre obvestit Matevža v Breznico ali še dalje, pobegne. Mora! Tovariši so v nevarnosti!

Pridejo do bajte. Vrata so zaprta, nikogar ni doma. Stražnika povedeta Matijo na klop pred hišo. Eden sede poleg njega, drugi gre okrog bajte in ob hlevu ter kliče ljudi. Nikdo se ne oglasi. Še drugi stražnik sede.

»Legel bi rad!« poprosi Matija čez čas.

»Kam?« se spogledata stražnika. Eden stopi spet k hlevu in gleda v listnjak.

»Semkaj!« zakliče in pokaže noter.

Matija se s pomočjo stražnika dvigne, opleta proti hlevu in se tam zavalj v listje ko snop. Stražnika obstojita pred vrati in se polglasno menita.

»Kaj zdaj?« vpraša prvi.

»Hm? Bog ve, koliko časa bo moral počivati. Morda je precej ranjen; videti je, da mora biti hudo!«

»Če se ne potvarja?« dè prvi.

»Dvomim. Lahko si misliš: po takem plazu in med tako debelim kamenjem.«

»Seveda, baš prijetno tako potovanje ni!«

»Veš kaj, stopi ti v Podhrrib in tam počakaj do noči. Če naju ne bo, pridite z nosilnico, pa ga ponesejo tja. Najbolje bo.«

»Dobro. Ti ostaneš pri njem. Ali pazi nanj, ne zaupam mu preveč!«

»Bodi brez skrbi!«

Stražnik pogleda Matijo, ki se dela, kakor da spi, pa pozdravi tovariša in odide. Oni drugi, ki je ostal, pogleda tudi v listnjak, oplazi z očmi stene, če ni drugega izhoda, in ko vidi, da ni v nevarnosti, da bi ujetnik ušel, se okrene, prižge cigareto, stopi do vrat in hodi po dvorišču gor in dol.

Nekaj časa leži Matija popolnoma nepremično in posluša. Nato se dvigne na komolce in posluša še bolj. Vrata so odprta, Matija vidi, da se je pričelo mračiti. Sklepa, da gre ura na šesto, in skrb, kako se mu bo posrečilo, ga obhaja vedno hujše. Ko bi bil že kdo domačih prišel! Matija posluša, pa ne čuje drugega ko enakomerne korake stražnikove. Premišljuje. Tiho izvleče iz malhe pol klobase in kruh. Bog zna, kdaj bo imel priliko jesti, podpreti pa se je treba! Med jedjo vedno posluša na stražnikove korake.

Ko poje, ga prične žejati. Treba bo priklicati stražnika. Matija leže nazaj ter prične stokati in zdihovati, najprej tiho, potem pa, ko se stražnik nič ne zmeni, glasneje.

Stražnik stopi med vrata.

»Vam je slabo?«

»Prosim vode!«

Stražnik se oddalji in se kmalu vrne s polno kupo vode. Matija hlastno spiše, nato z vzdihom leže nazaj. Stražnik stoji nekaj časa pri njem, nato gre k izhodu in prisloni vrata za seboj.

Tako leži Matija nekaj časa, ko zasliši zunaj glas. Samovnik je, si misli. Ni se motil. Kmalu se odpro duri in stražnik s Samovnikom vstopi.

»Ga poznate?« vpraša stražnik.

»Ne vidim dobro,« odgovarja Samovnik in stopi bliže k fantu. Matija se dela, kakor da spi in globoko sope.

»Pravi, da je Serajnikov iz Breznice,« pravi stražnik.

»Lahko. Serajnik ima sina, ki je približno toliko star. Lorenc, moj sin, ga bo poznal.«

»Sam Bog ti je dal ta odgovor,« misli sam pri sebi Matija in najrajši bi objel starega Samovnika.

»Veste kaj, Samovnik, pripravite v hiši zanj posteljo, pa ga preneseva noter, dokler ne pridejo z nosilnico. Če ga bo vaš sin spoznal za pravega, ga pustimo pri vas, da si opomore do jutri, če ne, ga pa zjutraj spravimo v Podhrib.«

»Dobro, koj pripravim.«

»Čujte, grem z vami, da vam pomagam.« Oba se oddaljita. Vrata pustita odprta.

»Zdajle, ali pa nikoli!« šine Matiji v glavo. »Če pride sin domov, Bog ve, ali me ne bo izdal, in potem je vse zaman.«

Dvigne se, čuti, da ima moči dovolj in oprezno stopi k vratom. Počasi pomoli glavo ob vratih ven. Nikogar ni nikjer. Hitro in tiho stopi iz listnjaka, pogleda okrog sebe, potem pa steče za hlev. Tu se znova obrne, za hip pomisli, nato pa teče naravnost po gmajni v smeri proti Breznici.

Temno je že v gozdu in Matija mora paziti, da se ne spotakne. Malce postoji in posluhne nazaj. Sliši klicanje, sliši tekanje, vikanje, pa odbrzi dalje v svojo smer. Morda teče stražnik proti Breznici, si misli.

Teče dalje in se ogiba steze in kolovoza, ker ne mara, da bi zdaj koga srečal. Ubral jo je proti Hrastju, ker misli, da bo v prvi vasi dobil koga, ki bi lahko nesel vest do Matevža. Toda pot se vleče in Matijo boli rana bolj, kot si je mislil. Treba bo iti na kolovoz in na plano, da koga sreča, ker čuti, da ne bo dolgo vzdržal. Krene v kolovoz in teče dalje. Zdaj je na prostem in hoditi mora počasneje, da ne bo sumljivo. Pomalo počiva in se vedno ozira nazaj, če mu stražnik ni morda za petami. Hvala Bogu, tamle gre nekdo. Stopi proti njemu, postoji in počaka. Moški je, ki gre proti njemu.

»Dober večer!« ga ogovori slovenski. »Ali veste, če je bil Kobentarjev Matevž iz Breznice danes kaj v Hrastju?«

»Videl sem ga danes dopoldne, pa še nekdo je bil ž njim, dolg in suh in kranjsko je govoril.«

»Poznam tudi onega. Z Dobrave je. Bog ve, ali je že šel nazaj?«

»Ne vem. Kar pri Ravtarju vprašajte, v desetih minutah ste tam, če stopite dobro! Lahko noč!«

»Lahko noč!« odzdravi Matija.

»Bog ve, kdo je,« si misli, ko gleda za njim, »morda vendar ne bo srečal stražnika in ga napotil v mojo sled. Hvala Bogu, Matevž je bil v Hrastju, pravo sem slutil.«

Ne utegne pomišljati Matija, dalje mora, ker se že močno mrači. Poleg tega Matijo hudo žeja. Preteta klobasa! Hodi dalje po kolovozu in posluša, kje bi slišal vodo. Dobi jo. Zopet gre dalje. Tam pred seboj vidi nekaj luči. Prve hiše v Hrastju so tam. Toda, ko gleda natančneje, opazi pri prvi hiši stražnika.

»Vraga, za menoj je! Ne smem v Hrastje!« Urno se obrne in krene na desno čez polje in v gmajno. Stražnik ga, hvala Bogu, ni opazil, pravočasno se mu je umaknil v gmajno. Zdaj mora priti v Breznico. Zadnje upanje njegovo je, da dobi tam tihotapce, če le niso že odšli.

Teče dalje. Ali vedno teže. Mora odnehati in pričeti hoditi polagoma. Rana na kolenu ga skeli. Kri mu močno teče iz nje. O, da bi koga srečal in ga poslal naprej! Treba bo spet iz gmajne ven, da naleti na človeka; tu v gmajni zdaj že ne bo nikogar, pretemno je.

In res stopi kar vprek iz gmajne in čez travnik, dokler ne pride do vozne poti. Noga ga boli vedno huje. — Hvala Bogu, tamle gre nekdo.

»Dober večer!« ga ustavi.

»Bog ga daj!« odgovori došlec, mlad bradat mož.

»Saj drži tale pot v Breznico?« vpraša Matija.

»Drži.«

»Ali ste vi od tam?«

»Ne, Samovnikov izpod Suhega vrha sem.«

»Ali ste kaj videli Kobentarjevega Matevža? Rekli so mi, da je doma.«

»Je bil. In še nekdo drugi ž njim. Pa sta pred dobre pol ure odšla, menda čez.« In pokaže z roko v smeri na Rožico.

»Jezus!« se izvihe Matiji iz ust.

»Menda malo tihotapita, kot pravijo.«

»Slišite mož, ali imate kaj srca?«

»Zakaj vprašate?«

»Me boste izdali, če vam nekaj povem?«

»Ne bom! Slovenec sem!«

»Matevža in one druge čakajo na Golici finančarji in orožniki, treba jih je opozoriti!«

»Tečite za njima. Ne moreta biti daleč. Po Veliki Suhi sta odšla. Najprej malo na desno vprek v gmajno, pa pridete na stezo, ki koj prične lezti v breg. Po oni stezi sta šla.«

»Čujte mož, ne morem sam. Ranjen sem, ker sem padel po plazju, ko sem šel čez Rožico z novico. Kaj bi hoteli vi iti za njima?«

»Tisto pa ne! V take stvari se ne vtikam! Kaj me brigajo tihotapci! Še mene bi znali ustreliti!«

»Čujte, dobro plačilo bi dobili, če greste. Jaz vam dam in onadva tudi. Lepo vas prosim!«

»Ne utegnem! Domov moram, da ne bodo v skrbeh. Saj ju boste kmalu dohiteli!«

»Za Kriščevo voljo vas prosim, pojdite, pojdite! Rešite jima življenje.«

»Ne grem, ne morem. Lahko noč!« In krene dalje.

»Slišite, kakor se Bog prosi vas prosim, pojdite!« stopi Matija za njim in ga prime za roko.

»Pustite me, ko vidite, da ne grem. Ne morem! Imam svoje opravke in skrbi. Sicer pa, ali je treba tihotapiti? Rajši delajte kakor mi, pa vam ne bo treba biti v nevarnosti!«

Odrine Matijo stran ter urno odhiti dalje.

Matija ves trepetja. Kaj naj stori? Ali naj gre na Breznico iskat znanih ljudi? Ta čas bosta Matevž in Tilen že Bog ve kje in prepozno bo. Naj gre za njima, kakor more in zna? Ne kaže drugega. Čuti, da ne bo zmogel, slabost ga obhaja, ali vendar se odloči. Za življenje tovarišev gre in njegova krivda je, da je prepozno šel od doma! O, ta Liza! Prvič v svojem življenju je hud nanjo.

Krene s poti in se drži nakazane mu poti. Težko dviguje levo nogo čez grmovje in jo tišči skozi ro-

bidovje, ki je semtertja tako gosto, da komaj more skozi. Reže ga v kožo skozi raztrgano obleko, ali vendar se rine dalje. Žene se, da mu sapa zastaja, da ga v grlu tišči. Srce mu bije vedno močnejše in v glavi čuti omotico. Da bi vsaj na stezo prišel!

Preriva se skozi gosto robidovje, ne vidi pa nič več, ker je tema že gosta. Mukoma se vleče dalje. Že hodi pol ure, se mu vidi, in še ni na stezi. Kaj če je zgrešil smer? Z novimi močmi se požene dalje. Tedaj začuti, da mu pričenja iz rane na nogi liti kri. Ne utegne je obvezati na novo. Dalje se mudi! Za življenje tovarišev gre!

Tema se mu dela pred očmi. O, da bi bil vsaj na stezi! Sune v grmovje. Tu je nekaj! Skloni se niže: da, da, to je steza! Pozna jo, že je hodil po njej z Matevžem! Z novimi močmi hiti dalje. Noga je ko svinec težka, v grlu duši in peče, žeja ga, da bi rjul od bolečine! Noga mu klecne, zgrudi se na kolena. Čuj, ali ne hodi nekdo? Z zadnjimi močmi posluša v noč. Kamen se je sprožil. Ne more dalje. Kleče davi iz grla: »Matevž, Matevž!« Posluša. Nič! »Tilen, Tilen!« — Zopet nič. Z rokami si pomaga dalje. Po vseh štirih se plazi. Kliče, ne kliče, ker ne more več, samo šepeta še: »Matevž, Matevž!«

In spet se zažene dalje v stezo po vseh štirih, znova šepeta: »Tilen, Matevž!« Noga težko udari ob tla. Zamegli se mu pred očmi: vidi za hip pred seboj Lizo, kako ga vabi! Nato Cilko in Matevža, Matevžu teče kri, vidi. »Matevž!« zašepeče. Pa se mu zvrtil v glavi, v grlu ga stisne, roke omahnejo. Tema mu zalije oči, Matija pade nezavesten na tla in se zavalj v grmovje ob stezi, kjer obleži nepremično.

Peto poglavje.

Matevž in Tilen sta vse dni pridno pripravljala blago za sobotno popoldne. Enako nista počivala Anže in Mohor. V Št. Petru, kjer je bilo središče vseh tistih, ki so se ukvarjali s tem, da so skupljali blago za tihotapec, so imele posebno ženske, ki so se pečale

s to stvarjo, dovolj posla, preden je bilo zbranega dovolj blaga. Ni bila malenkost, znositi skupaj za šestero močnih fantov, ki je med njimi samo Tilen tovoril za tri druge, pa tudi Matevž in Matija nista mnogo zaostajala za njim. Toda v soboto dopoldne je bilo vse blago zbrano, nahrbtniki že pripravljene in do vrha napolnjeni. V Brezovici pri Matevžu na skednju so pripravili vse skupaj. Čakali so še Matije in Janeza in se čudili, ker ju ni bilo zjutraj kot običajno, ker so se bili domenili, da se snidejo po dveh različnih potih. Ker le ni bilo obeh Dobravcev, so se zedinili, da odneseta Anže in Mohor svoja tovara že za dne v Hrastje, ž njima pa Tilen oba tovara za Matijo in Janeza, ki sta se vedno najprej oglasila v Hrastju. Matevž pa je še malo pogledal po posestvu, ki mu je bila sestra le z nejevoljo in v veliki ljubezni do brata kos. Dogovorili so se bili, da bosta šla Tilen in Matevž z Brezovice po Veliki Suhi ter bosta ob enajstih čakala v Zajčjem grabnu pod Mušenikom. Tja naj pridejo vsi štirje iz Hrastja skozi Radiški graben in čez rob vsaj do enajstih, da potem skupaj odrinejo čez Hrastniško sedlo nad Golico in Kočno na Rudnik in tam mimo v Dobravo. Vsi so upali, da bosta Šinkovčeva dva vsaj do popolne v Hrastju, in Matevž je še naročal Anžetu in Mohorju, naj ja dovolj zgodaj odrinejo iz Hrastja, ker imajo ovinek do Mušenika.

Tilen se je vrnil popoldne iz Hrastja in povedal Matevžu, da Šinkovčevih dveh še ni tam. Matevža je zaskrbelo.

»Še nikdar nista mudila, posebno Matija ne,« je vznemirjen govoril Matevž. »Moralo se jima je kaj pripetiti.«

»Eh, kaj neki? Matija se Lize ne more nagledati, Janez pa se sam brez njega ne upa geniti čez rob Golice!«

»Ti samo vedno norca briješ iz vsega, Tilen, nobena reč te ne razburi! Kaj veš, kaj se je vse lahko zgodilo od takrat, kar smo zadnjič tovorili.«

»Morebiti se je Matija že oženil, pa se mu ne da hoditi od novopečene ženice v Goliške čeri?«

»S tabo res ni mogoče resno govoriti! Ne vem, kaj bi te moglo kdaj spametovati?«

»Kaj, ko bi se še jaz oženil?« de Tilen navidezno silno resno, pa se mu vidi, da cika na Matevža in Cilko, ker mu je bil tovariš zaupal, kako se mu je zgodilo pri Hribarju. »Vsi se pripravljate, da zlezete v kurnik.«

»Rajši nehajva, Tilen. Leziva, da se naspiva za noč in se ušesa in oči odpočijejo. Dovolj bo opravila nocoj, se mi vidi!«

»Kar dobro bi se mi zdelo, ko bi se lahko malo pomenil s financarji!« se norčuje Tilen.

»Saj bi se bil zadnjič lahko, pa se ti je preveč mudilo stran od njih.«

»Kaj bi pa delal ž njima, ko še ti nisi imel kaj opravka.«

»Ne bodo ti ušli ne, rajši glej, da jim ti odpetaš!«

»Če se ne bom prej oženil! Daj no, Matevž, preskrbi mi no kako Korošico!« mora imeti Tilen zadnjo besedo.

Matevž ga pozna, zato mu pusti veselje. Ležeta na seno v skednju in Tilen kmalu zasmrči, ker ga je utrudil pot z dvema nahrbtnikoma v solncu in vročini.

Matevžu neče spanec na oči. Skrbi ga mučijo radi Matije in Janeza, premišljuje, kaj bi ju moglo zadržati. Janez se je morda skesal, saj itak ni bil preveč vnet za nevarni posel in so mu mogoče zadnjič financarji nagnali strahu v kri; ali Matija, ta, ki se ni dal zlepa oplašiti, kaj bi bilo tega zadržalo? Liza? Ta še najmanj. Ker je pogumno dekle in ve, da gre Matijevo tihotapljenje radi ženitve itak že h koncu. Da bi ga bili financarji ujeli? Težko, ko pa tako dobro pozna vsako stezico, vsak grmiček, posebno na dobnavski strani, ki je bolj nevarna od koroške. Morda sta pa morala po kakem ovinku, da sta se ognila stražnikom, pa sta se zakasnila? No, ponoči se že dobe.

Tako tudi Matevž zaspi in zbudi ju šele sestra, ki jima je pripravljala večerjo. Pomalo se je že pričelo mračiti in morala sta se požuriti, ker je bilo treba

hoditi silno oprezno in je pot vzela trikrat toliko časa kot pri navadnem dovoljenem poslu. Še več časa pa so vzeli ovinki in izogibanja čez travnike ter prehod čez železniško progo. Na vsakem koraku ju lahko ustavi financar ali stražnik ali kak drugi, ki bi ju izdal prvim.

Tako je bilo že čisto temno v gmajni, ko sta stopila vanjo. Zdaj je bilo treba še večje previdnosti; vsak korak je bilo treba premisliti, ogibati se navadnih shojenih stez in iti čim najbolj mogoče naravnost v breg, da se nadoknadi previdna in oprezna hoja s skrajšanjem poti. Vso pot ne govorita niti besedice; vesta, da ima vsak grm ušesa in vsaka pečina. Nekaj časa lezeta po desni rebri Suhe, nato pa zavijeta čez njo in na desno vprek, da prideta pod Mušenik od leve plati, kjer je bil Zajčji graben prenevaren za tovorjenje. Ravno ko se misli spustiti Matevž za Tilnom v Suho, se mu zazdi, da ga je nekdo poklical. Stopi urno za Tilnom, ki se je že spuščal v Graben in ga tiho vpraša, če ga je zval on. Tilen odkima.

Oba poslušata. In zopet se zazdi Matevžu, da sliši svoje ime. Tilen mu sicer prigovarja, da ni nič, ali Matevž vendar stopi nazaj na rob grabna in posluša v strmino navzdol. Vse je tiho. Nekaj pa ga vendar žene, da bi pogledal; zato stopi niže dol po stezi. Ozre se na Tilna in vidi, da se ta spenja že v nasprotni breg. Zato zaduši v sebi svareči in opominjalno glas ter urno stopi za tovarišem.

Zdaj sta više gori v neshojeni gmajni in tu se ni treba več toliko bati financarjev in stražnikov. Bolj brez skrbi hodita, se vzpneta kmalu na Mušenik, zavijeta tik pod njegovim robom, pa se ravno pod vrhom spustita v nižino in sedeta v strmino Zajčjega grabna.

Že preko ene ure čakata in kar jima je najhujše pri tem: kaditi ne smeta.

»Slišiš, Tilen, kje neki hodijo oni štirje? Že je preko enajstih, pa jih še od nikoder ni,« pošepeta Matevž Tilnu.

»Počasni so,« meni Tilen in predene nogo preko druge.

»Mene pa kar nekaj skrbi nocoj! Vse gre narobe, nič tako gladko ko po navadi!«

Tilen zamahne z roko, češ, ne bodi otročji!

In čakata dalje. Matevž ravno misli zlesti v graben in pogledati po drugem robu, ko se začujejo oprezni in tihi koraki v dnu. Tihotapca se stisneta v grmovje in poslušata v globel. Morata biti oprezna, lahko bi bil kak nepoklican!

Koraki se jima počasi bližajo. Prvi se prikaže Anže, postoji in gleda okrog sebe. Matevž narahlo zažvižga in se obrne izza grma. Anže da znamenje v graben in brž prileze za njim Mohor.

»Kje sta Matija in Janez?« vpraša Matevž.

»Bog vedi; do mraka ju ni bilo v Hrastje. Zato sva midva tako kasna.«

»Kaj se jima je neki pripetilo?« zaskrbi Matevža.

»Nekaj se je že moralo pripetiti vmes, nekaj važnega, sicer bi bila prišla gotovo!« Meni Anže.

»Veš, Matevž, še midva bi bila kmalu imela smolo. Ko sva hotela oditi iz Hrastja, nama je priletel nasproti stražnik, da sva se mu komaj še pravčasno skrila v bližnjo šupo. Sopiha je dirjal mimo naju dalje v vas. Gotovo je koga lovil!«

»Pa ne, da bi bili Matiji in Janezu na sledu?«

»Kaj, ta dva bi bila morala že prej priti v Hrastje, pa ju ni bilo.«

»Skrbi me, silno me skrbi,« maje z glavo Matevž.

»Kaj bi te skrbelo?« meni Mohor, »če bi bilo hudo, bi se bila skrila, pa počakala naju dveh kje na poti, saj vesta, kje navadno hodimo iz Hrastja.«

»Brez nič ni vse to skupaj. Biti moramo silno oprezni nocoj! Meni se kar zdi, da bomo še sitnosti imeli!«

»Kaj bi javkal!« se jezi Tilen. »Nista otroka ona dva. Le meni verjemite: sploh od doma nista šla.«

»Ti si preveč brezskrben, Tilen,« ga zavrne Matevž.

»Ako se bojiš, pa pojdi nazaj in vidva tudi. Grem pa sam! Ne bom šel prvič, pa tudi ne zadnjič!« precej glasno reče Tilen.

Pa se je že tudi mudilo, če so hoteli kmalu po polnoči prekoračiti vrh. Pot je strma in treba bo iti precej vsaksebi drug za drugim ter tiho in oprezno.

Tilen vodi. Nocoj se mu čudno mudi. Menda tudi on ni v srcu tako miren in ravnodušen, kot kaže na obrazu in v besedi. Zato se žuri, da bi bili čimprej iz nevarnosti. Krepko zajema z dolgimi koraki v strmino, da ga ostali trije komaj dohajajo. Matevžu je nocoj čudno tesno pri srcu. Nič ne more tako obračati pozornosti na okolico in različno šumenje. Anže in Mohor sta mu s svojim pripovedovanjem še bolj otežila misli in srce. Čudno živo se spominja zdaj na poti Cilke in trenutka, ko jo je videl prvič! Kako mu je naglo sedla v srce! Komaj jo je ugledal, bi bil kmalu pozabil financarjev in nevarnosti, ako ga ne bi bila tako preplašeno gledala. Kako je bila lepa s splašenimi, od osuplosti široko odprtimi modrimi očmi! In kako mirna je bila, ko jo je financar spraševal! Pogumno dekcle je Cilka, kot bi zlepa ne bil fant v njeni koži ob taki priliki!

Pa kako usmiljena! Solze so ji stopile v oči, ko je ugledala kri na njegovi rami. Lastno ruto mu je dala za obvezo, ruto z rdečimi rožami! Za spomin! Zdaj jo nosi sabo Matevž kakor sredstvo zoper nesrečo in uroke. Seže v žep, v prsno malho in potegne iz nje ruto, ki mu jo je bila sestra oprala. Nocoj jo misli vrniti Cilki, ako mu je ne pusti v spomin. Skrbno jo zopet zloži in varno spravi v malho.

Pa se spet spomni Cilkinе sladkosti, ko mu je premagana od ljubezni naslonila za hip glavo na prsi. O, tako bi jo držal celo večnost, čez Golico bi jo nosil, kadar bi hotela in kolikor bi se je videlo! Pa se je brž zmodrila in se mu nasmehnila.

Tilen pred Matevžem se ustavi in takoj se zdrzne v svojih mislih Matevž ter pogleda, kaj bi bilo. Tilen hodi po sapo. Saj res urno hite v breg, opazi šele sedaj Matevž. Še Tilna je ugnalo! Pogleda okrog sebe in vidi nad seboj jasno nebo polno zvezd, vidi, da je svetla noč razgrnjena čez planine. Bolje in bolj varno bi bilo, ko bi bila taka kakor zadnjič; zdaj je treba stokrat več opreznosti! Tudi Tilnov obraz je za-

mišljen in nič kaj radostno ne gleda okrog sebe in v nebo ter zvezde in skoro se Matevžu zdi, da skozi zobe preklinja to lepo noč in svetle zvezde na nebu. A že se Tilen upogne v korak in vsi trije mu slede, zdaj že bolj tesno za petami drug drugemu, ker se bližajo vrhu. Tiho, neslišno se vzpenjajo tihotapci po strmini. Skrbno se gibljejo skozi grmovje, ker je reber strma kakor nagnjena dlan in rado polzi na njej.

Na drugi strani, na kranjski, pa se je ravno tedaj ustavila četa financarjev nad Spodnjo kočo. Financar Ivan, ki jo vodi, daje tovarišem zadnja navodila. Že so enkrat obhodili in obkročili ves vrh od Kadilnikove kočice na Rožico in Babo. Toda dozdej ni bilo ničesar sumljivega čuti ali videti. Še enkrat poskusijo, še zadnjič, potem pa odidejo v Fužino, ker bi radi prišli neopaženi še ponoči skozi Dobravo, da ne bi preveč opozorili ljudi nase. Financar Ivan, ki se je bil zaklel, da mora nocoj ujeti Matevža, je jezen do onemoglosti, boječ se, da bo zaman ta lov in straženje. Hoče dobiti tihotapce žive v roke, zato vnovič naroča tovarišem, naj streljajo le v skrajnem slučaju, ako bi bila nevarnost, da tihotapci uidejo ali pa napadejo stražnike.

Dva pošlje Ivan h koči na vrhu, dva v Suhi prelaz, dva proti vrhu Kočne, sam s Stankom pa si obdrži hrastniško sedlo. Onih šest odide takoj, zadnja dva pa počakata še nekaj časa nad kočico.

»Saj jih ne bo, prepozno je.« meni Stanko.

»Morda le še pridejo!« ugovarja Ivan.

»Ura bo polnoči, je baš pravi čas zanje! Kar v glavo mi ne gre, da bi se morali vrniti zopet praznih rok!«

»Ti si se čudno zagrizel v te tihotapce! Saj prej nisi bil tak sršen! Ali ni morda malo tisto Hribarjevo dekle pripomoglo k temu!« ga podraži Stanko.

»Splača se zanjo tvegati kaj! Da ne bi dobil takele kmečke dekline radi tihotapca postopaškega, bi bilo pa res že preveč neumno!«

»Ali meniš, da je samo ta ovira?«

»Vem, samo ta! Spoznal sem, da bi se dekle dalo dobiti, pa se fanta boji!«

»No, poskusimo!« de Stanko, pa se obrne, da odideta. Počasi lezeta po odprtem pašniku, puški držita pripravljene na strel. Ivan premišljuje načrt, ki ga je bil zamislil. Tihotapci pridejo najbrže med Kočno in Kadilnikovo kočo na vrh. Naročil je vsem tovarišem, naj tihotapce, če jih opazijo, spuste čez vrh na kranjsko stran, in ko se bodo že spustili navzdol po strmini, naj jim prestrežejo pot in s strelom dajo znamenje, da se je to zgodilo. Tako je menil, jih bodo ujeli v past, ki se ne bi miš mogla ganiti iz nje, kaj šele težko otovorjeni tihotapci.

Tihotapci se priplazijo tik pod vrh. A ne po stezi. Tilen vodi na levo proti vrhu Kočne, ker je tu precej skalovja in grmičevja in se je laže neopaženo spraviti čez. Prelaz sam je preveč blizu kočice in kar je noč svetla, bi bilo prenevarno poskušati tam. Drug za drugim se vsi štirje plazijo po vseh štirih proti robu.

Nakrat Matevž obstoji, poprime z roko Tilna ter mu pokaže proti robu tja čez hrastniški prelaz. Zdi se mu, kakor bi bila stopila postava na rob in pogledala v globel. Tudi Tilnu se je videlo enako, zato se oba prituhneta v tla. Njima sledita Anže in Mohor; vsi štirje poslušajo in sapo pridržujejo. Vendar ni ničesar slišati, ničesar videti. Znova se dvignejo dalje, Tilen vodi še bolj proti vrhu Kočne. Tiho, tiho se bližajo robu, Tilen ga prvi doseže. Leže v travo, poleg njega Matevž, in se potegne z glavo čez rob. Oba sta skrita čez skalo; nikogar ni videti. Tilen se umakne nazaj in pokaže z roko Anžetu in Mohorju, naj zavijeta na desno, da prideta tam do roba in poskušata priti čez. Res kreneta oba tja, med tem se pa splazita Tilen in Matevž čez na drugo stran in ležeta na trebuh. Ne vidita pa, kako lezeta ona dva čez, oči morejo doseči le gornji del proti koči, ker leži mal hribec pred njima, ki jima ovira razgled. Zato ne vidita, da sta Anže in Mohor že prišla na rob in se povlekla čez. Tudi ne opazita, da sta dobrih dvajset korakov pred hribcem v travi dva financarja namerila puški proti Anžetu in Mohorju ter da se druga dva bližata hrastniškemu prelazu. Komaj pa sta Anže in Mohor

čez rob, šineta financarja kvišku; glasen »stoj!« pre-reže nočno tišino in strel udari v zrak, za njim še eden.

Tilen in Matevž planeta pokonci ter stečeta na rob hribca. Vidita, kako stečeta financarja za Anžetom in Mohorjem, ki sta se vrgla nazaj na rob. Kot bi trenil, odloži Tilen tovor, pa se vrže ko ris na oba financarja, v velikih skokih doseže najbližjega, ki se je, začuvši divje korake za seboj, ozrl, in preden more obrniti telo in puško, seže Tilen z roko po njej, mu jo z enim sunkom iztrga z levo roko, z desno pa bliskoma izvleče iz žepa nož in ga do ročaja potisne financarju v prsa. Financar krikne, tovariš se ozre in v naročje mu omahne ranjeni. Tilen odskoči, se ritensko umakne nazaj, ko pridrvi do njega Matevž in mu pokaže na levo v nižino, od koder tečeta dva stražnika proti robu. Tilen nameri puško tja in ustrelj. Financarja počeneta v travo, ustrelita in strel udari ravno pred Tilna v zemljo.

Matevž se ozre proti koči in vidi, da od tam hitita tudi dva proti njim, pa jo naenkrat udarita čez rob na koroško stran. Izza roba se požene Anže na to plat in steče proti Tilnu in Matevžu, ko ga opazi financar, ki je ob ranjenem tovarišu in ustrelj, pa steče za bežečim. Matevž in Tilen šineta pokonci, da vidita, kam se vrže Anže, ko počj nov strel proti njima, ki zbije Tilnu puško iz roke. V tem počj znova in čez Tilna se zvrne vznavk Matevž z glasnim krikom ter se zvali v travo. In še vidi v hipu Tilen, kako plane Anže nad oba financarja, podre prvega, drugega pa zgrabi za puško in oba se zvalita po strmini navzdol. Bliskoma se obrne Tilen, plane k Matevžu, ki leži nezavesten, mu odtrga srajco, ki je vsa krvava ter mu ruto, ki mu gleda iz malhe, položi na rano. Nato za trenutek pomisli, skoči k nahrbtnikom, zgrabi ju in v velikem zamahu zalučj v globel na koroško stran, kjer se valita dolgo časa po strmini globoko dol, vrže puško čez ramo, oblizne ranjeni prst na roki, pa se skloni k Matevžu. Sliši: še diha ranjeni. Z močnima rokama ga objame, vzame v naročje kot otroka, pa

zavije ž njim okrog vrha Kočne in zginе v grmovje na koroški strani.

Anže in Mohor, ki sta se najprej umaknila na koroško stran, sta pritekla v roke ravno obema stražnikoma, ki sta priskočila na strel od suhega prelaza sem, videla skočiti tihotapca čez rob in sta planila nanju. Med tem ko sta oba zgrabila Mohorja in ga kljub besnemu odporu podrla na tla ter zvezala, čeprav so se vsi trije precej globoko dol kotalili, se je Anže vrgel nazaj proti robu, kjer mu je hotel prestreči pot financar. Zato je planil Anže, ne videč drugega izhoda, kar na slepo po strmini navzdol ter opazil financarja Stanka in Ivana, ki je ravno nameril puško proti Matevžu. Ozrl se je v ono stran. Divja groza za Matevža ga je obšla, zato se je brez premisleka vrgel v financarja, ki je med tem sprožil. S trenutnim pogledom je sledil Anže smeri puške in videl, kako je omahnil Matevž z razprostrtima rokama zviška nazaj. Vse je bilo v trenutku: prvi financar je zgrmel na tla, ko je Anže butil vanj, drugega je zgrabil za vrat; toda ta se je ko mačka okrenil, zvrnila sta se na tla in se kotalila po strmini navzdol. Drug drugega sta grabila med padcem za vrat, se davila in suvala, ali nista se mogla ustaviti. Priletela sta z vso silo ob skalo, da sta oba za hip popustila. Ali koj sta se še huje sprijela, in kdo ve, kako bi se godilo Ivanu, da mu ni pritekkel Stane na pomoč ter z udarcem po glavi omamil Anžeta toliko, da sta ga mogla zvezati.

Medtem je kričal tovariš na vrhu, naj pride kdo na pomoč ranjenemu stražniku. Od kočе doli sta hitela dva; tudi Ivan, ki je pustil Stanka pri Anžetu, je hotel proti vrhu. Stražniku je lila iz prsi kri v curku, ko mu je tovariš izdrl nož, ki je tičal v mesu do ročaja. Za silo so ga obvezali, med tem so prihiteli še tudi nemški stražniki, dva sta stekla v kočо po nosilnico in ker se jim je videla rana smrtno nevarna, sta ostala dva pri ranjencu, dokler se nista vrnila tovariša z nosilnico, ki so nanjo položili težko ranjenega in ga previdno odnesli v dolino,

Ivan si je pri padcu izpahnil nogo in močno mu je otekala. Rad bi bil šel pogledat, kaj je z Matevžem in onim drugim, pa ni mogel. Povedal je ostalim, da je ustrelil enega, ki je padel vznak čez rob, pa tudi drugega najbrže ranil, ker se ni puška več oglasila. Poslal jih je, naj gredo gledat za njima. Šli so štirje: dva slovenska in dva nemška stražnika. Drugega je poslal Ivan k Stanku, ki je že predramil Anžeta in oba sta gnala zvezanega proti spodnji koči. Čez vrh sta prilezla ona dva, ki sta ujela Mohorja in sta ga tudi zvezanega peljala proti spodnji koči. Za njimi je šel Ivan opiraje se na puško in preklinjal bolečino v nogi ter ponesrečeni napad. V srcu pa mu je gorela nada, da je ustrelil Matevža do mrtvega.

Oni štirje, ki so šli iskat Matevža in Tilna, so dolgo stikali za sledovi, so naposled našli na koroški strani mlako krvi, ki se je svetila v nočni svetlobi, pa tudi videli gazi, ki sta ju utrla težka nahrbtnika. Nekaj časa so ugibali semtertja, lazili okrog skal, se sklanjali za grmovje, pa se naposled zedinili v mnenju, da se je težko zadeti zvalil po strmini v globel in se ustavil morda globoko doli nekje; oni drugi pa mu je sledil. Prevarila jih je ukana Tilnova z nahrbtnikoma. Zato sta oba Nemca odšla v smeri gazi navzdol, oba Slovenca pa sta se vrnila čez rob in odšla v Spodnjo kočo za tovariši.

Ko privedejo financarji Anžeta in Mohorja v Spodnjo kočo ter ju zvezana posadijo v kot k peči, jim je, kakor Slovencem za to, da zvedo kaj natančnejšega od ujetih dveh o tihotapcih. Slutili so oboji, da je vodja tihotapcev Korošec, posebno, ker jim je tovariš Ivan že davno pravil o vsem, kar je slutil glede tihotapcev. In iz ujedanja Janezovega, Hribarjevega hlapca, je Ivan marsikaj lahko sklepal. Vsi se jim v kočo pridružijo tudi nemški stražniki, ker so se zdaj z veliko vnemo spravili nad uboga dva jetnika, posebno nad Anžeta, ki je bil mlajši in se je vsled tega videl vsem dostopnejši, skušali priti do živega z lepo besedo in z grdo. Spraševali so ga vse križem, nemško, slovensko, zdaj eden, zdaj drugi; toda Anže je na vsa vprašanja molčal. Čudno čuvstvo

je vstalo v Anžetu v tistem trenutku, ko je videl, da meri financar v Matevža. Nekaj kakor megla mu je stopilo pred oči in do zdaj plah, najbolj boječ med vsemi tihotapci, mlado, neizkušeno fante, ki še ni bil vojak, se je vrgel ko divji z golima rokama na oborožena financarja, ne da bi bil pomislil, da je zaman in ju ne bo mogel užugati. Toda misel, eno samo ime: Matevž! mu je vrglo sile in moči v roke in v mlado telo, da se je ko divja zver pognal na stražnika in prekopicnil oba po strmi rebri ter bi bil Ivana zadavil do mrtvega, da ga ni Stane lopnil s puškinim kopitom po glavi, kar ga je onesvestilo.

Zdaj sedi Anže na klopi z zvezanima rokama in buli predse na tla ter niti ne mrdne ne na vsa različna vprašanja. V glavi mu šumi in brenči, vsi udje ga bole kot bi mu bilo meso od kosti odstopilo in bi mesto njega bila ena sama rana. Pred očmi mu v nekakšni megli gore oči financarjev, njihove besede in grožnje mu zvene v ušesih kot daljno šumenje, ki ga ne razloči, čeprav ga čuje. A v sredi te megle vidi Matevža, svojega vodnika, v znak omahujočega z razpetimi rokami in z na vzkrík odprtimi usti. Že ves čas tako v znaku visi pred njim Matevž in noče pasti; neče se zvaliti nazaj, da ga ne bi še vedno videl! Kar peče v grlu Anžeta krik, da bi sunil z glasom v Matevža na pomoč. Ali ne more; nekaj ga tišči, da ne more izdaviti besede iz sebe; le Matevža vidi, omahujočega Matevža, ki noče pasti.

Tako bulji predse Anže in ne sliši vprašanj stražnikov. In ko ti tako rinejo vanj in njihove oči vedno bolj vanj gore, da ga že v dušo pečejo, šine fant naenkrat kvišku, z zvezanima rokama sune v osuple stražnike, da jih zagrmi par s stoli vred po sobi, pa trešči v duri, da odskočijo pod pritiskom ter plane iz sobe v vežo in na plano. Vse to se zgodi v hipu, tako nenadoma, da se nikdo prav ne zave, kaj se je pravzaprav zgodilo. Šele čez čas skoči dvojica stražnikov za njim. Vidita ga, kako teče vprek ravno proti Kočni, kar čez pašnik. Kličeta mu: »Stoj!«, streljata, toda Anže drvi dalje, neprestano v breg. Še ga vidita, kako naenkrat omahne, se vnovič pobere in skoči

naprej, pa se vnovič opoteče in zgrudi na tla, da ne vstane več. Hitro sta ob njem in ko vidita, da je obujanje zaman, ga primeta še zvezanega ter ga preneseta proti koči, od koder jima že drugi tovariši s puškami v rokah pridejo nasproti. Kako se začudijo, ko jima povesta, da je Anže sam od sebe padel.

Preneso ga v kočo, mu odpno srajco in šele z umetnim dihanjem se jim posreči spraviti fanta k zavesti. Dajo mu piti konjaka in to ga očitvidno dramti in mu vrača nove moči. Tudi razvežejo ga, tako da more prosto gibati z rokami.

Financar Ivan se skloni nadenj, ko fant ravno znova odpre oči, in v fantovem obrazu zaigra žalost, strašna žalost, iz ust se mu utrga klic Matevž! tako presunljivo, da mraz strese vse navzoče. Nato pa fant udari v krčevit jok in ni ga možno utolažiti! Dobro četrť ure trpi to krčevito ihtenje, nato pa fant nenadoma utihne in zaspi.

»Preveč si ga lopnil po črepinji!« se prisiljeno posmeje Ivan tovarišu Stanku.

»Saj mi je žal. Pravzaprav me je ogoljufalo: nisem menil udariti tako močno; ali fant se je ravno takrat sklonil niže in udarec je z večjo silo priletel na teme. Še čudno, da ga nisem ubil!«

»Ej, Korošci imajo trde butice,« se oglasi eden nemških stražnikov. Financar Ivan se obrne do Mohorja, ki ves čas sedi nepremično in še vedno ukle-njen v kotu ob peči:

»Ti, od kod pa je ta fant?«

»S Koroškega.«

»To vem sam. Toda iz katere vasi?«

»Samega vprašajte, meni ni pravil!«

»Čemu se ogiblješ odgovoru? Saj ga vendar poznaš!«

Mohor ne odgovori. Tudi na ponovno vprašanje ne da financarju odgovora. Ta je bled od jeze, ker se Mohor ne da ugnati, ali vendar se premaga, čeprav vre v njem.

»Slišiš, zakaj pa je zaklical Matevževo ime?«

»Prav toliko vem ko vi,« se mu odreže Mohor.

»Čakaj, te že tam na orožniški postaji v Podhribu nauče odgovarjati dostojno na vprašanja,« mu zagrozi financar in se ozre pri tem na nemške stražnike, ki mu pritrdijo.

»Čigav in od kod si pa ti?« nadaljuje spraševanje Ivan.

»To bom že našim povedal!«

Ivan namigne nemškemu tovarišu, naj prične z zasliševanjem. Oni odgovarja nemško.

»Ne znam nemško!« mu odvrne Mohor na prvo vprašanje. Stražnik vprašuje slovensko.

»Bom raje v Podhribu povedal!« se izogiblje Mohor vprašanju. In spet ne pomaga tudi pri Mohorju nobena ne lepa ne grda beseda. Stražniki se jeze, se posvetujejo, ali ničesar ne opravijo pri Mohorjevi trdovratnosti.

»Te že v Podhribu naučimo manire!« mu grozi nemški stražnik.

»Bomo videli!« mirno odgovarja Mohor.

S takim in enakim mine precej časa. Stražnik Ivan sedi najbližje stolici, ki na njej počiva speči Anže in ga gleda. Mlad je še, mlad, Anže, in droben v obraz, lasje mu od potu zlepljeni visjo v čelo, da je videti obraz še bledejši. In droben je fant, slaboten; človek ne bi mislil, da je toliko moči in neugnanosti v njem. Vročica, ki fanta najbrže kuha, mu ustnice kakor dekličje lepo urezane pordi ko mak, in ko bi bil fant v dekliški obleki, bi vsak menil, da spi pred njim mlada deklica.

Nenadoma odpre speči Anže oči in zenice se upro naravnost v Ivana. Fant se počasi vzdrami in zave. Z belo roko si pogladi lase raz obraz nazaj in z muko se vzravna na stolici. Začudeno gleda okrog sebe. Financar Ivan ga vpraša:

»Ti je bolje?«

Toda fant ga zmedeno pogleda in vpraša:

»Kje je Matevž? Ali je živ?«

»Težko! Zadel sem ga!«

Fantu privro solze v oči.

»Kaj bo rekla Majda?« se mu z vzdihom odtrga iz prsi.

»Čegava Majda?« vpraša Ivan.

»Kobentarjeva.« Stražniki se spogledajo.

»Naročila mi je, naj pazim nanj in ga varujem ter opozarjam, da ga ne ustrela.«

»Tebi je rekla?«

»Meni! Je rekla, če hočem, da me bo imela rada!«

Vnovič se spogledajo stražniki in nasmešek nekaterim šine po obrazu, toda Stanku in še enemu nemškemu stražniku se lice temni in fant se jima zasmili. Pa udari vmes gromki Mohorjev glas:

»Anže, kaj gobezdaš! Tiho bodi!«

»Tudi ti, Mohor, si kriv, če so ga ustrelili! Tudi tebi je rekla, da pazi nanj, ker je tako vihrav in neugnan!«

»Kaj čenčaš, lezi in naprej spi! — Fantu se še vedno blede, pa ne ve, kaj govori!« se obrne Mohor k ostalim stražnikom.

»Slišite, Jerica, skuhajte no čaja temule fantu. Pa postelj pripravite zanj, da se malo spočije!« stopi Ivan k oskrbnici v kuhinjo.

»Kako ste neusmiljeni, da ste mladega fanta tako zdelali,« mu očita oskrbnica.

»Služba je služba!« ji ta odvrne.

Nato popelje Anžeta v oddelek, kjer stoje postelje. Oskrbnica prinese čaja; pridruži se jima Stan-ko in eden nemških stražnikov ter posedejo okrog postelje. Sami so, turistov ni nocoj nobenega.«

»Ali je lepa Majda?« vpraša prijazno Ivan Anžeta.

»O, lepa! In dobra!« odgovarja mladi fant in oči mu zagore. »Rada me ima, seveda, samo včasih. Po navadi ne in mi pravi, naj jo pustim, ker sem premlad zanjo. Jaz jo imam pa tako rad!«

Kakor otrok je Anže in zdaj mu je, da bi odprl srce in razložil financarju, onemu, ki je Matevža streljal, vse, kar mu srce teži.

»Kako pa, da si zavpil prej: Matevž?« sili Ivan dalje v Anžeta.

»Ves čas je bil pred menoj tak, ko prej, ko ste vi streljali nanj. Videl sem ga tedaj, kako je omahnil, ko se je zabliskalo iz vaše puške. Bog ve, kaj je ž njim?«

»Padel je bržčas čez pečine za Kočno doli in se ubil, ako ga strel ni zadel do smrti!«

»Jezus, kaj bo rekla Majda! Vi ste ga ubili, vi!« stiska zobe in pesti mladi fant in iz oči mu gori v financarja.

»Saj se morda ni ubil!« tolaži Ivan, ki se mu vidi, da na ta način ne bo spravil vsega iz fanta. Izkoristiti bo treba priliko in izvedeti sedaj vse. Bog ve, če bo fant, ko pride prav k zavesti, še tako voljan odgovarjati kot sedaj.

»Kje pa je sedaj Majda?« sprašuje financar dalje.

»Doma. Matevža čaka, pa ga ni! In tako rada ima Matevža, bolj ko mene!« zaječi fant, ki počiva nazaj naslonjen na postelji.

»Morda je slišala streljanje in bo sem prišla?« sprašuje dalje Ivan.

»V Breznico se ne sliši streljanje z Golice,« izpoveduje Anže počasi vse, kar bi rad vedel financar, ki po ovinkih vleče iz fanta. Že ve, da je Matevž Kobentarjev iz Breznice in da je Majda sestra njegova. Vprašuje dalje:

»Kaj pa oni drugi, ki je bil z Matevžem?«

»Tilen?«

»Da, oni dolgi. Ali nima Majda tega rada?«

»Mara Tilen za dekleta, posebno za koroška! Saj mu še dobavskih ni mar!«

»Čigav pa je Tilen in odkod?«

»Pravi, da je iz Dobreve. Čigav pa je, ne vem. Tilen mu pravimo mi vsi, dolgi Tilen!«

»Enega naših je zabodel Tilen.«

»Ga je? O, saj sem vedel; Tilen je močan in se nikogar ne boji. Za tri mene je močan.«

»Zakaj pa je oni drugi nad tabo vpil, da bodi tiho. Ali ti je Majde nevoščljiv?«

»Mohor? O. to ne! Ta jo ima svojo doma.«

»Odkod pa si ti?« mirno vpraša financar, kot mimogrede.

Anže ga naenkrat nezaupno pogleda in umolkne. Pa pogleda še druga dva in z roko si gre preko oči, kakor bi se bil pravkar prebudil iz sna. Šele sedaj se nenadoma zave, da je z vsemi odgovori samo izdajal svoje tovariše in sram pred samim seboj mu vstane v srcu. Zlekne se na posteljo, obrne obraz v blazino in tih jok ga prične stresati. Ničesar več ne morejo spraviti financarji iz ubogega fanta. Stanko ostane za stražo pri njem, druga dva pa odideta k tovarišem v prvo izbo.

Medtem sta prišla v kočo ona dva stražnika, ki sta šla z Nemcema iskat Matevževe in Tilnove sledi.

»Ste kaj našli?« vpraša Ivan, ki si ravno menja mrzel obkladek na izpahnjeni nogi. Bolečina je že prenehala, ali vendar je še pot v Dobravo in na Fužino dolga, pa se treba dobro sezdraviti.

»Ničesar drugega kot sled. Najbrže sta oba ranjena, ali vsaj eden je gotovo ubit. Okrog skal smo našli krvave sledove, v grmovju pa se razločno pozna, da sta se dva morala valiti po plazju navzdol, ker je grmovje pretrgano in se dve gazi poznata v njem. Nemca sta šla za sledjo, midva pa sva se vrnila, ker je sled na nemški strani.«

»Lahko bi bila ž njima iskala, dokler ne bi bili našli onih dveh,« ju kara Ivan.

»Kaj hočemo z mrtvim? Kdor se povali tam doli, ne ostane več cel in živ, kajne, tovariš,« se obrne k drugemu in tako misli opravičit povratek.

»Toda vsaj gotovost bi imeli,« se dalje jezi Ivan.

»Enega sem bil videl, kako je omahnil in padel vznak!«

»To je bil tisti, ki sem jaz streljal nanj! Tudi eden tihotapcev ga je videl pasti!«

»Čujte, kje pa je ena puška?« vpraša nenadoma eden slovenskih stražnikov.

»Podpreglednikova, ki ga je tihotapec z nožem!«

»Ali je niste vzeli in odnesli tu sem?« vpraša Ivan.

Vsi se spogledajo, nikdo ni videl puške.

»Zato je zlodej streljal na naju!« meni Ivan, ki se spomni, kako je blizu njega udarila krogla v tla. Pa je bil prepričan, da nosi tihotapec puško s seboj.

»Ali je vas kateri našel puško?« se obrne Ivan k Mohorju.

»Nikdo. Čemu mu bo?«

»S katero je pa oni streljal, Tilen?«

»Ste mu jo pa že financarji posodili,« se roga Mohor.

»Vražji človek jo je najbrže splel podpregledniku!« meni Ivan. »Ali je vidva nista našla?« se obrne k tovarišema, ki sta prav prišla.

»Nisva! Pa bi jo morala videti, če bi bila obležala tam, ker smo za sledjo vse preiskali.«

»Vrag tihotapski, odnesel nam jo je!« se jezi nemški stražnik.

»Pa ne samo puške, tudi samega sebe je odnesel!« se domisli Ivan in rdečica mu udari v obraz. »Ta nas je ukanil. Pobral jo je in puška je šla z njim. Morda še kdaj okusimo strel iz nje!«

Mohor pri peči se zaničljivo muza in obraz mu leze v zasmeh.

Zdaj ve, da je Tilen ušel. Ali Matevž?

»Saj smo vendar videli dvoje gazi skozi grmovje,« ugovarja eden onih dveh, ki sta Matevža iskala.

»Je mogoče tudi ena od tovara ali pa od kamna. Saj pravim, da nisem bil šel sam pogledat! Ta neumna noga!« se jezi Ivan. »Vsi ste za nič, povsod bi moral biti človek sam!«

Stanko vstopi.

»Zaspal je zopet.«

»Ti, kar pri njem ostani. Jaz mu prav nič ne zaupam. Lahko se pritvarja, pa ti jo pobriše skozi okno!«

»So zamrežena, če bi tudi hotel! Fant je čisto kakor iz uma.«

»Previdnost je previdnost! So od zlodja tihotapci! Sam ne veš, kdaj se ti udere kam in izgine kakor kafa, pa naj bodo okna še tako zamrežena! Le kar nazaj pojdi!«

Stanko se še obira nekaj časa, potem uboga in gre. Ali komaj dobro prestopi prag v sobo, že plane vanjo.

»Kje pa si, zlodej?«

Stražniki so takoj pokoncu in v sobo. Vse pretaknejo, fanta ni nikjer. Eni teko pred kočo, drugi preskušajo oknice in železje; ali je vse celo, nedotaknjeno. Tihotapca ni; kakor bi se bil v zemljo ugreznil, ga je zmanjkalo v onih par minutah, ko se je bil Stanko odstranil.

Preiščejo vso hišo, vse skrite in najbolj temne kote predenejo, toda fanta ni. Zaslišujejo oskrbnico in strežnico, obe trdita, da ga nista ne videli ne slišali. Ko vse iskanje in preiskovanje ne pripelje nazaj Anžeta, vzamejo nemški stražniki uklenjenega Mohorja medse in se odpravijo na pot čez vrh, slovenski pa proti Dobravi.

Že vzhaja solnce, ko se pred kočo poslavljajo. Izza Golice se dvigajo megle. Solčni žarki se igrajo v nji in sezajo z dolgimi tenkimi prsti v gorovje proti jugu, vzhodu in zahodu. Za Mežakljo zadaj se tam od daleč proti jugu dviga Črna prst in Rodica, oboji v solčni luči; čez fužinsko urez proti severu se svetita Tosec in špičasta Rjavina, Triglav se blišči v jutranji luči in se ponosno razgleduje okrog, kakor bi se bil pravkar po spancu umil in si počesal sive lase. Pod njim se še v mraku stiska ob steno široka Kredarica, ki nad njo že leze v smeh rdečkasto lice Škrlatic. Izza nje pogleduje zvedavo v mlado solnce Stenar, ki kakor ozek prst kaže naravnost v jutranje nebo ostri Špik. In čisto zadaj se solncu nasproti vzpenja Jalovec in se ozira proti Mangartu, ki žalosten gleda podse v belopeški jezери, ki mu je eno od njih ugrabil Italijan. Od Kočne dalje proti vzhodu si greje v solncu dolgi hrbet Bevšica in mežika s priprtimi očmi Stolu, ki stoji v solčni luči najlepši in se mu Monštranca sveti v strmi rebri, kakor v morju nešteti luči; tam čisto zadaj pa so se pravkar iz spanja zbudile Kamniške planine in še zaspane gledajo v prelepo Ljubljansko polje ter se mimogrede

s Krimom pogovarjajo o sanjah, ki so jih ponoči sanjale.

Golica sama pa je v mladem solncu vsa posajena z belimi ključavnicami in je kakor nevesta, ki ženina čaka, da gresta pred oltar.

Toda ti, ki se odpravljajo izpred koč na pot, eni v vrh, drugi v dolino, ne vidijo dosti vse te jutranje solnčne lepote. Le eden, Stanko, zamišljen gleda v triglavsko stran in pri srcu mu je, da bi z roko segel tja gori proti Dovjem in v Mojstrano. Tam bo zdaj v solnčno jutro zardel rdeči nagelj na oknu Tilkinem, ki še spi in morda sanja o svojem ženinu Stanku.

In še nekdo gleda v solnčno luč in se veseli, čeprav v strahu, da ga zdaj zdaj zapazijo financarji, prostosti planinskega solnca: Anže! Kako se mu je posrečilo ubežati?

Eni izmed strežnic se je mladi fant zasmilil, posebno, ko je pravil stražniku o svoji Majdi. Ves čas je mislila, kako bi ga rešila. Iz sobe, kjer so postelje, vodijo vrata v kuhinjo, toda jih malokdaj rabijo in se tudi malo ločijo od stene. Zato jih od stražnikov ni opazil nihče. Iz kuhinje gredo ena vrata na prosto in ravno pred njimi, v hribu, so v zemljo vrtica v majhno klet, ki hranijo v njej meso in druge kvarljive jedi. Strežnica je potem, ko je odšel Ivan po spraševanju v izbo k drugim, tiho odprla vrata iz kuhinje. Stanko, ki je sedel ob Anžetovi postelji, je kazal tem vratom hrbet. Toda Anže je bil k njim obrnjen, in je opazil strežnico, ki je tiho ostala med vrati ter mu dala znamenje, naj zaspi. Nato se je nasmehnila in vrata samo priprla za seboj. V kuhinji mu je pripravila prost prehod na prosto in odprla vrtica v klet. Ko je financar odšel za hip k drugim, je spet tiho odprla vrata v sobo. Anže je planil k nji, pa ga je brž peljala skozi kuhinjo, ga potisnila v klet ter za njim vrtica zaprla in zaklenila. Tako ni nihče ničesar opazil in tudi, če je morda kak stražnik videl vrata iz kuhinje v sobo, se mu ni videlo sumljivo, ker se je vsak na strežnico zanesel. Tako je Anže srečno utekel.

Zdaj pa, ko so odhajali, mu je strežnica odprla vratica in fant je planil v kuhinjo in skozi okno gledal za odhajajočimi.

Ko se mu je videlo, da ga iz Kadilnikove koč ne morejo več opaziti, je odšel povprek proti Petelinu ter se je srečno utihotapil čez mejo v Št. Peter, odkoder je še tisto noč tekel k Majdi v Breznico in ji povedal, kar je vedel o Matevžu, Majda je najprej jokala, potem pa je Anžeta, ker ni dovolj varoval Matevža, spodila, naj ga nese pes, odkoder ga je bil prinesel.

Stražniki pa so radi ubeglega Anžeta v rojno črto razvrščeni tonili eni v mrak in globel proti Dobravi, Drugi pa z uklenjenim Mohorjem v sredi proti vrhu Golice, vzhajajočemu solncu nasproti. Oboji pa so na povratku domov srečali ljudi, ki so se tudi prošlo noč mudili v goliških plazovih in se v jutro z raztrganimi srei vračali domov.

Nemška stražnika, ki sta bila šla po sledi obeh nahrbtnikov po plazu skozi grmovje naprej, sta kmalu našla koncec plazu v grmovju oba nahrbtnika. Nahrbtnika sta bila okrvavljena, ker ju je bil Tilen prijel z ranjeno roko, toda še neodprta in dobro nabasana. Ker si stražnika nikakor nista mogla predstavljati, da bi bila krvava nahrbtnika sama prišla po plazu, sta pretaknila vso okolico za tihotapcema in nista hotela prenehati iskati. Sčasoma pa sta se le prepričala, da iščeta zaman. Bila sta enega mnenja, da sta tihotapca najbrže popustila nahrbtnika, da bi laže sama hodila in sta ušla v okolico ter se tam držita v kaki koči. Zato sta šla in brskala po vseh stezah navzdol ter vse koč, ki sta zanje vedela, preiskala, če bi morda kje zasledila tihotapca. Tako sta prišla tudi v dolino Velike Suhe in krenila tam po steni vprek, kjer sta hotela pogledati k cerkveniku pri Sv. Mariji Hrastniški ob mali cerkvi koncec rovta nad Hrastjem. Ko prideta čez greben in zavijeta po stezi v nižino, se oba obenem ustavita. Zagledala sta namreč na stezi mlako krvi. Spogledata se. Tule bo prava sled, je bila njuna prva misel. Hitro odložita nahrbtnika ter pričneta preiskovati okolico. In oba

hkrati zavijeta od dveh različnih strani proti košatemu, gostemu grmu, odgrneta ga in zagledata v njem ranjenca, ki strahoma upira vanje oči, vse razgorene od vročice.

»Aha, te imava, tihotapec!« ga nagovori prvi.
»Kje imaš tovariša?«

Matija — on je bil — ne razume vprašanja.

»Kakšnega tovariša?« vpraša z onemoglim glasom.

»Onega, ki smo ga tudi zadeli in se je s tabo vred preobrnil po plazu?«

»Po plazu? Jaz sem po plazu spodrsnil sam.«

»Kje pa je drugi ostal?«

»Sam sem bil!«

»Kaj lažeš! Dva sta bila, saj sta tudi nahrbtnika dva.«

Zdaj se prične Matiji svetiti. Jezus, pa ja niso ubili Matevža ali Tilna ali koga drugega izmed tihotapecv.

»Jaz nič ne vem za tihotapce. Že od sinoči ležim tu in ne morem dalje, ker sem izgubil preveč krvi!«

»Da, da, vse soglaš! Ali kje je drugi?«

»Verjemite, sam sem bil!«

»No, se že pomenimo v Hrastju. Ajdi z nama!«

»Ne morem,«

»Ti že pokaževal!« Eden ga zgrabi in hoče postaviti na noge. Toda Matija tako nečloveško krikne, ko zadene ranjena noga ob tla, da ga stražnik nehote položi nazaj.

»Kaj hočeva ž njim?«

»Nesiva ga v dolino do prve hiše, odtod ga ponese v Hrastje,« odgovori drugi.

»Kako pa?«

»Iz vej napraviva nosilnico.«

In res se pripravita, odrežeta par močnih smrekovih vej, napravita zasilno nosilnico in položita nanjo Matijo. Zaneseta ga najprej na stezo, kjer si oprtata nahrbtnika.

»Jezus!« se trga v Matiji, ko zagleda nahrbtnika in zapazi, da sta Matevžev in Tilnov. »Krvava sta!« ga peče v grlu vprašanje, kaj je z Matevžem in Tilnom,

toda ne upa vprašati, ker se boji, da ne bi česa izdal. Zamíži, ko ga dvigneta stražnika in pri duši mu je, da bi kričal od telesne in duševne bolečine.

Matija ni bil slišal strelav raz Golico, ker je ležal v globoke nezavesti takrat. Hladni jutranji zrak ga je šele vzdramil in osvestil. Ko se je prebudil iz omedlevice, je bil sprva presenečen in ni vedel, kje je, kaj je ž njim. Toda brž je začutil pekočo bolečino v nogi, in ko je tipal okrog sebe, je začutil pod prsti svežo kri. Skušal se je dvigniti; pa ni mogel, ker je preveč krvi izgubil. Strašno ga je žejalo in čutil je, da vročica od rane gori v njem. Niti premakniti se ni mogel, ker ga je noga preveč bolela pri najmanjšem premiku. Toda tu na stezi ne sme ostati, si je mislil, stražniki nocoj gotovo love tihotapce. In če se ne umakne, ga gotovo dobe takoj. Zato se je moral zavleči raz stezo v grmovje. Toda kakor je skušal, ni šlo. Če se je le malo dvignil, se mu je stemnilo pred očmi in moral je odnehati.

Tako je ležal zopet eno uro, dokler se ni pričelo daniti. Ko je bilo toliko svetlo, da je mogel razločiti rano, je pregledal nogo in obvezal boleče mesto s kosom srajce ter trdo prevezal nad rano, da ni kri znova odtekala. Nato pa se je z največjo muko med strašnimi bolečinami prevalil v grmovje ob stezi, zdrsel še globokeje v grmovje, tu pa zopet padel v nezavest, ki sta ga iz nje vzbudila stražnika, ko sta se pogovarjala.

Zdaj misli in ugiblje, kaj je z Matevžem, Tilnom in drugimi tihotapci. Stražnika molče korakata, ker težko nosita in ne more od njiju ničesar izvedeti. Toda ko upehana stražnika položita za nekaj časa nosilnico na tla, da se oddahneta, pričneta pogovor.

»Kaj praviš, kje bi bil še eden?« de prvi.

»Bog si ga vedi, kje? Ta gotovo ni tisti, ki ga je jugoslovanski vodja zadel. Oni je zakrilil z rokami in je omahnil vznak, tedaj je moral biti zadet v prsa ali pa v glavo. Ta pa je v nogo ranjen; je najbrže oni drugi.«

»Samo kje je neki obležal v prsa zadeti?«

»Pa že kje za kako pečjo, da ga nisva dobila. Če se ni ubil, bo itak izkrvavel.«

»Moramo še enkrat pogledati nazaj!«

»Najprej tega spraviva, oni drugi bo že počakal!«

»Jezus, Marija!« gre Matiji po glavi, »postrelili so jih ko pse! In jaz sem tega kriv! Kdor pade po teh pečinah, si mora razbiti glavo. In v prsa je bil zadet! Bog se ga usmili! Če je Matevž? Kaj poreče Cilka?!«

Tako mu blodi po glavi, ko ga stražnika spet dvigneta in neseta dalje. Več ne more izvedeti, ker vprašati noče, da ne bi koga izdal. Prineseta ga do kočee na hrastniškem rovtu. Od tam pošljeta v Hrastje po pravo nosilnico. Ko čakajo na povratek odposlanega, pripovedujeta stražnika planšarju, kako so se streljali s tihotapci, in natančno opisujeta, kar sta videla. Matija sliši vse to, čeprav je skoro nezavesten. Zdaj ve približno vse. Samo da bi vedel, kaj je z Matevžem in Tilnom, sta li živa ali mrtva! Posebno za Matevža ga je skrb, ki je bil v prsa zadet. In to radi njegove lahkomišljenosti in neopreznosti! Bog se ga usmili in Cilke.

Iz Hrastja prineso nosilnico. Matijo so v koči okrepčali z mlekom in vodo. Stražnika pustita nahrbtnika pri planšarju in neseta Matijo v Podhrib. Ravno zavijeta z nosilnico med prve hiše, ko priženeta dva druga stražnika uklenjenega Mohorja in kreneta ž njim proti postaji finančne straže. Mohor spozna mimogrede Matijo, oči od začudenja široko razpre. Ali samo za hip. Takoj da Matiji znamenje, naj vse utaji in Matija ga razume. Peče pa ga vprašanje: kaj je z Matevžem?

Ko pridejo na postajo, spozna službujoči stražnik v Matiji onega, ki mu je bil sinoči ušel. Ko vpraša tovariša, ki sta prinesla Matijo, kje sta ga dobila, mu povesta, in še pravita, da je eden izmed ustreljenih tihotapcev. Toda stražnik zmaje z glavo:

»Ni mogoče! Ranjeni ni mogel priti na vrh Golice in še s tovorom na plečih!«

Pa jima pove, kako je bilo z Matijo in pokliče še tovariša, ki je bil ž njim. Tudi ta spozna Matijo za onega, ki sta ga bila ujela.

Pripeljejo še Mohorja.

»Ali vi poznate onegale,« vpraša Matijo in na Mohorja pokaže.

»Odkod naj ga poznam?« se spretno izogne Matija.

»Tedaj vi niste tihotapec?«

»Ne, nisem!«

»Zakaj pa ste bežali pred nama?«

»Bal sem se kazni, ker sem bil mejo prekoračil brez dovoljenja.«

»Kam pa ste hoteli?«

»Po opravkih v Št. Peter.«

»Tedaj se boste zmenili z orožniki. Vi pa,« pokaže na Mohorja, »pa najprej z našimi predstojniki, potem pa s sodiščem!«

Mohorja odpeljejo v zapor, Matijo pa, ki ni mogel hoditi, oddajo v bolniško sobo na stražnici, kjer leži ves teden v bolečinah, ki mu jih prizadeva rana. Toda bolj od telesnih bolečin ga peče in žge negotovost, vprašanje, strašno vprašanje: kaj je z Matevžem?

Ko se bliža skrajni del rojne črte, ki so jo tvorili jugoslovenski financarji, Rudniku, zaslišijo za seboj hitre korake. Ravno Ivan in Stanko sta na tem koncu črte. Ozreta se in vidita: za njima hiti Janez, Hribarjev hlapec, bled v obraz, upehan in raztrgan od grmovja in čeri.

Ko je bil Janez odšel po naročilu Cilkinem na Golico, se je držal poti in hitro došel pod Kočno v času, ko so bili financarji že v Spodnji koči. Slutil je, da so najbrže tam, zato se je izognil poti, ki pelje h koči in na vrh Golice, pa je zavil na desno ter krenil pod Kočno misleč, da bo tam pričel iskati za tihotapci. Toda ko le ni naletel na nobeno sled, je že menil, da so tihotapce ujeli stražniki ter jih odpeljali v kočo. Tedaj je prišel na mesto, kjer sta bila Ivan in Stanko ter videl na tleh ležati izstreljeno patrono. Zato je krenil proti robu Kočne in res kmalu našel sled, krvavo sled. Zdaj je vedel, da je samo dvoje mogoče: ali so stražniki ranili tihotapce in jih odpeljali v kočo, ali pa so jim tihotapci ušli. Iskal je za sledjo krvi in našel, da gre na ono stran vrha. V mokri travi je videl tudi odtise čevljev in stopinj,

spoznal, da je hodilo tod več oseb in bil prepričan, da se je glavna borba tu odigrala. Imel pa je Janez kljub starosti boljše oči kot financarji in tako je našel, da je krvava sled šla na desno okrog vrha Kočne in v grmovje. Rine in išče dalje v grmovje. Tam je nekaj svetlega na vejici! Stopi tja: krvava ruta. Ogleda si jo bliže: Jezus, to je Cilina ruta, še mokra od sveže krvi, čisto prepojena ž njo. Stisne jo v žep in išče dalje. Še nekaj korakov sledi krvavi sledi, potem pa zazija pred njim prepad; le ozka steza pelje okrog roba, a ni nobene sledi na njej. Tedaj ni šel ranjeni Matevž nazaj! Čemu tudi nazaj v roke financarjem. Tu doli v prepad? Janez se zgrozi ob misli, ki mu vstaja v duši. Ne vzdrži več ob robu prepada. Koleni mu klecati in komaj more nazaj, odkoder je prišel. Zavije spet na rob, na plano. Ozre se proti Golici in vidi v solnčnem svitu stopati dva stražnika proti Kadilnikovi koči in civilista v sredi. Pogleda proti Spodnji koči. Nikogar ne vidi. Stopi dalje. Tedaj zagleda globoko v globeli bliskati bajonete. Tam bodo kaj vedeli!

Požene se za njimi, da se mu šibe noge, da ga znoj obliva od napora. Počasi jih dohaja; ali vendar se krči razdalja med njim in financarji, dokler jih nad Rudnikom ne zateče.

»O Janez, od kod pa Vi,« ga zbadljivo vpraša Ivan. »Ste tudi bili s tihotapci?«

Janezu trepeta glas in roke mu drgetajo, ko stopi k financarjema in vpraša: »Za božjo voljo, povejte mi, kje je Matevž?«

»Matevž? Kako veste, da je bil med tihotapci,« ga vpraša Ivan.

»Ljubezen tihotapi na Koroško!« mu s posmehom vrača Ivan včerajšnje zbadanje. Toda Stanku se zasmili stari mož, ki skrb gori iz njega.

»Najbrže je ustreljen, nismo ga dobili!«

»Da, da, mrtev, mrtev! Moja krogla ga je zadela in videl sem, kako je omahnil vznak v prepad!« škodoželjno pritrди Ivan in še pristavi:

»Pa Cilki to povejte!«

»Živina!« se utrga Janezu in najraje bi planil na stražnika. Kakor da drob gori v njem, mu je in v glavi se mu vrti. Jezus, kako naj pove to Cilki? Umrla bo, ubožica, če zve!

Znova se zasmili stari hlapec Stanku, ki tolaži:

»Saj ni gotovo, če je mrtev! Omahnil je res in padel in dobili ga nismo. Šli pa so nemški stražniki za sledjo in ga morda dobe še živega in rešijo. Le povejte Cilki!«

Ivan strupeno pogleda tovariša, pa stopi urno v graben.

Takoj bodo pri hišah in ne mara, da bi šel hlapec ž njima. Zato še tovariša nažene v hitro hojo in kmalu izgineta Janezu izpred oči ter utoneta za ovinek.

Janez pa se sesede od bolečine, ki divja v njem. Iz žepa izvleče krvavo ruto vso skozi in skozi z Matevževu krvjo prepojeno. Išče za besedo, ki naj jo poreče Cilki, ko ga vpraša: kje je Matevž? Kaj je ž njim? In ko gre dalje, sta mu nogi težki kakor svinec in ko zavije mimo Lipovška v kolovoz, se skoro zgrudi od utrujenosti.

Doma na očetovo in materino vprašanje, kaj je zvedel, ne more najti odgovora. Šele, ko mu povedo, da Cilka še spi, trga počasi iz sebe, kar ve. Tudi ruto pokaže. In mati planejo v jok, oče se obrnejo v okno. Vsi trije molče, a vsem trem gori na jeziku in v srcu eno samo vprašanje: kaj bo s Cilko?

Šesto poglavje.

Ko je Tilen pobral ranjenega Matevža in si ga natovoril, ga je kot otroka nesel v naročju, ker bi drugače težko ranjeni nošnje ne prestal. Ugrabljeno puško si je vrgel Tilen čez rame in varno hodil po stezi, malo izhojeni in ozki, da je komaj mogel z ranjencem dalje. Tilen je vedel, da dolgo ne bo mogel nositi težkega Matevža; četudi hrust in močan ko hrast, je vendar čutil, da bo breme prekmalu pretežko zanj. Glavno je, da pride okrog vrha koče na

Ciganjo planino. Od tam dalje bo že laže, ker bo pot bolj zložna.

Tilen se je bil namenil z ranjenim Matevžem v Javorniške rovte, kjer je njegova mati planšarica v najvišji koči prav pod Lepim vrhom. Bil je prepričan, da financarji niti v sanjah ne bodo mislili, da bi se tihotapca vrnila nazaj na kranjsko stran, posebno, ker je poznal Anžeta in Mohorja, da ne izdajata. Sicer pa tudi nista vedela ta dva, da ima Tilen v Javorniških rovtih mater. Skoro nikdo namreč ni vedel, odkod je Tilen. Samo starejši ljudje so slutili pravo, toda vsi ti so že pozabili na to, in Tilen niti sam ni prav vedel, kje je bil rojen. Imel se je in izdajal za Dobravca, matere pa nikdar in nikomur niti omenil ni.

Vedel je tudi Tilen, da je pot okrog vrha koč silno nehodna in nevarna. Toda čim je okrog vrha, bo varen, ker ga bodo iskali povsod drugje ko tu. Mislil je namreč tudi, da je financarjem dobro zmešal sled z nahrbtnikom; s tem jih bo zadržal vsaj dobri dve uri. Ta čas pa bo z Matevžem že na Ciganji planini.

Težko sopeč pod bremenom zavije Tilen pod grmovje, ki raste ob robu globeli Zajčjega grabna in se drži ozke steze po porobku. V gostem grmovju se mora kajkrat ustaviti in varno ter počasi stopati dalje, ker bijejo veje Matevžu v lice in se je bati za njegovo rano. In res, gosto grmičevje strga raz Matevževih prsi krvavo ruto, ki je bil Tilen ž njo v naglici in za silo obvezal rano, da bi ustavil kri. Toda Tilen zapazi to šele precej korakov od kraja, kjer je ruto izgubil, tako, da ga tudi nevarnost, da bi mogli po tej sledi zalezovati ga financarji ne spravi nazaj, ker je vsak trenutek predragocen za Matevževo življenje. Položi ranjenca v grmovje, si potegne izza hlač srajco in odtrga velik kos od nje ter nanovo za silo obveže rano. Vidi, da je rana velika, toda kri je malce prenehala teči. Potiplje žilo in posluša srce. Žila še lepo bije, srce utriplje precej burno in tudi sapa je težka; ko bi vsaj do vode prišel! Ta pa je šele onstran Kočne in treba je dalje, da čimprej pride do nje.

Vnovič dvigne Tilen ranjenca in oprezno stopa dalje. Zdaj je na najbolj nevarnem kraju. Steza gre tesno ob robu plazu, ki pada naravnost v Zajčji graben globoko, da se komaj vidi v dno. Na levi strani pa se dvigajo strme skale, gole in spolzke, da ni možno ni sam stopiti po nji, kaj šele težko otovorjen. Matevž, ki leži Tilnu v naročju, je predolg in ves čas grozi nevarnost, da zadene Tilen ž njim ob skalo, zgubi ravnotežje in omahne v globočino. Zato more dalje le stranski, prestopica je se z ene noge na drugo, počasi, s hrbtom naslanjajoč se na pečine, z grozečim plazom in prepadom pred seboj.

Tako se plazi Tilen kakih deset minut. Roke mu omahujejo in vsak čas mu zna zdrseti težko telo iz rok v globočino. O, da bi bilo že konec strašne poti! Znojne kaplje stoje Tilnu na čelu in po životu ga kljub bolečini obliva kurji polt, da vse trepetata. Ko bi vsaj za trenutek lahko položil ranjenca na tla in si odpočil trudni roki! Toda kam, ko pa je komaj za stopalo prostora.

Tilen malce postoji, ker mu od napetosti, utrujenosti in groze primanjkuje sape. Ozre se na desno, bo li že strašne poti konec. Ne vidi daleč, ker zavije zdaj steza okrog pečine. O, še tole naj vzdrži, še teh petdeset korakov! Onkraj pečine leži ravan pod skalami in rešena sta. Smrtno bled stopa Tilen dalje, žile na vratu so mu nabrekle. Roki že uhajata in hočeta spustiti breme. V ramenih boli, kakor bi mu trgali lakti iz njih! Še petnajst korakov... Še deset... Še pet... zdaj... in Tilen omahne s težkim bremenom vred vznak, ker mu skale za hrbtom zmanjka, ki se naslanja nanjo. Rešena sta!

Tilen se skoro onesvesti, tako ga je utrudila strašna pot in zgrozila nevarnost, da mu na smrt ranjeni tovariš zdrsne iz naročja v globel in on sam ž njim. Toda brž je zopet na nogah. Urno si ogleda Matevža, ki je pri padcu jeknil od bolečine. Ranjeni za trenutek odpre oči, a takoj se zopet zapro trudne veke. Tilen sluti, da muči Matevža strašna žeja; vode pa še nikjer! Zato je treba brž dalje, čeprav popokajo sklepi v rokah.

Spet natovori tovariša in hiti ž njim dalje. Pot postaja zložnejša, pričinja padati in zavije v porastlo. Šele sedaj prične Tilen malo oprezovati okrog sebe, mu li ne sledi kdo. Morda so financarji nehote zašli v ta kraj in treba je biti oprezen, da jih ne opozori nase, če bi se potikali kje v bližini. Pa vendar ne čuti nikogar in svest si je, da je varen pred zasledovalci. Le da bi bil že kmalu pri vodi.

Kmalu zasliši v tišini tiho curljati droben studenček in brž zavije k njemu. Čisto malo je odprta goščava ob njem, prav majcena planica leži ob studenčku in vsa je z mehkim mahom porastla. Tu sem položi Tilen tovariša, mu odveže rano, izpre cunjo v studencu in položi mrzli obkladek na ranjeno mesto. Takoj si sname klobuk, ga tudi opere v curku vode in do roba napolni. Poklekne k ranjencu, mu privzdigne glavo in da piti. Ranjenec v malih požirkih srka vodo in kri mu prične lezti v lice. Dobro mu je storil hladni požirek. Zdaj prične močiti Tilen ranjenca še po čelu, po vratu, obnovi mu obkladek na rani. Utrga ob izvirku nekaj listov, ki so mu znani, da so dobri proti krvavitvi, jih položi na rano, odtrga od svoje srajce še precejšnjo zaplato in vnovič preveže Matevža. Ko se zopet skloni k njemu ter mu da piti, ranjeni globoko vzdihne in odpre oči. Daniti se je že pričelo in mladi dan pogleda v Matevževe oči.

»Hvala Bogu, Matevž, še boš živel!« se radostno izvije iz Tilnovih prsi. »Samo tiho bodi, da se ti kri ne udere! Te hudo boli?«

Matevž nalahno odkima z glavo. Roka, ki jo je malo privzdignil, kakor bi hotel objeti Tilново desnico, mu omahne nazaj ob telo in vnovič se onesvesti. Tilna pričinja skrbeti. Kaj, če mu spotoma umre? Ne, ne, Matevž ne sme umreti! Zdaj ne, ko je Cilko dobil. In Tilnu stopijo živo v spomin besede, ki mu jih je Matevž davi govoril o Cilki in v duhu gleda ogenj, ki mu je gorel v pripovedovanju v očeh. Zdaj je žal Tilnu za vsako pikro besedo, ki je ž njo prekinil Matevžovo pripovedovanje.

Ne, ne, Matevž ne sme umreti! Samo, da ga prinese do materine kočice, pa bo že kako! Mati se raz-

umejo na rane. Mnogokrat so mu že, Tilnu, sezdravili, če se je odrl ali pobil. Znani so po vseh javorniških rovtih. Zato kar brž k njim. Zadene Matevža in ga nese dalje. Pot nekaj časa malce leze vkreber, potem pa, ko je pod Ciganjo planino, prične padati. In pada vedno bolj, tako, da mora Tilen pogosto počivati, da more vzdržati. Čuti že tudi, da se mu kolena preveč udajata, da pričenja klecati. Roke ima razbolene do neznostnosti in komaj, komaj čaka, da dospe do koč.

Precej se je že zdanilo, ko zagleda Tilen v drevju skrito koč. Z novimi močmi stopi dalje. Ko pride do koč, niti ne odloži ranjenca, ampak sune z nogo v vrata, ki pod težkim udarcem zacvilijo in odskočijo. S pograda ob ognjišču plane velika močna ženska, ki je pa v temi, ki vlada v koči, ni mogoče razločiti natančneje.

»Kdo je?« plane krepak ženski glas, podoben bolj moškemu ko ženskemu.

»Jaz, mati!«

»Se tako pride domov?«

»Raje pomagajte. Ranjenca imam!«

»Si se pa že zopet pobijal s financarji, seme negodno!«

»Mati, boste potlej! Zdaj dajte prostor na pogradu, da tegale odložim. Roki imam čisto mrtve!«

Mati plane z ležišča k Tilnu. Pa takoj nazaj k pogradu, popravi in zrahlja plevnico, pogrne čeznjo hodno rjuho in pomaga odložiti Tilnu vanjo ranjenega Matevža.

»Mati, pomagajte mu!«

»Čaj, da vidim, če je še živ!«

»Živ! Pa malo!«

»Ne gobezdaj, svečo užgi!«

Tilen stopi k polici, ki ve, da hranijo na njej mati svečo in vžigalice, prižge luč in stopi k pogradu.

Mati pozorno motre ranjenca, ki leži še vedno nezavesten.

»Ta je z Bogom!« kratko vrne v Tilna.

»Mati, ne sme biti!«

»Pa je! — Čaj, naj rano pogledam!«

Odveže mu obvezo in se skloni k rani.

»Kaj si pa počel z njim? Prisadilo se mu bo!«
Mati čuti, kako Tilnu sveča v roki trepetaja, da opleta plamen semtertja.

»Ali je šla krogla skozi?« vpraša Tilna.

»Ne vem!«

»Pomagaj mi vzdigniti ga!«

Dvigneta Matevža, ki glasno zastoka. Mati seže z roko pod pleča ranjenemu in otipava.

»Ni skozi! Pod lopatico se je ustavila. Pljuča so pa prestreljena. Ne bo dolgo!«

»Mati, kot se Bog prosi, prosim, pomagajte!«

»Seveda, zdaj je mati dobra, ko ste se nastreljali! Ti je bilo treba in njemu?«

Tilen stopi k materi, sveča mu trepetaja in krepko zgrabi materino roko.

»Mati, je res izgubljen?«

»Je!«

»Grem po zdravnika?«

»Da vaju oba zapro!«

»Mati, recite!«

»Kaj naj rečem?« Pa vseeno pomisli.

»Samo eden bi mogel pomagati, če je kaj pomoči.«

»Mati!«

»Terpina iz Podbrega, padar Janez Terpina!« Ali čelo ji pri tem zleze v gube in iz ust pljune mati slino, ki je ne more požreti.

»Grem ponj takoj!«

»Kam? Da te financarji dobe!«

»Pa pojdite vi, mati!«

Mati ga pogleda. Bere Tilnu na bledici obraza, da trpi.

»Čaj, tole mazilo mu denem na rano, potlej grem.«

Stopi k drugi polici, vzame lonček z mazilom in namaže rano. Potem jo znova obveže s platneno krpo, ogrne si ruto in stopi med vrata.

»Zakuri in vode prinesi. Tamle je žganje, daj mu je piti, pa samo po požirkih. Potlej skuhaj čaja in mu ga daj. Pa dobro ga odeni. V treh urah bom nazaj! Glej, da se financarjem ubraniš, če pridejo sem.«

Tilen pokaže s pogledom na puško ob ognjišču.

»Streljanja je že dovolj,« mu brani mati. »Saj jih menda ne bo. Ne vedo za kočo. Z Bogom!«

In že stopi skozi duri, zapre za seboj in urno izgine med drevjem proti Črnemu vrhu. Tilen odene Matevža, ki ga pričinja tresti mrzlica, mu vlije v usta požirek žganja, odpre duri, pa nažge ogenj na ognjišču, pristavi lonec z vodo in sede k ranjenemu tovarišu.

Mati Tilnova, stara Meta, hiti z velikimi koraki, ki jih človek šestdesetletni ne bi prisodil, proti Črnemu vrhu. Težko gre vkreber; ne radi strmine, ampak radi misli, ki ji vstajajo v duši, ko gre to pot, ki naj jo zopet privede skupaj z njim, z Janezom Trpino. Kako dolgo že ni govorila z njim? Odkar je bil Tilen eno leto star. Zdaj pa jih ima šestintrideset. Videla ga je mnogokrat, bila z njim skupaj, ko je vedno in vedno znova pritiskal za njo; pa ni z njim spregovorila besede, odkar ga je bila vrgla iz ravno te kočice, kjer leži zdaj ranjeni Matevž. Slišala je o njem, mnogo, mnogo, saj so ga hvalili vsi, ki jim je v boleznih pomagal pri ljudeh in pri živini. In teh je bilo mnogo, ne samo po gorskih vaseh, tudi v dolini in notri v Ljubljano in v Gradec in celo na Dunaj so ga klicali k bolnikom, ki so jim že zdravniki odrekli vsako upanje, pa jim je on vrnil izgubljeno nado ter jih ozdravil.

Kako ga je ljubila včasih, ko mu je zaupala vse, nazadnje svojo čast. Kakor ga sedaj sovraži! Sovraži vsa leta, ko se ji je bil izneveril in šel z lepo tujko, ki jo je ozdravil ter se vrnil k njej in k otroku nazaj šele čez deset mesecev in ji znova hotel vsiliti svojo ljubezen. Joj, kako ga je takrat pognala čez prag! Da si ni upal celo leto blizu. Potem je hodil večkrat, jo čakal na cesti, kamor je šla po opravkih v dolino, hodil za njo ure daleč, toda ni mu odgovorila na nobeno vprašanje, ni ga pogledala, da bi bil njen pogled ujel.

Danes pa gre ona k njemu. Na sinovo prošnjo, ki jo je videla vroče goreti v utrujenih očeh! In te oči so bile oči Janeza Terpina, Tilnovoga očeta! Ravno tako je gledal vanjo Janez, ko je prosil, naj bo njegova! Prav tako!

Že je bilo solnce vzšlo, ko je prišla Meta iz dobravskega grabna. Šla je nekaj časa ob Jesenici, nato pa čez njo in preko Golobovih travnikov pod Brežnikovimi boršti v Podbreg. Vedela je dobro, da se Janez drži pri Kuharju, zato je naglo krenila tja. Ravno so vstali Kuharjeva mati.

»Ali je Terpina pri vas?« vpraša Meta.

»Je. Ponoči je bil pri Velikonji, kjer je krava povrgla, pa je šele v jutro zaspal. Na skednju leži.«

Meta se napoti v skedenj. V slami desno ob vhodu spi Janez. Meta tiho stopi k njemu. Kako je star, kako majhen! Upognila so ga leta.

Povleče ga za ramo.

»Janez, vstani!«

Terpina plane kvišku in si mane oči.

»Meta, ti?« se začudi. Ko bi se nebesa odprla ali peklo, se ne bi mogel začuditi bolj. »Kaj pa je vendar tebe prineslo?«

»Nič ne vprašuj, pa pojdi z menoj! Mudi se! Za življenje gre!«

»Kam pa?« vstane Terpina in si oteplje slamo raz obleko.

»Z mano pojdi!«

»Čakaj, umijem se!«

»Se boš potem!«

In že stopi iz skednja ter mimo Kuharja skozi vas in nazaj po poti, ki je bila po njej prišla. Z velikimi koraki sega v pot in mali, suhi, drobni Terpina jo komaj, komaj dohaja.

»Meta, ne ženi tak, ne zmorem!«

Meta hiti dalje.

In ko lezeta iz Dobravškega grabna proti Rudniku v Črni vrh, zopet:

»Meta, dušo izdahnem!«

Pa zopet nič odgovora. To so bile vse besede, ki so bile izgovorjene med njima vso dolgo pot, dve uri daleč.

Tilen je med tem z Matevžem trpel. Komaj je bil ranjeni popil skodelico čaja, mu je pričela rasti vročica. Zdaj mu je bilo vroče, da je podzavestno sunil odejo od sebe in mu jo je moral Tilen siloma pokrivati

nazaj, zdaj zopet ga je tresla mrzlica, da so mu šklepetali zobje in je Tilen znosil skupaj vse odeje in vse materine cunje, da jih je zmetal na drgetajočega ranjenca. Obraz mu je gorel ko v plamenu, oči so za hip osteklenelo pogledovale pred se, pa se zopet zaprle. Pretrgani glasovi so se trgali ranjenemu iz ust, v prsih mu je vrelo, hropel je, da je menil Tilen: pljuča mu raznese. Rana je pričela v novič krvaveti. Tilen si ni znal pomagati. Sedel je ob ranjencu na pogradu, pa ga miril in ga s silo tiščal nazaj na plevnico, kadar se je hotel pognati kvišku.

Blesti je pričel. Pretrgane, nerazumljive besede so mu suvale pričetkoma iz ust, nato pa je beseda zrastle druga v drugo, krik v krik. Vsa znana imena je klical vročičnik: Anžeta, Tilna, Mohorja, Matijo, Majdo, financarja. Največkrat eno: Cilko.

»Cilka, kot se Bog prosi, prosim, skrij me! Financarji me hočejo!«

In zopet mirno:

»Cilka, ruta, ruta, kako je lepa! Rdeče rože so na njej. — O ne, kri, kri je, Cilka, kri!« je butnilo iz njega.

Tilen je menjaval mrzle obkladke na čelu, ali videlo se mu je, da ti še slabšajo stanje ranjenčevo in ni si skoro upal obnavljati jih. Prosil je Boga, naj bi se že skoro vrnili mati s Terpino, hodil je vsako minuto gledat na vrata, če morda že ne prihajata težko pričakovana. Z novo skrbjo se je vedno vračal nazaj k pogradu. Oni pa je pričel znova, hujše ko dozdej:

»Tilen, Tilen!« je kričal z nečloveškim glasom, »Tilen, roko daj! Joj peče, Tilen, peče! — Glej ga, glej, name meri, Tilen, ustrelil me bo! Tilen, drži me, padam, padam!«

In se je komaj za hip umiril, pa se je znova pognal Tilnu v roke s peno na ustih in iz ust se mu je vsipalo:

»Cilka, kri, Cilka kri!«

Tedaj je začutil Tilen, da se mu je po prsih, ki je nanje upiral ranjenca, razlilo nekaj gorkega. Rana

se je odprla znova in kri se je udrila iz nje. V tistem trenutku pa sta planila v kočo mati in Terpina.

Dan je že sijal v kočo. Terpina se je brž pripravil k ranjencu, mati in Tilen sta mu pomagala. Nekaj nujnega orodja je Terpina itak vedno nosil s seboj; par lončkov in steklenico z zdravili, ki jih je vedno pripravljaj sam, tudi. Z neznansko spretnostjo je izrezal ranjencu kroglo iz života, mu z nečem namazal obe rani, ga nanovo prevezal in mu vлил v usta par kapljic zdravil. Ko je bilo to opravljeno, je sedel ob ranjencu na pograd.

Tilen se ni mogel premagati, vprašal je:

»Kaj bo?«

»Kar bo Bog dal in narava! Dosti upanja ni, preveč je izgubil krvi!«

Vsi trije so molčali. Mati so čez čas nekam izginili in niso se vrnili v kočo. Ranjencu se je sčasoma umirila vročica, kmalu potem, ko mu je bil Terpina znova prevezal rano in mu dal novih kapljic, je zaspal v globokem spanju. Terpina ga je ves čas opazoval, a Tilen tudi. Pa bolj še ko Matevža, Terpinin obraz. In ko se je Terpina zopet vsedel na pograd, je vnovič vprašal Tilen:

»Terpina, kaj mislite, kako bo?«

»Če bo po tem spancu odleglo, je upanje!«

»In koliko časa bo to trpelo?«

»Šest ur. Če bo do takrat šla vročica nazaj in bo ranjeni miren, je upati, da se bo izlizal. Začuda veliko krvi je izgubil.«

»Od daleč sem ga prinesel.«

»Kdo ga pa je?«

»Financarji za Kočno!«

»Se mi je videlo. Tihotapec. — Čaj, saj imaš ti tudi krvavo roko!«

Tilen se ni brigal za rano, dasi ga je skelela ves čas. Ni utegnul, ker ga je preveč skrbela Matevževa rana. Zdaj pokaže roko Terpini.

»Hm?« zmajuje ta z glavo,« v palcu imaš kost zdrobljeno, popraviti bo treba!«

Kar hitro se je k temu pripravil, uravnal koščico, jo prevezal med dve deščici in obvezal.

»Umril ne boš za njo,« ga je potolažil, ko je bil gotov.

»Se mi zdi! Ne znajo grizti financarji!«

»O, tegale so dobro oplazili! — Pa si ga zmozel tako daleč, Tilen? Težak je moral biti!« Občudovaje gleda Terpina na Tilna, svojega sina, ki je bil razen oči ves materin, ves Metin. Tilen pa ni vedel, da ga opazujejo oči očetove.

»Ej, saj smo še močni in zdravi!« se potegne Tilen v višino, da z glavo buti skoro v strop. Kosti mu počijo v sklepih, prsi se mu vzbočijo izza srajce na vratu, žile se napno in tilnik pordeči, tilnik, ki bi skalo nosil, ako bi bilo treba!

»Kje pa so mati?« vpraša Terpina čez čas.

»Kaj vem, kam jih je zopet gnalo. Pa menda že v stajo!« odgovarja Tilen.

»Mlest so šli, saj prej niso utegnili, ko so morali iti po vas. Sam Bog vas je tako hitro prinesel. Bil sem že ves obupan, ker si nisem znal več pomagati ž njim.

»E, mati so me podili, da sem jim komaj sledil! So še trdni, mati, Tilen, še za dve mladi planšarici!«

»O, so,« se užge Tilnu v očeh in nehote stopi med vrata, da pogleda v dolino, če še ne neso mati golide od staje. Ves v solncu stoji ob podbojih. Bled je sicer v obraz, ali vendar je zdravje v njem in moč in moška samozavest. Čisto je obrit, na gladko ostrižen, izpod močnih obrvi sijejo zelenkaste oči. Poteze pri ustih so malce navzdol ukrivljene, senco na njih povečuje močan nos. Čuden je ta Tilen. Ni ga skrb za obleko, ne za drugo lepoticenje. Ali eno skrb ima: brije se vedno, kadar mu le financarji niso trdo za petami. Ne nosi ne brk, ne dolgih las, vedno se striže gladko. Radi britja mu šentpeterčani radi pravijo: dobravski kaplan. Tilen pa se le smeje temu priimku in se skrbno dalje brije. Ni bil še šel v tovorjenje, ne da bi se bil prej obril.

Mati pridejo z mlekom in pristavijo za kosilo.

»Mati, malo mesa za naju dva! Potrebna sva,« opozori Tilen.

»Sama vem. Če bi tebe čakala, bi lakote umrl. — Na!« mu pomoli lep kos suhe gnjati in hleb kruha, »jej, pa še Terpini nareži!«

Solnce je prišlo že precej visoko in poldan se bliža. Zato se obema prileže jed in komaj čakata, posebno Tilen, da bo še kosilo kuhano.

Po kosilu pregleda Terpina ranjenca in na obrazu se mu bere zadovoljstvo.

»Bo, bo, izlizal se bo najbrže! Je pač mačje narave!«

Tilnu se samo smeje, ko stoji ob Terpini in gleda ranjenca; speči Matevž diha mirno in vročica v obrazu mu ne gori več s takim plamenom.

»Mati, zaspan sem. Tjale gori v gmajno ležem. Saj bosta vidva pri Matevžu.«

»Le pojdi,« de Terpina, »že z materjo popaziva!«

Tilen odide za hišo v gmajno in si poišče primerne prostora na mahu. Precej časa ne more kljub utrujenosti zaspati. Hoče si nažgati cigareto, ko zapazi, da nima ognja. Vstane in stopi proti koči po vžigalice. Že misli zaviti okrog vogala, ko sliši govoriti mater v odrezanih stavkih in z razburjenim glasom, ki trepeta od notranjega nemira. Posluhne za vogalom in sliši imenovati svoje ime.

»Saj ti je Tilen čisto podoben,« govori Terpina.

»O, je! Saj je moj sin! Tvojega ni ničesar na njem!«

»Je, je!« hiti Terpina, »oči ima moje!«

»Bog ne daj, da bi bile tako lažnive kot so tvoje!«

Tilen se zdrzne. Do danes ni vedel za očeta. Je li mar Terpina? Ta mil, suhi možic? Ne, ne, ni mogoče! — Poslušaj dalje.

»Meta, ali še zdaj ne moreš pozabiti moje neumnosti?«

»Nič neumnost, laž je bila, laž meni!«

»Ni bila laž, kolikokrat sem ti že pravil, pa me nisi hotela poslušati!«

»Nisi vreden! Čemu govorim s teboj? Morda me je sin premagal!«

»Glej, Meta, že petintrideset let me peče oni greh! Da, vem, greh je bil, ki sem ga storil nad teboj in nad otrokom. O, koliko noči nisem spal radi tega.«

»Tudi jaz ne! Manj ko ti!« vrže mati vmes.

Ali kot bi ne slišal njenih besed, nadaljuje Terpina, ki mu je bilo vse do danes pridržano in zabranjeno, da bi izlil svojo bol Meti v srce.

»Kako me je premagala kača! Lepa je bila res in bogata in sladko je znala govoriti. Glej, mi je pravila, z menoj greš v veliko mesto in boš postal slaven in bogat. Denarja ti bodo nasuli na kupe. V moji hiši boš, v moji palači in v moji kočiji se boš vozil, mi je govorila. Ne morém. ne smem, Meta me čaka in otrok, sem ji odgovarjal. Kaj bo ubožica brez mene, umrla bo in otrok ž njo! — Ne bo umrla! Pusti jo! Škoda te je za gorjanko, za kmetiško dekle! Za kaj boljšega si ustvarjen! Kajne, dragi moj, mi je sladko šepetala v uho. In je prišlo, kar je želela. V meni pa se je razlilo od nje kakor strup, kot žareč plamen mi je razjedalo dušo in telo. Lepega jutra me je potegnila s seboj na voz in odpeljala na Dunaj. Ali vedi, Meta, srce se mi je trgalo in v meni so palile tvoje objokane oči ko živa žerjavica. In v ušesih mi je zvenel Tilnov jok!«

Ni mogel dalje z besedo Terpina. Spomin na davne grenke ure je tako bridko gorel v njem, da so mu solze ustavile besedo. Meta pa je ostala v besedi trda, čeprav so oči za hip spregovorile drugače, morda ko nekdanj, pred šestintridesetimi leti. — Za kočjo pa je omahnil Tilen ob steno in se mukoma zadržal, da ni na glas kriknil od bridkosti, ki se je razlila po njem, ko je zvedel za materino bolečino.

»O, saj so te lahko pekle moje oči, bolj te niso mogle, kot so mene ure obupa in sramote; bolj, ko mene solze gorja in sramote! Domov nisem smela, ker sem radi tebe, ki si me zapeljal s sladko besedo, onečlašena morala od doma, ko so me oče, bogato Zabretovo hčer pognali od hiše ko garjevega psa! Mati so umrli ravno tedaj, ko se je Tilen rodil, od bridkosti za hčerjo in njenim otrokom, od obupa nad očetovo neusmiljenostjo! Semle sem pribežala in kakor divja

zver imela otroka v samoti, zapuščenosti in gladu ter bi bila poginila jaz in otroče, če se me ne bi usmilila Lona, ki mi je od matere skrivaj prinašala hrano gori. Ti pa si se tedaj potikal na Bledu z ono lovačo, ki ti je pila kri in moč, potem te pa sunila od sebe in pljunila za teboj. O Janez, prav ti je, naj te le peče, naj te le žge v dušo, do smrti naj te mori, saj je mene tudi in me bo še v smrt!«

Tilen bi bil najraje planil izza kože nad Terpino in ga v divji jezi zadavil. Toda stisnil je zobe in pesti in dalje poslušal.

»Čuj, Meta, strašna si! Nočeš mi odpustiti. Meniš, da me je ona spodila? O ne! Hrepenenje po tebi in otroku me je vrglo nazaj! Še se ji je hotelo moje moči, moje mladosti, še je stezala roko za menoj! Toda meni se ni dalo živeti pri njej! Gnalo me je domov, vsak dan bolj so pekle v dušo tvoje oči, Meta, vsak dan glasneje je kričal v meni Tilnov jok. Jaz sem jo sunil od sebe, jaz, in pobegnil v stran sem nazaj ter se potikal ko preganjana zver po gmajni in hosti in hodil poslušat pred tole kočo, da slišim tvoj glas, da čujem jok otrokov in njegovo prvo besedo. Pred tebe pa si nisem upal, ker sem se zavedal svojega greha. O, kolikokrat me je zapeljevala misel, da bi vrgel čez vejo vrv in se zagugal na oni svet! Pa mi ni dalo srce! Brez tvojega odpuščanja nisem upal pred večnega Sodnika. — Ona je vpraševala za menoj, me klicala nazaj, vabila z vsemi mogočimi zvijačami. Toda jaz nisem mogel od tebe stran. Z bičem sem jo pognal. Nato pa sem, da si vsaj malo umirim dušo in pekoče gorje v srcu, vrgel vse svoje zmožnosti na zdravljenje ljudi in živine, za ubogajme sem delal, se učil in mučil, da operem svojo krivdo in pokorim za greh! In okrog tebe sem se plazil ko pes in iskal za dobro besedo, ne, samo za prijazen pogled. Pa ga ni bilo! Vedno si šla mimo mene, kakor da me ni. O, to je bolelo bolj, ko še tako očitanje! — Meta, Meta, ali moreš, pozabi, pozabi! Odpusti mi, dovolj je trpljenja za oba! — Daj, pozabi, da bo vsaj Tilen, otrok najin, imel lepše življenje!«

Terpina je segel po Metini roki in ni mu je umaknila. Glej, v očeh ji je celo zagorelo nekaj mehkega in sklonila se je k Terpini. Tudi Tilnu je sililo srce v grlo, zasmilil se mu je i oče i mati, in hotel je planiti k njima, da on, otrok njunin, združi njuni srca! Že je stopil izza vogala, ko se nehote ozre proti dolini in vidi tam doli pod ovinkom bliskniti nekaj ostrega, svetlega v solncu. Plane k očetu in materi:

»Orožniki gredo! Tam doli so pod stezo, sem gredo! Hitro, mati!«

»Hudirji!« se jekleno utrga materi iz ust. Plane pokoncu. »Tilen, v gmajno! Matevža že skrijemo!«

Tilen plane v hosto za hišo. Terpina hoče v kočo za Meto.

»Ostani tu!« ga ustavi Meta in skoči sama v duri. Hitro razmeče odejo po pogradu čez Matevža, ki mirno spi, iztrga iz skrinje še par hodnih rjuh in jih razgrne semtertja po pogradu. Potem pa gre nazaj pred kočo, sede nazaj na svoje mesto k Terpini in mu de:

»Bodi miren in zadržuj jih, če bi hoteli za menoj v bajto.« Pa prične pripovedovati nekaj glasno o bolni živini. Že sta se približala orožnika in se par korakov pod bajto oddihavata ter brišeta potni čeli.

Terpina in Meta govorita dalje glasno kot ne bi opazila orožnikov. Ta dva se ozreta gori, da vidita, kdo govori, potem kreneta k njima.

»Dober dan!« pozdravita.

»Bog ga daj,« pozdravita Meta in Terpina.

»Kaj pa je vaju prineslo enkrat k meni?« vpraša Meta. »Pa morda nista pome prišla?« se jima posmeje.

»E, kaj bi z vami, mati Meta?« de prvi, starejši. »Pri vas bi rada kvečjemu skledico mleka, ker naju žeja, da do slina ne moreva.«

»Koj prinesem, koj!« vstane Meta in hiti v kočo.

»Kaj pa vi, Terpina, tu gori pri Meti. Vasujete!«

»Mimo sem prišel, kot vidva. Tamle doli v Andrejevi staji je obolela telica, pa so me davi poklicali. Zdaj se vračam domov, pa sem se spotoma ustavil pri Meti. Se rad pomenim ž njo, ker pozna vse mogoče rože.«

»Kaj ne bi, ko je vedno med njimi,« pritrди mlajši.

»Kaj pa vidva tu gori? Navadno redko zaidete semkaj?« vprašuje Terpina z nedolžnim obrazom. V tem že tudi Meta pride z dvema skledicama mleka.

»Dobro mleko imate, mati Meta.« hvali prvi, medtem ko drugi odgovarja Terpini:

»Za temi pretetimi tihotapci sva. Ponoči so se udarili na Golici s financarji, stražnika skoro do smrti zabodli, financarji so pa tudi enega pihnili, enega pa ujeli. Najbolj nevaren, neki dolgi Tilen, ki je stražnika sunil z nožem, jim je pa ušel, in še eden, Korošec, ki so ga že imeli ujetega. Zdaj so pa nas pogнали v sled.«

»Se mi je zdelo ponoči, da je bilo nekaj streljanja tamle gori okrog Golice, pa se nisem zmenila zanj,« pripoveduje mati Meta.

»Ej, ubožci ste, orožniki, ko morate po teh skalah za potepenci tihotapskimi,« se hlina Terpina.

»Saj daleč itak ne pojdeva. Poslali so naju, naj greva po tej strani proti Kočni in na vrh Golice, kjer se snideva z drugimi, ki gredo od dovške strani. Zato bo treba kar pohiteti, če hočeva biti pred nočjo na Fužini nazaj.«

»Z vama bi šel, imam nekaj časa isto pot, toda moje noge niso vašim kos,« vstaja Terpina.

»Čakaj no, Janez, boš še k mojim junicam pogledal, preden greš!« zadrži Meta navidezno odhajajočega.

»Le ozdravite Meti živino, da bo vedno dobro mleko pri bajti, kadar prideva mimo, kajne, mati Meta?« se smeji mlajši in vrača skledico.

»Koliko sva pa dolžna?« vpraša drugi.

»Meta ima za potrebne vedno mleka dovolj. Kadar boste šli zopet mimo, se le spet oglasite. Takrat bo že kislega dovolj in tudi masla bom že umedla.«

»Bova, bova, Meta! Bog vam plačaj!«

»Bog vrni božji lon!« se zahvali Meta.

»Pa srečno pot!«, jima vošči Meta, ko se poslovita orožnika.

Mirno stojita s Terpino, ko zavijeta stražnika mimo koč in pogledata vanjo, a ko ne opazita ničesar sumljivega, odideta v gmajno. Mati in Terpina pa ostaneta še nekaj časa pred bajto in govorita, če bi se slučajno orožnika vrnila, Ko pa le preteče nekaj minut, odleže obema.

»Šentaj, me je skrbelo,« se izvije Terpini.

»Mene! Ko bi bila utaknila v bajto nos, bi bila kmalu izvohala Matevža in še Tilnu bi prišla na sled. Dobro, da me oba poznata; zaneseta se name!«

»Še prav, da je Tilen opazil, sicer bi bilo ne vem, kako!«

»Da bi le še Tilen srečno odpetal, ali pa jima ne napravil kake neumnosti, ko je vseh muh poln!« skrbi mater za sina.

Toda sin že gleda izza vogala bajte in se široko smeje.

»Skoro bi nas bili!« pristopi k očetu in materi, »da ju nisem opazil pravočasno. Danes so vse vrgli v planino, da bi nas polovili. Tako sem se zanesel, da me pri materi ne stakne noben vrag!« se šali Tilen proti Meti.

»Te je morebiti? Boga hvali, da se je tako končalo!«

»Kaj pa Matevž?« vpraša Tilen.

»Saj res, odkriti ga moram, sicer se še zaduši!« zaskrbi Meto in urno odide v bajto, kjer Matevž pod cunjami in odejami mirno spi. Terpina in Tilen prideta za njo. Terpina zopet potiplje Matevžu žilo, posluša dihanje, meri z roko vročino in je zadovoljen.

»Če bo šlo tako dalje, bo drevi prišel k zavesti. Pa je res čudno, da ima tako močno naravo. Vsak stoti bi komaj ušel, kakor bo ta, če ne pride še kaj vmes,« de Terpina.

»Bog ne daj!« se ustraši Tilen. »Prežal bi mi bilo zanj!«

»Od kod pa je?« vpraša mati Meta.

»Kobentarjev iz Breznice. Srečo ima!« Tilen pripoveduje, kako že dolgo skupaj tihotapita in kako se je posrečilo Matevžu uiti prvi bart. Pa še pove, kako se je takrat zagledal v Cilko in kako ona vanj.

Stara dva se spogledujeta, ko Tilen to pripoveduje. Nehote sedeta blizu drug drugega. Tilen jima stoji nasproti.

»Skoro tako kot pri naju dveh, Meta! uide Terpini, ki seže po Metini roki.

»Mati, poprej sem poslušal za bajto, ko sta se menila vi in Terpina,« nekam boječe poreče Tilen.

Stara dva se spogledata.

»No, in kaj praviš?« vpraša plaho Terpina.

»Hm, — rada se imejta, pa Boga zahvalita, da vama je mene dal!« se odreže Tilen in se nasmeje.

»Ti rogovila ti gobezdava, še kaj!« ga ujedo mati.

Ali toplo jim sveti iz oči, materi Meti, in bliže sedejo k Terpini.

Prične se razpletati med njimi pogovor, ne pogovor, povest o vsem, kar je obema zagrenilo življenje in ju težilo do danes, kot bi cela Golica ležala na njunih srcih. Tako zve Tilen, da so mati edina hči bogatega Zabreta, ki mu je žena umrla ob Tilnovem rojstvu, ker jo je preveč pekla hčerina sramota; oče Zabret pa se je tedaj pijači udal in v njej utopil ves prelepi grunt, ki je prešel v tuje roke še za očetovega življenja. Zvedel je, kako so mati prikrivali njegovo rojstvo, ga dali krstiti v Zaplazu, ker Javorniški rovti gredo v zaplavško faro in kako je rasel tu v tej bajti. Vse so se pomenili o svojem življenju, prav vse si povedali. Mir božji in ljubezen sta plavala med njimi. Nazadnje so še sklenili, da se mati in Terpina na tihem poročita, če jima Bog da zdravje tam do spomladi, in da ostaneta tu gori v bajti. Tilnu je igralo srce, ker je spoznal očeta, in čeprav na zunaj trd ko grča, je imel solzne oči, ko je mrak pogledal skozi duri.

Pod noč se je prebudil Matevž iz globokega sna in pričel začudeno ogledovati okolico. Terpina, ki ga je motril ko deveto čudo, mu je takoj prepovedoval vsako govorjenje in napor, mu prevezal rano, dal vnovič zdravila in ga umiril z dobro besedo in z zanesljivim upanjem.

Mati so pripravili večerjo. Po večerji pa so sedeli vsi trije ob Matevževi postelji, govorili tiho, dokler ni zopet zaspal nazaj; potem pa sami legli, trudni od preteklega dne, k počitku, da se drugo jutro v lepše življenje zbude.

Sedmo poglavje.

Ko je hlapec Janez pokazal Cilki njeno okrvavljeno ruto in se je ubogo dekletko zgrudilo v nezavest, so planili vsi trije, mati ter oče in Janez k nji, jo dvignili ter položili na materino posteljo v kamri. Mati so brž prinesli vode, omočili vroče čelo in klicali hčer z mehkim glasom.

In res se ni upirala hči materini besedi. Ne dolgo potem, ko so jo zmočili, se je zavedla in zopet odprla oči v brezumnem strahu in z nemim vprašanjem na ustnih: »Matevž?«

Tedaj so oče odstopili in odšli v hišo, Janez pa je sedel na rob postelje in pravil Cilki, kako je Matevža iskal, kako je našel krvavo ruto in kaj mu je financar povedal. Pristavil pa je, da tudi Tilna ni bilo nikjer in da se je moral motiti financar, ker Matevž in Tilen sta prekanjena. Budil je v Cilki upanje, da je najbrže eden od obeh ranjen, da pa sta oba ušla na koroško stran in se skrila pred zasledujočimi ju financarji. O tem pa, kako je stal na robu prepada za Kočno, ni pripovedoval Janez Cilki; tudi misli ni izrekel, ker se je bal za Cilko. Tudi sam je še pač netil majceno, majceno upanje, da se moti morda tudi on.

Cilka je trpela v Janezovem pripovedovanju. Poznala je dobro Golico in Kočno in njune čeri ter nevarnosti, poznala tudi sovraštvo Ivanovo do Matevža in vedela, da je financar meril predobro in ne bi bil počival ter se vrnil od zasledovanja, če ne bi bil prepričan, da je Matevža v smrt zadel. Še več pa ji je pravila krvava ruta. To s krvjo prepojeno ruto ji je moral prinesiti Janez na posteljo, da jo je objela s trepetajočimi rokami. Potem pa ni mogla več: planila je v tako krčevit jok, da je postelja drgetala pod njo in trepetala v sunkih, ki so stresali mlado telo.

Mati so jo tolažili in mirili z lepo in nežno besedo. Janez ji je prigovarjal ter božal lase raz čelo nazaj. Oče pa niso mogli strpeti dalje v hiši. Pograbili so klobuk, vstali in odšli v vas v gostilno k Lipovšku, ker so vedeli, da je tam zbranega nekaj dobравškega sveta in morda ujemo besedo, ki bi mogla vsaj za čas hčeri ustaviti solze in prinesti v temo negotovosti vsaj pramenček svetlobe.

Pa malo je bilo ljudi pri Lipovšku in še ti niso vedeli drugega kot samo to, kar on sam, le da so resnici pridevali še stvari, ki bi bile še staremu Hribarju lase pognale kvišku, ako bi mogel verjeti in ne bi poznal ljudi, ki zelo radi iz muhe slona naredo. Zato se ni dolgo mudil v gostilni, ampak je odšel domov. Ura je šla že na poldne in mati bi morali čakati s kosilom. Kosilo je bilo že na mizi in ravno poldne je zazvonilo, ko je stopil v vežo. Vrata v kamro so bila odprta in tiho so molili sami trije brez Cilke. Cilka je utrudilo ihtenje in zaspala je v nemiren globok spanec.

Toda niso Dobravke kakor jesensko listje na drevju, ki jo odpihne vsak močnejši veter, ampak so iz grčevine tesane, ki se pač upogne in ukrivi pod pezo in udarcem, toda se ne zlomi in se brž zravna in še bolj ojekleni. Tudi Cilka se je, ko je zazvonilo k večernicam, dvignila s postelje in prišla v hišo. Plašno so jo gledali mati in oče so umikali oči pred njenimi pogledi in se samo na skrivaj ozirali nanjo. Iz Janezovih oči je gorela sama skrb za dekle. Bleda je bila Cilka v obraz, strašno blede, in modre oči so ležale globoko pod vekami in so bile kakor dve veliki solzi. Toda njena beseda je zvenela trdo in pela gotovo, čeprav sta se stiskali ustnici druga na drugo, da je kri izginila iz njih.

V cerkev pa ni mogla. Tudi mati niso šli in Janez ne. Samo očeta ni strpelo doma. Morda so šli zato, da bi Križanemu povedali svojo skrito skrb in njemu zapupali srce, ki z ljudmi ni znalo govoriti, ampak samo nemo z Bogom, ki tudi tiho, neslišno prošnjo razume. Mati in Cilka sta ostali v hiši. Janez pa je odšel pod tepko pred hišo in legel v njeno senco. Nekaka so-

parica je ležala v zraku, Janez pa je bil truden od dolge in naporne poti ter neprespane noči.

Tako Janez dremlje v senci in misli na Cilko in Matevža, ko začuje na kolovozu od Jermana sem korače. Preden se vzravna, da bi natančneje pogledal v globel, posveti v solncu bajonet in za njim se prikaže financar Ivan. Vsa kri zgine staremu Janezu raz obraz in kakor bi ga modras užgal, plane kvišku in stopi financarju nasproti.

»Ne hodite dalje!« ga ustavi in pokaže na cesto za porobkom. »Tam doli pojte!«

Financar ga gleda začudeno.

»Zakaj bi pa tu mimo ne smel?«

»Ali res nimate nič srca in hočete dalje, ko veste, da bi vas videla Cilka!«

»Pa kaj bi bilo potlej!«

»Lahko si mislite!«

»Ali je kaj hudega?«

Janez molči, a se ne umakne s poti. Financar skomizgne z ramama in hoče mimo hlapca dalje.

»Tu ne greste naprej,« se postavi Janez trdo pred stražnika in dlani mu same od sebe skočijo v pest.

»Ti mi boš branil, hlapec?«

»Če me ubijete, se ne umaknem in vas ne pustim dalje!«

»Bomo videli!« stopi financar ježno dalje in hoče odriniti hlapca.

»Gospod!« sope težko Janez in zgrabi stražnika za roko. »Dajte si zlepa reči, ne hodite mimo hiše, ker bi vas videla Cilka, ki je komaj iz medlevice vstala.« Glas trepeta starcu in trda beseda se v prošnjo izprevrže. »Ako bi vas videla, bi ne mogla vzdržati in znova bi jo prijelo. Saj imate vendar srce in veste tudi, kaj bi znova vzbudili v Cilki! Ona ve, da ste vi streljali na Matevža!«

Stražnik ne sili dalje. Tudi njemu se zgane nekaj v srcu, ko vidi pred seboj hlapca, starega Janeza, ki prosi, prosi za Cilko. Že meni oditi nazaj in vprek po parobku na cesto, ko stopi Cilka na prag in ugleda financarja in Janeza.

Financar prebledi tako močno, da Janez opazi bledico in se v težki slutnji ozre. Ko vidi Cilko, se mu kolena ušibita in skoro bi klecnil v travo. Hoče dati znamenje Cilki, ji reči, naj gre v hišo; toda Cilka že stopi proti njima trdo in odločno z brezizraznim obličjem, ki govori samo o tem, da ni krvi v njem, ampak je vsa v srcu.

»Čujte, ali veste dobro, da ste Matevža zadeli?« vpraša suho financarja. Čuden ogenj ji zagori v očeh.

Financar prebledi še bolj in komaj izdavi besede iz sebe:

»Priseči ne morem. Cilka; ali videl sem, da je omahnil, ko sem sprožil vanj, in padel vznak.«

Dekle prebledi in tema se ji za hip naredi pred očmi. Janez jo gleda s plašenimi očmi.

»Cilka, nisem mogel drugače! Tudi ona dva sta streljala in Tilen je z nožem mojega tovariša. Saj veš, služba je služba!«

Cilka pa, ko da ni slišala opravičila, vpraša dalje:

»Ali niste šli nič pogledat za njimi?«

»Jaz ne, ker me je drugi prevrnil po tleh ter sem si izpahnil nogo. Toda šla sta dva z Nemci in čez čas prišla nazaj povedat, da sta se morala oba, Tilen in Matevž povaliti v Koroško stran v grmovje in tam kje obležati, kakor kažejo sledi. Nemci so šli za sledjo in gotovo so ju dobili!«

Pa se ustraši strašne bledice v Cilkinem obrazu in tolaži:

»Upam pa, da ni bilo smrtno; saj nisem meril v glavo, ampak samo v život. Če je ranjen, so ga dobili Nemci, ga obvezali in zanesli k ljudem ali celo do zdravnika.«

Toda bledica iz Cilkinih lic se ne umakne. Tako ji je, da se niti prestopiti ne more. Ali financar ne sme vedeti kako jo boli!

»Kaj pa je z drugimi tihotapci?« vpraša.

»Dva, Anžeta in Mohorja, smo vjeli. Menda so bili samo ti štirje. Več vsaj jih nismo videli. Toda Anže nam je ušel iz Spodnje kočice in nismo ga dobili več; morda so ga Nemci. Samo Mohorja so odpeljali avstrijski stražniki.«

»Kaj je z Matijo?« sili Cilki v misel in vpraša dalje: »Samo štirje so bili, pravite?«

»Kolikor je meni znano. Sicer so Nemci popoldne menda ujeli nekoga z Dobrave v Rožici, toda jim je ušel, pa je baje samo po opravku šel čez mejo in utekel, da ne bi bil kaznovan, ker ni imel prehodnega dovoljenja.«

»Toda kako, da vam financarjem vsi uteko?« vpraša Cilka porogljivo.

»Nimamo peruti in ne poznamo vsake kozje stezice kot domačini, posebno tihotapci. Oni, ki so ga Nemci zajeli včeraj popoldne, je padel po plazju, da sta ga morala stražnika skoro nositi; pa jima je vendar ušel, čeprav je imel polomljeno nogo. Tako so pravili snoči Nemci, ki pa seveda niso vedeli dovolj natančno, ker so samo slišali pripovedovati.«

»Matija je bil to,« si misli Cilka. »Toda včeraj zvečer šele, saj je bil vendar obljubil, da bo šel že v petek ponoči?«

Financar stopi bliže k Cilki in jo vpraša bolj tiho:

»Cilka, si huda name?«

Dekle pa ga niti ne pogleda, ampak se obrne in odide proti hiši. Financar si ne upa kljub vsej drznosti danes siliti vanjo. Tudi on ima človeško srce, ker je i njega mati rodila. Zato se obrne tudi on in zavije po stezi na cesto.

Cilka sede na klop pod tepko in si skrivši obriše solze, ki ji silijo na vso moč v lica. Janez stopi k njej:

»Se mi je kar videlo, da se je Matiji moralo nekaj pripetiti!«

»Kaj je neki ž njim?«

»Čakaj, Cilka, do Brežnika stopim in Lizo pobaram, morda ona kaj ve o njem.«

»Pojdi no, Janez! mu prigovori dekle. Sram jo je jokati pred Janezom in bi rada, da se ji umakne in jo samo pusti. Toda ko misli Janez oditi, zavije proti njima po kolovozu od Jernejevca sem Lovračeva Lona in jima od daleč kliče:

»Sta ga videla! Še ne da miru!«

»No, Lona, ali imaš ti kaj novic od tihotapcev?«
vpraša Janez pristopivšo Lovračevko.

»Jaz, kako naj jaz kaj vem, ki vedno doma tičim? Ničesar več mi ni znanega ko vsem v Dobravi.«

»Ej, Lona, gotovo je, da ste malo bolj domači ž njimi!«

»Lej ga, plenta, kaj mu na um ne hodi! Si prav tak, kot ti iblajtarji, ki venomer vame tišče, kakor da bi jaz tovorila čez Golico, ki sem že triinosemdeset let stara!«

»No, včasi se pa le ustavijo pri vas, kaj, Lona?«

»Še nobenega nisem za čeber skrivala,« se odreže Lona.

»Ti, slišiš, Lona, rajši se v jezik ugrizni preden zineš neumno!« jo zavrne Janez in pogleda Cilko, ki molče posluša razgovor. »Rajši povej, kar veš o tihotapcih!«

Tudi Lona pogleda Cilko in ko vidi njen bleda, objokani obraz, ji govornica steče mehkeje: »Šimen je vprašal semtertja, ali ničesar gotovega ne more zvedeti. Šel bi v Golico sam, da bi morda izsledil Anžeta, ki je odnesel pete, pa si ne upa, ker lovijo orožniki in financarji po vseh stezah in bi bil takoj sumljiv, če bi ga zateli danes v planini. Le tega ne morem razumeti, da so bili tako drzni in šli čez, čeprav so bili opozorjeni. Pa Matija seveda, ta Matija je tudi kriv!«

»Kaj je z Matijo?« vpraša naglo Cilka.

»Namesto da bi bil šel že v petek zvečer v Korošijo, kot je bil tebi obljubil, se je smukal okrog Lize še v soboto v jutro in šel šele, ko sem ga jaz napodila v graben!« se jezi Lona.

»Kaj, šele v soboto zjutraj je šel?« plane Cilka. In Janez pristavi:

»Potem je bil gotovo oni, ki so ga bili ujeli Nemci popoldne v Rožici!«

»Beži, ujeli? Kdo ti je pa to povedal?« se čudi Lona.

»Financar pravkar zdajle.«

»Na!«

»Pa se je menda precej pobil, ko je zgrmel po plaz. A menda jim je kasneje ušel. Že ni pravočasno

dobil Matevža in Tilna; najbrže so oni že šli v planino in tako so jih zalotili financarji!«

»Uh, saj pravim. Ta preteti Matija! Pa kako se je še ustil in me za norca hotel imeti, preden je šel! To mu nasujem ušesa, ko ga dobim v pest!«

»Bog ve, kaj je ž njim? Ničesar ne vemo, kakor za druge ne,« ugiblje Janez. Cilka pa dvigne zasoljene oči in vpraša Lono:

»Mati Lona, ali ste o Matevžu kaj slišali?«

»I, samo to, kar že gotovo veš: da je bil menda zadet, pa je zginil s Tilnom vred ko kafra.«

In ko vidi, da dekle znova gre z robcem preko oči, pristavi:

»Toda, verjemi, Tilen je od muh. Grem stavit, da ju niso dobili stražniki. Samo če je Tilen še mogel dihati. Saj si čula, kako je postregel z nožem financarju in mu izplpel puško. In puške niso dobili!«

Za hip vstane upanje v Cilkinem srcu, ali Janezov molk in strah v obrazu jo znova oplaši.

»Če le nista kam padla oba skupaj,« dè Janez in pogleda Lono.

»Ej, Tilen in Matevž poznata čeri in goliške plazove! Sta bolj pretkana ko devet Matijev, le verjemi. Jaz pravim in še rečem: Tilen in Matevž sta živa in zdrava nekje na Koroškem in se v pest smejeta financarjem!« Pri tem pogleda Janeza, mu prikima, se posmeje in s pogledom na Cilko pokaže.

V tem pride mimo Razingarjev Tine.

»Kam se pa ti neseš?« ga nadere Lona. »Saj si tak kot bi v oglede rinil!«

»Saj tudi grem!« odgovori Tine. Ali v besedi ni veselja, ni sladkosti ženinove.

»Kam greš, Tine?« vpraša Janez.

»K Jermanu za Mano pobarat starega. Tudi če me ubije; mi je vseeno!«

»Je slaba Mana, kaj-ne, Tine?« vpraša Cilka.

»Šele danes se je prav zavedla, mi je Miha dejal. A mene kliče še v enomer. Zdaj sem si dejal: poskusim, snedel me ne bo stari njen. Ne morem več prenašati. In staremu se bo vendar zasmilila zdaj, ko vidi, da je iz uma, ker ji brani. Zato pobaram zanjo.«

»Trda bo!« meni Janez. »Nisi gruntarjev in bajtarjevega noče stari, se je zaklel. Pa kar si utepe v glavo, je kot zabito. Voščim ti srečo!«

»Nazaj grede se oglasi, Tine, da poveš. Potlej stopim še jaz k Mani. Grdo je že, da še nisem šla!« meni Cilka. Tine vtone za parobek.

»Tule doli, pri Jermanu danes ne bo dobro izteklo,« meni Janez. »Stari je kakor popadljiv pes na Tineta. Pravi, da raje ubije hčer, kakor da bi jo dal bajtarjevemu sinu. Vem: držal bo besedo!«

»E, se bo že ujedel tudi on, le verjemi!« meni Lona. »So se že drugi!«

»Sam Bog daj!« zaželi Cilka in vstane. Oče pridejo domov iz cerkve. Prvo pogledajo Cilko, ki jim umakne oči in stopi v vežo.

»Hribar, Bog daj!« pozdravi Lona. »Tebe čakam.«

»Kaj bi?«

»Ali boš šel jutri na Fužino z voli?«

»Čemu baraš?«

»Bi mi nazaj gredè potegnili vrečo moke do bajte.«

»Bom, če ne bom svojega preveč naložil. Kje pa dobim?«

»Pri Kramarju. Sem že dopoldne plačala in naročila, naj jutri dado onemu, ki bo z vozom prišel. — Lepo zahvaljen, Hribar. Kar v vežo postavi, če me ne bi bilo doma.«

»Bom.«

»Tako, pa z Bogom!« in odide.

Mrak že lega v dobravski graben, ko se vrača Janez od Lipovška. Šel je bil doli, da bi poizvedel kaj o tihotapcih. Mnogo ljudi je bilo po večernicah prišlo v krčmo. Semtertja so govorili. Mnogokatero uganili o snočnjem spopadu na Golici, toda pravega ni vedel nihče. Šele pod večer je prišel Brežnikov iz Podbrega, ki se je vračal po opravku od Rudnika, kjer je pri Drobniču za pastirjem pogledal. In je pravil, da je davi, ko je šel živini pokladat, prišel od Podbregarja sem mlad fant, ki je po koroško zavijal ter poprosil

kruha in malo mleka. Na vprašanje, kdo je in od kod, se je odgovoru izmikal in trdil, da gre čez Rožico na Koroško nazaj, pa je bil zgrešil pot. Potem je še spraševal, katera pot je najbližja čez Petelina.

Brž so vsi ugenili, da bi to znal biti Anže, ki je financarjem ušel iz Spodnje kočee. Ali Brežnikov je dejal, da je fant krenil nato proti Dovški planini. Janez pa si je mislil, da bo to le Anže, in brž je hitel domov, da Cilki pove, kaj je slišal.

Ko zavije Janez po dvorišču, mu pride nasproti Tine. Bled je, srajco ima raztrgano in na čelu moder rog od udarca z nečem trdim.

»Križ božji, kakšen pa si, Tine?« se začudi Janez. »Kaj pa je bilo?«

»Stari me je!«

»Daj, stopiva v hišo, da si oddahneš in poveš, kako je bilo!« povabi Janez in Tine mu sledi. Prav potreben je počitka; vidi se mu, da kuha v njem in da komaj, komaj vleče noge za seboj, od notranje bolelosti trpinčen.

Vsi trije v hiši planejo v Tineta, naj pove, kaj je bilo. Tine sede za mizo in pripoveduje:

»Starega ni bilo doma, ko sem prišel. Mati so me plašno pogledali, ko sem povedal, po kaj sem prišel. In sem po očetu povprašal. Lepo so me prosili, naj raje odidem, ker bodo oče zdvijali, če me dobe. Toda nisem se dal odvrniti, ker sem bil sklenil, da se mora stvar končati tako ali tako. V Kamri je Mana prosila mater, naj me puste. Tudi Miha je prigovarjal, ki sem mu bil že davi povedal, da pridem danes in mi je bil obljubil, da bo zame prosil. Tako so se mati udali, čeprav jim je šlo na jok in so vsak čas skrbno pogledovali skozi okno, kdaj pridejo oče domov. Jaz pa sem sedel v kamro k Mani in menila sva se in ugrabala, kaj poreko oče. Tudi Mana je trdno verovala, da se bodo oče udali, ker malo srca morajo pa tudi imeti. Ali tako se je razburjala radi vsega tega, da sem res že menil iti in pričakovati Jermána raje zunaj kje in ga na samem zaprositi. V tem pa pridejo mati v kamro in me prosijo, naj grem v hišo, ker grede oče in bi bil ogenj v strehi takoj, ako me dobe pri Mami. No, res

sem jih ubogal, sedel v hiši za mizo in se menil z Miho sem in tja.«

Tine preneha za čas in si nemiren gladi lase raz čelo in otipava udarjeno mesto. Pa nadaljuje:

»Oče pridejo v hišo. Takoj, ko me zagledajo, obstoje pri vratih in molče. — ‚Dober dan, oče Jermanov‘, pravim. — Toda oče drže vrata odprta in mi ne odgovore.

— Oče, Tine bi vas rad nekaj pobaral, se ojunaci Miha. — Nima kaj! odgovore oče. Lahko takoj gre, odkoder je prišel, pristavijo. —

Ne bodi tak, Klemen! pogovarjajo mati in se dvignejo od mize proti njim. — Sem rekel, kar sem rekel! Dvakrat se v mlinu pove! pretrgajo oče materino besedo in ne stopijo od vrat. — Oče Jerman, saj bom koj opravil, samo nečesa bi vas poprosil, jim pravim. — Glej, tule je pustil zidar luknjo, že veš, zakaj — in pokažejo na vrata ter jih še bolj široko odpro. —

V meni vre in kipi in planil bi nadnje, da si nisem dopovedoval, da morem samo zlepa kaj doseči. In Mano sem slišal ihteti v kamri, pa sem se premagal.«

Zopet preneha Tine in vidi se mu, da ga peče premagovanje še zdaj in da le s težavo pripoveduje o svojem ponižanju.

»Surovina ti taka!« se zgroze Hribarjeva mati in Janez položi pest na mizo, kakor bi stal Jerman poleg njega.

»Dajte, oče Jerman, samo besedice si pustite blizu, potlej grem takoj, poprosim mirno starega. Saj gre za Vašo hčer, za Mano, ki je bolna! — Radi tebe, bajtar, potepeni! suje stari iz sebe in čutim, kako mi plane kri iz lica. — Ti si mi jo spridil, potepè, ti, da zdaj nori in meni, da umrje brez tebe. —

Hočem mu v besedo. Pa že zazija vame: Kaj še čakaš, ven! — Komaj se krotim, tako mi vre po vsem životu. A še se zmorem in mirno vprašam: Oče, ali mi daste Mano? —

Tedaj stari vzkipi. Zaloputi vrata in stopi k meni. Mene vrže kvišku, postavim se pred njega in gledava si iz oči v oči. V lice mi udari sapa njegova, ki je di-

šala po žganju. Dlani mi nehote zlezejo v pest ter moram roki tiščati na hrbtu, da mi v njegovo lice ne planejo.

— Ti, ti, bajtarjev sin, bi jemal mojo hčer za ženo, mojo, gruntarsko hčer, berač potepeni! Ali meniš, da je stari Jerman znorel kot ti in deklina? —

Še se premagam ter poprosim: Oče, dajte si k sebi! Usmilite se Mane! — In mati stopijo poleg: Klemen ne bodi tak! Kot se Bog prosi, te prosim, pomisli na hčer! —

Toda stari s komolcem odrine mater, da se opotečejo ob mizo. Tedaj plane Miha pokonci: Oče, matere ne boste suvali! — Kaj, ti negodè ne boš učilo? Vse vas naženem, vse, tebe pa najprej, berač ciganski, če se mi ne pobereš takoj! — In ko stojim ter čutim, da mi vre kri v možgane in se mi tema dela pred očmi, še izdavam iz sebe: Oče, dajte, prosim vas!

Takrat v starem zavre. Zgrabi me za prsa, pa me potegne k sebi, da omahnem. A tudi v meni zakipi, roke in rame sunejo predse in stari odleti k peči, da se komaj ujame.

Oče, oče, plane v tistem hipu Mana iz postelje nad očeta. Ozrem se vanjo, ki v tem krikne: Tine! in se kakor divja zažene proti očetu. Hočem zanjo, da jo zadržim, pa mi z vso silo udari nekaj trdega v obraz, da se mi stemni pred očmi in se opotečem k mizi ter sklonim nanjo. Stari me je udaril s hlapcem, ki ga je bil zgrabil izpod peči.«

Tine umolkne in nakloni glavo v dlani. Tako mu je, da bi zajokal od sramu, od jeze in od bolečine.

»Bog nas varuj!« se križajo mati. Še Hribarja dirne: »Nisem mislil, da je tak rokovnjač!«

Tine pa pripoveduje dalje in glas mu trepeta:

»Ko slonim ob mizi in zavest lovim, se me oklene dvoje vročih rok. Mana je skočila k meni. Tine, Tine! slišim njen glas, kakor od nekod iz dalje. In še: ubili ste ga oče, ubili, sram vas bodi! — Slišim jokati na glas mater Jermanovo. Dvignem se in vidim Jermana, ki sedi na klopi ob peč naslonjen in težko diha. Hlapca drži še vedno v roki.«

Tine umolkne in hodi po sapo. Navzoči si niti dihati ne upajo, tako napeto poslušajo.

»Mana se me je še vedno oklepala z rokami,« nadaljuje Tine, »in venomer ponavljala: Tine, Tine! ali te boli? — Oče spuste hlapca na tla in vstanejo. Opotekajo se v duri. Potegnem Manini roki od sebe in ji dem: Mana, bolje je, da grem! Sicer se zna zgoditi kaj hujšega. —

Mana pa me znova zgrabi za roko, sili k meni in kliče: Tine, Tine! — Siloma se ji iztrgam in planem proti vratom. Spotoma zadenem ob Jermana, da se opoteče.

Prokletu! — plane za menoj; ali vidim še, da ga Miha potegne nazaj in posadi na klop. Pred vrati postojim. V ušesi mi bije Manin krik: Tine, Tine! Slišim, kako ji mati prigovarjajo, naj gre nazaj v posteljo, čujem očetovo preklinjanje in ne vzdržim več; kakor pijan omahnem k lesi in se naslonim nanjo, ker se mi od bolečine vrti. Ali še vedno slišim Manin krik: Tine, Tine! Grem dalje, zavijem okrog skednja, še vedno slišim: Tine, Tine!

Tinetu privro solze v oči, glas mu umre, glavo nasloni v dlani, pa se zgrudi v mizo in zaihti kot otrok.

»Tine, nikar, saj se bo na bolje obrnilo!« tolažijo mati...

»Jaz tudi mislim,« dostavijo oče. »Stari je danes pijan, nesrečen dan si uděl.«

»Samo, da ne bi Mana huje zbolela!« zaskrbi Cilko.

»Znorela bo!« pristavi Janez.

»Pogledat grem doli!« meni Cilka, in vstane. »Morda se meni posreči, da umirim njo in očeta. Saj z mano so Jermanov oče vedno prijazni!«

»Če je pijan, ga je najbolje na miru pustiti!« meni Janez, ki ga je skrb za Cilko.

»Vseeno grem,« de Cilka. »Vsaj Mano utolažim in ti pridem povedat, kako ji je, Tine,« odloči Cilka in stopi k vratom.

Zmračilo se je že močno, tako da je v hiši kar temno. Cilka pritisne kljuko, ko se začujejo zunaj nagli koraki in nekdo plane v vežo. Cilka odpre vrata

in skozi nje pade Miha Jermanov ves bled in tresoč se brez sape.

»Jezus, Miha, kaj pa je?« krikne Cilka.

»Ali je Mana tu?« izdavi fant.

Tine šine po koncu:

»Kaj je z Mano? — Tu je ni!«

»Ušla je, pobegnila!«

»Kam?«

»Sem gori je tekla!«

»Kaj pa je bilo?« vprašajo oče Hribar.

»Z očetom sta se; venomer je klicala Tineta, oče so jo hoteli udariti, pa jih je odrinila, planila k durim in pobegnila kar naravnost v breg. Menil sem, da je šla k vam.«

»Jezus, Marija, brž, brž,« pode mati Hribarjeva.

Tine je že skozi vrata, Miha in Janez za njim, in tudi oče Hribar. Razteko se na vse strani, Janez v hlev, oče na skedenj, Miha po kolovozu proti Lipovšku, Tine pa proti Jernejevcu. Tine meni, da je šla k njemu domov.

Trepetajoče pričakujeta Cilka in mati moških. Janez pride iz hleva:

»Tam je ni!« in hiti dalje okrog skednja. Za njim pridejo iz skednja oče, stopijo v vozarnico, pogledajo v šupo, Mane ni.

Čez čas se vrne Miha.

»Nikdo je ni videl! Jezus, da le ni šla v Jesenico.« se utrga iz njega in že steče nazaj na cesto.

Vrne se Tine brez sape.

»Je niste dobili?« vpraša. In ko dobi nikalen odgovor, pomisli za hip, potem pa se zapodi okrog skednja po travniku proti gornjem toku Jesenice, ki pod ovinkom ceste dela precejšen tolmun. Od Jermana doli se sliši glasno ihtenje materino in pasji lajež. Cilka in Hribarica drgetata pred hišo v pričakovanju in grozi.

Tine komaj čuti tla pod nogami, tako ga nese skrb za nesrečno dekle. Ne meni se ne za strn, ne za drn, čeprav klecne semtertja na kolena, ker vsled teme že ne more razločevati tal in mu često noga stopi napačno. Ko skoči čez cesto v drugo stran, yidi

precej ljudi teči po cesti v smeri proti sebi in srce se mu stisne v grozni slutnji. Porine skozi grmovje, ne čuti, da ga veje bijejo po obrazu in plane na malo ravnico, ki leži med grmovjem in Jesenico. Nogi mu odpoveduješa, ko vidi teči belo postavo čez trato naravnost v vodo.

»Mana, Mana! se mu trga iz ust in še bolj se zažene. Ob vodi navzgor vidi teči še nekoga. Tudi ta kliče Mano. Ali dekle ne čaka. Skoro nečloveški krik plane iz Tinovih prsi:

»Manal!«

Tudi dekle zakriči v tem hipu nekaj nerazločnega, se požene in plane naravnost v tolmun. Tinetu se zvrtil v glavi, da se opoteče, pa že se z novo močjo zažene naprej in se zavilhtil za dekletom v vodo. Krepko suje predse z rokami, pred njim plava belo oblačilo Manino. V par silovitih sunkih jo ujame za obleko in potegne k sebi. Voda ga vleče v dno, dekle se ga oklene okrog roke z vso silo. Z nadčloveško močjo se Tine z dekletom zasuče in pogleda na breg. Tam stoji večja gruča ljudi, ki kriče na pomoč.

Požene se k bregu s težkim bremenom. Pri bregu je voda globočja in fant ne more doseči z nogami tal, vodni tok pa je močan in se vrtil, da ga izpodnese nazaj v sredino. Tu se Miha oprime skale na obali, se skloni v vodo in pomoli roko Tinetu. Možje opirajo Miho, da ne zdrсне v vodo in s skupno pomočjo se jim posreči, da potegnejo Tineta na breg.

Mana ima oči zaprte, diha še; mokra obleka se je tesno oprijemlje. Od Tineta curkoma lije.

»Miha, daj suknjič!«

Brž se Miha sleče in pomaga Tinetu zaviti Mano.

»Še kaj!« trepeta Tine.

Moški mu dajo še dvoje suknjičev in pomagajo ter se ponudijo, da poneso Mano v prvo hišo. Toda Tine jo vnovič dvigne na močni roki in ž njo v naročju hitro koraka proti cesti in zavije v Hribarjev kolovoz. Miha gre ž njim. Za njima pa stopa pol Do-brave proti Hribarju.

Cilka jima priteče naproti.

»Jezus, Tine, ali je mrtva?«

»Ne, iz vode sem jo potegnil. Pripravi posteljo, Cilka!«

Cilka se zažene v breg, zakliče spotoma materi, naj pristavijo brž za čaj, pa plane v kamro in pripravi materino posteljo za Mano. V tem pridejo že oče z lučjo in Janez in Tine z Mano, in položijo jo v posteljo. Dobravci, moški, ženske, stari in otroci, ki spremljajo prve tri, hočejo tudi v sobo. Toda Janez stopi med vrata, jih za seboj zapre in zasloni s svojo postavo. Tako ostanejo radovedneži v veži in pred hišo ter so vedno bolj glasni, ko zvedo, da je stari Jerman kriv, da je šla Mana v vodo. Pikre in ostre padajo na Jermanov račun in ko bi stopil mednje, Bog ve, koliko cele kože bi odnesel.

V tem se trudijo v hiši z Mano, da jo spravijo v zavest. Hvala Bogu jo je Tine že nosil z glavo niže ko z nogami, ker je slutil da bo tako bolje in bo voda lažje odtekala iz Maninih ust. Zato je bilo možno še precej hitro spraviti dekle k zavesti in ji vlti po žličicah čaja v usta.

Po par požirkih odpre Mana oči.

»Mana!« se zveseli Tine in se skloni k njej.

Toda dekle ga samo topo in z velikimi očmi gleda. Nato odpre na široko usta in znova plane iz njih krik, ki je že prej Tinetu trgal srce:

»Tine, Tine!«

»Mana, poslušaj, saj sem pri tebi, Mana!«

»Tine, Tine!« kriči nesrečno dekle znova.

»Manica, saj je Tine pri tebi, glej ga,« skuša tolažiti Cilka dekle, toda nesrečnica ne spozna več Tineta, venomer in znova kriči: »Tine, Tine!«

Med tem je šel nekdo povedat Jermanovi materi, kaj je z Mano. In mati, ki so slutili nekaj takega in drgetali v dno srca, se z zadnjimi silami privlečejo v breg k Hribarju in omahnejo čez nesrečno hčer v solze. Tudi matere ne spozna ubogo dekle, venomer kliče Tineta. Zdaj že bolj poredko, manj glasno. Lice pa ji gori, gori ji glava, gori celo mlado telo; mahoma preneha s klicanjem in umolkne. Nova tema ji zagrne oči in zavest. Moški se odstranijo, da napravijo zunaj neke vrste nosilnico, ki bodo ž njo ponesli Mano

domov. Sicer Cilka prigovarja, naj jo puste pri njih, kjer bo vsaj v miru pred očetom, toda mati prosijo, lepo prosijo, da naj ji jo dajo s seboj. Upajo, da bo vsaj ta nesreča vplivala na očeta in mu omehčala srce, ako Bog da. Mano preoblečejo, jo toplo zavijejo, polože na nosilnico, varno odenejo in Miha in Tine jo neseta po bregu navzdol k Jermanu. Janez in oče Hribar jim svetita, Cilka opira nesrečno mater, ki je v nevarnosti, da se zdaj zdaj zgrudi od bolečine. Pri Jermanu pomaga Cilka materi pripraviti za Mano v kamri posteljo, spravi bolnico vanjo, posadi mater poleg z nasvetom, naj ji dajo mrzle obkladke na glavo, sama pa poišče pastirja in ga pošlje v trg po zdravnika. Nato pa se vrne nazaj v kamro in menjava Mani obkladke, da olajša delo materi. Tudi oče Hribar počakajo v hiši pri Mihi. Ljudje se razidejo, Janezu ne da žilica miru, da ne bi šel iskat starega Jermana, ki je zginil brez sledu. Janez je vedel, da včasih takole ob nedeljah rad zaide Jerman v Krivčevo žganjarno doli v grapi pod cesto v samoti, kjer toči stara Krivka slabo in dobro žganjico. Res najde tam Jermana, že močno pijanega. Stopi k njemu in ga strese za ramena:

»Čuj, Jerman, ali si božji, ali nisi!«

»Ka-a-j?« zabuli vanj Jerman s pijanimi očmi.

»Ali veš, da ti hči umira?«

»Ježeš, kaj praviš, Janez?« se splaši Krivka.

»Da, da, Mana umira, ta klada pa sedi tu pijan! On jo je pogнал v smrt!« bruha Janez iz sebe in ostro piči oči v Jermana. Ta prebledi vzlic zaužiti pijači ko zid in vidi se, kakor bi se streznil. Vstane pokoncu, pa kakor bi ga kdo s težko klado udaril po glavi, se sesede nazaj, glava mu omahne v dlani, nasloni se na mizo, stari Jerman, in zajoče.

»Vidiš ga, zdaj tuli, prej je pa hčer od hiše podil in jo hotel pobijati! Nič srca nimaš! Oče tak s hčerjo! Toda, kaj ti bom zdaj pravil, ko si pijan, da jutri trezen ne boš vedel več! Domov se spravi in skrij se, skrij, da te nikdo videl ne bo!« bruha Janez iz sebe, pa dvigne starega Jermana, ki mu brez odpora sledi ter ga pelje po temi proti domu.

Ťso pot ne spregovorita besede. Ko ga hoče Janez peljati v hišo, se mu Jerman izpuli iz rok, omahne med vrata in pogleda v kamro na Mano, potem pa se zaleti v vežo in odtod naravnost v skedenj. Ko gre čez čas pogledat Miha za njim, sliši pritajeno ihtenje, potem pa nič in zopet močno smrčanje. Starega je premagalo žganje in pekoča vest in zaspal je.

Pride zdravnik iz trga, stari gospod, in si ogleda Mano. Ko zve, kako in kaj, zmaje z glavo in napiše recept. Takoj mora pastir v trg znova po zdravila v lekarno.

»Je nevarno?« vpraša Cilka.

»Je, zelo! Toda, četudi preboli, kakor upam, ker je močne narave, je v nevarnosti!« in pokaže z roko na čelo.

Mati niso slišali tega zadnjega in ne videli, ko je na čelo pokazal, pač pa je slišal in videl Tine. Ni čakal, da bi bil zdravnik odšel, ampak je takoj vstal, omahnil skozi vežo in izginil v noči. Zjutraj so Razingarjeva mati dobili Tinetovo posteljo nedotaknjeno, ni ga bilo ponoči ne v hlevu, ne na skednju. Samo gmajna je videla in slišala besede in solze, ki jih je zaupal samo luni in vetru...

Cilko samo pa je Manina usoda zadela tako globoko, da je za tisti čas povsem pozabil svoje lastne nesreče in Matevževe usode. Tako se je trudila okrog Mane, da so jo oče komaj spravili domov. Doma pa, v samotni kamrici, se je tem huje oglasila zopet zatrtja in od burnih dogodkov večera prevpita bolečina. Legla je v posteljo, toda zaspati ni mogla. Nekaj časa so ji tekale solze, potem pa so tudi te usahnile in bolečina v srcu je bila tem hujša, ker se ni mogla izliti, ni mogla najti izhoda. Ko ji je postalo prehudo in je mislila, da v resnici obnori v strašni negotovosti, se je spomnila Boga in Marije. Na kolena se je vrgla pred Njeno podobo in pričela moliti, moliti, da ji je duša izgorevala. In res ji je Marija pomagala. Solz ji je dala, novih solz, in mlado jutro je dobilo Cilko na kolenih spečo ob robu postelje. Ko se je zdanilo, se je Cilka prebudila, legla v posteljo, ker ji je nov,

težak spanec pokrili oči in so jo šele mati, ko je bilo solnce že visoko, zbudili.

Zdaj so šli dnevi, dva, trije, ne da bi mogla Cilka kaj novega zvedeti o Matevžu, ali o tihotapcih sploh. Kakor da so se v zemljo udri! Hodila je k Bregarjevi Lizi, pošiljala Janeza v Lipovškovo gostilno, pri Lovračevi Loni je bila vsak dan parkrat, celo gospoda župnika v farovž je šla povprašat, toda o tihotapcih ni mogla zvedeti ničesar. Tretji dan je pregovorila Lovračevega Šimna, da je obljubil iti v Golico in sosednje planine pogledat, če se mu posreči kaj iztakniti. Tudi je šel in skušal priti ponoči čez mejo na Koroško. Ali zavrnilo so ga obmejni stražniki, ker ni imel potnega dovoljenja in kmalu bi ga bili radi suma tihotapstva pripravili, da mu ni po materi podedovana zgovornost in prekanjenost pomagala izviti se. Ko se je vrnil v Dobravo in povedal Cilki, ki je nestrpno čakala njegovega povratka, kaj je bil opravil, je bilo dekle čisto potrto.

Janez je videl ves ta Cilkin obup in v svoji ljubezni je sklenil, da poskusi še on. Star je in nadložen, ne bodo ga preveč po strani gledali orožniki in financarji; pozna pa tudi dobro vsa pota po goliškem in morda se mu posreči priti na koroško stran v dravsko dolino, da tam povpraša.

Res je prišel čez, spraševal na Matevževem domu, na Mohorjevem, pri Anžetovih se oglasil, ali nikdo ni vedel v Matevžu in Tilnu ničesar.

Tako je Janez, ne da bi bil kaj opravil, moral iti nazaj.

Ko je prišel domov, se skoro ni upal povedati Cilki, da ji tudi on ničesar novega ne prinaša. Ali dekle je že po njegovem obrazu ugenilo, da nima dobrih novic zanjo. Samo tega ga je prosila, naj ji pove takoj in odkrito, če bi morda zvedel, da je Matevž mrtev. No, to pa je moral Janez odkrito in naravnost reči, da nikdo ne misli na to, ampak vsi trdijo, da je Matevž živ, posebno, ker ni o Tilnu nobene sledi. Da bi se pa bila oba do smrti ponesrečila, pa niti zdaleka ni misliti.

Mati so Janezu, ko se je vrnil, povedali, da je bil medtem financar Ivan že dvakrat tukaj in je tudi njega vprašala Cilka, če kaj ve o Matevževi usodi. Ali tudi financarju ni bilo ničesar znanega, četudi, je dejal, iščejo oboji financarji in orožniki, nemški in naši, obeh dveh, a ne morejo niti sledi dobiti o njih. In ko je Janez začel pisano gledati, ko so mu mati omenjali financarja, so ga brž potolažili, da so se že tudi oče naveličali gledati njegovo postopanje za Cilko in mu jih take nasuli, da bo zdaj za nekaj časa mir pred njim. Cilka pa je bila tisti dan zvečer čisto obupana in ni spala že peto noč. — Shujšala je in bledele in četudi ni tožila na glas, so se vendar vsi trije, mati, oče in Janez bali za njeno zdravje. Tedaj se je drugi dan zjutraj raznesla novica po Dobravi, da je prišel domov Šinkovčev Matija in brž je segla tudi do Hribarja. Ko je Cilka zvedela o tem, je tekla k Bregarjevi Lizi, ker se je nadejala, da bo Matija tam. In res ga je dobila.

Pa ji je povedal Matija, da o Matevžu ničesar ne ve. Pravil je, kako se mu je godilo. Videla je Cilka, da šepa še zdaj. Liza ji je zaupala, da ji je obljubil, nikdar več ne tihotapiti, ker jo je dovolj skupil. Razložil je tudi Matija, čemu ga ni bilo toliko časa nazaj. Rana na nogi mu ni dala, da bi mogel varno stopiti domov. Šele v sredo so ga spustili iz postelje. Potem pa je moral v orožniški postaji odsedeti dva dni zapora, ker je bil prišel čez mejo brez potnega dovoljenja. Po prestanem zaporu so ga danes v jutro poslali s tiralico in orožnikom skozi predor po železnici v Fužino, kjer so ga šele izpustili. Naši so mu tudi zagrozili, da ga ne bodo, če ga dobe še enkrat okrog meje, spustili tako brez kazni in naj se varuje priti zopet njim v roke. Sumijo ga pač, da je tudi on tihotapil, toda, ker mu ne morejo prav dokazati, ga zaenkrat puste. Zato ne bo več rinil v Golico po prepovedanih potih, ampak se bo držal doma in pomagal očetu, ki so že nadložni in komaj čakajo, da bo prevzel mladi ključ in pripeljal nevesto s seboj, da se oni sami, kakor tudi mati lahko vsedejo k nepotrebnemu počitku.

Tako je zopet eno Cilkino upanje šlo po vodi. Tisto noč ji je bilo strašno hudo, tako, da je mislila, znoreti ji bo. Ni spala vso noč, venomer je slonela na oknu in gledala proti Golici, kakor bi hotela prodreti temo in z obupno iskajočimi očmi in trepetajočim srcem Matevža vsaj ganiti, da bi ji dal sporočilo, če je živ, ali ji po čudežu sporočil, če je mrtev. Ker ta negotovost je bila hujša od smrtne novice in vedela je, da ne more dalje tega prenašati, sicer ona sama zboli.

Po neprespani noči pa sta jo obup in bolečina pognali že zarana v cerkev in tam v spovednico k duhovnemu gospodu. Stari gospod so ji tako zaupljivo govorili o zaupanju v božjo pomoč in milost, da so Cilki solze lile po obrazu, ko je prišla iz spovednice. Pri mizi Gospodovi je potem dobila še nove moči, da ni v veliki bolečini obupala ter je z novim upanjem pričakovala veseljših vesti v prihodnjih dneh.

Osmo poglavje.

Pod Lepim vrhom v bajti Zabretove Metc se bori mlado življenje s smrtjo. Padar Trpina stavi upanja v krepko Matevževo naravo, ki bo morda vendarle zmogla grozečo smртno nevarnost in odnesla zmago nad nevarno rano in njenimi posledicami. Toda Matevž je zelo opešal vsled mnoge izgube krvi, poleg tega pa se je rana prisadila v hladnem jutranjem zraku. Mladi fant se je bil še prehladil, ko ga je Tilen nosil in moral ž njim mnogo počivati, tako da je pritisnila pljučnica.

Tisti dan, ko je bilo Matevžu najhujše, so pričeli v bajti misliti tudi na duhovnega gospoda. Ali bojažen, da bi se znalo na ta način zvedeti, kje sta zasledovana tihotapca skrita, je delala vsem trem mnogo preglavice. Na dobravskega gospoda bi se bili pač laže zanesli, da jih ne bi izdali in bi na skrivaj prišli gor bolnika prevideti, toda v to stran je segla že druga, zaplaška fara, in dobravski gospod gotovo ne bi hoteli priti sem gori. Zato je posebno Tilen precej

časa okleval, bi li šel po gospoda, ali ne. Ko pa je nevarnost pričela rasti, se je vendar odločil in Terpina je šel iskat zaplaškega gospoda. Tilen si ni upal iti sam, ker je vedel, da bi ga po njegovi veliki rasti kaj kmalu spoznali, čeprav bi ponoči hodil. Obenem pa je Terpina spotoma hotel pogledat še pri neki ženski v Zaplazu, kako je kaj z njeno boleznijo.

Terpina je zaprosil zaplaškega gospoda, naj gredo prevideti samo s sv. oljem nekega fanta pod Lepim vrhom, ki se je bil prehladil in ga muči sedaj nevarna pljučnica. Zaplaški gospod je bil sicer še mlad, vendar pa je poznal dobro ljudi, in ko ga je Terpina pripeljal v bajto pod Lepim vrhom, je gospod kmalu spoznal, da ima opravka s tihotapcem. Slišal je bil tudi praviti v Zaplazu, da so se na Golici spopadli financarji in tihotapci in da je bil eden zadnjih ustreljen. Zato je sklepal, da mora biti ravno ta, ki je ponj poslal, oni. Ganila pa ga je skrb in verska udanost vseh treh, ki so vseeno poklicali gospoda, kljub nevarnosti, da bi se lahko izdali. Zato je po opravljenih zakramentih, ko ga je Terpina spremil nazaj do prvih zaplaških hiš, spotoma temu omenil, kaj se mu zdi in mu obenem zagotovil, naj bodo brez skrbi, da bi o tem okrog pripovedoval. Obljubil je tudi, da bo prihodnje dni enkrat prišel vnovič pogledat in prinesel seboj sveto popotnico, da ne bo ostalo samo pri napol opravljenem sv. opravilu.

Res, čudovita je vez, ki veže naše slovensko ljudstvo z vero, z Gospodom in Njegovimi posvečenimi! Ali je skrb in težava, ki je ne bi skupaj nosila, preprosto slovenski človek in njegov duhovni pastir, oba v duhu Gospodovem? Četudi se naše ljudstvo pogrezne v razne zablode, kakor kaže naša povest, eno dobro ima: globoko verno je in neizmerno zaupanje živi v njem v tolažbo sv. vere in njenih svečenikov. In kaj je vez, ki ju tako tesno spaja? Ne samo vera kot taka, ampak še to, da so naši svečeniki sinovi iste slovenske matere, da so izšli po večini iz kmetiškega delavnega ljudstva in se zato čutijo eno z njim. To je, kar našemu dobremu narodu daje moči, da ne klone nikdar in pred nikomur, da nikdar ne obupa.

Res so zaplaški gospod držali besedo in prinesli v nedeljo po večernicah Matevžu, ki se mu je bolezen obračala na boljše ter je bil že izven nevarnosti, sveto popotnico ter ga prevideli z vsem potrebnim za vsak slučaj. Matevž se jim je pri spovedi povsem zaupal in vplivu dobrega gospoda se je posrečilo, da jim je obljubil, ne več tihotapiti. Te svoje obljube pa Matevž ni nikomur izdal, tudi Tilnu ne.

Ko je Terpina videl, da se je Matevžu zdravje pričelo vračati, se je spomnil, da mora le iti tudi drugam pogledat, sicer ga bodo ljudje preveč pogrešali. Mali, drobni možiček je imel za vsakega svojih bolnikov dober spomin in še večjo skrb, nikogar ni pozabil. Zato se je zdaj odpravil na pot. Ni pa šel naravnost čez Dobravo v Podbreg, ampak je raje ubral pot čez Zaplaz, da bi tam obiskal svoje varovance, pa še na Fužini in v Soteski. Šele nato se je mislil vrniti čez Podbreg in Dobravo nazaj pod Lepi vrh. Ker pa ga je Tilen prosil, naj bi čimprej obvestil Hribarjevo Cilko o Matevževi bolezni in njenem boljšanju, je stari mož obljubil, da bo svoje brž opravil po dolini, potem pa takoj hitel k Cilki, da ji pove naročeno.

Stari Terpina je pač obljubil, sveto obljubil Matevžu in Tilnu, da se bo čim manj zadržal v dolini in čimprej obvestil Cilko. Ali on je obračal, njegovi bolniki pa so obrnili. Že v Zaplazu se je zamudil do ponedeljka večer. Komaj pa je prišel na Fužino, ga je že ujela ženska, ki je prišla pred tremi dnevi iz Kranja na Dobravo ga iskat in ga vse dni iskala po vsej dolini in v Podbregu ter na Dobravi. Za bežjo voljo ga je prosila, naj gre takoj z njo, ker je skrajno nevarno. Zagotavljala mu je, da se bo lahko obrnil takoj, morda že drugo jutro, nazaj, ko ji je zatrjeval, da mora prej na Dobravo. Tako pa se je vendar udal in odšel z njo. Toda minevali so dnevi, k Cilki na Hribarjevo pa ni bilo Terpine.

Tem manj pa je zamudil priti čimprej na Hribarjevo financar Ivan. Že po onem prvem poskusu, ko ga je Janez obrnil in ga je hipec sočutja z nesrečnim dekletom ganil, da ni šel v hišo, mu je bilo žal,

da je priliko zamudil. Tudi očetove pikre besede ga niso zadržale, da ne bi dan za dnem hodil gori Cilki venomer zatrjevat, da je Matevž najbrže ubit in Tilen tudi, ker se kljub vednemu iskanju obojih stražnikov ni posrečilo dobiti kake sledi za njima. Najbrže sta oba našla smrt v kakem prepadu na koroški strani, je vedno hitel zatrjevat.

Cilka pa je v tej negotovosti venela bolj in bolj in bledela ter hujšala, da so mati in oče z novo skrbjo zmajevali z glavo nad njo. Še bolj seveda Janez, ki ga je grizla Cilkina boleost tako, da ni mogel spati marsikatero noč.

Tako so nekoč mati omenili financarju Ivanu svojo skrb radi dekleta:

»Kaj pravite, gospod, Vi ste študirani, kaj bi bilo naši Cilki, da tako medli?«

»I, mati, ali ne veste: ljubezen in skrb za ženina!«

»E, samo to že ne more biti! Predolgo trpi! In pa premalo sta se še poznala, da bi mogla tako žalovati za njim. Mora biti že kaj drugega!«

»Jaz pa Vam pravim, mati, da prav ničesar drugega ni, verjemite. Poznam mlada dekleta in vem, da se brž vnamejo za koga. In po navadi za takega, ki jih vreden ni!«

»Menite?«

»Ne samo menim, tudi vem! In še Vam pravim, mati Hribarjeva: Cilko je hitro mogoče ozdraviti.«

»I, kako pa?«

»Cilka mora dobiti čimprej drugega ženina!«

»Ja, ali naj ji ga jaz izberem in pripeljem?«

»Tisto ravno ne!«

»No, kako pa?«

»Vendar lahko tudi Vi pomagate, mati, če hočete!«

»Povejte mi, kako neki?«

»Recimo, zvedeli bi, da se kak fant poteguje za Cilko. Pa bi ji malo pričeli prigovarjati, naj se ga privadi. Čeprav ga v začetku ne bo marala, sčasoma se je bo že pričelo prijemat. Matere lahko pri hčerah v tem oziru marsikaj dosežejo!«

»Kdo neki mara za našo Cilko? Še tisti, ki so se včasih sukali okrog nje, so se naveličali in odšli, ker ni nikogar marala. Zdaj jih ni več blizu!«

»Ej mati, ni tako hudo, ni. Malo oči odprite!«

»Naj jih še tako odpiram, če ga ni, ga ne morem videti!«

»Pa že prav ne pogledate.«

»E, kaj bi slepomišili, povejte raje, kam merite in na koga.«

»Ali ničesar niste opazili, mati?«

»Sem že rekla, da ne slepomišite. Nazadnje boste še rekli, da Vi za njo hodite!« ga skušajo mati.

»Pa če bi, mati Hribarjeva?«

»Za norca bi drugo lahko imeli, ne Hribarjeve!«

»Če Vam pa rečem, mati, da je živa resnica!«

»E, pojte, pojte! Kaj bi Vi ž njo, z rovtarico, ki nima prav ničesar razen trdih rok in pedi zemlje, ki je pa še očetova in moja!«

»Mati, saj se ne ženem za zemljo in za denarjem, ampak za Cilko, in žuljevih rok je ni treba biti sram, Saj moje tudi niso preveč gladke.«

»Cilka že ni za vas, pa je! Saj ste vendar zdaj čisto gosposki!«

»Kaj ta uniforma! Slečem jo, poprimem za plug in koso in videli boste, da znam dobro ločiti rž od ječmena in mi tudi pri setvi seme v pravo leti! Saj sem s kmetov doma.«

»Ni, da bi govorili!«

»Čujte, mati!« vstane financar in stopi bliže Hribarice, »na mojo pošteno besedo: pomagajte mi, da dobim Cilko zase. Ne bo Vam žal. Saj je tudi skrajni čas, da dekle neha žalovati po onem tihotapcu potepenem, ki je ni vreden! Ali je ni škoda zanj? Ko bi lahko dobila kaj boljšega! Menite, da bi se tihotapec, človek, ki mu je pohajkovanje prešlo v meso in kri, kdaj mogel zopet navaditi mirnega kmetiškega življenja in dela? Poleg tega pa je še več ko gotovo, da leži Matevž ubit v kakem goliškem grabnu in ga ne bo nikdar več. Dajte si to dopovedati vsaj Vi, mati, ki ste vendar preudarni in recite, če nimam prav. Potem pa porecite to še Cilki. Zanja bo prav in

za vas!« In še pristavi: »Pa zame tudi, odkrito povem!«

Mati ne vedo, kaj bi prav odgovorili. Ni jim možak prav povšeči, ali nasprotno se jim zopet laska, da se tako žene za Cilko in da tako modro govori z njimi. Zato se izognejo odgovoru in vprašajo:

»Ali bi Vas pa Cilka marala? Veste, jaz je ne maram siliti prav nič, sama naj si izbira! Poglejte k Jermanu, kako je, ko stari svojo tišči, dekcle pa svojo! Bog nas varuj česa takega!«

»Cilka je drugačna, mati! Ona je gotovo po Vas. Ravno tako preudarna in premišljena je, kakor Vi!«

»Tedadaj menite, da bi Vas marala!«

»Saj nisem tako za nič! Tudi Matevža se ne bojim. Toda zdaj ji še Matevž roji po glavi, in upanje, da se morda le vrne, jo drži v vedni misli nanj. Ko pa bi enkrat uvidela, da je to upanje prazno, bi gotovo ne bila preveč trda napram meni.«

»Kako pa naj ji to dopovem glede Matevža?«

»Saj vam mora sama pamet dejati, da ni mogoče drugače! Kako pa da ji ničesar ne sporoči, če je še živ? V tem slučaju bi bila razumljiva molčečnost samo tako, da je nima rad in je samo ona tiščala za njim. To bi bilo pa še slabše! Pa še sramotno povrhu za gruntarjevo hčer!«

To so pa mati Hribarjeva že laže razumevali! S tem je Ivan udaril na pravo struno!

Tako se je pletlo med Ivanom in Hribarico in financar je bil prepričan, da ni napačno udel. Pa da po pravici povemo: čeprav je bil sprva res mislil, da bi se s kmetiškim dekletom samo malo poigral takole za kratek čas, je vendar med tem, ko je pričel dekcle zadnji čas bolj opazovati in ga je nekako ganila žalost in zvestoba Matevžu, pričel vso stvar jemati od resne plati; posebno, ker mu je dekcle zares ugajalo. In pa tako se je uživel v misel, da mora biti Cilka njegova, da je nazadnje marsikatera beseda, ki se mu je poprej samemu videla namišljena in bolj za kratek čas, v njegovem srcu zaživela. Vedno bolj živa je stala pred njim slika: On na Hribarjevem gospodar, Cilka pa žena njegova. Posebno zdaj te dni, ko je bil že tudi

sam prepričan, da je Matevž mrtev ali pa da je pobegnil kam daleč in se ne bo vrnil več iz strahu, da ga ne bi zasačili in zaprli.

Mati Hribarica so začeli premišljevati financarjeve besede. In bolj ko so se umišljali vanje, bolj je v njih zorelo spoznanje, da fant ne misli tako napačno. Tudi njim samim se je le že čudno videlo, da Matevž ne da glasu od sebe. Vedno bolj so se jih prijemale financarjeve besede, da je le dvojno možno: ali je Matevž ubit, ali pa ne mara Cilke in so bile tiste njegove besede o ljubezni oni večer samo malo bolj gorke besede hvaležnosti, ker ga je rešila, Cilka pa si že domišlja, da je fant nor nanjo. Poleg vsega tega pa so bili prav tako mati ko druge matere in se jim je laskalo, če je kdo, posebno pa še gosposki človek hvalil njihovo hčer, pa njihovo preudarnost in grunt. Zato so nekega večera, ko sta bila sama z očetom v kamri, dejali, kar tako mimogrede:

»Ti, France, meni se zdi, da bo dekle zbolelo, če bo šlo tako dalje!«

»Pa si pomagaj, če si moreš! Jaz res ne vem, kaj bi, čeprav se mi otrok smili. Saj je edina, ki nama jo je Bog dal!«

»Veš, preveč se je zagrizla v onega tihotapca. Treba ga ji bo iz glave izbiti.«

»Kako?«

»I glej, če bi jo imel tudi on res rad, bi ji sporočil kaj, če je še živ! Saj si vendar lahko misli, da je dekle v skrbeh, ker ne ve ničesar o njem. Če pa je mrtev, je pa tako bolje, da si ga dekle čimprej izbije iz glave in se ogleda za kom drugim. Čas bo že misliti na njeno možitev!«

»Jaz se ne bom mešal v to stvar! Saj vidiš, kako je pri Jermanu! Mene pa Bog obvaruj, da bi spravil kaj podobnega v našo hišo.«

»Ali tako je vendar ne moremo pustiti! Saj se bo posušila!«

»Pa ji ti dopovej!«

»Jaz, samo jaz; tudi tvoja hči je, ne samo moja.«

»Ženske ste za take stvari bolj pripravne.«

»Seveda, za vse naj bomo me ženske! Tako pravite vsi moški. Če pa po svoje ukrenemo, vam pa spet nikdar ni prav.«

»E, dozdam se še nisem prida ujedal. Če ga ima dekleta rado in je še živ in pošten ter bo rad delal, da ne bo šel grunt v nič, ne bom branil!«

»Pa če je mrtev?«

»Si bo sčasoma drugega izbrala!«

»Ta čas bo pa stara postala, midva pa za nič!«

»Tak jo pa omoži, no, čeprav jutri na vse zгодaj!« se obrnejo oče nejevoljni v stran.

»No vidiš, takile ste moški! Potem vam pa ustrezil!«

»Meni se vidi, da imaš nekaj v mislih ali pa, bolje rečeno, nekoga,« se obrnejo oče zopet k njej.

Mati molče.

»No vidiš, ali sem uganil?«

»Si, pa nisi.«

»Kako to?«

»Nekdo se ponuja.«

»Kdo neki? Pa ja ne Lipovškov, kot že enkrat?«

»Niti malo ne!«

»Kdo pa drugi?«

»Ivan!«

»Kateri Ivan?«

»Ta financar, ki hodi k nam.«

»Ti stara, s financarji me pa kar na miru pusti.

Jih imamo že dovelj!«

»I, saj ni napačen fant. Pa kmetiški človek je.«

»Kadar si moški išče dekleta za kratek čas, je vedno vse, kar hočeš.«

»Saj resno misli!«

»Ali si neumna?«

»Sam mi je zatrjeval.«

»Pa mu verjameš?«

»Seveda mu! Pametno govori. Ne bi bilo za Cilko napak, če bi dobila človeka, ki je malo šolan.«

»Beži, beži, čemu nam bodo v rovtah šole!«

»To si čuden!«

»Nič čuden! Ampak malo dlje vidim kot ve ženske, posebno matere! Te je pa že hvalisal in se ti

slinil na vse pretege, da boš nazadnje še ti neumna nanj! Punica, vem, da raje vzame tistega prismojenega Korlčka kakor pa financarja! Predobro je meril na Matevža. S financarji me pusti v miru, pa nikar mi še dekleta ne begaj ž njim, da veš, pa mirna Bosna!« je dejal Hribar, se slekel, legel v posteljo ter kmalu zaspal.

Mati pa so razmišljali dalje in še v mislih predli financarjeve niti.

Hčer je treba po pameti preskrbeti in grunt dati v roke človeku, ki bi delal zanj, ne pa lovačil okrog in pohajkoval, mesto da bi doma pritegnil za tri, za štiri.

In tako so drugi dan pričeli. Ali prebito slabo so naleteli. Komaj so bili omenili, da je morda Matevž ubit, je Cilka tako splašeno planila pokonci, da jim je za lep čas zaprlo sapo. Ko so ji pričeli razlagati, kakor jih je bil naučil Ivan, da bi se Matevž sicer oglasil in kaj sporočil o sebi, razen če je morebiti sploh ne mara in ji je samo tako malo iz hvaležnosti globlje v oči pogledal, je bilo Cilki preveč.

Solze so se ji udrle in šla je. Mati niso več mogli gledati njenih objokanih oči in so ji zvečer mimogrede omenili, da so mislili vse le tako bolj za šalo, ker se jim že čudno vidi, da ni o Matevžu nobene sledi.

Ko je drugi dan financar Ivan prišel zopet mimo in je mater Hribarjevo dobil ravno doli v rebri na njivi ter vprašal kako in kaj Cilka, so mu kar naravnost dejali, da z njegovo modrostjo ne bo nič prida. Vprašal jih je, zakaj; pa so mu povedali, kar so bili čez dan poskusili.

»Ja, mati, to ne bo šlo čez noč! Saj sem vam že naprej povedal; počasi bo šlo, počasi; le odnehati ne smete!«

»Ne vem, če bo kaj? Poskusila pa bom še.«

»Pa mene ji malo spomnite, mati.«

»To pa le sami opravite!« se je glasil odgovor.

Pa je že moral nekje Janez ujeti konec tega pogovora. Kajti ko je Ivan še tisti dan jel v hiši tiščati v Cilko in ji sladko govoriti, je naenkrat zrastel med

vrati hlapec Janez. Cilka mu je hvaležno vrgla oči in srce se ji je olajšalo, ko je videla, da je Janez s čudnim pogledom oplazil financarja in kar naravnost butil vanj:

»Dajte no že enkrat mir Cilki s takimi neumnostmi! Ali vas ni nič sram!«

»Česa bi naj me bilo sram, saj sem vendar pošten. In ničesar ne delam na skrivaj!«

»Pa ni lepo, tiščati v dekleta, če ne mara za vas in ji delate nadlego in žalost!«

»Kaj ti veš, hlapec, kaj te briga!«

»Toliko me briga, da vas bom, če mi še enkrat pridete s takimi in podobnimi neumnostmi, s puško vred vrgel doli po rebri, da ne boste vedeli več, kje drži pot do Hribarja!«

V financarju je zavrelo, da bi najraje s puško planil nad hlapca. Ali v tem trenutku so prišli oče Hribar v hišo in so brž vedeli, da je zopet nekaj napak med Janezom in financarjem. Koj so segli vmes:

»Kaj pa imata spet, Janez?«

»Hlapec mi grozi, da me vrže iz hiše. Ali je on gospodar?«

»Prav gotovo ga vržem, če ne bo pustil Cilke na miru!« pritrdi Janez.

»Vidim, da je pri Hribarju hlapec gospodar!« zbode financar Hribarja in vstane.

»Prej bo on kot vi, zapomnite si to!« odločno reče Hribar. Cilki je pa pri tem tako toplo pri srcu, da bi se najraje vrgla očetu okrog vratu.

In so odšli v vežo, financar pa brez pozdrava mimo njih k Lipovšku. Janezu se je srce smejalo, ko je videl financarjevo jezo in tiste dni delal na polju, da so oče menili, pretega se. Ko so ga posvarili, naj se ne žene preveč, jim je odvrnil: »Vi meni dobro, jaz vam! Oba pa za grunt in za Cilko!«

Cilka je prav kmalu spoznala, kam merijo vse materine besede o Matevževi smrti. Opazila je, da Ivan zadnje čase hodi okrog matere, kakor bi se pri njih ženil in bi mu nje ne bilo mari. Zato je v nji pričela vedno bolj pogajati trdna vera, da je Matevž

vendarle živ, pa se je umaknil in se skrila financarjem v kak skriven kot, kjer bo najprej izlečil rano. Pošte o sebi najbrže poslati ne more, ker se boji, da se ne bi izdal in financarjem svojega skrivališča ne dal spoznati. Drugače bi ji bilo nerazumljivo, kako da ni glasu o njem. Menila je, da je financarja sram, ker sam nima nobenih vesti, da pa misli isto kot ona sama in hoče priliko Matevževega molka izkoristiti zase in speljati vodo v svoj mlin. Predobro je poznala mater in vedela, da so kaj dostopni lepim in prikupljivim besedam. Zato se jim pa ni udala niti za las in ni hotela poslušati njihovih namigavanj in ugibanj, ker je vedela, da se bodo brž ugnali, ko bodo videli njeno trdno voljo in živo upanje v Matevžovo srečo.

Zvest tolažnik je bil Cilki stari hlapec Janez. Vedno znova je poudarjal, da je Matevž najbrže kje skrit in da se bo oglasil, kakor hitro se mu ne bo več zdelo prenevarnc.

Tako je Cilka vse tiste dni živela dvojno življenje, eno zase in za Janeza, ki mu je zaupala vse svoje srce, drugo pa za očeta in mater in ljudi. Mati so počasi uvidevali brezmiselnost in brezplodno prigovarjanje ter nehali siliti v Cilko. Saj so ji želeli samo vse dobro. Njihovo prigovarjanje je največ povzročila skrb, da bi Cilka vsled skrbi res nazadnje ne zbolela. Zato so ji hoteli misli obrniti v drugo smer. Ko so pa videli, kako je za to nedostopna in posebno, ko so zdaj večkrat videli njeno navidezno dobro voljo, so se tem lažje dali preveriti in so odnehali. Tudi očetove odločne besede so storile svoje. Tako je financar našel vsako pot bolj gluha ušesa in vedno krajše odgovore. Sumljivo se mu je videlo vse to in pričel je pogosteje oprezovati po Dobravi ter je s tovarišem Stankom prebil marsikatero noč na dobnavskem, posebno po stezah na Golico. A zaman je bilo vse. O tihotapcih ni bilo ne duha ne sluha.

Minilo je že štirinajst dni po onem nesrečnem streljanju na Golici, ko je Cilko nenadoma obšla čudna slutnja, ki ji ni vedela vzroka. Posebno v nedeljo zvečer je bila čudovito nemirna in je venomer pričakovala, da se bo nekaj zgodilo. Govorila je popol-

dne z Lovračevo Lono, ki ji je dejala, da se njej zdaj že preneumno vidi, ker ne dasta tihotapca nikake vesti od sebe. Trdno veruje, je dejala, da sta Tilen in Matevž srečno ušla. Če bi bil Matevž mrtev, bi bil Tilen gotovo že prinesel sporočilo. Da bi bila mrtva oba, si Lona ne more misliti, ker je Tilen hujši od vraga in se ga niti krogla ne prime. Mora biti tedaj kak drug vzrok.

»Veš, Cilka,« je še dodala Lona, »meni se prav močno dozdeva, da Matevž prav tako težko čaka novice o tebi, kakor ti o njem.«

Te besede Cilki vse popoldne niso šle iz glave. Misel, da Matevž leži kje bolan, in ne more do nje, ali pa si misli, da ga je morda ona pozabila, ji ni dala miru. Ko je v mraku šla v cerkev, da pred Avemarijo malo pomoli za Matevževo srečo, je srečala gospoda župnika. Slučajno jima je nanesel pogovor na financarje in tihotapce, pa so jo gospod župnik naenkrat vprašali, če se res ženi.

»S kom neki?« jih začuden vpraša Cilka.

»Menda z nekim financarjem, ka-li?« ji omenijo gospod.

»Ne da bi vedela. Morda bi se res financar rad ženil pri nas, ali zato je treba dveh; tudi neveste!«

»Tedaj ga ti ne maraš, Cilka?«

»Ne.«

»Ali meniš ostati vedno kar sama? Čas je že, da se malo ogledaš in misliš nase. Oče in mati ne bodo vedno!«

Skoro si je mislila Cilka, da je financar tudi gospoda župnika pripravil, naj ji tako govore. Zato jim mirno, a odločno pove:

»Sem si že ogledala.«

»Si? Koga pa?«

»Ni od tu.«

»Tedaj še vedno misliš na onega tihotapca, ki so ga na Golici ustrelili, kot so mi oni dan pripovedovali Lovračeva mati?«

»Povedali so mi, da je pošten fant, čeprav ga je nekaj časa premotilo tihotapstvo. Mislim, da ga ne bo zapeljalo nikoli več. Srce mi pravi, da bo zame in

za našo hišo. Poštena je moja ljubezen. Brez ljubezni pa ne grem z nikomur v zakon, ker so pretežka njegova bremena, da bi jih mogla nositi brez ljubezni.«

Lepa je bila Cilka pri teh besedah. Visoka in vitka je stala pred duhovnim gospodom, za prst višja od njih in oči so ji gorele v živi modrini, zlasti lasje pa so se še v mraku lesketali. — Gospod župnik so ji z očetovsko ljubeznijo dejali:

»Le vedno ostani tako pridna in dobra, kakor si bila dozdej, Cilka, pa ti bo Bog srečo dal!«

Te besede župnikove so se razcvetele v Cilkini duši, da ji je skoraj na jok šlo. Še bolj so potrdile njeno slutnjo, da se mora nekaj zgoditi, da se mora obrniti. In sicer na bolje, ne na slabše, ker hudęga je bilo vse te dni že več kot dovolj. Z Janezem sta se po večerji menila pod tepko in tudi Janez je bil te misli, da se mora kmalu zvedeti, kaj je z Matevžem. Ker je tudi v Janezu rastla živa vera, da se bo Cilki kmalu obrnilo na srečo.

Tako je šla Cilka precej pozno spat v nekem čudnem nemiru. Na eni strani se ji je laskala dobra beseda gospoda župnika, tolažba Lonina in Janezeva, na drugi strani pa jo je plašil ves prestani strah in tegoba vseh minulih dni, ki je morda še vedno ne bo konec. Zato je tisti večer pred podobo Matere božje posebno iskreno molila in vroče prosila majniško kraljico, naj ji za konec svojega godovanja prinese vest o Matevžu. Nekako potolažena je legla k počitku in dolgo, dolgo ni mogla zaspiti. Še ko je zatisnila trudne oči, je v rahlem spanju prisluškovala v odprto okno, ki je skozenj lila v sobo svetla noč in tiho, tiho pripievala Cilkinemu rahlemu spancu.

Komaj je Cilka dobro zaspala, ko jo naenkrat prebudi močno Sultanovo lajanje. Dekle plane zviška s postelje k oknu in pogleda na dvorišče. Vidi ravno smukniti dolgo, krepko moško postavo okrog vogala hiše in iti proti hlevu. Srce ji pričinja močno utripati, ker se ji vidi, da je bil Tilen. Skloni se kolikor mogoče skozi okno in vidi neznanega moškega odpreti vrata v hlev in jih za seboj zapreti. Niti dihati si ne upa, vse njeno telo in vsa notranjost je samo uho, ki

do bolečine napeto prisluškuje v noč. Ne trpi dolgo, ko se vrata iz hleva zopet odpro in z neznancem pride Janez, tiho in oprezno ter najprej pomiri še vedno lajajočega Sultana. Potem pa zavijeta obadva k zadnjim durim, ki je nad njimi Cilkino okno in se ustavita pod njim.

»Janez, kaj pa je?« vpraša dekle v silnem razburjenju.

»Nekdo ima veselo sporočilo zate! Pojdi in odpri duri!«

Cilka vrže nase obleko in bolj leti ko teče po stopnicah, ne meneč se, da utegne zbuditi očeta in mater. In res, komaj pride do zadnjih duri, ko se na vratih v hišo pojavijo oče:

»Kaj pa je, Cilka? Pes je lajal!«

»Oče, menda je Tilen prišel. Janez me je poklical!« In že je odprla vrata. Urno stopita Janez in za njim dolgi neznanec v vežo. Bil je res Tilen, pravi resnični Tilen, samo precej shujšan in ves potan.

Cilka ne utegne zapreti duri:

»Jezus, Tilen, kaj je z Matevžem?«

»Pozdravlja te!« se Tilen zasmeji široko in stopi dalje v vežo. Janez urno zapahne vrata, oče že gredo naprej, da nažgo luč. Vsi trije stopijo v kuhinjo.

»Tilen, Tilen, sam Bog te je prinesel!« hiti Janez in z obema rokama stiska silno Tilnovo desnico.

»Glej ga, zlomka, star si, pa imaš še moči v krempljih! Tak spusti me no, desnico mi izpuliš!« se smeje Tilen.

»Tilen, Tilen, povej brž, kaj je z Matevžem?« sili Cilka, ki visi z očmi na veliki Tilnovi postavi in ne more niti koraka napraviti z mesta.

»Uh, če si čakala štirinajst dni, vsaj še minuto počakaj, da sapo dobim! Sem moral presneto hiteti, kajti skoro bi me bil zasačil zelenec financarski!« se jezi Tilen.

»V hišo, v hišo!« priganjajo oče, ki so že nažgali luč.

»Bolje ne v hišo, se vidi morda luč na cesto,« meni Tilen.

»Res je,« pritrdi Cilka, »pojdimo raje v kuhinjo!«

Že pograbi luč, stopi v kuhinjo in zagrne edino okno na dvorišče tako, da se ni moglo luči videti na dvor.

»No. Tilen, zdaj pa povej!« priganja Cilka in potisne Tilnu stolico, ki ta sede nanjo, da zaškriplje, ko stara nenamazana vrata.

»Čaj, saj bom še stolico polomil,« se norčuje Tilen, »ker ni zame delana, ampak bolj za dekličice in ženske.«

»Tilen, za božjo voljo te prosim, ne muči me dalje! Brž povej, kaj je z Matevžem? Kje pa je?«

»Uh, si nepočakana! Ni daleč, ni, komaj dve uri od tu!«

»Jezus, kdaj pa je prišel?«

»I, kdaj neki? Nikoli!«

»Kako, nikoli?«

»Ni prišel, jaz sem ga prinesel!«

»Tilen, ali je hudo?« se zasolzi Cilka.

»Zdaj ni več. Prej pa je slaba predla dolge dni!« mehko govori Tilen.

Mati pridejo v kuhinjo.

»Čuj, mati, zakuri no in napravi Tilnu kaj za pod zob! Saj imaš kak jajček. Ali pa vsaj malo čaja.«

»Oče Hribar, rajši kozarček žganega, če že menite, da morate kaj prinesiti,« poprosi Tilen.

Oče brž stopijo v hišo in se vrnejo z zelenko domačega sadjevca ter natočijo Tilnu precejšen kozarček, ki ga ta v dušku izprazni.

»Prav prileglo se mi je!« se zahvaljuje, »dober je, kar še enega nalijte. Mi je tako podkurila duša financarska, da še ne zlepa tako.«

»Tilen, od kod si pa prišel?« vprašajo mati.

»Naravnost iz zaplaških rovtov me je prineslo.«

»Kaj pa si tam delal?« vpraša Janez.

»I kaj neki? Smrt sem od Matevža podil!« se reži Tilen. »Pa še precej dolgo palico sem moral imeti in krepko udrihati, da se je ustrašila in odšla, pa mi pustila Matevža živega! Če bi Terpina ne bil pravočasen, bi bil fant že takoj prvi dan izdihnil.«

»O Bog!« polijejo Cilko solze.

»Kaj se boš zdaj cmerila, Cilka, ko je nevarnost pri kraju! Rajši hvali Boga, da se je vse tako gladko izteklo!«

»Kako pa, da ni bilo od nikogar nikakega poročila?« vpraša Janez. »Tako težko smo čakali!« pokaže na Cilko s pogledom.

»Veste, vsega je kriv ta nesrečni Terpina. Mesto da bi bil šel, kakor smo mu naročili, takoj semkaj Cilki povedat, naj nikar ne umrje od skrbi, vam pa leze v Kranj in si tam nogo izpahne. Sam Bog ga je kaznoval, pravi sam.«

»Kako pa je Terpina našel v zaplaške rovt?« se čudijo mati.

»Prav skozi Dobravo.«

»Pa ni nič povedal!« se huduje Cilka.

»Saj ni utegnil. So ga moja mati preveč gnali naprej.«

»Tvoja mati?« se začudijo vsi.

»Da, moja mati! Saj se spomnite še Zabretove Mete, oče?« In je povedal njeno zgodbo prav do konca.

»Vidite, mater sem poslal po padarja Terpino v Podbreg in takoj so ga prignali gor. Terpina je s svojo umetnostjo rešil Matevža. Potem, ko se je Matevžu obrnilo na bolje, je odšel Terpina, da vam prinese novic o naju dveh. Toda nemarnost nemarna je moral spotoma obiskati par bolnikov, pa ga je v Fužini zatekla neka ženska iz Kranja ter ga spravila tja dol k bogati bolnici. Terpina je lezel z železnico, pa komaj je v Kranju stopil iz vlaka, mu je na gladki stopnici spodletelo in izpahnil si je nogo. Tako je moral v Kranju zdraviti poleg one ženske še sebe. Midva pa sva seveda vsak dan čakala, kdaj pride nazaj, ker je bil obljubil, da se vrne čez dva dni in nama prinese novic o vas. Pa ga ni bilo in ni bilo. Pa vam pride davi ob palici na rovt in pove, kaj se mu je zgodilo. Moja mati bi mu bili kmalu eno prismodili, tako so se razhudili nanj. No, sem se pa moral odpraviti na pot jaz, ker so mati rekli, da poznajo dekleta ter vedo,

da je le čudež, če se Cilki še ni zmešalo!« se reži Tilen.

»Saj skoro se ji je kakor Jermanovi Mani,« pritrди Janez.

»Kaj, Mani se je zmešalo?« vpraša naglo Tilen.

»Da, da!« pritrдijo mati in na kratko povedo, kako je bilo z Mano. »Zdaj je vročica ponehala. Mana je vstala, ali pri zdravi pameti ni več. Zdravnik nima upanja, da bi se kaj kmalu na bolje obrnilo. Tine je ves neumen in hodi kakor senca okoli. Stari Jerman pa samo pije, da si vest utopi, živina nemarna!« se jeze mati.

»Tilen, dai, povej no, kako se je godilo Matevžu in tebi!« sili vnovič Cilka.

»Saj vem, da je tisto, kako se je godilo meni samo radi lepšega, Cilka,« se smeje Tilen. »Vendar, ker imam tebe rad kakor Matevža, ti vseeno povem, da ne boš rekla, kakšen da sem.«

Zdaj prične Tilen pripovedovati, kakor je znal samo on. Cilka ne trene z očmi od njega.

»Tilen, od vraga si!« ga pohvali Janez. »Vidiš, jaz sem bil trdno prepričan, da sta tam notri v Zajčjem grabnu našla smrt ti in Matevž. Posebno, ker sem bil našel ruto oglavko Cilkino, nisem dvomil niti trenutek več!« pove Janez nakratko Tilnu, kako je bil šel iskat Matevža ono noč in je našel samo krvavo ruto na grmu.

»Ko bi bil stopil malo hitreje tam okrog, bi naju bil skoro dobil,« pripomni Tilen.

»Kdo bi si bil pa mislil, da je možno priti z moškimi na rokah tam mimo!« Se čudi Janez. »Kaj takega zmoreš le ti, Tilen!«

»E kaj; vsak zmore, če se mu noge ne tresejo in se mu v glavi ne vrti,« ga zavrača Tilen. Ko pogleda pri tem v Cilkinе oči in vidi v njih samo hvalenost, se mu zazdi, da bi mogel nesti dva Matevža in še Cilko povrhu tam mimo.

Tilen pripoveduje še dalje, vse natančno. In česar sam pozabi, ga z vprašanji spomni Cilka, ki hoče vedeti vse do zadnje pičice.

»No vidiš, Cilka, zdaj veš vse; več ti ne morem povedati in če me še tako lepo pogleduješ!« se šali Tilen. »Zdaj pa oče in mati, ali mi bosta dala Cilko s seboj?« se obrne k starima dvema.

»Kaj bi Cilka tam?« branijo oče. A v njihovem glasu ni trdote. Mati samo molče in gledajo Cilko, ki ji žari obraz kakor roža v solncu.

»Oče, naj grem, naj grem! Saj bomo kmalu nazaj!« prosi dekle.

»Veste, oče, Matevž mora tam stran in domov! V bajti ni zanj, potreben je dobre domače nege. Te mu pa mati Meta ne utegnejo dati visoko gori pod Lepim vrhom. Nimajo ne časa, ne rok za to. Čim prej mora domov na Koroško!«

»Veste, oče Hribar,« meni dalje Tilen, »takega zeta kot je Matevž, ne dobite pod milim nebom! Meni smete verjeti, sem že dovelj fantov videl, ali še nobenega ne, ki bi bil boljši od Matevža.«

»Nič ne rečem. Sama si bo izbrala. Ali ponoči vendar ni za žensko, da bi hodila tja gori. Saj še ti ne moreš varno sem-ter-tja, ki veš kako se taki reči streže. — Ravno si dejal, kako si komaj odpetal financarju. In spodobi se ne!« so oče v skrbeh.

»Dva bova ž njo!« ugovarja Tilen. »Ali je Šinkovčev Matija doma?« vpraša Janeza.

»Je,« odgovori ta in pove, kar mu je Matija pripovedoval, kako se mu je godilo na Koroškem.

»Sem si mislil, da je moralo priti nekaj vmes, ker ga ni bilo pravočasno,« meni Tilen. In še pristavi:

»Take zvestobe kakor je med našimi fanti, je ni: drug bi za drugega življenje dal, kajne, oče Hribar? In če Vam obljubim, da pripeljem Cilko nazaj, kakor jo bom odpeljal, se smete zanesti. Še nikdar nisem besede prelomil, oče Hribar!«

»Kdo pa bo še šel z vama?« vprašajo oče.

»Šinkovčevega Matijo bo šel Janez poklicat. Sam ne zmorem zanesti Matevža čez mejo, biti morava dva, ki sva oba vajena pota, ker vedno je še nevarno bolan Matevž in oprezno ga bo treba nositi. Jutri ponoči bi ga zanesli čez mejo, da bomo še pred

dnem v Breznici. Ni treba, da bi takoj zavohali financarji in orožniki, da je doma. Saj ga bodo še itak prekmalu poiskali in ga za par mesecev zašili, ko ozdravi,« meni Tilen in pogleda Cilko, ki prebledi.

»Jaz grem po Matijo,« vstane Janez. »Tilen, ali naj gre naprej, ali naj ga semkaj pripeljem?«

»Le sèm naj pride! Po spodnji plati ne sme iti, tja doli je šel financar, ki ga gotovo tovariš čaka. Mene je srečal pod Rudnikom, pa je sreča hotela, da sem ravno počival in si hotel nažgati cigareto, ko zaslišim korake. Poženem se za grm in že je prineslo zelenca mimo. Oziral se je okrog, kakor bi ga bilo strah v samoti. Najraje bi mu bil planil za vrat in mu svoje po svoje prav v ušesa povedal za Matevža!«

»Pa ne kakor na Golici onemu, ki si mu malo preveč globoko pogledal v prsa!« ga karajo oče Hribar.

»Nisem mislil tako hudo. V naglici nisem utegnil premišljati. Če ne, bi bil pa on mene in tudi brez usmiljenja. Preveč se je vrgel proti meni in se zagnal ravno na nož. Saj veste, da rajši z roko opravi, kar mislim, da je nož bolj za strašilo.« Sicer pa, kaj pa je z onim financarjem? Pa menda ja ni umrl? Ne bi rad imel tega greha na duši!« se obrne k očetu Tilen.

»Menda se je izlizal,« meni Janez. »Vsaj Lovračeva Lona vè tako povedati in ona navadno dobro poizve vse.«

»Hvala Bogu, ena skrb manj!« se oddahne Tilen in vidi se mu, da se mu je velik kamen odvalil raz dušo. Janez se je med tem odpravil po Matijo.

»Alo, Cilka, ti se pa brž medtem napravi na pot, da lahko takoj odidem, ko prideta onadva. Moramo biti za dne pod Lepim vrhom, sicer bo nerodno. Daniti se bo pa kmalu pričelo, ko smo tako dolgo govorčili!« priganja Tilen.

Brž se prične Cilka pripravljati za pot. Mati ji pomagajo. Roke trepetajo skrbni Hribarici in venomer naroča hčerki, naj se čuva in pazi in ja gotovo vrne do noči nazaj. Oče medtem poiščejo nahrbtnik,

prineso zelenko najboljšega, mati pa nalože mesa, klobas, jajec in drugega toliko notri, da se boji Tilen, kako bo zmogel tolikšno težo do bajte. Ravno je vse pripravljeno, ko pride Janez z Matijo. Hitro se Cilka poslovila od očeta, matere in Janeza. Mati jo poškrope z žegnano vodo in priporoče angelu varhu, nato pa vsi trije odrinejo za skednjem po gozdni stezi proti Rudniku.

Krepko sta zajemala oba moška v breg in dekle ni zaostajalo za njima. Srečno so prešli nevarna mesta in ko je solnce posijalo v zaplaško dolino, so prispeli v bajto pod Lepim vrhom. Matevž ni spal. Tudi mati Meta ne. Oba sta bdela skoro vso noč in enako nestrpno pričakovala prišlecev.

O to je bilo svidenje polno tihe sreče, ki jo baš silno trpljenje tako očisti in požlahtni.

»Ti uboga deklica!« je tiho govoril v bajti blede Matevž, ki mu je nesrečna rana in težka pljučnica izpila toliko moči in zdravja, da niti glasno ni smel govoriti, »koliko sem mislil vse dni nate. Ali si bila kaj zelo v skrbeh zame?«

»Ah, saj ti ne morem povedati, Matevž!« mu je odgovarjala deklica in mu popravljala blazino pod glavo. »Vedela sem, da neizmerno trpiš in sem trepetala zate.«

»Zdaj pa bo zopet kmalu vse dobro, kajne, Cilka?« jo je tolažil Matevž. »Samo kaj bodo rekli tvoji domači, oče in mati?« ga je zaskrbelo.

»O vse je dobro! Preveč smo pretrpeli vse te dni, da bi mi branili!«

»Ali vendar, Cilka, bojim se: zaprli me bodo, čim ozdravim. Ali boš marala obsojenca?«

»Ne govori tako hudobno, Matevž! Vem, ni prav, da si tihotapil, toda vendar: zdaj je pozabljen!«

»Pa oče ne bodo pozabili in mati!« še dvomi Matevž.

»Je že Tilen omenil, pa niso ugovarjali. Samo, da bi bilo sedaj drugače!« Malo pomolči Cilka, potem pa polglasno povpraša in poprosi:

»Matevž, saj zdaj ne boš več tihotapil, kajne da ne?«

»Cilka, mnogo sem mislil na vse te dni in mnogo premislil. Uvidel sem in spoznal, da tako življenje ni človeka vredno. Ne samo strah pred zakoni, ne le vedna nevarnost, tudi vest pravi, da ni prav tako. In obljubil sem zaplaškemu gospodu pri spovedi, da ne bom nikdar več tihotapil. Kar sem njim obljubil, potrdim še tebi in verjemi, da bom držal!«

»Ti moj dobri Matevž, saj sem vedela, saj sem vedela, saj sem vedela!« ihti dekle od sreče. Matevž pa ne more besede suniti iz sebe, ker je preveč sreče v njem, da ga v prsih tišči in bi najraje zavriskal ter dal tako duška tej neznani množini sreče, ki se je nagromadila v njegovem srcu.

»Potem pa prideš, ko boš prost in boš pokoro opravil, in povprašaš zame, kajne, Matevž? Tako težko te bom čakala!«

»Tako brž ne bo, Cilka, toda hitro bo minilo, saj kaj pa je leto ali dve, samo da veva, da sva zvezana s srci! O kako nama bo lepo, Cilka, ti moje zvesto dekle!«

Tako so potekale ure blažene samote v dveh, ne da bi bila slišala njihove bežeče korake. In bilo je že precej proti poldnevu, ko posežejo v besedo Mati Meta:

»No, Matevž, zdaj je pa dovolj govorjenja! Na kosilo treba misliti, brž bo poldne. Daj, Cilka, zasuči rokave, pa mi pomagaj!«

Takoj se je Cilka pripravila in že se je kadilo na ognjišču. Kuhali ste kar zunaj, ker tu v bajti nista smeli radi bolnika. Dim bi bil preveč škodoval ranjenim Matevževim pljučam.

Po kosilu so kovali načrt za prenos ranjenca domov. Tilen je bil že med tednom pripravil udobno nosilnico. Treba se je bilo odločiti le za čas in za pot. Vreme je obetalo biti ugodno, noč ne bo preveč svetla in lahko bodo zgodaj odrinili, takoj ko se bo zmračilo. Po dolgem premišljevanju sta se Tilen in Matija odločila za pot čez Kočnino sedlo, potem pa nad Zajčjim grabnom po dolini Male Suhe na Breznico. Sicer je pot precej obljudena in tudi strma, ali strmina je kratka, pa sta tem prej na ravnem in

lahko krepko in naglo stopita. Samo, da ju ne bi zalotili financarji, naši ali nemški. Upala sta, da si ne bodo mislili, da bi tihotapci hodili po tej precej uhojeni poti, pa še tako daleč od rok ležeči, ko zdaj ni bilo niti enega slučaja, da bi se bili tu srečali tihotapci in financarji. Zaupala sta v svojo srečo. Tilen je vedel tudi, da preti pravzaprav nevarnost le njemu samemu, Tilnu. Matevž itak najbrže ne uide zaporu, ko ozdravi, toliko bodo že pazili financarji nanj, ko ga izvohajo; Matiji se ne more prigoditi drugega, kot da ga za par dni pripro radi nedovoljenega prekoračenja meje. Pač pa bi bilo za Tilna usodno, če ga zasačijo. Toda Tilen se je zanašal na svojo moč, na pretkanost in poznanje potov.

Tako je prišel v goste mrak in treba je bilo oditi na nevarno pot. Položili so Matevža na nosilnico. Poprej ga je bil Terpina še dobro prevezal in dal Tilnu zdravil s seboj za vsak slučaj in naročil, kako naj Majda zdravi brata. Cilka se je že zdaj poslovila od Matevža, ker spotoma ne bo ne časa ne prilike za daljše slovo.

Odrinili so. Vsi. Domenili so se bili tako, da bodo razen Terpina šli vsi prav do Kočninega sedla, kjer se obrneta ženski nazaj in se snideta s Terpino, ki radi bolne noge ni mogel iti z drugimi pod Suhim vrhom. Vsi trije bodo šli potem na Dobravo, kjer bosta oddala mati Meta in Terpina Cilko očetu in materi. Tilen se je zanesel na mater, pa tudi za Terpino je vedel, da pozna vsako kozjo stezo.

Srečno so prispeli vrh sedla v pičlih dveh urah, ko bi bil človek samotež prišel seveda dvakrat hitreje. Ali z ranjencem je križ. Mati Meta in Cilka spremita nosilnico še četrť ure čez mejo, kjer je strmina najhujša. Ko pa pot postaja složnejša, se poslovita tiho in hitro, ali tem prisrčneje.

Še precej časa gledata ženski za nosilnico in v srcih molita za srečno pot. Šele ko utihnejo koraki in vesta, da ima nosilnica najtežji del pota za seboj, se obrneta in odideta proti Suhemu vrhu, kjer dobita Terpino. Vsi trije skupaj zavijejo na Dobravo.

Bog je dal srečo tisto noč: srečno sta Tilen in Matija prinesla Matevža domov k sestri Majdi, srečno sta Meta in Terpina pripeljala Cilko nazaj na Hribarjevino. Ko je drugi dan Matija, ki se je podnevi vrnil s Koroške, proti večeru prišel k Hribarju in povedal Cilki o srečnem prenosu Matevževem, je blažen smehljaj spreletel dekletov obraz in na Hribarjevini je zavladala sreča, ki je že dolge dni ni bilo.

Deveto poglavje.

Poletje je seglo s cvetočo in solnčno roko gori v gorenjske planine. Ali poznate poletje v goliških pašnikih, pa dalje čez Rožico v Dovške Rovte in na drugo stran prav pod Lepi vrh do Medjega dola pod Stolum? O, če ga poznate, poznate raj na zemlji! Mehka, židana, za dve pedi visoka trava požene in dozori po razsežnih senošetih; kakor žametaste zelene in pisane preproge leže posamezni parti med obrobljajočimi jih gozdniči in grmovjem: vsaka trata je kakor z vencem ovenčana mlada deklica, razbrstena in razcvetena; črički čričkajo v njej v mraku in se v svate vabijo za noč. Drobne mušice se v rojih spreletavajo nad njo in komaj slišno brni pesem polētnege večera nad planinami. Nebo, jasno in vse obrito s kraljevsko solnčno lučjo, se nizko doli sklanja na planine, odete v plašč poletja, kakor bi hotelo poljubiti vsako trato posebič, vsake travice posebej se dotakniti z rožnatimi ustni, v vsak grm posebej poseči z zlatim pogledom večerne zarje, v vsako vejo zase zazveneti srebrno pesem večerne zarje. In zjutraj, ko še vsa dolina spi in se megle vlačijo po njej, je na planini že solnce, rosne kapljice na tratih bliščijo ko biseri in se smejejo v solnce, v jutranje solnce, v luč! Iz doline se kadi. Tu gori med skalami, ki leže razmetane semtertja med travo, pa vriska v zlato jutro mlada četa koscev, druga na sosednjem rovtu, ji odgovarja veselo, sveže, kakor bi vriski vreli iz naročja zemlje, iz naspane, z lučjo in

toploto prepojene zemlje, iz prsti, ki so jo gore rodile in planine iz svojih skala nadrobile. V solncu zapleše kosa in šviga kakor biserna kača nad travo semintje. Ni smrtna pesem naravi, pesem kose. Je le pesem novemu življenju, ki že poganja pod dozorelo travo. Ker na planinah smrt ni smrt, ampak novo življenje. Ker so planine bliže nebu bliže božjemu obličju, bliže Bogu samemu in mu naravnost v oči rasto. Zato pa je Bog dal gorenjskim planinam poletje rovtov in poletje koscev in grabljic, dal večno pesem in sam vrisk, dal luči in solnca, kakor nobeni drugi zemlji ne in je ta gorenjski planinski svet svet božji. Kakor mehka, prosojna božja dlan je, vsak vrh je prst na njej, vsaka trata, vsak rovt majhna znojnica, ki skozi njo diše mati zemlja v zrak in solnce. Počivaš zato na rovtu kakor na božji dlani. Nate gleda nebo in raz njega Bog in se raduje lepote, ki jo je v poletnem snu razmetal na ta prelepi svet in pustil, da smeš stopiti nanj ti in na njem počivati!

Na vsakem rovtu so svisli za seno, poleg pa mala kočica kot kuhinja in shramba za posodje. Kar je Dolenjcu vinograd z zidanico, je Gorenjcu rovt s svislimi. Dolenjec hrani v zidanici vino, Gorenjec v svislih seno. Dolenjec pije v zidanici vino, Gorenjec solnce in božjo luč in vonjave posušenih rož in trav. Vriskata pa oba ves dan in prepevata, da odgovarja vrisk vrisku in pesem pesmi. Preden pa ležeta, eden v svisli na dehteče seno, drugi v zidanico na trdo postelj, pa molita oba k istemu Očetu, ki je obema dal: enemu od ognja in opojnosti vina, drugemu od ognja in sladkosti in opojnosti luči in cvetja. Ker ljubi oba enako in je dal govoriti obema najlepše: slovensko. In tudi dal obema moliti enako: otroško. Ali Gorenjec ljubi Boga za darovane rože in trave bolj od Dolenjca: šel je više gori, bliže k Njemu, da mu bolj iz bližine more gledati v dobrotljivo obličje. In morda je Gorenjcu dal Bog zato trdo besedo in hrastovo skorjo v zunanost in obraz, da se ne prevzame vsled božje bližine in ostane kakor otrok v svoji otroški jecavi!

Z drugimi so tudi Hribarjevi v rovtu pod Jeklom.

Najete imajo, ker oče in Janez sama košnje ne zmoreta, Cilka ne sama spraviti in grabiti. Mati so ostali doma za varihinjo. Zato so dali Cilki gospodinjiti na rovtu po mili volji in Janez pravi, da zna bolje od matere. Se pa tudi žene, da je veselje ž njo. Treba je. Saj mora skrbeti za roke, ki so vajene težko vzdigovati in jim prazna žlica ne gre rada v usta, ker je roka niti ne čuti ne. Zato pa tudi hvalijo Cilkinu gospodinjstvo kar vsi vprek: Tinica, Polonica, Metka, Micka; pa še bolj Janez, Miha, Ciril, Štefan. Še očetu uide vesel pogled po otroku in se jim srce smeji, ko se kosajo z mladimi in se ženo ko dvajsetleten za koso v breg in je red za njimi kakor z britvijo pokošena. — Danes so pokosili in posušili gornji del desne plati. Pa ne samo to. Vse je že v svislih. Kako so pa tudi vlačili fantje vlake proti svislim. Vse močnejše vejevje na spodnji strani je okleščeno in veje porabljene za vlake. Vidiš, ravno se pelje Štefan z zadnjo vlako. Krepko drži daljši veji v močnih dlaneh, za njim pa se pelje na vejah cela gora sena, da misliš, zdaj zdaj se bo zavalilo nanj in ga pokopalo pod seboj. Toda Štefan trdno drži nazaj v seno naslonjen in spretno drsi v izgajenih čevljih vprek proti svislim. Če ga gledaš, meniš, da mu mora brzina vzeti sapo. Ali čuj; Štefan ti še vriska spotoma kakor bi balo vozil in pri svislih okrene celo vlako tako, da bi mu bil komaj kos kolesar na ravni cesti!

Pričeli so se zbirati okrog bajte. Iz nje se ne kadi več, ker je že do žerjavice pogorelo in je večerja že kuhana. Cilka je pognila široko senensko rjuho po travi, pripravila za osem oseb žlice in vilice ter vsakemu kos rženjaka, pa kozarec za mošt. Fantje se šalijo, dražijo dekleta, ona jim vračajo in kličejo Cilko na pomoč, če le katera ne more prav fantove pregrizniti. In če še Cilka ne zmore, ali ne utegne, pritegnejo v pomoč očeta Hribarja, še rajši pa Janeza, ki mu nocoj teče jezik kot že davno ne.

Posedejo okrog rjuhe. Vsak na svoje mesto, že včeraj določeno. Oče molijo naprej, drugi za njimi.

»Ja, Cilka, ali bomo kar za vbogajme sedeli?« vpraša Janez v bajto.

»I kako ste nepočakani, Janez; saj že nesem,« odgovarja Cilka in prinese skledo suhe juhe z rižem zakuhane. Moški ležejo, ker pravijo, da se da leže lepše zajemati, dekleta sede okrog. Brž je skleda prazna. Metka jo odnese, Cilka pa prinese na lesenem krožniku razrezanega suhega mesa, v eni skledi štrukljev in v drugi solate. Metka nalije v kozarce mošta. Kakor so pridni pri delu, so še bolj spešni pri jelu in gotovo se sam Bog Oče veseli zdravega teka mladih in starih. Zato s solnčnimi zlatimi žarki tako rožnato pozdravlja raz triglavsko stran, čeprav v rovt že mečejo drevesa dolge in temne sence.

Ko so že pri koncu z večerjo in je tudi Cilka s posebnim krožnikom prisedla v družčino, se gori pod robom utrga izza drevja velika moška postava in gre po senci naravnost proti družini. Prvi ugleda prihajajočega Janez, ki leži na spodnjem koncu.

»Ej, ali ni Tilen tamle gori?«

Vsi pogledajo v naznačeno smer.

»Seveda je,« pritrди eden kot drugi in vsem se na obrazih pozna, da jim je dobrodošel.

Janez ga povabi z roko in glasom:

»Bliže, Tilen, bliže; še je za enega prostora! In ravno zate nam je še ostalo!«

»Dober večer,« pozdravi došli. »Ne vem, če vam je toliko, da bi bilo zame dovolj! Jem za dva, kajne, Cilka?«

»Mislim, da mi ne sprazniš zaloge. Smo po dobravsko založeni!« odgovarja dekle, vstane in mu stopi naproti. V Tilnovih očeh nekaj zagori in Cilka ve, da ji prinaša od Matevža pozdrave.

Oče povabijo:

»Daj no, Tilen, pa prisedi, boš vsaj še kozarec malo obliznil, saj se ti bo prileglo.«

»Nič ne rečem. Žeja me, čeprav še ne hodim dolgo.«

»Ali si čez prišel?« vpraša Štefan.

»Že davi. Vračam se z Dobrave. Bil sem že blizu Jeklovega vrha, ko sem slišal vriskanje tu doli, pa sem si mislil, da ste gotovo v rovtu, ker je Dobrava skoro prazna.«

Cilka ve, da je doma iskal, a ker je ni našel, je prišel naravnost sem, ko so mu mati povedali, da je dekle v planini.

Tilen prisede in prigrizne. Oče mu nalijejo mošta in Tilen krepko potegne.

«Lepo pot boš imel nocoj,« meni Miha, »lej, že gre luna gor!«

Res je solnce že zašlo in lunina svetloba že lije čez Mežakljo v rovt.

»Nič ne rečem, me vsaj strah ne bo.«

»Tebe? Ali je tebe sploh kdaj bilo strah?« vpraša Janez.

»Seveda me je. Saj me je vedno, posebno, kadar srečam kako takšno strašilo, kot si ti!« Žilica ne da Tilnu, da ne bi ujedal, če je le prilika. Vsi se zasmеjejo. Fantje mu ne zamerijo, ker ga poznajo in vedo, da tudi Tilen nikdar ne obesi nosu, naj je beseda še tako pikra, in mu je celo ljubo, ako dobi koga, ki se lahko grize z njim.

»Kaj pa je kaj novega na oni plati?« vprašajo oče.

»Drava teče nazaj, ker nemška ne mara več na Slovensko,« se reži Tilen in si sam natoči v kozarec.

»Čudno, da še ti prideš?« menijo oče, ki se jim je le malo obesilo, da je bil Tilen tako ž njimi.

»Ej, me ne vzdrži! Kdo bi pa potem držal na va-jetih mlade peteline dobravske, če bi Tilnovih pesti ne bilo?« pogleda Tilen po fantih. »Sicer pa, oče, res ne vem, kaj bi bilo novega na oni plati. V rovtih so zdaj, kakor tule pri vas, samo da tam vino pijo, pri vas pa mošt.«

»Še kaj ti ga ne bo, osa! mu že v smehu odgovar-jajo oče. »Pa pije ko kanja in ko je izpil, se ujedal To si mi gost!«

»Hm, sem mar grajal? Ga ni vina čez dobravski tepkovec! To bi lahko tudi vi vedeli, oče, saj ste že pili kislico koroško, ki je treba zamižati pri njej in misliti zraven na celo kilo sladkorja, da se ne zaleti!« se smeje Tilen.

»Vse ti pa pride prav, Tilen,« meni Tinica.

»Seveda mi; samo dobravska dekleta ne! Ta so pa še bolj kisle od koroškega vina!«

Tako ni mogel nikdo Tilnu do konca, čeprav Dobravci nimajo jezikov primrznjenih. Ko pa je videl Tilen, da bi naposled le preveč strupene brusil, je pričel kar na vsem lepem peti. Fantje si niso dali reči, pa so jo že urezali za njim, dekleta so se jim pridružila. Še stari Janez prične brundati zraven v basu in zdi se mu, da nima glasu slabšega od mladih.

Noč je legla med petjem in šalami na planino in luna se vozi po nebu in prepeljava nad savsko dolino, da je polna njene luči dolina in planina. Okrog in okrog čvrče črički, tam daleč spodaj šumi Jesenica, prav blizu bajte pa žubori studenček.

Oče vstanejo.

»Zdaj pa le spat! Jutri bo treba zarana pričeti! Lahko noč Tilen! Pozdravi na oni strani!«

Oče zlezejo po lestvi na svisli, za njimi fantje, dekleta gredo v spodnji konec.

Tilen sede na prag bajte, ki Cilka v njej ravno zadnje pospravlja.

»Povej, Tilen, kako je Matevžu? Ali se dobro zdravi?« popraša hitro Cilka Tilna.

»Kopriva ne pozebe,« se šali Tilen, »in ker ve, da bi storil veliko veselje nekemu financarju, če bi umrl, nalašč noče tega in se bo kmalu toliko izlizal, da bo zlezal iz postelje.«

»Beži, beži, res?« se zveseli Cilka in oči ji zastrme nekam v daljavo.

»Samo ne veseli se prezgodaj! Že hodijo financarji okrog hiše.«

»Moj Bog!« se ustraši dekle.

»Pred tremi dnevi so ga zavohali. Najbrže jim je kdo nesel na nos. Zdaj ga hodijo vsak dan obiskovat in včera so pripeljali zdravnika s seboj, ki je dejal, da mesec dni še ne bo nič z zaporom in sodnijo. Pač pa ga bodo hodili ogledovat, ko Mater božjo v oltarju vsak trenutek, da se jim ne izmuzne.

»Oh, tako me skrbi, kaj bo ž njim!«

»E, kaj te bo skrbelo. Za par tednov ga zašijejo, potlej bo imel mir pred njimi. Saj meni se je že zmuz-

nil in mi ne bo več drugoval po Golici. Pravzaprav bi moral biti jaz nate hud, Cilka!«

»Zakaj?«

»Ker je tebi na ljubo pustil. Takile so fantje: samo, da malo bolj pogleda deklini v oči, pa bi mu bilo treba koj kijkljo obleči.«

»Kako si hudoben, Tilen!«

»Ti, ti, ki si mi ga izplela! Meniš, da mi je prijetno biti vedno sam in sam tovoriti?«

»Pa še ti nehaj!«

»Nak!« se glasi kratki odgovor.

Tilen vstane.

»Moram iti. Menda me spet nocoj slede finančarji. Oni, ki za teboj tišči, je bojda davi vpraševal po meni v dobravskem.«

»Pazi se Tilen! Ne smeš preveč vase zaupati. Enkrat se ti lahko ponesreči, vedno se bojim!«

»Bojiš? Zame bojiš? I, kaj bo pa del Matevž, če mu povem to?«

»Kaj bi del? Da Cilka ne pozabi onega, ki je Matevža nosil pred smrtjo in življenjem nad prepodom za Kočno.«

»Lahko noč Cilka! Ali naj Matevža pozdravim?«

»Veš, da! Prav od srca! In mu reci, da ga obiščem, če bodo oče zadovoljni. Ti že dam pošto. Sicer se pa kaj kmalu oglasi pri nas, veš. Pa še Majdo pozdravi in ji naroči, naj lepo skrbi za Matevža.«

»Bom... Lahko noč Cilka!« pozdravi Tilen in odide.

»Lahko noč, pa srečno hodi!« odzdravlja dekle, zapre in zaklene bajto za seboj ter odide proti svislim. Preden vstopi, postoji in gleda za Tilnom, ki leze v breg sklonjen v tla kakor je že navada pri njem in grize v strmino.

»Bog ga čuvaj!« zašepeta dekle in gre spat.

Tilen stopa dalje v breg. Ko pride do roba, kjer raste grmovje, postoji in se ozre nazaj. Pod njim spi rovt in svisli na njem in dalje doli se svetijo luči v Dobravi. Tilen gleda v nočni svet pod seboj in sede. Pa pritegne kolena k sebi, nasloni komolce nanje in položi glavo v dlani. Ko bi kdo prav blizu

stal in ostro, ostro prisluškoval, bi slišal, da Tilnu tiho, prav tiho srce joče...

Mine ura. Tilen še vedno nepremično sedi sklonjen vase. Nakrat dvigne glavo in prisluhne v noč. Videlo se mu je, da v kolovozu pod svisli nekdo hodi. Čuj, res je: polglasni koraki se slišijo od spodaj. Tilen gleda. Glej, zdaj se zasveti v lunini svetlobi na kolovozu nekaj svetlega, pa še enkrat. Bajoneti. Res sta dva financarja: Ivan in Stanko. Tilna sledita.

Pod svislami se ustavita. Tiho se nekaj menita, nato stopi Ivan po travi do svisli, Stanko spodaj čaka. Ivan posluša v svisli, a sliši samo tiho sopenje spečih. Nekaj časa še stoji, potem stopi k tovarišu.

»Ne bo ga notri,« mu tiho dè, »preveč brezskrbno spe. Najbrže je že šel dalje.«

»Meni se kar neumno zdi, vedno laziti za njim, ko pa zgine vedno ko duh.«

»Ga že zatečeva. Morava ga! Zdaj vedno lazi sam okrog. In pošto prenaša od one strani,« od jeze zbledi Ivan.

»Saj vem, da ti gre samo za to.«

»Pojdiva rajši po kolovozu do vrha!«

»Si neumen? Meni je že odveč vse skupaj, od davi že laziva okrog, pa kaj imava od tega? Naj pa še drugi malo! Jaz grem nazaj, pojdi sam, če hočeš. Polomi si vrat po teh strminah goliških!«

Ivan omahuje. Končno zmaga v njem utrujenost in brezuspešnost iskanja.

Stražnika se obrneta in tiho odideta po kolovozu nazaj proti Dobravi. Gori na robu rovta se dvigne velikanska Tilnova postava in se na prste vzpne, da more gledati čez drevje, kam bosta zavila stražnika. In ko vidi, da gresta svetlikajoča se bajoneta navzdol, nazaj proti Dobravi, mu obraz zleze v nasmešek, trpek in grenak, obrne se in zgine neslišno v grmovje.

Stražnika se naglo bližata po strmini proti Jesenici in sta kmalu preko nje ter zavijeta v Dobravo. Spotoma prav malo govorita. Stanko razume bol svojega tovariša, ki hodi nem in mrk, vase ugreznjen poleg njega, a v mislih blodi okrog svisla na

Hribarjevem rovtu ter išče Cilke. — Spočetka je bil Stanko sila hud na Ivana, ko se je le-ta hotel s Cilko zares igrati, in kajkrat mu je sponesel, da ni lepo, tako igrati se z ognjem, ko ne ve, kaj vse se mu zna še pripetiti. In glej, zdaj se je zgodilo: zadnji čas se je obrnilo v Ivanu, iz prešerne objestnosti je zrastle ljubezen, ki cvete tembolj, čimbolj se odmika v daljavo ona, ki jo mora vsled njene poštenosti spoštovati! Ni prišel ta preobrat v Ivana čez noč; prav kradoma mu je zlezlo v srce in ga vsega spreobrnilo. Isto čuvstvo pa je tudi pomnožilo sovraštvo do Matevža in do vseh tihotapcev v tem bledem fantu tako, da je ni bilo skoro noči, ki je ne bi bil Ivan prebil na preži za njimi, ni bilo pogovora, ki ga ne bi bil navajal nanje.

Videlo pa se mu je na obrazu, da trpi. Prej cveteč in res zal fant, je zdaj začuda zmledel in zbledel. Menda grize v njem črv tudi radi sovraštva do Matevža. Saj ni bil slab fant, Ivan; često fantovsko razposajen in objesten, je vendar marsikaj pokazal, da ima srce. Zmagovala pa je v njem vedno nekaka prešernost in nalašč se je polotoval najbolj nemožnih stvari, samo da bi bil dokazal tovarišem, da je njemu mogoče, kar drugemu ni. Morda je tudi iz tega vzroka pričel tiščati za Cilko. Vsaj iz njegovega govorjenja pred spopadom na Golici je bilo sklepati tako. Tudi še po spopadu nekaj časa. Ali polagoma je grizla vanj bledota Cilkinih lic, vest radi nepotrebnega streljanja v Matevža le ni bila mirna. Čutil je, da si je Cilko oddaljil s tem le še bolj. In to je bilo morda največji vzrok, da je sklenil še trdneje Cilko dobiti za vsako ceno! Ker pa je videl, da mu je na poti Matevž, je pričel tega mraziti še bolj. In kadar sta ljubezen in sovraštvo v istem srcu, rado lice zbledi!

Jermanova Mana je po onem hudem večeru, ko je v veliki dušni zmedenosti iskala rešitve v tolmunu, odkoder jo je rešil Tine, prebolela hudo pljučnico. Toda, kakor je napovedal zdravnik, duševno ni bila več zdrava. Mirno in tiho je opravljala svoje delo, toda kar nenadoma mnogokrat ponoči skoro brez obleke planila iz postelje in iz hiše ter begala po Do-

bravi, dokler je niso ujeli ter napol nezavestno privedli zopet domov. Tine je bil ves obupan, ko je videl, da se niti Mani zdravje ne boljša in da tudi stari Jerman še vedno neče o njem nič slišati. Zato je iskal utehe v tem, da se je pridružil Tilnu ter tihotapil čez Golico. Pri tem je obenem računal na to, da bo toliko zaslužil, da bo mogel stopiti pred Jermana in znova poprositi za Mano, kadar bo le-ta ozdravela.

Tilen in Tine sta tiste čase precej skupaj tovorila. Sicer Tine vsled Maničine bolezni ni mogel tolikokrat z doma kot bi bil rad, zato pa Tilen skoro ni spustil prilike, da ne bi bil šinil čez Golico in prenašal na obe strani. Ker je bil večinoma samo Tine z njim, se je laže umikal stražnikom in nikakor jima niso mogli do živega, čeprav so vedeli za Tilna čisto natanko, za Tineta pa tudi sumili. Dobiti pa ju niso mogli, naj so se trudili, kolikor so hoteli. Preveč je bil prevejan Tilen. In kadar so že mislili, da ga imajo v kleščah, je nenadoma zginil, kot bi se bil v zemljo udrl. Umaknil se je za nekaj časa k materi Meti pod Lepi vrh, kamor je vedno češče zahajal Terpina. Resno sta se pripravljala stara dva, da se kljub starosti poročita. Zaplaški gospod so pričeli kmalu pripravljati za spregled oklicov, da ne bi bilo nepotrebnega razburjenja po fari in okolici.

Matija pa je srečno zlezal po Lizino avbo. Sprva sta mislila napraviti ženitovanje v pozni jeseni; ali nesreča v Golici je Matijo spametovala, Lizi pa narekovala toliko skrbi za ženina, da mu ni nehala prej prigovarjati, dokler se ni udal. To pa le pod pogojem, da se takoj poročita. Vrh vsega so bili še mati Bregarjeva precej slabi in so želeli, da bi bajta in tistih par pediti zemlje okrog nje dobila gospodarja in bo Liza v dobrih rokah, preden zatisnejo oči. Oče Šinkovec niso sicer radi pustili Matije. Toda brat Janez se je zavezal, da bo šel v tovarno in z zaslužkom pomagal starima, ko bosta užitkarja, vsled česar so oče odnehali in dali mladima svoj očetovski žegen. Tako sta se Liza in Matija pričetkom julija poročila, Janez pa je pričel hoditi na Fužino v tovarno. Za teto priporoki je bila stara Lovračeva Lona, ki je ob tej

priliki kar sipala s svojo radodarnostjo. Vsi so vedeli, od kod ima denar, ali vseeno so se čudili, da je skopa Lona nakrat tako razsipna. O polnoči pa jim je Lona pri večerji sama povedala, zakaj je tako dobre volje: prvi njenih varovancev se je oženil. Ni sicer povedala, kakšni so ti varovanci, toda vsi so jo dobro razumeli.

Mohorja na Koroškem so kmalu izpustili iz zapor, ali minilo ga je veselje do tihotapstva, posebno ker je bil odšel Anže na Francosko v šume in mu od tam pisaril, kako se da dobro zaslužiti. Res se Mohor ni mogel ustavljati skušnjavi in kmalu jo je odrinil za Anžetom.

Lovračeva Lona in Šimen pa sta pridno prodajala utihotapljeno blago v Fužino in še dlje in nabavljala za Tilna in Tineta tobak za čez. Šimen se je bolj vozaril po železnici, mati Lona pa je fužinske ženske razpošiljala v svet s saharinom. Delala je vedno tako oprezno, da nihče ni mogel reči: od Lone sem kupil. Imela je par svojih zvestih, ki so bili posredovalci med njo in drugimi in vedno se je znala skrivati za široke hrbte teh posredovalcev, ki so imeli pač vzrok, da so krili Lono in svoje kupčije. Tako je Loni dobro uspevala obrt in dasi je Tilnu in Tinetu blago izvrstno plačevala, je vendar tudi zanjo dovelj ostalo, da bi ji ne bilo treba živeti v bajti. Toda Lona je ostala stara Lona. Če si prišel k njej v bajto, te je navadno raz mizo pozdravila četa kokoši s petelinom vred. Lona je čisto mirno nagnala perjato druhal v vežo, obrisala z roko mizo in ti prinesla prigrizniti in odžejati se ter je z dobro voljo, živo besedo in hvalo kmalu znala pričarati pred-te pozabo, da si sedel za mizo in užival od ponujenih dobrot.

Sredi avgusta je prinesel Tilen Cilki vest, da je Matevž okrevaj že toliko, da se je bati financarjev. Hodijo okrog njega, pošiljajo zdravnika in treba se bo sprijazniti z mislijo, da se prikaže oblasti in sede v zapor. Dejal je še Tilen, da bi bilo zdaj prav in dobro, ko bi lepe noči šla Cilka ž njim do Matevža, pa bi se spet drugo noč vrnila nazaj. Cilka se je res pričela pripravljati za pot, oče so po dolgem obotav-

ljanju privolili. Čakali so samo še malo temnejših noči, da bo potovanje varnejše.

Neke noči sta Tilen in Tine prav brezskrbno nesla tovore čez Golico, mirno prišla čez rob in po Jeklovi gmajni ovinkoma prišla v globel k Jesenici ter tam v miru pokadila vsak svojo cigareto. Nista vedela, da vso noč lazijo po Golici financarji, ki so morali menda kako zvohati, da kanita nocoj tihotapca zopet čez vrh in so jima ves čas za petami, čeprav ne vesta onadva zanje, ne oni za-nju. Njih pota pa so vedno bolj tekla v isto smer proti Jesenici.

Ko tako mirno kadita svoji cigaretini in tiho govori, se nenadoma sproži v plazju nad Belo kamen, v velikih skokih prileti v vodo in jima pljuskne moker val naravnost v obraz. Tihotapca trenutno vržeta cigareti v vodo, pa se potuhneta v breg k grmovju in poslušata. Gori v plazju slišita hojo, tiho in oprezno. Znova se sproži kamen, ki to pot ne prileti v dno.

»Tine, kaj, financarji so!« šepne Tilen Tinetu in mu da znamenje, da planeta dalje. Kakor jegulja se plazi Tilen skozi grmovje s težkim tovorom, z močnimi rokami se prijemajoč za korenine in telo potezujoč za seboj, dočim mora Tine, ki ni tako močan in vaje, vstati na kolena in se tako preriti v grmovje. V trenutku, ko se Tine vzbne na kolena in porine v grmovje, krikne moški glas v spodnjem delu plazju, že prav ob Jesenici »Stoj!« in strel pretrga nočno tišino, krogla pa udari čisto mimo Tilna v drevo. Tine plane v grmovje.

»Tine, za menoj!« ga zagradi močni Tilen za roko, ga potegne za seboj v grmovje in vleče dalje, da Tine pravzaprav nič ne ve, kam in kako, ampak mora slepo slediti vodniku. Financarja sta že za njima čez Jesenico, po grabnu doli tečeta še dva. Prva dva zavijeta v grmovje za izginulima, druga dva po stezi ob Jesenici proti hišam. Toda Tilnu slediti v hosti in to ponoči, pa še financarji, ki jim ni znan vsak grm kot Tilnu! Oba iščeta na vse kriplje, poslušata, svetita, kličeta: stoj, celo streljata slepo predse v šumo, kjerkoli se kaj premakne in zašumi, ali o tihotapcih ni ne duha ne sluha, kakor bi se bila udrla v

zemljo. Vso gmajno od Jesenice do glavne ceste, gori do Rudnika in notri v Hribarjevo preiščeta financarja, ali tihotapcev ni. Eden teh dveh je Stanko, dočim je Ivan odšel z drugim tovarišem ob Jesenici navzdol k hišam in dalje mimo cerkve na cesto. Toda tudi Ivan nima sreče. Ve dobro, da sta bila s tovarišem prej na cesti ko tihotapci in bi prisegel, da sta ušla čez cesto više gori na Zabretovino in v Fužinske rovte, toda na sredi vasi se čez dobri dve uri snide s Stankom in tovarišem, a vsi štirje se samo neumno gledajo, sprašujejo, ugibljejo; samo to morejo utrditi, da sta jim tička za enkrat ušla. Kako, si ne morejo drugače razlagati, kakor da sta jo udarila, kot meni Ivan, v Fužinske rovte. Zato bo pač treba slediti v tisto smer. In res pošlje Stanka z enim tovarišem vnovič tjakaj, sam pa gre z drugim nekaj časa po glavni cesti, potem pa nemudoma zavije po kolovozu mimo Lipovškove gostilne v Hribarjevo.

Financarja prideta do Hribarjeve hiše, kjer ju sprejme Sultan s hudim lajanjem, da pride iz hleva pogledat Janez in vrže za njima kletvico, pa zavijeta dalje po kolovozu vprek nad Jermanom proti glavni cesti. Že gresta navzdol čez parobek na cesto, ko se Ivan slučajno ozre in vidi iz Zabretovine sem teči belo žensko postavo. Poprime tovariša za roko, da počakata. Oba gledata v žensko. Ta pride ravno v sredo travnika med Jermanom in Hribarjem, ko postoji in nekaj časa ugiblje, kam naj krene.

»Za to-le bova šla,« šepne Ivan tovarišu, »Mana je, Tinetovo dekle. Ta nama bo pokazala pravo sled!«

In res se dekle obrne proti Hribarjevini. Financarja ji tiho sledita kar naravnost po travniku, ko se dekle obrne, tik pod Hribarjevo hišo naredi ovinek na levo in zavije. Financarja naravnost za njo in jo vidita ravno, ko krene v kolovoz, ki vodi mimo Jernejevca do Lovračeve bajte in dalje na cesto. Požurita se zanjo. Dekle ju ne opazi, ampak gre naravnost proti Lovračevi bajti, ki je vsa temna, kakor da vse v nji spi. Tam sede na klop pred vrati. Financarja zlezeta okrog žive meje na drugo stran kolovoza, se postavita ravno nasproti Mani in čakata, kaj bo.

Ne trpi dolgo, ko prične Mana tiho plakati in zamolklo klicati:

»Tine, Tine!«

Financarju Ivanu udarja srce bolj ko navadno, ker mu nekaj pravi, da je nocoj na pravi sledi. Spoznal sicer ni poprej tihotapcev, ali sluti, da morata biti Tilen in Tine, ker sta dva. Prepričan pa je, da Tine ne more biti daleč, ker je dekle prišlo iz smeri, kamor sta po njegovem mnenju bežala tihotapca. Morda ju je Mana opazila in pribežala za njima.

Mana postane glasnejša. V bajti zaškripljejo neke duri in vežna vrata se nalahno odpro. Iz vrat stopi Tine, se ozre okrog in okrog sebe, v grmovje in na cesto, nato stopi k jokajoči Mani.

»Mana, Manica,« jo tiho zaprosi, »pojdi v hišo!«

Dekle ga pogleda, se mu zmedena zazre v oči in nadaljuje:

»Tine, Tine!«

Fant si ne more pomagati. Hitro se skloni k deklici, jo poprime z obema rokama, naloži v naročje in stopi ž njo v bajto, da Mana ne utegne niti besedice ziniti. Morda jo je to celo osupnilo in za hip ostrašilo; ker vrata bajte se tiho zapro in iz kočice ni slišati glasu.

Ivan se skloni k tovarišu:

»Notri sta in gotovo še Lovračeva dva, Lona in Šimen. Poslušaj: bajta ima samo ta prednji izhod. Jaz se splazim tiho k bajti, ti vstopi tesno k durim in zadrži vsakogar, ki bi hotel ven. Jaz pa tamle skozi okno pomolim puško v izbo, posvetim z žepno svetiljko notri in zakličem: roke kvišku! Ko ti dam znamenje z glavo, buti v duri, ki so stare, stopi v izbo ter nameri puško vanjo. Jaz pustim svetiljko svetiti na oknu, pritečem za teboj in oba ukleneva moške. Si razumel? — Čakaj, če se bo Tilen preveč branil, ga kar s kopitom lopni po glavi, sicer mu ne bova kos, je preveč močan za naju dva! — Zdaj pa hitro in oprezno!«

Splazita se k bajti. Stražnik se postavi s pripravljeno puško tik pred vrata, Ivan poskuša, če je okno odprto. Ko vidi, da je zaprto, se zažene na klop, utare

s puškino cevjo okno, prižge električno svetiljko, da plane svetloba v hišo in zakliče: »Roke kvišku!« V hipu vidi, kako se sredi sobe sklanja Tine nad Mano na stoliči, Šimen sloni ob peči, Lona mu nekaj prigovarja. Tilen pa bliskoma plane k vratom in preden še more dati Ivan tovarišu znamenje z glavo, zaječe hišne duri in Tilen buti s tako ihto v stražnika, da ga sune daleč od vrat v travo; nato se požene z vso silo v Ivana, ki ne more tako naglo zasukati puške proti njemu. Tilen ga sune silovito v bok, da Ivan nehote stisne petelina, strel pretrga tišino, krogla udari v peč v hiši, Ivan pa zgrmi s klopi na tla. In preden se stražnika prav zavesta in pobereta s tal, je Tilen že za vogalom in utone v noči.

Tovariš misli planiti za njim, toda Ivan ga brž potegne s seboj v odprte duri in ravno v roke jima plane Šimen, ki ga takoj zgrabita in potisneta v izbo nazaj. Luč na oknu sveti še vedno naravnost v sredo izbe.

»Udajte se, saj vam ne kaže braniti sel!« zakliče Ivan in stopi z naperjeno puško v izbo.

»Ježeš, Marija, kaj pa hočete od nas!« se ujezi Lona in stopi pred Ivana. »Ali smo tatovi, roparji, morivci?«

Ivan še vedno drži puško napeto pred seboj in da znamenje tovarišu, naj uklene Šimna.

»Boste že zvedeli; zdaj vas imamo enkrat!«

»Ka-aj?« zareži vanj Lona.

»Zalega tihotapska!« se zjezi zdaj Ivan, ki pozna malo Lonino naglušnost. »Nobeni izgovori ne bodo pomagali!«

»Gospod, kaj pa smo storili?« stopi predenj uklenjeni Šimen. »Ali je Tilen kaj napravil?«

»Tudi ta bo dobil svoje plačilo!« sune vanj Ivan in ukaže tovarišu, naj ukleneta še Tineta. Stražnik pristopi in zahteva od Tineta, naj mu da roki, da ga zveže.

»Čemu?« plane Tine, držeč še vedno Mano.

»Tihotapili ste,« krikne vanj Ivan.

»Kdo pravi to?« se brani Tine.

»Bomo že videli! Roke sèm!« zahteva stražnik. Tine škriplje z zobmi.

»Pustite mi vsaj, da to nesrečno dekle spravim domov!« poprosi.

»Da nam uidete! Ne, ne, mi vsi jo spremimo domov!«

»Poskusite dotakniti se je!« zagrozi in se ukrivi kot ris, ki je pripravljen skočiti za vrat.

»Nimam vzroka, ona ni z vami v zvezil!« pojasni Ivan.

Tedaj Tine ponudi roki in stražnik ga hoče ukleniti. Ali Mana se požene proti njemu, da se opoteče nazaj.

»Tine, Tine!« se zažene Mana nazaj k Tinetu in mu vrže obe roki okrog vratu.

»Mana, Manica, bodi pridna!« s solzami v očeh miri fant ubogo dekle, ki plane sedaj v jok in se sesede na stolico ob peči.

»Ježeš, Marija!« se žene Lona, »ali se vam prav nič ne smili dekle, če se vam že mi ne! Živina nemarna, le počemu, počemu? Le počakajte, ta velikemu vašemu vas zatožim, boste že videli, kaj se pravi Loni udirati v bajto!«

»Kar tiho, mati, dovolj je neumnosti!« vpije vanjo Ivan.

»Ka-aj?« vpije nazaj Lona s tako neumnim obrazom, da bi se Ivan skoro zasmel.

»Mati, če ne boste tiho in bi skušali uiti, uklenem še vas!« ji zagrozi Ivan ter vsem trem veli sestni na klop k peči, tovarišu pa, naj stopi prednje s puško in pazi, dokler on ne preišče hiše. Vsi ubogajo. In čudo! Mana sede poleg Tineta in tiho plaka. Tine ima vse solzne oči, ki strele bliskajo v financarja, ali premaguje se in tolaži Mano.

Ivan vzame svetiljko raz okno, poišče in najde svečo, jo nažge in postavi na mizo. Potlej prične preiskavati. Takoj ob klopi pod mizo stoji nabito poln nahrbtnik, velik in težak, da ga Ivan komaj premakne. Razveže ga in iz njega se usujejo škatljice saharina.

»Aha! Tako je pri vas, Lona, takole!«

»Ka-aj?« zareži Lona vanj. »Le čakajte, ta velikemu vas zatožim!«

»Tilen je prinesel tole,« trdi Šimen, »nismo izpraševali, kaj ima notri.«

»Kje je vaš nahrbtnik?« se obrne Ivan k Tinetu.

»Kakšen nahrbtnik?«

»Ki ste ga prinesli danes skupaj s Tilnom?«

»Nisem nič prinesel.«

»Bomo videli!«

»Ivan išče dalje, a ne najde v celi bajti prav ničesar drugega. Tine pa hvali Boga, da je v gmajni nad cesto vrgel svoj nahrbtnik v grmovje, da je mogel hitreje bežati, ker mu je bil pretežak. Tilen svojega ni hotel pustiti, češ, da tudi ž njim zmore.

Ko Ivan ne dobi ničesar drugega, zapove vsem, naj gredo. Stražnik tovariš gre z uklenjenim Šimnom in Lono naprej; sledi Tine z Mano, ki kar visi ob njem, za vsemi pa Ivan. Šimen mora nesti Tilnov nahrbtnik. Ivan ugasi svečo, zaklene duri za seboj in vsi krenejo na cesto. Tam, kjer gre s ceste kolovoz do Jermana, zavijejo vanj in pri Jermanu, kjer so čakali in iskali Mane, puste dekcle. Od Jermana zavijejo po spodnjem kolovozu na cesto. Tiho hodijo, samo Lona se ujeda vso pot in grozi s »ta velikim«.

Pol Dobrave je bilo klicane na Fužino k obravnavi proti zaprtim trem za pričo. Zaslíševanja so trajala štiri ure. Celo bolno Mano so hoteli imeti gospodje doli, toda zdravnik je izjavil, da ni zmožna. Ležala je vnovič v hudi vročici. Na vse načine so zvižali oblastniki Dobravce, posebno osumljene tri, ali nič pravega niso mogli dobiti iz njih. Največjo brigo so imeli gospodje s staro Lono. Kljub ponovni hišni preiskavi pri belem dnevu niso našli prav ničesar, kar bi dokazovalo njeno krivdo na soudeležbi ali podpiranju. Tiščali in silili so vanjo, vpili, da so jih pljuča bolela ali Lona je imela vedno samo eno vprašanje:

»Ka-a-aj?« in en sam odgovor:

»Jaz ničesar ne vem, jaz ne jem caharlina!«

Ko je Ivan trdil, da se Lona gluho samò dela, je izjavil njegov poveljnik, da je žena res gluha, kar ve on, ker mu nosi že dolgo časa v hišo prodajat mleko in jajčka in jo pozna kot pošteno žensko, ki si ne more misliti o njej, da bi bila v zvezi s tihotapci. Mož je govoril iz prepričanja, ali Lona si je le mislila:

»Pa le vè Lona, po-čemu hvali otroke in včasih popusti pri ceni!«

Navskriž so si šle tudi izpovedi štirih stražnikov, ki so v usodni noči zalezovali tihotapce. Niso mogli vsi štirje z enako gotovostjo trditi, so li videli dva, ali enega tihotapca. Ona dva, ki sta prišla ob Jesenici po grabnu navzdol, sta videla samo enega. Druga dva sta trdila, da sta bila dva, morda še celo trije. Toda nahrbtnik so našli en sam in čudno bi bilo, da bi bili dva ali trije nosili en sam tovor. Če pa ga je eden spotoma odložil, kot je trdil Ivan, čemu ga ni tudi drugi, so vpraševale priče.

Tako se je pletlo semtertja, da je nazadnje gosposka oprostila vse tri osumljene: Tineta, Šimna in Lono krivde vsled pomanjkanja dokazov. To je bilo veselje v Dobravi, že radi bolne Mane.

Edino Cilka se ni veselila z drugimi Dobravci. Matevž je bil njena velika skrb in kako priti k njemu, edina misel. Vsako noč je čakala Tilna, ali sporočila, kdaj bo mogla oditi k Matevžu. Toda Tilen ni upal do nje, ker se je le bal, da ga uteko financarji. Strašno so namreč prežali nanj, vedno in povsod stikali za njim ter zastražili mejo tako gosto, da si sicer neustrašeni Tilen kar ni upal čez.

Cilka ga je čakala v večnem strahu. Nekega dne je dobila pismo, ki je pisal v njem Matevž sam, da Tilen ne upa prevzeti nase odgovornosti za njeno varnost, če gre čez vrhove na Koroško, ker je preveč zastražena meja. Zato naj Cilka poskusi dobiti si potni list ter priti po železnici k njemu, ki jo težko čaka. Skušal bo zavleči svoj zapor tako dolgo, dokler mu bo le mogoče.

Cilka je letala od Poncija do Pilata po oblastvih; ali kaj, ko je ubožica tako malo poznala, kako in kaj. Dvakrat je bila zaman na Fužini, dvakrat zastonj na

glavarstvu. Vsa obupana je prišla drugič domov, ne da bi bila kaj opravila. Napisala je žalostno pismo Matevžu in ga prosila, naj še zavleče, če le more. Pa pride mimo slučajno Lona in Cilka ji potoži, kako se ji je godilo pri oblastniji.

»Ja golobica moja, zakaj pa prej ne moreš ust odpreti!« jo nadere Lona. »Pa bi bila že zdavnaj imela vse v redu. Za take stvari zna zdravila v Dobravi samo Lona, ki jo imajo v čislih velika gospoda! Čaj, daj meni tista pisanja, ki jih imaš, pa ti jutri prinesem, kar treba!«

S solzami v očeh ji da Cilka, kar ima. Lona še isti večer odide na Fužino. In res se drugo popoldne vrne s potnim listom za Cilko. Cilka bi jo bila najraje objela! Lona pa bahato odmahne z roko, stopi malce na prste, pa se odreže:

»To je zato, ker sem jaz Lona in me imajo gospoda v čislih, ker se znam prav obnašati!«

In Lonin ugled pri Dobravcih je tisto popoldne zrastel še za eno stopnjo.

Cilka si je vse pripravila za pot. Drugo jutro s prvim vlakom se je mislila peljati skozi predor v Podhrیب in dalje iti do Breznice k Matevžu. Z vročo prošnjo k Materi božji za srečno pot je legla zgodaj spat, da bi zjutraj lahko vstala.

Malo po eni uri zjutraj plane Sultan na dvorišču v lajež in Cilka, ki ni skoro očesa zatisnila, skoči k oknu, da vidi, kaj je. Glej, čez ogrado se zavihti velik človek, — bil je Tilen —, se zaleti pod okno in ji pove:

»Cilka, ne hodi na Koroško! Danes popoldne so Matevža odpeljali v zapor. Pozdravlja te! Z Bogom!«

In že se zavihti nazaj, plane mimo skednja in zginе v grmovje. Za ceno lastnega življenja je prinesel Cilki sporočilo in vsled ovinka, ki ga je moral napraviti daleč čez Lepi vrh, je neprestano tekел v breg in z brega skozi šest ur. Zato ni čudno, če je proti jutru omahnil ko pijan v materino bajto in tam obležal na pogradu do smrti utrujen!

Cilka pa je pri novici, ki jo je bil prinesel Tilen in ji jo tako naglo in brez ovinkov vrgel v obraz,

kriknila na glas, da je Sultan onemel na dvorišču in so se zbudili domači. Potem pa se je v solzah zgrudila pred sliko Matere božje in ihtè prosila usmiljenja in milosti zase in za Matevža.

Deseto poglavje.

Prešlo je poletje v goliških plazovih, prišla v deželo jesen. Narava, ravnine in planine, gozdovi in njive so si nadeli žalno obleko v nemi žalosti za prekrasnim poletjem. Dobravci so svoje skromne pridelke, ki so jih iztrgali kršni zemlji z muko in trpljenjem, z znojem in skrbjo, spravili in zvozili že domov tudi steljo in drva za zimo.

Tudi Hribarjevi dve, mati in Cilka, sta oblekli črno obleko. Očeta ni več. Starega Hribarja je pri vlačanju listja na rovtu pod Jeklom potegnila težka vlaka s seboj in ga vrgla po gladki in sklizki strmini navzdol ter ga treščila v drevo na kraju visli, da je nezavesten obležal. Prinesla sta ga domov Janez in Polajnarjev Juri, ki sta pomagala pri spravilu. Gospod župnik so ga prevideli, zdravnik iz Fužine mu je pritekel na pomoč in res se je zdelo, da ne bodo posledice nevarne in smrtonosne. Cilka se je trudila in gnala ob očetovi postelji, da so ji od utrujenosti drgetale roke in noge in so ji oči stoječi lezle skupaj.

Tako je šlo z očetom teden dni in vsi so se nadejali, da bo oče Hribar mogel kmalu vstati iz postelje. Toda prišlo je drugače. Notranje poškodbe, ki jih je dobil šestdesetletni mož pri padcu, so se nenadoma nevarno razvile, in nekega večera se je pojavila vročica tako močno, da je Cilka v skrbeh poklicala zdravnika iz Fužine. Stari gospod se je začudil, pa je takoj, ko mu je hlapčič povedal, da so oče bruhnili kri, z glavo zmajal in le iz ljudomilosti odšel v Dobravo. Bil je trdno prepričan, da je njegova pot zaman in pomoč odveč. Res je našel ob bolnikovi postelji že gospoda župnika, ki so ravno kon-

čali s svetim opravilom. Preiskal je bolnika, odredil mrzle ovitke in tiho povedal duhovnemu gospodu, naj pripravijo mater in hčer na smrt. Jutra bo mož težko čakal, je dejal.

Cilka je glasno zaihtela, ko so duhovni gospod pričeli, naj se uda v voljo božjo. Ni mogla doumeti, kako je prišlo tako nenadoma. Duhovni gospod so šli še k materi v kuhinjo, Cilka pa se je sklonila nad umirajočega očeta. Oče so se počasi pričeli vsled zdravnikove injekcije buditi v zavest in ko so ugleдали Cilkin obraz nad sapo, so jo prijeli za roko. V tem je vstopil Janez in se približal očetovi postelji. Z neizrečeno dobrim pogledom so oče pogledali hčer, nato Janeza in polglasno so govorili:

»Cilka, umrl bom.«

Cilka je zajokala na glas.

»Ne jokaj, Cilka, star sem že in božja volja je. Zate me je skrb! Rad bi te videl srečno pred smrtjo.«

Malo so počakali in šli po sapo.

»Naj te Janez varuje, dokler ne boš dobila Matevža. Tebi sem vse prepisal, materi užitek dal, Janezu kot. Matevž bo dobro gospodaril, Janez, ti jima boš pomagal.

Janez se skloni k postelji, v očeh ima solze.

»Bom, oče, zanesite se name! Kakor vi bom skrbel za Cilko!«

Toda oče že malo slišijo Janeza, njihova duša je že zamaknjena. Bilo je proti štirim zjutraj, ko so za vedno zaspali.

Mater je očetova smrt čisto potrla, tako, da se je Cilka pričela bati tudi zanje. Vso skrb jim je posvetila; zdrava pamet ji je dejala, da morajo mati imeti vedno posla, da se zmotijo in puste žalostne misli v nemar. Tudi zase je čutila potrebo, da se na vso moč vrže v delo in opravilo ter tako čimprej preboli težki udarec. Zunaj dela ni bilo, in kar je bilo potrebno, je opravil Janez, ki je skrbel za grunt in obe ženski kot bi oče ne mogel; pomagal pa mu je hlapčič Tonček, ki so ga bili še oče vzeli v hišo. Cilka je delala doma noč in dan, da je zvečer vsa

onemogla kar padla v posteljo in zaspala ko ubita. Drugače ni hotel spanec v oči.

Par tednov po očetovi smrti je dobila Cilka pismo od Matevža. Večkrat ji je bil pisal iz zapora, kjer je moral odsedeti tri mesece, obiskat ga je bila šla kmalu po obsodbi, ker je imela še neizrabljeno potno dovoljenje. Takrat sta se domenila, da se hočeta čimprej poročiti, samo kako leto bosta počakala, da se malce poleže govorica o Matevževem tihotapstvu. Ta čas bo Matevž skušal doma pomagati Majdi pri posestvu, dokler sestra ne dobi moža. Matevž bi rad videl, da bi bila oskrbljena najprej ona. Cilka pa bo počasi pričela pripravljati balo. Tudi Tilen se je semtertja oglasil ponoči, prinesel pozdrave od Majde, ki je globoko v srce uklenila bratovo nevesto, pa je zopet izginil v temo, ker so financarji trdo pritiskali za njim vedno in povsod.

Zdaj je sporočal Matevž Cilki, da je prost:

Ljuba moja Cilka!

Lepo Te pozdravljam preden Ti nadalje pišem. Ti ne veš, kako sem si želel, da bi Ti kmalu mogel pisati svoboden in prost. V zaporu me je bilo vedno skrb, da Te je morda sram, ker Ti piše pismo nekdo, ki je zaprt pregreška. Toda Ti si tako dobra, da me vseeno maraš in ne porajtaš za take stvari. Ker veš, da nisem iz hudobije napravil kaj slabega, ampak, ker moram živeti v planinah, drugače dihati ne morem. In dokler ne bom Tvoj mož, vem, ne bom zdržal doma na kmetiji. Zato sem bil šel poprosit Hrastniškega gospoda, ki imajo lov na goliškem, naj me za čuvaja vzamejo, ker ravno rabijo. Bal sem se, da me bodo zapodili, ker sem bil zaprt. Vprašali so me, če hočem biti čuvaj zato, da bi laže tihotapil. Pa sem jim povedal, da le zato, da se ne bi zopet pričel ukvarjati s tem poslom, ker me strašno žene v planino in ne bom strpel doma, kjer me kar duši. Začeli so premišljati. In sem jim rekel, da imam

Tebe rad in sem Ti obljubil, kakor zaplaškemu gospodu pri spovedi, da ne bom več tihotapil, in da se bova vzela, kakor hitro bo malo pozabljena moja sramota. Tedaj so rekli, da me vzamejo, samo mož-beseda moram biti. Hotel sem jim roko poljubiti, tako se mi je dobro zdelo, pa so rekli, da je že dobro. Drugi teden me bodo v Celovcu zaprisegli in bom dobil puško, pa smel v planino, ne da bi orožniki in financarji mogli za meno. To jih bo jezilo! Pa tudi tistega, ki Te še zdaj ne pusti pri miru, kot mi pišeš! Pa pozdravi mater in Janeza in mu reci, naj le dobro gospodari. In naj na Tebe pazi, da se ne upehaš in ne pretegneš.

Te od srca pozdravlja Tvoj zvesti

Matevž.

Materi ni bilo kaj vseč to pisanje. Financar Ivan je često postajal pri njih in jim mnogo pripovedoval o vsem mogočem, se jim znal sladkati, da so mu radi verjeli. Nikakor se ni mogel sprijazniti z mislijo, da ga Cilka ne mara, da si jo mora izbiti iz glave, posebno zdaj, ko je Matevž prost. Zato je porabljal vse svoje zgovorne zmožnosti in skušal po materi doseči, kar se mu samemu pri Cilki ni hotelo posrečiti. Sicer so ga mati tudi precej časa gledali postrani, ali sčasoma je znal zopet dobiti zaupanje. Tako je pač vedno, če zna človek besede prav postavljati.

Cilka pa se ni mnogo menila za vse te financarjeve skrbi in marnje. Bila je prepričana, da mati le zato radi poslušajo financarja, ker jih zna lepo tolažiti in ker ne poznajo Matevža. Vedela je, da mora za vso zimo oskrbeti mater s kakim lahkim poslom, in ker je Matevž poslal tako srečno sporočilo, se je pričela z veliko ihto brigati za svojo balo in je materi naložila glavno skrb zanjo. Tako so jima tekli dnevi dalje in žalost po očetu je v njunih srcih ta čas pojenjala.

Kar kradoma in nenadoma je prišla zima; v planine je najprej nasula snega, potem pa ga metala

vedno niže doli, da je kmalu tudi čez Dobravo vrgla belo odejo, in ž njo je nekega zimskega popoldne prišel k Hribarjevi hiši Matevž. Cilki je poskočilo srce od velikega veselja. Posadila je Matevža na klop ob peči, pa je mater poklicala v hišo, ki so v kuhinji pripravljali južino za Janeza in hlapčiča in jim pričela razkazovati Matevža. Fant je bil sprva v zadregi in ni prav vedel, kako bi besedo postavil, posebno, ko je videl, da ga mati nič kaj prijazno ne gledajo. Toda Cilka in njene oči so storile svoje in Matevž se je kmalu ogrel ter pričel z materjo pogovor, ki jim je bil toliko pogodu, da so Cilko poslali v kuhinjo pogledat po južini in ji naročili, naj poskrbi tudi za Matevža, ki je prišel dolgo pot čez vrh. Ko so vsi trije sedeli ob kavi in je prisedel še Janez, ki kar ni mogel z očmi od Cilke in fanta, in se je sam razgreval ob njuni sreči, so mati že kar čisto po domače kramljali z Matevžem in Cilki se je srce smejalo, ko je videla, da jim ni napak, ampak, da se jih pričenja oklepiti njegova zaupljivost.

Radi so še ž njim posedeli dobro uro, dokler se ni Matevž spomnil, da je že temno in mora radi službe nazaj v planino. Mati so ga opominjali, naj bo previden, ker je sneg v Golici nevaren ter mu naročili, naj se spet kaj oglasi, seveda pod pogojem, da bo pazil nase. Rad je obljubil Matevž, ne bo si dal dvakrat reči in bo čimprej spet prišel. Cilka ga je spremlila v graben pod cerkvijo in mu z vso skrbjo naročala največjo previdnost. Matevž jo je miril, naj bo kar brez skrbi, obljubil kmalu zopet priti in je zginil za Šinkovčevo bajto. Še ga je slišala do cerkve gori, ko je onkraj Jesenice zaukal, preden se je pognal kar naravnost po plazu v strmino.

Res se je od tedaj naprej večkrat oglašal pri Hribarjevih ali pa vsaj po Tilnu, ki sta prišla ž njim skupaj večkrat kje v gmajni vsak po svojem poslu, poslal pozdrave vsem na Hribarjeve. Seveda je Tilen navadno kar Janezu sporočil pozdrav, ali pa po Lovračevi Loni. Sam si ni upal preveč v bližino, ker je

vedel, da mu je za petami financar Ivan, ker nosi pozdrave Cilki in se hoče za to maščevati.

Seveda vse to Matevževo prihajanje ni ostalo neopaženo financarju Ivanu, kakor mu tudi ni ušlo hladnejše materino obnašanje napram njemu. Že je parkrat omenil in povprašal, kako si upa Matevž čez mejo, ko vendar nima potnega dovoljenja, parkrat povprašal med patruliranjem tudi nemške stražnike, kako da puste fanta čez mejo kar meni nič tebi nič, toda Hribarjevi mu niso dali odgovora na to; stražniki so pa rekli, da ne vedo ničesar, in da se pač zna zgoditi, da kdo stopi čez vrh brez njihove vednosti. Povsod, so dejali, ne morejo biti zraven, saj ve sam, ki vedno Tilna zaman lovi. Matevž je bil pač zviti in previden in je takoj ob nastopu službe sklenil prijateljstvo z obojnimi stražniki, celo med financarji so mu bili nekateri naklonjeni, ker je bil zal fant in znal biti prijeten družabnik takole v kaki dolgi noči v Kadilnikovi koči, ki je bila pozimi za civiliste zaprta in so samo stražniki in financarji smeli vanjo.

Ivan pa se ni dal ugnati kar tako. Saj je vse pretrpel in prenesel, samo da je mogel biti v bližini dekleta, ki mu je prijalo tembolj, čimmanj se je ono zmenilo zanj. Kakor je znal Janez biti včasih popadljiv in ujedljiv, da se je Cilki sami zasmilil Ivan in je s pogledom pokarala hlapca, je vendar financar trpel ščipanje hlapčevo, se napravil gluhega in ni hotel kar nič razumeti, kar nič slišati, pa naj je ujedal Janez še tako ostro. Tudi mati so bili nakratko ž njim, videlo se je, da jim Matevž leze v srce in so vedno bolj zadovoljni ž njim, čim večkrat pride.

Pa se je tudi Ivanu kmalu posvetilo in vedel je, da mora nekaj ukreniti, da Matevž ne bo tako brezskrbno hodil čez mejo v Hribarjevino. Videli smo že, koliko mu je uspelo to in sam je sprevidel, da mora zateti fanta na kakem morda carinskem prestopku, da mu zagrozi in zažuga ter ga tako oplaši in zadrži od Cilke stran. Kljub temu, da mu je odsvetoval Stanko, ki mu je Ivan vse zaupal, naj pusti že vso

stvar pri miru, naj si že da dopovedati, da ne bo mogoče preprečiti poroke Cilkinе z Matevžem; kljub temu, da si je Ivan sam pravil, kako je njegova ljubezen in vse početje nespametno in brezupno, mu neka notranja sila ni dala miru, da ne bi vedno in povsod nastavljal Matevžu zanj. Tako v dnu srca mu je še vedno gorela nada, da se mu morda le posreči obrniti Cilko v svoj prid in kaj doseči pri njej. Treba je samo na času pridobiti, si je pripovedoval in je dalje stikal za Matevžem.

Nekega popoldne pričetkom decembra sedi Matevž zopet s Cilko in materjo v hiši, ko vstopi Ivan. Matevž za spoznanje prebledi, tudi financar postoji pri vratih in je v zadregi. Prvič se vidita nasprotnika iz oči v oči od blizu in obeh pogledi pričajo, da hočeta v enem hipu preceniti drug drugega in se pretehtati po vrednosti in veljavnosti. Prvi se ogne financar, zapre duri za seboj in stopi korak v izbo:

»Ali morda motim?«

»Kaj bi, saj ničesar napačnega ne delamo!« se oglase mati.

Financar ne ve, kaj bi rekel, ali bi morda sedel ali stal. Pa mu Cilka de in pokaže z roko.

»Lahko se pri peči pogrežete, mraz je zunaj; kar tja le v kot pristonite puško ko navadno.«

Ivan sledi Cilkinem pozivu in sede. Vsi so tiho, nikdo od njih prav ne ve, kako bi pričel. Ivan čuti, da ni dobrodošel, vendar ga nekaj sili, naj ostane. In ko tako iščejo za besedo vsak vase, vstopi Janez in takoj udari:

»Ali morda spet tihotapce lovite?«

»Vi pa vaši večni tihotapci!« se ga skuša otresti Ivan.

»Jih ne lovim, Vi jih. Skoro že leto dni je, odkar ste tu pri nas pričeli,« vrača Janez in sede na klop, ki teče okrog in krog ob steni do vrat in od tu dalje mimo peči.

»Eh, Janez, kaj bi se vedno ujedal!« ga zavračajo mati. Janez pa kakor bi bil šele zdaj zapazil Matevža, vstane in stopi k njemu:

»O, Matevž, pozdravljen; saj te še videl nisem takoj! Veš, se človeku kar zablišči, če vidi ljudi, ki radi streljajo. No, pa saj nosiš zdaj tudi ti puško, ali ne?«

»Tudi, Janez! Samo tu pri nas na Kranjskem ne.«

»Čudno, da še nimaš dovolj te reči!«

»Zakaj?«

»I, saj si že okušal njene sladkosti, ne?« rine vanj Janez in pri tem oplazi s pogledom postrani Ivana, ki za spoznanje prebledi.

»Kaj bi tisto! Zdaj vsaj lahko vračam, ako se kdo spozabi,« se nasmehne Matevž. »Je že minilo, čeprav je bilo hudo.«

Tedaj vpraša Cilka:

»Matevž, ali te rana še kaj boli?«

»Ne kaj prida. Samo takole včasih, ko se vreme menja, čutim par dni bolečine, ki pa spet zginejo, ko prične drugo vreme.«

Ivan je kakor na trnju in razum ga žene ven, ven; toda srce ga s slednjo žilico drži v sobi pri Cilki, ki ima oči in besede in srce samo za Matevža, zanj prav nič. In morda je srce, ki mu narekuje, da se opraviči razumu:

»V službi se človeku vse mogoče pripeti. In tak, ki dela proti zakonu, mora pač tudi s puško računati!«

»Vem sam,« odgovarja Matevž, »sem zdaj sam v zapriseženi službi. Ali treba ni takoj z najhujšim, če se drugače lahko opravi!«

»Nanesejo prilike, da ni mogoče se izogniti takim stvarim,« vrača Ivan.

»Posebno, če človek noče, ali pa nalašč hoče!« piči Janez in si gre k peči pogret roke.

Ivan zraste ob peči in se očitno komaj premaguje. Janez opazi to in stopi k materi.

»Mati, ali lahko zapeljem jutri goli na žago?«

»Kakor veš, Janez.«

»Potem grem pa brž povalit na voz,« reče Janez in stopi k vratom.

Matevž si zvije in našge cigareto. Na mizi pred njim leži zavojček s tobakom. Ivan ob peči se nekoliko dvigne in pogleda na mizo po zavojčku. Matevž opazi pogled in rdečica mu zalije obraz. Hitro poprime zavojček, ga dvigne in s pikrim glasom pokaže financarju:

»Jugoslovanski je, če Vas tako zanima!«

Ivan v zadregi prebledi.

»O, kar tako sem pogledal, iz navade,« reče potem navidezno mirno.

»Mi ga ne boste vzeli?« vpraša Matevž.

»Pri nas ga smete kaditi, samo čez mejo ga ne smete nositi!«

»Tedaj me še vedno sumničite!«

»Nisem rekel. Samo opozoril sem, da zopet ne bo mogel kdo reči, da smo vsega samo mi stražniki krivi, če se kaj zgodi!«

»O, saj Vas razumem!« hiti Matevž, ki noče ubogati Cilkinih svarečih pogledov, »preveč sem Vam na poti!«

»Morda veste prav!« ne laže Ivan in vstane. Neprijetno mu postaja in ne bi rad še nadalje izzival radi Cilke ne, ker ve, da bi le zgubil pri njej, če se vpričo nje kaj zgodi.

»Kadar se drugič srečava, ne vem, če boste tako lahko odnesli, ko zdaj že dvakrat!« precej trdo reče Matevž.

»Tudi jaz bom bolje meril, ako mi pridete v službi nasproti!« vrne financar, ki ga premaguje srd in ihta.

»Dajta no jenjati!« stopi Cilka mednju, ker je Matevž že pričel rasti za mizo.

»Že grem,« tolaži Ivan in pogleda Cilko. V pogledu gori ogenj, ki se ga Cilka ustraši. »Lahko noč!«

Komaj odide Ivan, sede Cilka k Matevžu in prosi:

»Matevž, kako se bojim zate. Ogibaj se ga, vsega je zmožen!«

»Vem, pa se ga ne bojim. Od zdaj naprej bom s puško hodil tudi na to stran do vasi. Za vsak slučaj!«

»Jezus, nikar, Matevž!« poprosi Cilka, »Rajši manjkrat pridi!«

Tudi mati svare Matevža, naj bo pameten in se ne prenagli. Cilka še pristavi:

»Saj bo kmalu vsega tega konec. Še to zimol! Kdaj omožiš Majdo?«

»Menim, do pomladi. Ima že pripravljeno, ženim tudi težko čaka.«

»Potem sva pa midva na vrsti, kajne, Matevž?« se skloni Cilka k njemu in rdečica ji zalije obraz.

»Če so mati zadovoljni, seveda!« pogleda Matevž mater.

»Bo vsaj prej mir!« odvrnejo mati. »Sicer se spet kaj zgodi in zopet bo jok in stok v hiši. Glejta, da napravita čimprej, da bom bolj brez skrbi.«

Cilka zažari v veselju, tudi Matevž krepko stisne njeno roko v svoje dlani. — Pa mora nazaj čez vrh. Cilka ga zopet spremi mimo cerkve do Šinkovca.

»Kdaj zopet prideš?«

»Čakaj —: za praznike, hočeš?«

»Daj, daj, na sveti večer!«

»Takrat ne morem, zadnjič bova z Majdo letos skupaj!«

»Veš kaj, Matevž, pa pridi na Štefanovo, ko je žegnanje na Dobravi.«

»To pa!«

»Tedaj na svidenje, Cilka. Pa vesele praznike že zdaj voščim!«

»Jaz tudi tebi, Matevž! Srečno hodi! In Majdo pozdravi, pa ji reci, da ji že pišem za praznike.«

Tako gresta narazen in Matevž zavije zopet kot navadno v breg ob Jesenici. Ravno ko stopi čez potok, vidi prihajati navzdol ob vodi Ivana. Obrne se vstran, krene v plaz ter utone v temo. Ivan pa stoji na mestu in gleda za odhajajočim. In mu je, da bi kaj trpkega zaklical za njim. Ali premaga se. V srcu pa mu še huje zagloje bolečina radi Cilke, ki ga ne mara!

Sveti Štefan je prinesel s seboj v Dobravo in v planine lep solnčen dan in mnogo dolincev je prišlo v Dobravo k dopoldanskemu opravilu. Lipovšek je

imel polne roke posla, dve dekleti sta mu pomagali, mati so v kuhinji goreli, pa še sin je moral priskočiti na pomoč. Iz doline so prišli godci. Janez Pucelj s harmoniko, Kočarjev Gropa z goslimi in Slivarjev Tonček s kitaro. Po kosilu je pričela prihajati mladina, veseli glasovi godbe so privabljali vedno več ljudi in začelo se je rajanje, da so škripale podnice in se je iskriilo izpod kovanih kvedrovcev in škornjic, in vriskanje je butalo v šipe in skozi odprte duri v solnčno zimsko popoldne. Fantje so bili vsi okrašeni s šopki, viržinke so jim gledale iz prsnikov, na klobukih pa so se jim svetili krivci in klicali na korajžo. Dekleta so se v početku štemáno držala, šele na dolgo prošnjo odhajala rajat in samo pokušala iz kozarcev. Toda z uro je rastla dobra volja in kmalu se nisi mogel geniti v gnječi plesočih, ki so butali drug v drugega, da je padel marsikak oster pogled in semtertje pikra beseda. Slivarjev Tonček je vedno pričeval po muziki peti, pridružili so se mu domači fantje, in smeh in petje, šale in dovtipi so polnili sobo, ki je komaj dihala v tobakovem dimu in potnem vzduhu kljub odprtim vratom. Napolnila se je tudi veža, vedno bolj so pritiskali gostje, vedno več mladine je prihajalo gori k Lipovšku.

Proti štirim je prišla Cilka z Janezem. Čakala je doma Matevža, in ker ga do zdaj ni bilo, je menila, da se je morda mimogrede oglasil pri Lipovšku, pa je naprosila Janeza, naj jo spremi doli. Ni bilo več prostora nikjer, vse že zasedeno, ko prideta Janez in Cilka v gostilno. Pa dobavski fantje imajo Janeza radi med seboj, še bolj Cilko, in hitro naredo prostor pri mizi ob peči.

Komaj Cilka in Janez sedeta za mizo, ko stopita v vežo dva financarja. Ivan in Stanko sta. Toda medtem ko Stanko ostane v veži in naroči za oba pol litra, ki ga pije stoje, rine Ivan v sobo in opazi ob peči Cilko. Z očmi išče Matevža, ali ko ga ne vidi, se mu zjasni obraz in skuša priti do Cilke. Toda ni prostora zanj. Zato kar čez mizo čez vpije:

»Cilka, greš plesat?«

Dekle ga prvi hip ne razume.

»Cilka, greva plesat?« zakliče Ivan vnovič in skuša priti bliže mizi.

»Ne, saj vidite!« mu odvrne dekle mirno in pokaže s pogledom na svojo črno obleko.

»Ej, pa vendar!« sili Ivan dalje, čeprav se v istem trenutku zaleti vanj plesoč par, da ga zanese k vratom. Cilka odločno odkima, Ivan stopi skozi duri nejevoljen v vežo k Stanku in v dušku spije kozarec vina. V tem dobro sliši, ko mlad fant ob vratih reče sosedu:

»Ta škric bi rad plesal z našimi dekleti, pa nas niti ne vpraša!«

»Samo poskusi naj!« mu odvrne tovariš in ošine s pomembnim pogledom financarja.

»Slišiš, grozè,« se skloni Ivan k Stanku. »Zdaj me pa kar zares mika!«

»Ne izzivaj, Ivan! Saj nas itak sovražijo dovolj. Brž bo vik in krik! Saj jih poznaš! Rajši izpijva in pojdiva. Meni ni nič kaj po volji, preveč šundra je,« meni Stanko.

»Ah, kaj, še pol litra ga dajva!« meni Ivan, ki hlastno pije, kar sicer ni njegova navada. Lipovšek jima napravi prostor pri mizi v veži in se opraviči:

»Ne smeta zameriti, gospoda, ne morem bolje postreči. Če pa hočeta biti sama zase, pa lahko gresta v gornjo sobo.«

»Nič, nič, oče Lipovšek! Malo pogledava, kako se mladina vrti,« odgovarja Ivan, »pa morda še sama poskusiva, če znava še kaj plesati.«

Lipovšek se posmeje, pa brž resno pristavi:

»Gospoda, bodita previdna pri tem! Fantje so ko sršeni takele dni!«

»Nič se ne bojte za naju, gospod Lipovšek!« ga zavrne malomarno Ivan.

»Vidiš, Ivan, tudi Lipovšek svari. Daj si dopedati in bodi pameten!«

»Ne bodi no siten, Stanko, saj nič nečem!« ga zavrača Ivan in napolni kozarca. Oči mu neprenehoma iščejo za Cilko in kajkrat vstane ter stopi bliže vrat, da pogleda po njej. Cilka je nestrpna in se venomer razgleduje, če že morda ne prihaja Matevž.

Ko opazi, da hodi Ivan pogledovat po njej, se ji lice stemni in Janezu omeni, da je že zopet ta zgaga tu, ki ji ne dà miru s svojim zasledovanjem. Baš hoče Janez malo bolje pogledati skozi vrata, ko stopi v vežo Matevž v lepi lovski obleki, ž njim pa Razingarjev Tine. Ravno med vrati trčita skupaj Ivan in Matevž in dva para oči se za hip ujesta drug v drugega, da obema vroče plane v srce.

Toda že zagore Cilkinе oči v Matevža, Janez pozdravi z glavo, s smehom in z roko in vabi noter. Matevž privzdigne klobuk in stopi korak mimo Ivana, ki se ne umakne za ped. Nenadoma stopi vmes Tine, se postavi med njiju in pogleda v izbo:

»Bo še kaj prostora?« Pa odrine narahlo z roko Ivana, ki se mu nehote umakne in pozdravi glasno v izbo:

»Dober dan, fantje, ali bo še prostora za dva?«

Visoki Tinetov glas ureže v muziko in dirindaj, fantje se ozro in kot bi mignil, se staknejo glave druga k drugi, muzika in ples in šum in govorica potihnejo, vse oči se upro v novodošleca. Tedaj se posmeje Matevž, dvigne klobuk in pozdravi:

»Dober dan, fantje dobnavski in dekleta! Voščim vsem skupaj vesele praznike!«

»Ej, Matevž, Matevž!« kličejo, ki ga poznajo in njim se pridružijo drugi, ki zvedo, kdo da je. »Kar noter oba, za vaju dva je vedno prostora dovolj!«

Mladina ob vratih se razmakne, da moreta Matevž in Tine do mize ob peči. Tu se stisnejo gostje, kolikor mogoče in na klopi napravita Cilka in Janez toliko prostora, da moreta sestiti. Matevž gorko pozdravi Cilko in Janeza. Muzika zopet zaigra, pari se zavrte, drugi pa tišče bliže Matevžu s kozarci v rokah in mu napijajo. Matevž jim nudi od svojega in tako se fantje vrste krog njega in tudi navzoči starejši. Vsak mu da dobro besedo, kakor jo jim je dal on pri vstopu.

Ko minejo prvi pozdravi, šele utegne Matevž malo bolj natanko pogledati Cilko in bolj nemoteno govoriti z njo in Janezem.

»Kod si hodil toliko časa? Sem že mislila, da te ne bo?« vprašuje Cilka in ima svetle oči, ki pozdravljajo ljubljene fanta.

»Tine me je mudil, ko sem mu pripovedoval, kar mi je bil zanj naročil včeraj Tilen.«

»Si bil v službi?«

»Ne, včeraj ne. K nam je prišel na Sveti večer, prenočil pri nas, zjutraj pa je odšel pod Lepi vrh k materi Meti. — Me že dolgo čakaš?«

»Več ko pol ure sva z Janezem tukaj in mislila sem že oditi, ker je taka gnječa.«

»Potem je pač zadnji čas, da sva prišla, kajne Janez!« se nagne Matevž k staremu hlapcu.

»Ej, Matevž, kadar prideš, si nam ljub in drag, čeprav si kasèn!« se mu dobrika Janez.

»Vem, Janez, ti si zvesta duša! Gorje se nama s Cilko, če tebe ne bi imela! Na, pij, na tvoje zdravje!« mu naliže Matevž in vsi štirje trčijo.

Na durih stoji Ivan in opazuje Cilko in Matevža. Janez migne Matevžu, naj pogleda, toda ta, ki je že opazil financarja, zamahne z roko, češ: briga me. Tiho govori dalje s Cilko. Tine se spusti v pogovor s sosedi, Janez pa zadovoljen gleda in opazuje vrteči se in rajajoči svet ter je dobre volje.

»Cilka, ali res ne greš plesat?« nenadoma vpraša Matevž in ji stisne roko. »Tako bi rad enkrat plesal s teboj!«

»Ne morem, Matevž, kakor bi rada; saj razumeš, da ne smem! Kaj bi rekli ljudje, mati, kaj bi mislili rajnki oče o meni?« ga prosi dekletje in vidi se ji, da ji je težko.

»Ne bom silil vate, Cilka, vem, da ni nalašč. Ali danes me že tako pete srbe, da bi se kar zasukal!« se smeje.

»Pa pojdi s katero drugo!« meni dobrosrčno Cilka.

»Ali ne bi bila ti nič huda?«

»Oh, zakaj neki? Sicer ti ne bi prigovarjala. Čakaj, še dekletje ti izberem!«

»No le, bom videl, kakšen okus imaš!« se šali Matevž.

Cilka preleti z očmi dekleta in išče. Najde:

»Vidiš, Matevž, tamle je Hlebajnova Tinica, ona visoka s svetlimi lasmi pri oknu, vidiš!«

»Skoraj je tebi podobna, Cilka. Samo ti imaš bolj zlate lase!« se ji dobrika Matevž. Pojdem plesat s to!« —

»Fantje dobnavski, ali dovolite, da zaplešem s Tinico. Njenega ni, pa vas vprašam!«

»O, kar, če Tinica mara!« so fantje zadovoljni in vsi, ki stoje in sede okrog ter slišijo Matevževo prošnjo, prikimavajo.

Dekle zardi, ko se Matevž nakloni proti njej:

»Tinica, Cilka mi je priporočila, naj grem s teboj. Ne poznam sicer nobene, Cilka pa pravi, da znaš ti lepo plesati!«

»Zakaj pa s Cilko ne plešeš?« se v zadregi in tako radi lepšega opravičuje Tinica.

»Ne sme plesati, ker so ji pred kratkim oče umrli, saj veš,« odgovarja Matevž. Tinica vstane, Matevž jo prime z roko čez pas, z drugo položi godcem na mizo kovača:

»Alo, godci, zdaj pa eno za žeganje, da se prvič z Dobravci skupaj zavrtim!«

»Pa ne zadnjič!« veselo kličejo fantje in dekleta in nehote napravijo prostor novemu paru; samo še par drugih se zavrti ž njima. Vsi pa gledajo, kako plešeta Matevž in Tinica, ki vihrata po izbi kakor na peresih.

»Ta pa zna!« hvalijo fantje in dekleta. »Sta pa tudi par!«

Tudi Cilka gleda v plesoča. Kako postaven fant je Matevž. Slok in močan, nekoliko v lice upal, ali vendar v razigrani volji in v plesu rdeč, se kakor mlad cvet nosi s Tinico po izbi, kot mlado pomladno jutro na Golici. Gosti kostanjevi lasje mu v mehkih kodrih padajo v teme, pod visokim čelom živé in se smeji in goré temne oči. Pod lepim nosom obrob-ljajo pristrizene brkice lepo zavihano gornjo ustnico,

beli zobje se v dobri volji svetijo izpod njih in sama mladost je v živem lepem obrazu. Prav narahlo držita močni roki mlado dekle, nič tiste ogabne poltenosti ni ne v rokah, ne v gibih telesa.

Tudi Ivan med vrati ne odmakne oči od Matevža in njegove plesavke. Pa zdi se, da so njegove oči in misli bolj pri Tinici, kakor pri Matevžu. Vsaj ostri zarezi ob ustih, navzdol razpotegnjeni v nelepi misli, govorita o tem.

Konec je Matevževega plesa. S poklonom se zahvali Tinici, jo pelje na njeno mesto nazaj, se zahvali še fantom za prijaznost, pa zopet sede k Cilki. Prešerno petje napolni sobo in Matevž in Cilka imata prilike dovolj, da se razgovarjati. Tako sta utopljena drug v drugega, da ne slišita ničesar okrog sebe.

Naenkrat se ozreta oba. Oster klic in jezna beseda je udarila v smeh in veselje. Sredi izbe je ples obstal, s Tinico stoji financar Ivan in poleg njega Hlebajnov Joža, Tiničin brat s Šinkovčevo Ančko ob roki. Oba sta bleda in oči jima preteče gore.

»Zakaj si mi nastavil nogo?« vpije Ivan, ki se mu vidi, da je malce preveč pil.

»Nimate pravice plesati!« se mu zoperstavlja Joža.

»Kdo mi bo branil? Ti?«

»Jaz in vsi fantje!«

»Zakaj ne bi smel?«

»Niste naši!«

»Zakaj pa je ta-le smel?« pokaže Ivan na Matevža in oči mu sovražno bliskajo. Skozi fante sune od vrat sèm Stanko:

»Ivan, pojdi, umakni se!«

»Nič! Povedo naj mi, zakaj ne smem plesati kot Matevž!«

»Matevž nas je vprašal, Vi pa niste!« mu odgovori Joža.

»Pa gre tebi to mari?« sikne Ivan.

»Mari! Tiničin brat sem!«

»Kaj se boš ujedal, Joža, udari!« plane vmes krepki, rdečelasi Polajnarjev.

»Udari škrica!« sunejo v krog novi.

Ivan spusti Tinico in zgrabi za bajonet. Dekleta se umaknejo, fantje pritisnejo. Stanko še zadnjič poskusi:

»Ivan, odnehaj, pojdi!«

»Ne grem! Takim se ne umaknem!« siplje iz Ivana.

»Kakšnim?« planejo fantje in pritiskajo od vseh strani. Nekatere nepremišljene in ihtave roke segajo v žepe.

»Jezus, Marija, fantje nikar!« zavrešče dekleta in jok plane v jezo.

Ivan izdere bajonet in že odpre usta, da bi vrgel v fante psovko, ko siloma pretrga obroč teles okrog njega Matevž, stisne Ivana za zapestjem, da mu bajonet omahne in pade na tla, kjer ga urno pobere Stanko.

Fantje dobnavski, pamet!« krikne Matevž v viko in grozeče pogleda. »Ni vreden, da se mažete ž njim!«

Fantje vidno odnehajo. Ali togota ni tako brž ugnana. Spet pritisnejo in nevarnost raste, da udarijo.

»Fantje!« vrže Matevž vnovič mednje, »ali se boste stepili s takim-le, ki ga je Dobravka udarila v obraz, pa ga še ni sram?«

Ivan išče s prosto roko po bajonetu, ker ga v dno duše zaboli Matevžev očitek. Toda že ga Stanko zgrabi za drugo roko in potegne za seboj. Fantje narode pot do vrat prosto, Matevž še vedno drži Ivana za roko. Šele ko vidi, da stražnik ves trepeta od sramote in togote in da ga Stanko vleče siloma ven, ga spusti in gleda za njim, velik, ponosen, ročan!

Pri durih se obrne Ivan. Bled je ko smrt, pot mu stoji na obrazu, ali oči so mu dva kresova, da pali iz njih v Matevža. Tako si stojita za hip nasproti oba dva, ki se od tega trenutka dalje sovražita do smrti. Z drhtečim glasom sika Ivan v Matevža, ki stoji sredi sobe s prekrizanima rokama:

»Še se srečava, fant, a drugače ko zadnjič! In takrat ti plačam, čuješ, plačam, da boš pomnil, potepenec tihotapski!«

Tedaj sune v Matevža rdečica, že se mu pretegne mlado telo v višino, da bi ko ris planil na nasprotnika, ko se njegovih rok ovijejo mehke Cilkinе roke in njen glas zaprosi:

»Matevž, nikar, radi mene ne!«

V Matevžu se prelomi na dvoje, da skoro omahne. Pa se vnovič vzravna. Kakor žarek zraste v višino, z levo roko prime Cilkinо desnico, z desno pa sune proti Ivanu in mu vrže v obraz:

»Zahvali Cilko, da te ne pobijem ko psa! Zdaj pa zgini, brž, tam so vrata! Ven!« krikne Matevž in se zažene proti durim, toda Cilka ga ovira in Stanko potegne Ivana za seboj skozi vežo, Lipovšek jima široko odpre vrata, nato pa zapre za njima in tako zadrži Matevža, ki se je otresel Cilke in skočil za financarjem. Šele v veži se Matevž osvesti, iz težke omotice, proseče pogleda Cilko, ki je pritekla z njim in se v ustnice ugrizne od neznosne bolečine, ki je v njem.

Lipovšek odpre vežna vrata in vse se vsuje vanje, da vidijo financarja, ki gresta po glavni cesti v dolino. In pikre lete na račun Ivanov, dočim imajo o Stanku vsi najboljše mnenje.

Pa kmalu je med fanti pozabljena vsa vihra, zopet so veseli, rajajo in pojo. Toda Cilka in Matevž pa ne najmeta več miru. Fant je preveč razburjen. Zato prosi Cilka njega in Janeza, naj odrinejo domov. In res Matevž uboga. S polnim kozarcem napije dobravskim fantom in dekletom, potem pozdravi in vsi trije odidejo. Tisto popoldne si je Matevž pridobil srca vseh Dobravcev in Dobravk.

Na Hribarjevem se je zamudil Matevž prav do trde noči. Težko se je umiril in samo Cilka je mogla utolažiti ihto, ki je vrela v njem. Že se je mislil posloviti in oditi, ko naenkrat plane v sobo Tine:

»Matevž, beži, žandarji te iščejo! Doli k Lipovšku so zdaj-le prišli in po tebi vprašali. Gotovo te je financar naznanil in jih naščuval nate.«

»Jezus, Matevž, beži, beži da te ne dobe!« zakliče Cilka in mu urno zmeče njegove stvari skupaj ter mu jih stlači v žepe in v roke.

»Matevž, za skednjem teči v Zabretovo, pa nad Rudnikom čez Kočno odrini. Tilen čaka tam name, pa ti bo pomagal čez. Hitro!« mu naroča Tine in ga rine skozi vrata.

»Z Bogom, Cilka!« pozdravi bolestno Matevž vso solzno dekle in že teče za skednjem. Ni še prav dobro v gozdu na Zabretovini, ko prideta po kolovoju žandarja na Hribarjevo in stopita v hišo.

»Kje je Matevž? Ali ni tu?« vprašata.

»Ne več!« odgovori Tine mesto Cilke, ki skoro ne more govoriti od preplaha, »je že odšel nazaj!«

»V katero smer pa je odšel?« vprašujeta dalje orožnika.

»Dol je zavil po Jernejčevem kolovozu in bržkone na Lovrača. Menda ima še pri Bregarjevih opravka,« hiti zatrjevati Tine.

Orožnika odideta iz hiše ter zavijeta proti Lovraču. Janez jima skrivaj sledi in se vrne čez čas nazaj ter pove, da sta orožnika res nasedla in odšla dol v graben. Vsi se oddahnejo, posebno Cilka, ki je bila vsa trda od strahu.

Toda oplaši jo zopet Tine:

»Paziti mora Matevž! Nocoj tudi Tilna love! Toda Matevž se bo že izmazal, saj ga drugače nimajo na sumu!«

Ko so odšli in je prišla Cilka v svojo sobico na vrhu, je stopila k oknu in skozi zamrzone šipe zrla proti Golici, ki je ležala vsa v megli pred njo, težka, velika kakor skrb v njenem izmučenem srcu. Doli od Lipovška pa je hreščala harmonika in vriskala ž njo vijolina, da se je trgalo v Cilkini duši. In bridko je jokala z glasom gosli v zimsko noč.

Enajsto poglavje.

»Tine, stopi noter!« kliče Cilka raz prag Razingarjevega Tineta, ki misli zaviti proti Jernejevcu. »Mana je notri!«

Tine si ne dà dvakrat reči. Saj je itak menil iti k Hribarju, pa se je spotoma domislil, da ima pri

Jernejevcu opravek, zato je hotel najprej tja. No, šel bo kasneje, Jernejec mu ne uide, Mana pa bi znala prej oditi domov. Urno stopi Tine za Cilko.

Mana je v hiši, pri peči sedi in željno gleda v vrata. Slišala je, da je Cilka poklicala Tineta. Vsak dan zdaj hodi sem gori k Hribarju, kjer se često dobita s Tinetom. Cilki je dolgčas, pravi, pa vidi rada, če pride Mana, ko z materjo balo pripravljata in je šivilja v hiši, Čarmanova Rezika. Mana le bolj posluša čebljanje obeh deklet, malo govori, samo sanja. Oče ne marajo ničesar slišati o Tinetu, čeprav se Mani počasi vrača zdravje in so tudi trenutki brezumja redkejši, tako da je upanje, da ozdravi še letos popolnoma, kakor meni zdravnik. Pravi tudi, da je mnogo k ozdravljenju pripomogla Cilka, ki je dan za dnem vabila Mano v hišo in ji govorila vse mogoče, da jo je raztreslo. Zdravnik je mnenja, da bo popolnoma ozdravela, če se poroči s Tinetom. Ker Cilka mu je že spočetka razložila, kako je prišlo do Manine bolezni ter mu vse povedala o Tinetu, Mani, Jermanu in vseh razmerah. Zato je stari gospod vedno prigovarjal Jermanu, naj popusti in da dekletu Tinetu, če hoče, da bo hči popolnoma zdrava. Ali starec je trmast in svojeglav za tri Dobravce, pa noče prav nič odjenjati. Tine še vedno ne sme v hišo, da bi stari vedel. Zato je pa neizmerno hvaležen Cilki, ki mu daje priliko, da more priti z Mano skupaj, vplivati nanjo, jo tolažiti ter tako blažiti njeno bolečino, kar vse vpliva na dekletovo bolezen, ki se vidno boljša.

»No Mana, ali ni veselo pri nas?« vpraša Cilka dekletu, ki sedi poleg Tineta in nepremično zre vanj. Tine je hvaležen Cilki za vprašanje.

»Zato pa Mana rada pride k Hribarju,« dé Tine in gre z dlanjo Mani po laseh. »Kajne, Manica!«

Dekle prikima, ne reče pa ničesar. Ali vendar vročica v očeh popušča.

»Vidiš Mana, ko zgotovim pri Cilki, pridem pa k tebi v štiro!« hiti Rezika in pridno robi čipkasto srajco.

»Pomlad gre v deželo, treba bo kar hiteti!« meni Cilka.

»Blagor se ga tebi, Cilka!« se tiho utrga Mani.

»Tudi zate pride čas, Mana, le verjemi!« tolaži Cilka.

»Da bi le kmalu bilo!« zaželi Tine. »Komaj čakam, da bo Mana gospodinjala pri Razingarju! Ko skopni sneg in se malo ogreje zunaj, bom hišo popravil in vzdignil za nadstropje, da bo Mana imela dovolj prostora. Kajne, Manica?«

»Samo oče!« meni Mana in skrb ji leže v oči.

»E, tudi oče se bodo naveličali, Mana, boš videla! Saj imajo vendar še malo srca!« se vmešajo mati Hribarica, ki se jim dekle res smili in ker poznajo Tineta, da je dober fant, ki ne bi bil Jermanu slab zet.

»Malo so se že unesli,« pritrди Cilka. »Zdaj že človek lahko kaj zine o Tinetu, ne da bi koj zarenčali nad njim.«

»Odgovore mi že, kadar jih pozdravim,« dé Tine.

»Vidiš, Mana, le odnehati ne smeva, pa bo vse dobro.« Dekle ga zvesto pogleda.

»Ali je bil te dni Matevž kaj tukaj?« vpraša Tine.

»Ni; saj veš, od tistega plesa sem o Božiču prihaja bolj poredko, ker ne mara, da bi večno letali za njim orožniki. Mora hoditi ponoči, ker mu naši ne dajo miru in bi ga gotovo zaprli, če bi ga dobili. Zato pa tudi hitiva s poroko, da bo prej vsega tega konec.«

»Financarja bo kap zadela! Ves je zmedel in zbledel zadnje čase! Kar pošteno se je unoril vate, Cilka,« meni Tine.

»E, ni napačen fant,« ga mati zagovarjajo, »nesrečen je, ker se je zatelebal v našo deklino. Pravim mu, naj si jo izbije iz glave, pa neče in neče. Dejal mi je, da ponori, če se Cilka res omoži.«

»Zato se vedno za Matevža bojim. Že tako me je strah, da ga kak plaz ne odnese v Golici, kjer se zdaj taja na vseh koncih in krajih, ko so tako solnčni dnevi. Časih ne morem zaspati cele ure, ko si mislim,

kako bi se mu lahko primerila nesreča. Potem pa še ta vedni strah pred financarjem. Kar naprej ščuva orožnike.«

»Saj Matevž ni več tihotapec, drugo pa financarja ne briga.«

»Pravi, da; tudi na one morajo paziti, ki hodijo čez breg dovoljenja.«

»Saj ga Matevž ima, toda tista nesrečna neumnost na Štefanovo zbada financarja, da se hoče maščevati z orožniki. Rad bi ga spravil v zapor.«

»Ah, za tako neumnost! Saj je sam izzval prvi,« meni Tine. »Zato že ne bodo zapirali Matevža.«

»Ivan pravi, da, in jaz se bojim, da ne laže.«

»Matevž tudi nima prave korajže!« graja Tine. »Zadnje čase je čudno plašljiv!«

»Saj ni čudo, ko ga pa vedno in vedno vznemirja!« kažejo mati na Cilko. »Zadnji čas je, da se vzameta! Še meni bo odleglo!«

»Pa tudi prav bo zdaj na pomlad, da bo v polju pritegnil in za vajeti prijel,« meni Tine.

»Eh, tisto ne toliko, saj je še Janez trden,« branijo mati.

»Sam tudi ne zmore vsega,« meni Tine, »se tako preveč žene. Dovolj je dela pri nas za tri mlade, pa bi bil Janez vsemu kos?«

»Hi, saj sem dejala, da boš tu-le!« pomoli tedaj Lovračeva Lona šiljasto glavo skozi vrata in nagovori Tineta kar brez pozdrava.

»Dober dan, mati,« pozdravijo navzoči.

»Imate kaj zame?« vpraša Tine.

»Imam. Od Tilna,« dé Lona.

»Od Tilna? Je bil pri vas.«

»I, seveda! Meniš, da je Tilen tak zajec, kot si ti, da si ne upa podnevi v Dobravo, kot ti ponoči ne rad v Golicol!« se ujeda Lona.

»Kaj pa ga je prignalo? Biti mora kaj posebnega,« se čudi Tine.

»Staro Meto je menda nekaj popadlo, pljučnica, ka-li,« pripoveduje Lona, »zdaj pa Tilen Terpino išče, ki ga že tri dni ni doma. K meni je prišel, naj stopim

na Fužino pogledat za njim in ga brž naženem domov, da pomore Meti.«

»Ali je Meta še v Rogljevi bajti nad Rudnikom?« vpraša Cilka.

»I, menda je še! Kaj bo zdaj tiščala v sneg pod Lepi vrh?« meni Lona.

»Prej je bila vedno vso zimo gori!« nadaljuje Cilka.

»Prej; letos pa ne, je onemu preveč od rok,« se smeje Lona, ki neče imenovati Terpina, kajti malo vedo ljudje razen Cilke in Tineta o Terpinovi poroki z Meto in razmerja obeh do Tilna.

»Pa ste že bili na Fužini?« vpraša Tine.

»Meniš, da sem taka burja, kot ti?« se razhudi Lona. »Glavan ti tak, saj veš, da imam naročilo za Tebe. Ali naj te pustim, da boš nocoj zastonj rinil v plazove? Hi, to si sin! Naj li oni pusti mater samo in dirja čez vrh? Razumeš zdaj? Nikar ne zijaj tako neumno,« se ujeda Lona nad Tinetom, ki ne razume takoj njenega pojasnila in hoče zvedeti kaj natančnejšega.

»Je kaj naročil za drugič?« se ne zmeni Tine za Lonino grajo.

»Je. Če ne dobiš druge pošte, pojutrišnjem ravno tam.«

»Hvala Vam, mati Lona. Je Tilen že odšel?«

»Meniš, da se bo žandarjem nastavljal?«

»To ste strupeni, mati Lona!« meni Rezika.

»Lej ga kleka šivankarskega, ti si prav medena, ti!« vrača Lona. »Kaj meniš, da bom samo božala take-le glavane, kakor delate deklina nemarne, da se kateremu prismolite?«

Lona sedi in misli pričeti še o Cilkini bali; že ogleduje perilo, ko jo zmoti Tine:

»Mati Lona, če boste tako iskali Terpino, si zna Meta premisliti in umreti, preden pride padar!«

»Ti šment ti nemarni, zdaj mi bo še nauke dajal, namesto, da bi nehal greti lenobo nemarno svojo in mesto mene stopil na Fužino! To ste nastave, vi mladi, prav ničesar se ne zrajtate,« se ujeda Lona,

vendar že vstaja, ker je res kar pozabila, da mora na Fužino.

»No, mati, da ne boste dejali, da smo vsi mladi taki, pa res grem dol mesto vas. Vi se pa domov grede oglasite pri Jernejevcu, pa mu povejte, naj kar poseka one mecesne, ki sva jih imela v mislih. Za našo bajto so itak še premladi,« reče Tine.

»Že naredim! Samo, da si ne boš zdaj domišljjal, da si Bog zna kakšno dobro delo napravil za Lono, če greš dol, in mi kdaj oponašal. Si mi še tako na dolgu od jeseni, ko sem te pri gosposki izrezala!«

»Vem, vem, mati Lona! Zato pa grem. Vi pa z Mano pojdite k Jermanu in malo popihajte očetu,« se Tine odpravlja na pot.

»Stopim ž njo. Pa nasujem ušesa staremu, da mu bo tri dni brnelo po glavi. Uh, da nisem jaz mesto matere, ali bi ga kmalu otesala in obrzdala, da sam ne bi vedel kdaj. Neža je pa preveč potrpežljiva,« meni proti Mani, ki gleda za odhajajočim Tinetom.

»So, kaj pa hočejo,« odgovarja Mana.

»Tudi njej porečem, kar ji gre. Je tudi ona kriva. Čaj, Mana, kar napravi se, da greva. Zdaj sem ravno pri taki volji, da mi pade vse prav, kar zinem. Pa po jajčkih povprašam mater, da ne bo stari dejal, da si me ti v hišo pripeljala nadenj,« hiti Lona in vstaja. Na Cilkino balo je pozabila.

Komaj dobro odideta, ko vstopi financar Ivan.

Kako se je v teh zimskih mesecih od božiča sem spremenil mladi stražnik. Bled je in upadel v obraz. Temne oči mu leže globoko v očesnih votlinah in prikrit plamen zdaj zdaj zaplapola v njih. Okrog ust mu često vztrepeta nervozen drget obraznih mišic, roki sta negotovi in beseda se mu ustavlja. Vsa pojava njegova prikazuje in ne more skriti, da črv grize in gloje v njem, da noč in dan vrta naskrivaj v mlado fantovo dušo.

Mati Hribarica so koj za Lono in Mano odšli venkaj, Rezika pa se spomni, da ji je treba k Lipovšku po sukanca in nekaj drugih drobnarij. Tako ostaneta financar in Cilka nakrat sama v hiši. Že

stopi tudi Cilka k vratom in hoče ven, ko ji nena-
doma stopi Ivan v pot:

»Cilka, počakaj, samo za par besed!« in v očeh
mu vztrepeta ono skrivnostno, zdaj grozeče, zdaj
proseče, da dekletu udari srce bolj ko navadno.

»Kaj bi radi?« postoji Cilka.

»Jeli res, Cilka, da se boš možila?«

»Menda ne delam bale kar tako za kratek čas!«

»Boš vzela Matevža, tihotapca?«

»Lovec — čuvaj je, ni tihotapec! — Njega, da!«

Ivanu vztrepeta roka, ki seže ž njo po dekletovi.
Cilka se mu umakne korak nazaj k mizi. Skoraj jo
v srce zaboli neizmerno žalostni in preseči pogled
stražnikov, ki mu drgetajo mišice v obrazu.

»Cilka, ali je vsaka prošnja in beseda zaman?«

»Še vedno mislite name?«

»Ali ne vidiš? Se ti nič ne smilim? — Glej,
Cilka,« stopi Ivan bliže k dekletu, »poglej me v
obraz, vsega me poglej, pa boš videla, kaj si napra-
vila iz mene: samo senca sem svojega prejšnjega
jaza! — Cilka, ali nimaš prav nič srca?«

»Tudi Vi ga niste imeli, ko ste streljali!«

»Žal mi je, Cilka! Stokrat sem že preklel svojo
ihito, kakor kolnem ljubezen, ki mi ne da miru, ki
mi žre moči in spanje krade podnevi in ponoči. Kakor
pes sem, ki ga spodi gospodar od hiše: tavam in
iščem okrog, ne najdem miru, povsod hodijo za menoj
tvoje oči, tvoje besede mi v duši zvene, tvoj smeh me
vabi in se mi zopet roga!« Iz stražnika kar bruhajo
besede in oči mu plamte, da je Cilki mraz in vroče.
Roki dvigne stražnik, ponosni Ivan, in s sklenjenima
prosi:

»Cilka, imej usmiljenje z menoj! Saj imaš srce,
glej, samo iskro imej v njem zame! — Ali hočeš,
da poklekнем pred te? Cilka, počakaj s poroko, ne
hiti, še se premisliš! — Ni te vreden!«

Cilka molči ves čas. In smili se ji Ivan. Ali ko
udari po Matevžu, ga zavrne:

»Morda bolj kot Vi! Toda brez tega: Vi ne mo-
rete spreminjati svojega srca, jaz ne svojega. Besedo

sem dala njemu, on meni. In gorjanke držimo svojo besedo! Prihodnjo nedeljo naju okličejo.«

Trdo padajo Cilkinе besede, kakor bi s kladivom udarjale po njem, ga bole, in kot bi bile noži v srcu njegovem, ga režejo.

»Tedaj je vsaka prošnja zaman, Cilka?«

»Vsaka!«

»Je to zadnja tvoja beseda?«

»Zadnja!«

»Tedaj obvaruj Bog tebe, Matevža in mene!« — plane iz stražnika, ki skoro ne ve, kaj mu je ušlo in vidi, da prebledi Cilka ko zid in se splaše njene modre oči, da ji je v dno duše videti strah in grozo. Kakor pijan se obrne financar, omahujè klecne k vratom in se opoteče čez prag v vežo in na prosto. Proti Jermanu se spusti po brežini in hlapčič Tonček, ki ga sreča, se nehote prekriža, ko mu mimoidè pogleda v oči.

Cilka pa stoji še vedno na istem mestu na mizo naslonjena in se niti prav zmisлити ne more, kako in kaj je ž njo. Samo neizmerna groza trepeta v njej, užgana s plamenom, ki je zaplapolal v Ivanovih očeh ob pretečih besedah. Šele ko stopijo mati v hišo, se dekletenadoma zave vsega, izgovorjenega in neizgovorjenega, se zgrudi na mizo in na glas zaihti...

Prvi je zopet Janez, stari zvesti hlapec, ki mu Cilka razodene financarjevo grožnjo še isti večer. Drugače ne bi niti zaspati mogla. Tudi Janez se prestraši novice. Že dlje časa opazuje skrivaj financarja, kadar pride k hiši, in ni mu povšeči izraz v Ivanovem obrazu, še manj nič dobrega obetajoči ogenj v očeh. Vendar se premaga in tolaži Cilko:

»Kaj pa mu more hudega? Saj ima fant potno dovoljenje. Če ga pa malo pripro radi tistega na Štefanovo, pa tudi ni nič hudega. Niti štiri in dvajset ur ne bo dobil. Za tihotapstvo pa je že odsedel kazen.«

»Pa vendar! Lahko ga kje pričaka, in, gorje, ne smem se zmisлити!«

»Ah, norčica neumna, ali meniš, da financarji kar za prazen nič streljajo ljudi? Trikrat si bo premislil!«

»Kaj pa bi storil drugače?«

»Besede, besede! Da bi te oplašil in zavlekel vso reč. Meni, da si boš vendar še premislila.«

»Pa ga le lahko iz zasede ubije!«

»Eh, saj ni neumen Matevž, da bi se pustil kar tako streljati! Je preveč skušen in oprezen, ko mu že v poslu in krvi leži! Le brez skrbi bodi!«

Nekoliko so res ublažile te besede skrb v dekletu in strah za čas pomirile. Toda ponoči, v samotni gornjici, je mlado srce trepetalo vsako noč v strahu in vednem pričakovanju nesreče. Oči niso našle spanca. In dolge, grozeče južne noči bi vedele povedati o urah, ki jih je preklečala Cilka pred podobo Matere božje, in o vročih molitvah, ki jih je splašena duša stiskala med trepetajočimi ustnicami pred obličje Pomočnice kristjanov. Bilo so vroče in pekoče bolj od solza.

Matevž, ki je tiste dni zopet prišel nekega popoldneva pogledat k svoji nevesti, kako se dela in šiva bala, in je stopil še s Cilko k duhovnemu gospodu v farovž radi spraševanja in oklicev, se ni dosti menil za financarjeve grožnje. Enako je govoril, ko prej hlapec Janez.

Tistega dne so se dogovorili z gospodom župnikom in v nedeljo so jo prvokrat vrgli raz prižnico. Cilka je ob oklicu tiščala na koru glavo v dlani, da ne bi tovarišice videle rdečice na njenem obrazu in sreče, ki ji je v očeh zasijala ob imenovanju njegovega imena. Ko pa je šla iz cerkve, so vanjo iz kota pod korom zagorele oči, one oči, ki so ji par dni prej grozile in pretile. Bil je financar Ivan, ki je prišel poslušat, če drži Cilkina beseda o oklicih. Cilko je minilo vse veselje, ves dan ni imela nikjer obstanka, nikjer miru in Janez je imel popoldne mnogo truda, da jo je utolažil. Po večernicah pa je stopil ž njo do župnišča in počakal, da je dekle opravilo spraševanje. Potem pa je šel še sam h gospodu in jim vpričo Cilke povedal o skrbi, ki gloje v dekletu, ter jih poprosil, naj ji jo izbijejo iz glave. Duhovni gospod so res tako pomirljivo in prepričevalno govorili, da je Cilki nekoliko uplahnila bojazen v

srcu. In obljubili so še, da bodo ob prvi priliki pričakali financarja in mu rekli besedo. To je baš hotel Janez in po tej obljubi sta šla s Cilko precej pomirjena domov. Zgodilo pa se je tiste dni po nedelji prvega oklica, da se je stari Zabretovi Meti, Tilnovi materi, bolezen nenadoma poslabšala. Padar Terpina, ki se vse dni ni ganil od nje, je vse noči prečul ob njeni postelji in tudi Tilen ni šel od doma. Preveč ga je vezala k materini postelji sinovska ljubezen. Ko je Terpina sprevidel, da bolezen raste in ni mogel s svojimi zdravili več pomagati, je bilo treba po zdravila v lekarno na Fužine. Kdo naj gre? Terpina ni hotel pustiti Mete niti trenutek same, ker je vedel, da si Tilen ne bi znal prav nič pomagati, spoznal je pa tudi, da se bliža kriza.

Bilo je treba stopiti v Dobravo in poslati po zdravila, ker je šlo že za ure. Kljub nevarnosti, da ga zalotijo financarji, se odloči Tilen, da gre do Dobrave, od koder pošlje koga na Fužino. Pri odhodu mu Terpina še ponovno naroči, naj se niti trenutek ne zamudi po nepotrebem, ker bi vsaka zakasnitev znala veljati mater življenje. Zato se požene Tilen v Dobravo kot bi mu za petami gorelo, in ne utegne nič oprezovati za financarji in orožniki. Ves v sapi in oznojen plane kot strela iz jasnega v Lovračevo bajto. Toda stare Lovračke ni doma in tudi Šimna ne. Kaj zdaj? Domisli se Hribarjevih in njihovega hlapčiča Tončka. Ta bi mogel steči v Fužino in se koj vrniti, ker ima mlade in urne noge. Zato jo mahne Tilen po Jernejčevem kolovozu proti Hribarju in buti v hišo, da vsem zamrje pozdrav od začudenja v ustih. Matevž je tudi pri Hribarjevih in ko Tilen v prvi sapi pove, kako se mudi, steče kot Matevž v skedenj po Tončka in ga pošlje z naročilom v Fužino. Zabiča mu, da mora biti najkasneje v dveh urah nazaj.

Tilen je ves čas čakanja kakor na žerjavici. Venomer gleda na uro in komaj mu je mar za pogovor.

»Tilen, ali prideš na najino poroko?« ga splaši Matevž iz napetosti.

»Da me zapro! Morda ponoči pridem za uro pogledat, če se bo materi zboljšalo.«

»Nevarno je pri tej starosti,« menijo mati.

»Terpina ima upanje, samo da bodo zdravila pravočasno pri rokah. Ko bi bil vsaj hlapčič že tukaj!« tišči Tilen in gleda zopet na uro.

»Moraš paziti na poti, Tilen, da te ne zalotijo financarji!« svari Janez.

»Naj bo, kar hoče, veliko ne bom utegnil! Samo da materi prinesem zdravila, potem če me prav dobe!« hiti Tilen v skrbi za mater.

»E, danes jih menda ne bo! Vsaj doli po grabnu jim ne bo dišalo, ko je taka žlobudra notri, da komaj noge vlečeš k sebi iz nje,« pomirja Matevž. »Saj si videl, ko si šel dol.«

»Težko se hodi. Nič nisem mogel prehiteti, čeprav sem se gnal kot že davno ne! Nazaj bo pa še težje.«

»Čakaj, bom jaz tudi šel s tabo. Moram itak za dne biti na vrhu, ker bi rad še nocej domov pogledal, če mi Majda kaj pridno pripravlja. Nisem bil že ves teden nič doma.«

»Tako kmalu boš že odšel?« vpraša Cilka. »Sicer pa je bolj varno zaradi plazov; vsaj vidiš, kam stopiš, da te ne spodnese.«

»V nedeljo zgodaj zjutraj pridem zopet, da grem zjutraj s teboj v cerkev in slišim še jaz, kako naju bodo drugič vrgli raz prižnico, Cilka,« tolaži Matevž dekle. »Pa še popoldne stopiva h gospodu, ki so mi naročili, naj prideva enkrat, če mogoče, skupaj k njim.«

Med tem pogovorom priteče hlapčič Tonček z zdravili. Še pove, da je dol gredè srečal financarja, onega, ki k njim hodi, in še družega, ko sta šla pod Lovračevo bajto po cesti v Dobravo.

»Vrag ti financarski, ravno danes ga mora šment nositi po Dobravi!« se jezi Tilen. Toda materi se mudi, ne utegne čakati mraku.

»Moram, ne smem zamuditi niti trenutka, mi je Terpina naročil!« hiti dalje in si ogrinja suknjič.

»Greva skupaj, bova laže pazila tu doli med hišami,« dè Matevž. »Pojdem pa jaz malo naprej za vsak slučaj. Od Šinkovca dalje se boš pa že laže izmikal.«

»Pa saj menda financarja nista lezla v graben, ko je tak pot doli,« meni Janez.

»Tudi jaz mislim, da ne,« se mu pridruži Matevž. »Ali previdnosti ni nikdar preveč!«

Urno se poslovita in že hitita oba po kolovozu, napravita ovinek, da se izogneta gostilni, pa čez cesto doli pohitita mimo cerkve v graben. Že se hoče malo mračiti, ker je dan oblačen in veje južna sapa. Matevž hiti par korakov pred Tilnom in oprezuje na vse plati, posebno, ko gresta čez cesto. Pa ni videti nikogar, niti domačina, da bi ga pobaral, če je kaj videl financarja.

Srečno prideta do Šinkovca, kjer pušča Matevž navadno puško. Zdaj urno skoči ponjo in Tilen ga počaka zunaj, ker mu je dejal Matevž, ki je videl, da misli tovariš samo na mater in na naglico, da stopi ž njim še malo v breg ob Beli proti Rudniku, kjer gre lahko potem po malem ovinku na kolovoz in po njem proti spodnji koči.

Urno je Matevž zopet s puško pri Tilnu.

»Tu mimo ju ni bilo. Morda sta res šla samo po cesti,« pove Matevž Tilnu. »Pa vendar stopim še s teboj. Saj mi je vseeno, če četrť ure zakasnim.«

Hitita dalje ob Jesenici, Matevž naprej, krepko se opirajoč na močno palico, za njim pa se žene Tilen in zajema z debelo gorjačo v mokri sneg pred sabo, da je Matevž vedno v nevarnosti, da buti Tilen s palico vanj.

Precej se že temni med drevjem v grabnu, ko prideta na kolovoz, ki drži od poti na Golico. Za hip se ustavita, da se poslovita. Matevž še enkrat povabi Tilna na poroko, vošči srečo in zdravje materi Meti, nato pa krene naglo po kolovozu, da nadoknadi ovinek, ki ga je napravil. Tilen pa zavije po kolovozu navzdol, kjer se za ovinkom odcepi steza gori nad Rudnik. Ravno stopi Tilen v ovinek, ko nakrat trešči

skupaj s financarjem, ki presenečen za hip obstoji, ko pa Tilna spozna, zgrabi za puško in zakliče:

»Stoj!«

Tilnu plane v glavo edina misel: mati! pa bliskoma dvigne gorjačo in preden utegne financar sneti puško, zamahne velikan z vso silo in težka gorjača prileti nesrečnemu financarju ravno na glavo, da se brez besede zgrudi v sneg in brizgne rdeča kri okrog. Tilen je v hipu s silnimi skoki kar po celem za skalami in niti ne opazi, da drvi po kolovozu navzgor financar Ivan, ampak v slutnji, da mora biti v bližini tudi drugi stražnik, hiti dalje, da uteče in prinese pravočasno materi zdravila.

Matevž se je na klic »stoj« takoj obrnil in ravno vidi, kako je telebnila Tilnova gorjača po financarjevi glavi. Hoče skočiti Tilnu na pomoč, ko ga vidi, da je že planil za skalovje in med drevje. V istem hipu pa tudi zagleda financarja Ivana, ki teče po kolovozu navzgor k tovarišu. Zato se požene v breg, da ne bi prišla skupaj z Ivanom, ker ve, da bi eden ali drugi od njiju moral odnehati. In res, komaj dobro skoči za skalo in se za drugo požene, ko počí za njim strel, ki pa udari nekam v sneg. Ne utegne se obračati, ampak se skokoma poganja od skale do skale ter zginе Ivanu izpred oči, preden mora ta, ki ga je spoznal, mimo tovariša.

Ivan se hitro sklóni v tla in zapazi še eno sled, ki teče na desno v celo. Še nekdo je moral biti tu. Kdo? Pa ne utegne premišljati, ampak se brž sklóni k tovarišu. Nič se ne gane udarjeni. Ivan pogleda rano: črepinja je zdrobljena, da možgani gledajo ven. Pomisli Ivan in se domisli: Matevž je palico imel. Pa oni drugi, ki je zginil za skale v celo? Pogleda v sled predse. Luknje od palice so v snegu. Sled drži k ubitemu. — Črna misel vstane v Ivanu, da popusti ležečega in stopi po sledi navzgor. Tu sta se ločila. Navzgor v kolovoz gre sled s palico, navzdol proti ubitemu tovarišu enaka. Kdo ga je? Ivanu pride znova črna misel. Stopi nazaj k tovarišu in se sklóni k njemu. Poslušá. Pobiti ne diha več. Potiplje mu žilo, srce. Ne bije več. Mrtev. Ivan vstane; skoro ga

je groza, saj se že močno temni. Ali črna misel ne da miru. Ivan gre do kraja, kjer sta se ločila Matevž in oni drugi, neznani, pa spet nazaj. Tako parkrat. Zdaj se ne loči več sled, pot je steptana. Črna misel v Ivanu zmaguje. Ponoči zapade sneg in pokrije še zadnje sledove. Glej že pričinja snežiti. Črni misli prihaja narava na pomoč. Samo on je videl, samo Ivan, edina priča je.

Ivan vzame mrtvemu puško, jo prisloni ob skalo na poti, pogrne svoj plašč čez mrliča in steče v graben. Kmalu je pri Šinkovcu. Stopi v hišo:

»Ljudje božji, brž, brž, tovariša so mi ubili!«

»Kje, kdo?« plane Šinkovec.

»Jezus, Marija. Kdo pa?« skoči Ančka.

»Matevž!« vrže financar iz sebe. »Gori na kolo-vozu!«

»Matevž?« se utrga Šinkovcu. »Ne Tilen? Skupaj sta šla?«

»Tilna nisem videl, videl sem Matevža!«

»Jezus, Marija, kaj bo s Cilko?« se prestraši Ančka.

»Kje pa je Matevž sedaj?« vpraša Šinkovec.

»Ušel je v Golico. Nisem zadel.«

»Ali ga je do mrtvega?«

»Do mrtvega! Vzemite kaj, pokličite še koga, da ga gremo iskat in doli prenesemo, preden ga sneg zapade!«

»K Blekarju stopim po Lojzeta; Ančka, ti pa izvleci gare. Za silo bodo do nas!« Stari Šinkovec hiti po Blekarjevega. Strašna novica plane od Blekarja v Dobravo, preden mine četrť ure, ve vsa vas. Cilka na Hribarjevem še ne. Cilki si ne upa nihče povedati.

Financar hiti s Šinkovcem in Blekarjevim na kolovoz. Sneži močno. Že izpod snega dvignejo mrtvega, ga polože na nosilnico in zaneso v Dobravo. Najprej do Šinkovca, potem dalje do Lipovška. Ivan hiti na Fužino, da naznani stvar in pride komisija.

Komaj odide Ivan po cesti, plane strašna novica v Hribarjevo. Lona jo vrže v hišo, drugi si ne upa. Pa tudi Lona ne naravnost, ampak po materi. Mati

se skoro zgrudijo. Cilka zasliši materin vzkrik v veži, pa plane iz izbe.

»Kaj je, Mati?«

»Matevž...!«

»Ali je mrtev?«

»Ne on!«

»Financar!«

Molk.

»Ivan?« Cilka gleda stekleno.

»Ne, oni drugi, ki je bil ž njim!« sune Lona.

»In Matevž...« se prelomi iz Cilke,

»...ga je!« dokonča Lona.

V Cilkinih očeh je blaznost.

»Jezus, Marija, ni res!«

Janez vstopi in sliši zadnje besede.

»Ni Matevž!«

»Kdo pa?« Lona vprašuje.

»Tilen!« krikneta Cilka in Janez hkrati.

»Financar trdi, da Matevž! Je videl!« ugovarja Lona.

»Kristus, pomagaj! Mati, Janez!« se trga kriče iz Cilke.

»Ni, ni! Matevž ni! Ne more biti!« hiti Janez in potne srage mu stoje na čelu. Lovi Cilko, ki omahuje.

»Financar je že šel po žandarje na Fužino,« pripoveduje Lona.

»In Matevž?« se utrga iz Cilke, kakor bi jo kdo davil.

»Je ušel v Golico,« odgovarja Lona. Pa ne čaka dalje, ker jo peče Cilkin obraz in skele oči njene. Že je zunaj in razpodi gručo ljudi, ki postaja okrog hiše:

»Nastave nemarne, domov pojdite, pa Boga hvalite, da ni pri vas!«

Cilka sloni pri mizi, kamor jo je zvelkel Janez več živo ko mrtvo. Krčevito ihti, mati ž njo, Janez miri.

»Cilka, ne verjemi. Matevž ne more tako udariti, samo Tilen. Matevž je tudi puško imel!«

Cilka ihti dalje.

»Cilka, nikar, boš videla, da ni Matevž! Financar se je zmotil,« tolaži Janez.

»O, ni zastoj grozil!«

Janezu vstaja leden pot po životu. Razume. Razume, zakaj se je financarju tako mudilo v Fužino. Zdaj se bo maščeval nad obema, nad Cilko in Matevžem. Samo Tilen more skrivnost razjasniti.

»Cilka, vse se bo pojasnilo, samo ne obupaj! Nič še ni gotovega!« tolaži dalje.

A Cilke ne utolaži, Cilka ihti dalje, da se Janezu trga srce.

Proti deseti uri je prišla iz Fužine patrolja orožnikov in zdravnik. Pogledali so mrtvo truplo, ugotovili, da je bil financar udarjen s topim predmetom in je smrt nastopila vsled silnega udarca takoj.

Janez je tudi pri Lipovšku. Poslušaj, kar pripoveduje financar, ki se je vrnil z orožniki:

»Šla sva z ubitim na patroljo skozi Dobravo, zavila gor s ceste na kolovoz, ki vodi na Golico in hotela po grabnu nazaj. Na potu sem malce zaostal, odpela se mi je dokolenica. Ubiti je šel sam dalje. Zasllišim klic: stoj! Planem v kolovoz in vidim ravno, kako udari Matevž financarja po glavi, da se ta zgrudi. Gori za skalami vidim teči še družega, ki ga ne spoznam. Ustrelim na Matevža, pa zgrešim. Matevž plane v beg. Preden pomerim in sprožim v drugič, zgine Matevž za skalami in drevjem. Skočim za njem, toda je že daleč, ne vidim ga. Grem nazaj k tovarišu in vidim, da je težko ranjen. Pomagati mu hočem, toda v rokah mi izdihne. Zavedel se ni več. Potlej grem klicat Šinkovce in mrtvega prenesemo sèm. Nato odidem na Fužino po orožnike. To je vse, kar vem.«

Ljudje strme, komisija ugotavlja. Janeza obliva mrzel pot. Matevž je izgubljen!

»Kdo je bil oni drugi?« vpraša orožnik.

»Tilen,« pove Šinkovec. »Mimo nas sta šla skupaj, Matevž je vzel pri meni hranjeno puško in odšla sta dalje.«

Orožnik piše. —

»Ali ni možno, da bi ga bil Tilen? Udarec je bil silen!«

Janezu zraste upanje.

»Videl sem: Matevž ga je, Tilen je že takrat tekkel po celem za skale!« trdi Ivan.

Janez se zruši vase. Matevž je izgubljen.

Janez se vrne domov. Ne upa ziniti Cilki resnice, ker vidi njeno žgoče vprašanje in napeti pogled.

»Nič ni gotovega. Orožniki so šli iskat v Golico in nad Rudnik.«

Cilka brez solze strmi predse. Teh oči Janez ne more gledati. Ko bi vsaj jokala!

Janez premišljuje.

»Jutri bomo zvedeli natančneje. Nocoj pojdi spat, Cilka, zjutraj zvemo, če ujemo Tilna. Matevža ne bodo, je že čez vrh! Tilen pa jih počaka pri materi in Tilen bo resnico povedal!« tolaži hlapec in oči so mu kalne od solza, ki jih duši in davi vase.

Res spravi Cilko v zgornjico. Do dne leži Cilka ko v omotici, Janez, ki venomer pošilja mater k njej, se boji, da se ji zblede. Ko se zdani, Janez ne vzdrži več. K Lipovšku teče.

»Orožnik je prišel nazaj, da gre v Fužino še novih iskat. Tilna še niso dobili!«

Janez plane domov. Cilka je zaspala.

»Mati, recite Cilki, ko se zbudi, da sem šel Tilna vprašat. Meni se ne bo skrnil kot se je orožnikom. Zvedeti moramo, sicer Cilka umre!«

In že je na poti stari Janez. Rije in grize v breg in sneg, ki nanovo zapadel debelo leži. Pot mu curkoma lije po obrazu, sapa ga duši, nogi mu klecati. Ali misel na Cilko ga žene dalje, ga peha v breg.

Hvala Bogu, tamle je bajta. Roka komaj pritisne kljuko. V bajti na postelji je Meta pri zavesti.

»Odleglo ji je ponoči,« odgovori Terpina na Janezovo vprašanje. »Zdravilo, ki ga je bil Tilen prinesel, je napravilo svoje. Zdaj je izven nevarnosti.«

»Kje je Tilen?« izdavi Janez.

»Že orožniki so ga iskali. Komaj se jim je umaknil. Pravili so, da je financarja ubil. Dejal sem jim, da ga tu ni bilo nič. Vse so preiskali, pa ga niso

zasledili. Pognali so se ven za njim, ali menda jim je sneg stopinje zmešal.«

»Kam je bežal Tilen?« trepetala iz Janeza.

»Vrnil se je proti jutru in vprašal po materi. Povedal sem mu, da je nevarnost minila. Pa sem ga še vprašal, če je res ubil financarja.«

»Kaj je dejal?« zagori trepetaje iz Janeza.

»Da ga ni, da pa mora čez mejo, ker so mu preveč na sledu!«

Janez prebledi in omahne na stolico.

»Jezus!« mu plane iz prsi.

»Kaj pa je?« se ustraši Meta.

»Tedad ga je Matevž! — Kristus, Cilka!«

Vsi trije molče in med njimi je groza in dvom, strašna negotovost. Mati pozna Tilna, pa molči. Njen sin je!

Janez se vrača. Komaj hodi. In se z največjo muko zavleče za Lipovškom po ovinku od zadaj v svisli in v hlev in leže vznak. Ne upa si v hišo. Samo eno vpije in se kolje v njem:

»Kristus, Cilka!«

Dvanajsto poglavje.

Medem ko si je tisto jutro po financarjevem uboju hlapec Janez, vrnivši se od Mete in Terpina, grebel v dušo in iskal v njej leka za svojo strašno skrb za Cilko ter molil za rešilno misel, ki naj bi mu pomagala obvarovati dekle najhujšega, so pred Hribarjevo hišo zablislili orožniški bajoneti in žandarji so stopili v hišo ter vprašali mater po Cilki. Mati so trepetali po vsem telesu in skoro niso mogli najti odgovora v silni drzavici, ki jih je stresala. Naposled so sklicali Cilko iz zgornjice, kjer je ubogo dekle klečalo na kolenih pred Materjo božjo in v solzah prosilo pomoči v svojem trpljenju in usmiljenja za svojega ženina.

Pričelo se je spraševanje po Matevžu, kdaj je včeraj prišel, kdaj odšel, kaj govoril, kdo je bil še z njim, kdo sploh tedaj v hiši. Cilka je sunkoma odgovarjala na vprašanja, vsako besedo je morala iz-

trgati iz sebe, in venomer je samo čakala, kdaj se zruši od bolečine. Enako so orožniki gnjavili mater Hribarico, ki so naposled priznali, da je bil tudi Tilen prejšnji dan pri njih ter da sta z Matevžem skupno odšla .

»Matevž je ženin vaše hčere?« vprašuje orožnik mater.

»Je, na oklicih sta.«

»Hodi večkrat k vam?«

»Seveda pride včasih.«

»Vedno čez Golico?«

»Navadno.«

»Zakaj nam tega niste naznanili?«

»Počemu?«

»Veste, da ga že dolgo zasledujemo?«

»Ne vem; kaj pa je naredil?«

»Čez mejo hodi brez dovoljenja in na Štefanovo je napadel stražnika ter mu grozil, da ga ubije.«

»Saj ni res!« plane vmes Cilka. »Financar je prvi začel in Matevžu grozil.«

»To vemo mi bolje ko vi!« trdo odgovarja orožnik.

»Poleg sem bila!«

»Nevesta bo vedno ženina zagovarjala!« ji opone nese orožnik.

»Le kaj Vam je naredil?« zaihti dekle.

»Povedal sem žel!«

»To si je izmislil samo stražnik Ivan, ker ga ne mara in bi rad spravil v zapor.«

»Priče so tudi proti Matevžu izpovedale,« trdi orožnik.

»Saj tudi financarja ni ubil on!« brani Cilka Matevža.

»Kdo pa?«

Cilka noče izreči Tilnovega imena, čeprav je prepričana, da ni Matevž zmožen takega dejanja.

»Stražnik, ki je bil z ubitim, trdi, da je Matevž ubijalec!« nadaljuje orožnik.

»Laže!« vrže Cilka iz sebe.

»Zaprisežen je, uradna oseba in edina pričal! Pa tudi druge okoliščine govore za Matevžovo krivdo!«

Cilka zaihti vnovič in glasneje. Tedaj stopi v hišo Janez. V hlev je zaslišal iz hiše Cilkin jok in materino glasno govorjenje in to ga je vrglo iz omotice, da se je vzdramil iz bolečine premišljevanja in prišel pogledat, kaj naj bi bilo. Ko zagleda v hiši orožnike, prebledi ko zid.

»Janez, kaj ne, da ni Matevž!« plane Cilka k njemu in velike solze se ji točijo po licu. Iz oči žge v Janeza strašno pričakovanje, pritrdilo vprašanju. Janez prebledi še bolj in skloni glavo. Ne more iz sebe izdavi besede.

»Jezus, Marija, Janez, reci!« plane dekletu znova.

Toda Janez dvigne obraz in strašna žalost je v njegovih očeh. Cilka se opoteče in se zgrudi na stolico brez besede. Od groze niti zaihteti ne more.

Tudi trdim orožnikom seže sočutje v srca in oči, ko vidijo strašno nemo bridkost dekletovo in obup v Janezovih očeh. Toda njihova služba ne sme poznati ne usmiljenja ne sočutja: varuhi in izvrševalci zakonov so, branitelji pravice. Čeprav mu v usmiljenju do ubogega dekleta silijo solze v oči, vendar jih požre nazaj vodja orožnikov in vpraša službeno strogo:

»Vam je kaj znano, kdaj Matevž zopet pride v Dobravo?«

Mati, Janez in Cilka se spogledajo. Janez odkima, Cilka skrije obraz v dlani, le mati ne vedo, kaj bi in kako. In orožnik materi ponovi vprašanje.

»Menda kmalu radi oklicev z našo,« v zadregi izjecljajo mati.

»Gotovo veste, katerega dne?«

»Za nedeljo menda.«

»Mati, govorite odkrito: kdaj pride Matevž zopet?« trdo vpraša orožnik in stopi bliže k materi.

»I, menda v nedeljo k dnevi,« se utrga iz Hribarice. Janez stopi iz hiše in odide ven, orožnik si zabeleži materino izjavo. Nato se znova obrne k njim:

»Mati, ker ste odkrito povedali, vam ne bomo delali sramote, da bi ga pričakali pri vas, ampak ga

bomo ujeli na poti semkaj. Toda nihče od vas ga ne sme obvestiti, da ga pričakujemo. Zapomnite si to. V nasprotnem slučaju boste tudi vi kaznovani!«

Cilka glasno zaihti in orožniki ne morejo dalje poslušati trpkega joka, ne gledati bridkosti v Hribarjevi hiši, ampak takoj odidejo.

Za njimi se vrne v hišo Janez.

»Mati, čemu niste bili tiho?«

»Ko so pa vprašali!«

»Drugače bi bili lahko rekli!«

»Lagati ne smem!« se hudujejo mati, ki jim samim ni ljubo, da so izdali Matevža. Ali laž jim je bila vedno zoprna, četudi bi šla v njihovo korist.

»Zdaj je, kar je,« dé Janez. »Toda Matevž v soboto ne sme priti!«

»Prepovedali so nam, obvestiti ga.«

»Tako? Če so Vam, meni niso! Bom pa jaz šel in ga obvestil!«

»Kam neki, Janez? Zdaj v Golico in čez? Si neumen? Ko že dežuje in je nevarnost plazov vedno večja! Pa tudi poti ne boš kos, prestar si!«

»Bomo videli! Pa koga drugega pošljem!« se je glasil Janezov odgovor in v zahvalo mu je bil Cilkin hvaležni pogled.

Toda laže rečeno ko storjeno. Poskusil je Janez res isti dan sam, ali moral se je vrniti, ker je spoznal, da je pot pretežka zanj. Ko pa je iskal drugega, ki bi bil šel čez, ga ni našel kljub obljudi dobrega plačila. Vsi Dobravci so videli in vedeli, da so mejo od Babe in Kepe sem do Kočne gosto zasedli orožniki in nikdo si ni upal nositi kože naprodaj. Zato je Janez iskal do petka zvečer, ali zaman. Čeprav se je zvečer zvedrilo, vendar ni bilo mogoče dobiti nikogar za nevarno pot. Janeza je to peklo tako, da ni mogel Cilki prikrivati skrbi. Pa ga je dekle potolažilo:

»Janez, pisala sem davi Matevžu. Jutri dopoldne bo pismo dobil, če je doma. In v takem vremenu gotovo ni šel v gmajno, posebno, ker je rekel, da mora ostati par dni doma, da malo Majdi pomaga.«

Ta dvom, da ne bi Matevž pisma v roke dobil, pa je bil v Cilki sami večji, kot je pokazala Janezu

v besedi. Hotela je pač Janeza pomiriti, ubožica, pa niti sebi ni mogla dopovedati in je od ure do ure rastla v njej skrb za Matevža. Čimbolj se je prelival dan v večer, tem nemirnejša je bila Cilka in vsake pol ure so njene oči svetleje in plašneje gledale skozi okno in trepetaje je prisluškovala v vsak šum, v vsak korak, ki je zazvenel pred hišo in v veži.

Zapel pa je proti večeru, ko se je že razlival mrak v Dobravo, v veži korak, ki je bil Cilki pre-dobro znan. Čudno se ji je stisnilo srce ob udarcu teh stopinj kakor še nikdar. Kot slutnja velike nesreče, slutnja groze in strahu.

»Dober večer, Cilka,« pozdravi financar Ivan, ko stopi v hišo. »Si kar sama?«

Cilki je tako čudno strašno v sreču, da ne more odgovoriti.

»Saj bom kmalu zopet šel, Cilka, samo nekaj naj ti povem!«

»Dober večer,« šele sedaj odzdravi Cilka in se nehote odmakne v drugi kot izbe, kakor bi se hu-dega bala od stražnika.

»Vem, bežiš pred menoj, Cilka,« dé Ivan in sna-me puško ter jo postavi v kot k peči, »čeprav ti ne-čem hu-dega.«

»Ne bežim, počemu li,« se izgovarja dek-le, ali v naglasu se ji pozna, da je trepet v njej.

»Čeprav drugače praviš,« potrdi Ivan prvo sumnjo.

»Jaz pa ne morem drugače, Cilka, in ne grem od tukaj, dokler mi ne odgovoriš!«

Oči mu svetijo globoko udrte in v obrazu mu leži bledica, ki bi je bilo Cilke še bolj strah, ako je ne bi že senčil mrak v izbi.

»Kaj pa bi vendar radi?«

»Sama dobro veš! Že skoro leto dni ti govorim samo o tem!«

»Povedala sem Vam že neštetokrat. Ne morem drugače!«

»Moraš Cilka!«

»Kako pa, če ljubim Matevža in sem se mu obljubila?«

»Nisi še vezana ž njim, še moreš spremeniti!«

»Ne morem, ne morem!« se upira dekle z vso vnemo.

»Moraš!« vzplamti v financarju in korak bliže stopi k Cilki.

Dekle ne odgovori, ker ji beseda zastaja v grlu. Financarj težko diha in tiplje za besedo, ki bi našla pot v dekletovo srce. Roke mu trepetajo, neprestano krili ž njimi pred seboj in jih izteza in proži, kakor bi hotel v daljo ž njimi seči, kakor bi hotel prijeti ž njimi drgetajoče dekle pred seboj.

»Cilka, imej usmiljenje z menoj! Glej, na rokah te bom nosil, vse ti bom napravil, kar si zaželela! Proč vržem to uniformo, pokmetim se, v grunt se zagrizem z vso mlado močjo in noč in dan bom delal zanj in zate Cilka, samo poslušaj me in obljubi mi, da boš moja žena!«

Cilko je strah pred besedami in očmi financarjevimi, ki v mraku svetijo še bolj skrivnostno in grozeče kakor pri belem dnevu.

»Ne, ne!« odmaje z glavo dekle in se naslanja na zid, da bi mogla od financarja dalje stran.

Tedaj se zgrudi Ivan na kolena pred njo:

»Cilka, imej usmiljenje z menoj! V meni je kakor strup in kakor pekoč ogenj! Ne vzdržim dalje! Vse, vse naredim, samo reci, da preložiš z onim in da smem upati, Cilka! Cilka, bodi usmiljena, ker je prehudo in ne zmorem več!«

Cilka plane v jok. Izza dlani, ki si je ž njimi pokrila obraz, se potoči solza, zdrsne skozi prste po roki in kane na roko klečečemu financarju. Kakor živa žerjavica ga speče ta solza, da skoči pokoncu, strga Cilki dlani raz obraz in jo z vso silo pritegne k sebi.

»Cilka!« zaihti iz njega.

Dekle pa ga sune od sebe z močjo, da se Ivan opoteče.

»Pustite me!«

Tedaj v fantu zagori. Oči mu preteče zabliskajo, dlani se mu sprožijo v pesti in sikaje plane iz njega v ihteče dekile:

»Pa še Matevža ne dobiš! Jaz ga pogubim, ubijalca!«

»Jezus!« plane iz Cilke in ubogo, trpinčeno dekile se opoteče k mizi in sesede na stolicco.

»Da, pogubim ga kakor gotovo je Bog v nebesih in ti boš kriva, ti!« se trga iz financarja.

Cilka glasno joče, v grlu jo davi in stiska. Financar stoji še vedno na istem mestu in v oči mu leze nekaj kačjega, nekaj satanskega, da bi se človek zgrozil, ako bi pogledal prav v njihovo dno in bi se mu lasje naježili od groze. Cilkin glasni jok umre v tiho ihtenje, v mračni sobi se sliši iz grozeče tišine ta tihi, suvajoči plač kakor tiktakanje smrtne ure in spremlja jo burno sopenje financarjevo, ki mu kri tišči iz srca v glavo in ga ihta sovraštva žene v strup, ki se zdaj prične razlivati iz njega:

»Ti pa ga lahko rešiš!«

Cilka prisluhne v financarjevo besedo. Strup iz Ivanovih ust teče dalje:

»Pokaži, če ti je res kaj zanj. V tvojih rokah leži njegovo življenje in njegova poguba.«

Cilka se ozre v financarja. V oči ji leže rahlo upanje. Ivan nadaljuje s strupom:

»Lahko porečem: ni bil Matevž, Tilen je ubil onega! Izberi, Cilka: tu Matevž, pogubljen, morda na smrt obsojen radi uboja, ti pa sama, zapuščena; tam Matevž živ in prost, ti pa z menoj in moja žena! Izberi, Cilka!«

Strup je pritekel na Ivanove ustnice iz obupajočega srca in se razlil v Cilkinco srce, da ji zraste v strašno grozo izbire smrti in življenja. Dekle omahne na stolicco nazaj, pred očmi se ji stemni, megla se ji vleže v razpaljeno glavo, v srcu zastane kri. Financar stoji nepremično kakor kip, desnico drži še vedno iztegnjeno pred seboj in levico z izproženo dlanjo ob sebi: na eni Matevževo življenje in prostost in lastno navidezno srečo ter Cilkinco duševno smrt, na drugo Matevževo pogubo in lastno bridkost in Cilkinco stra-

šno bolečino zavesti ženinovega pogina! Cilka tišči s čelom ob mizo, misli ji hočejo razgnati oklep lobanje in pognati možgane iz nje, iz srca sega v grozo zledenela kri z mrzlo roko v vroče misli. Zato ne more ni ena prava misel v Cilkin razum, ne more odrešilna odločitev vanjo in v besedo, ki bi pretrgala to strašno napetost molčanja in prinesla uteho izgovorjenega! Samo eno plane v tišino iz nje in pretrga strašno molčanje:

»Jezus, imejte usmiljenje z menoj!«

»Kakor ti z mano, Cilka!«

In zopet tisti strašni molk, ki grozi, da se kot med dvema bregovoma razpet kamnit lok zruši v globočino in pokoplje pod seboj vse, kar zadene.

»Kaj si izbereš Cilka!« teče strupeno iz Ivana, ki stopi korak bliže dekletu.

»Ne morem, ne morem!« ihti dekle.

»Jaz tudi ne drugače! Izberi til!«

Tedaj se dvigne Cilka smrtno bleda in se zgrudi pred stražnika na kolena:

»Jezus, imejte usmiljenje z menoj! Kaj sem Vam storila, da mi nož v srce zasajate? Saj ste človek, saj pravite, da me ljubite, pa ste strašni z menoj! Usmilite se me, ne morem drugače, ne morem Vas ljubiti, ker sem samo Matevževa!«

Strup pa se vnovič iztoči iz financarja, morda, da zalije grozo strašnega početja z ubogim dekletom:

»Izberi, Cilka, reci!«

»Saj ga ni Matevž ubil, Tilen ga je, krivo ste pričalil!« se zlomi iz Cilke, ki spusti roke in vstaja.

»In če sem?«

»Gorje Vam, greh jel!«

»Raje greh ko brez tebe!«

»O, Jezus, Jezus!«

»Vidiš, Cilka,« stopi Ivan tesno k dekletu in se skloni čisto k njemu ter tiho sikne vanjo, kakor kača. »Videl sem: Tilen ga je ubil, ne Matevž! Ti si kriva, če sem krivo povedal! Za oba kaže enako, odločilo bo moje pričevanje. Zato je čas, Cilka, izberi!«

»Ne morem!« plane glasno dekle in oči ji zagore v čudnem svitu. »Na duši naj Vam gori to krivo pri-

čanje. Ali Vaša ne bom nikdar, razumete, nikdar!« se zažene dekle s stisnjenimi pestmi proti stražniku, da se ta umakne nehote korak nazaj!

»Ni mi mar tvoje grožnje, Cilka! Zadnjikrat vprašam, dekle: hočeš?« se zdaj izzivajoče in strupeno zažene iz financarja.

»Stran, stran od tul« se utrga iz Cilke in oči ji gore v nepopisnem srdu in s čudnim bleskom, da financar seže proti volji po puški in se plaho umakne proti vratom.

»Izbrala si, pa naj bo po tvoje! Ali mene boš pomnila vse žive dni!« bruhne Ivan še zadnjo kapljo strupa iz sebe in utone skozi vrata v mrak. Cilka pa omahne k mizi nazaj, se sesede na stol, z glavo udari ob mizo in zajoče, da bi mu šlo, kdor bi jo slišal, skozi mozeg in kosti. In ji je hudo, da bi umrla od bridkosti.

Čez čas stopijo mati v hišo:

»Cilka, financarja sem srečala doli od nas proti Lipovšku. Ali sta bila tu?«

Odgovarja jim glasno ihtenje, ki ga šele zdaj slišijo, ker ga je prej zaglušila glasna beseda.

»Cilka, kaj pa je?« stopijo k nji.

»Mati, mati!« se trga iz dekletovih solz.

»Kaj pa je? I povej vendar! Jezus, kaj pa se je zgodilo?«

Preveč je solza in bridkosti v Cilki, da bi mogla povedati. Dolgo, dolgo vprašujejo mati. V hiši je že čisto temno, ko še vedno sede ob njej in vlečejo iz nje besede, ki naj jim razlože hčerkino bridkost. Naposled se prične točiti pripovedovanje najprej v pretrganih stavkih, potem pa v tožbi, prepojeni s solzami in prekinjeni z glasnim ihtenjem, ki materi reže v srce hujše od pripovedovanih besed.

Cilka jim pove vse, kar je bilo pred uro med njo in financarjem. Mati ne znajo drugega odgovoriti, kakor s solzami tešiti in tolažiti nesrečno hčer, dokler se obema v solzah ne omehča bolečina in ne prično misli bolj zbrano krožiti okrog enega: ali je dobil Matevž Cilkin pismo in ostane nocoj doma ali ne. Janeza ni nikjer, da bi rekel svoje v tolažbo, ni ga

še s Fužine, kamor je šel po moko in druge potreščine.

Hlapčič Tonček je, ki pride in povpraša, če bo kmalu večerja.

»Joj, čisto sem pozabila nanjo, koj bo!« se dvignejo mati in hite v kuhinjo. Tonček ostane v sobi in začudeno gleda Cilkinе objokane oči, ki so v prižgani luči, kakor dve utrjeni solzi. In mu je jasno, Tončku, da mora iti za Matevža. Ve hlapčič, kaj se govori v hiši, zato pove:

»Nocoj gredo pa gotovo vsi na Golico.«

»Kdo?« se splaši dekle.

»Orožniki in financarji. Prejle jih je šlo šest, za njim pa ona dva, ki vedno k nam prihajata.«

»Kam so šli?«

»Po cesti proti Rudniku. Gotovo zavijejo v Golico.

Cilka molči in nekaj premišljuje. Pa stopi nakrat k hlapčiču:

»Tonček, ali me imaš kaj rad?«

Fant jo začudeno pogleda:

»Vprašate!«

»Bi šel z menoj po večerji?«

»Kam?«

»Novo obleko dobiš zato, samo nikomur ne povej, tudi materi ne!«

»Ne bom,« zatrjuje deček.

»Ali znaš pot iz grabna čez Jesenice naravnost po plazu na Golico?«

»Poznam. Ali zdaj...«

»Novo obleko dobiš, če greš z menoj! Pojdi brž po večerji naprej in pri Lipovšku počakaj. Boš?«

»Bom!« ji pritrjuje fant.

»Pa suknjo vzemi s seboj in palico!«

»Bom!«

»Zdaj pa tiho in žugni ne materi, ne Janezu, če pride prej, besedice. Jaz že pritečem za teboj.«

Cilka umolkne, ko vstopijo mati in prineso večerjo na mizo.

»Kje neki hodi Janez nocoj?« jih skrbi.

»Bo že prišel,« meni Cilka kratko, kar »sami večerjajmo!«

Res sedejo vsi trije za mizo, Cilka in hlapčič se žurita. Dekle zmeče vase par žlic, potem pa čaka, da Tonček poje. Pomigne mu. Fant steče iz hiše, pa mimogrede v hlev po suktnjo in palico in nato dalje do Lipovška.

Tudi Cilka se izvija materi; da naj z večerno molitvijo počakajo Janeza, sama pa da gre nekoliko ven. Pa si ogrne veliko ruto in steče po kolovozu v noč.

Malo pred Lipovškom zavije Cilka raz kolovoz v brežino in steče po ozki stezici čez vrt za hišo, kjer vidi čakati hlapčiča Tončka.

»Te ni videl nikdo, Tonček?«

»Nikdo.«

»Pojdiva brž!«

Oziraje se na vse strani zavije po brežini, ki pada proti cesti, nato čez njo, jo v skokih preteče in zavije za bajtami za farovski hlev, kjer se spusti kar po celem v Belin graben. Tonček krepko hiti za njo. Po grabnu ne moreta drugje kakor po kolovozu, zato pa se žurita, da ju ne bi kdo srečal in spoznal ali ustavil.

Cilka je že doma in zdaj vso pot mislila in še premišljuje, kako je z Matevžem. Bog ve, ali je dobil njeno pismo? Dejal ji je sicer, da bo doma pri Majdi. Ali vseeno je mogoče, posebno danes, ko je bilo lepo vreme, čeprav južno, da bi bil odšel v gmajno, zlasti ker je obljubil, da pride v nedeljo k dnevu k Hribarjevim. Tako bi lahko čez dan pogledal po svojem poslu, ponoči pa bi prehodil Golico. V kočjo si zdaj ne upa, čeprav mu je dovoljeno, ker ve, da je bolje, če se domačim stražnikom radi Štefanovega ogiblje. Seveda, če bi bil pismo dobil pravočasno danes dopoldne v roke, bi mogel priti tudi z vlakom na Fužino in od tam na Dobravo. Pa je malo verjetno to, ker Cilka pozna Matevža in ve, da se železnice posluži le v skrajnem slučaju, zdaj pa, ko ga sledijo orožniki, še celo ne.

Kaj pa, če ni pisma dobil? misli Cilka. Ta misel je bila, ki jo je napatila v nevarno pot. Matevž niti od daleč ne sluti, česa ga dolže, niti ne sanja se mu ne, da ga je Ivan obdolžil uboja. Bog ve, ali je Matevž videl uboj sam? O, Cilka dobro ve, da je Matevž nedolžen, ker ga pozna, da bi se bil dal le raje prijeti in tudi zapreti, kakor pa na tak način se ubranil stražnikom. Četudi so vsi ves čas trdili in je tudi Janez zatrjeval s svojim strašnim molkom, da je Matevž ubijalec, je njeno srce čutilo prav, da je Tilen kriv, Matevž pa nedolžen. Nocoj ji je Ivan odvezel težko breme raz dušo, ki jo je težilo, da jo je hotelo zadušiti! Matevž je nedolžen, Matevž čist! Toda... Toda Ivan in njegova grožnja krivega pričevanja. Da bi zato pristala na njegovo zahtevo? Da bi z Matevžem razdrla in se njemu zavrgla? Nikdar in nikoli! Zdaj celo ne, ko ji je povedal, da je Matevž nedolžen! Četudi je nevarnost strašna, ako ga vjemo in priča Ivan proti njemu. Ker Ivan je edina priča, to ve Cilka dobro, in bo njegova izpoved držala. Toda še nekdo je, ki bo pričal: Tilen! Tilen se bo sam izdal in izročil orožnikom, kakor hitro bo izvedel, kaj preti Matevžu, česa ga dolže. Zato se je Cilka odločila za težko pot, da Matevža zadrži in zavrne nazaj na Koroško, dokler se ne posreči iztahniti Tilna, ali mu kako sporočiti, kaj grozi Matevžu.

»Treba je hiteti, Tonček!« podi Cilka hlapčiča v breg, četudi fant komaj vleče nogi iz snega, ki ga gazita sedaj po celem. — Kdaj je odšel Matevž od doma? Morda okrog štirih, ako je bil v Breznici. Če pa je bil čez dan v službi, bo pa že blizu meje, morda hiti zdaj že od vrha doli v to stran. Samo če ga orožniki niso že na meji prijeli? O, ne, ne! To ne more biti, saj še ni tako pozno, šele devet je in Matevž ne gre zgodaj čez, malokdaj pred polnočjo, če ne pride podnevi. Pa saj je izrecno rekel, da pride zgodaj proti jutru. — Ali ve, da je meja dobro zastražena in to radi njega, ki ga dolže ubojstva.

Noč se je zjasnila, luna je prisvetila. Toda vreme je južno, topel jug vleče pomalem, da sneg v strmi brežini ječi in poka. Plaz? Da, plazovi so v Golici

nevarni, posebno v tile strani, kjer je od vrha doli in od Jekla sem in od gmajne pod spodnjo kočo notri do Jesenice goličava. In ravno po tem plazu navadno zdrči Matevž, da je prej v dolini in bolj po varnem. Četudi hodi po celem, vendar mu je ugodneje, ker je pot za dobro uro krajša ko po kolovozu. Zato se je tudi Cilka pognala v strmino s hlapčičem, da prehiti orožnike in financarje, ki so šli gotovo okrog Rudnika, in da se ne zgreši z Matevžem, če bi bil ta že čez mejo in se že spustil po tostranski brežini.

»Cilka, malo počijva!« ustavi Cilkinе misli Tonček, ki komaj lovi sapo in že težko prestavlja noge po snegu. Saj res, tudi njo samo je upehala pot, ugnala jo je v sapo in utrudila ji noge, misli Cilka in oba postojita, da si malo odpočijeta. Ko stojita, premišljuje Cilka, kje naj zavije, da bosta prej na cilju. Zdajle bosta prišla čez Jesenico, tam zavila na levo proti Jeklovi gmajni; kjer pa se ta umika vedno bolj v Jekel, bosta pa ugriznila naravnost v gornji breg. Ne, ne, nevarno je radi plazu; naj bi se sprožila kepa gori v goljavi, pa je po njiju! Raje takoj na desno, tik po robu, po malem hrbtu, ki se gmajne drži in pelje proti spodnji koči. Dovolj bo še časa, da prehitita orožnike in zaustavita Matevža. In nad plazom je bolj varno, ker ju bo branil breg in gmajna.

Stopita čez Jesenico, zavijeta po planem, nato pa proti brežini na desno in se spenjata od drevesa do drevesa, ki posamično rasto po tem robu. Pot jima curkoma lije po obrazu, Tonček že peša; ali Cilka žene neutrudno dalje, vedno dalje.

Nakrat Cilka postoji in se zagleda v tla! Stopinje! Čigave? Sem iz gmajne pripeljejo od desne s kolovoza sem. Dva sta hodila. In ravno tu gredo stopinje čez brežino v goljavo noter ter dalje vprek o ono stran proti Jeklu. Kdo bi bil šel tu? Cilka misli. Nihče drugi, ko orožniki ali financarji. Pa vendar ni sta bila...? Ne, ne, ni mogoče! Ali vendar, Ivan ve ali pravzaprav sluti, da Matevž pridrči najraje po tem plazu dol. Jezus, če sta bila ti dva: Ivan in Stanko?

Bog varuj Matevža pred Ivanovo puško! Cilka, hiti, hiti, da odvrneš nevarnost!

Cilka napenja misli. Naj gre li za stopinjami, hiti za njimi, dokler ne dohiti financarjev in Ivana poprosi, naj ne strelja na Matevža? Toda Matevž pride morda po drugi poti in znali bi ga dobiti orožniki. S svojo prošnjo bo morda še bolj podkrepila Ivana v sklepu, da mora Matevžu do živega! Ali naj hiti naravnost tu gor dalje, da čimprej pride do kraja vstric spodnje kočē, od koder bi mogla preleteti z enim pogledom ves sneženi breg notri do Kadilnikove kočē in na obe plati? Naj pošlje Tončka v eno smer in sama hiti v drugo! Ne, ne, hlapčič že itak omaguje, znal bi obtičati v snegu, ko je še premlad in prešibak za goliške plazove! Naprej morata, naprej oba za vsako ceno, da čimprej prideta do razgleda! Noč je svetla in v snegu je laže ločiti senco.

»Tinček, ali si zelo truden?«

»Sem, Cilka.«

»Boš zmogel vsaj še do spodnje kočē?«

»Poskusim.«

»Čaj, daj mi roko, da boš laže hodil!«

»Ne, ne, bom že tako. Samo ko bi sneg držal! Pa se kar udaja. Plazu se bojim!«

Tudi Cilki ves čas straši plaz v glavi! Tale stran Golice, od Jekla sem proti spodnji kočī in v dolino Jesenice v obliki topega klina razprostrta goljava, ki zelo visi v vodo, je začuda nevarna za plaz. Skoro leto za letom se sproži tam gori nekje, ali v Jeklu, ali precej na onem-le robu, ki zapira pogled do vrha, in zasuje za dolgo časa ozko dolino Jesenice, dokler ga ne raztopi solnce, ki tako redko zaide v globel. In nocoj je tako čudno topla noč vzlic luni in jasnemu nebu. Sumljiv južnjak piha, k dežju se pripravlja in pod nogami je čutiti, da se je snežna površina omehčala in se udaja v mokro, da gre skozi usnje. Pa tako skrivnostno poka vse okrog in od vej se usiplje sneg kakor bi debele solze kapale.

Toda Matevž je v nevarnosti, treba dalje! Najbolje bo, če se držita tegale robu, ki se kolikor toliko dviguje nad ostalo plano in je tu in tam drevo na

njem. Če bi plaz pridrvel po rebri navzdol, bi bila oba vsaj malce obvarovana, ker bo rob zadržal, da ne bo mogla vsa sila snega do njiju.

Z novimi močmi se požene vsa upehana v breg, vedno držeč se robu, ki pričinja teči proti spodnji koči in je vedno višji ter vedno bolj porastel. Tudi je laže hoditi po njem, ker je snega manj, ko v goljavi. In prav je; si vsaj nogi malo odpočijeta obema, ker bo potem treba kar naravnost zopet iz gmajne po robu vkreber po strmini, po celem proti vrhu! Da bi vsaj do tja gori kmalu prišla, od koder bi mogla pogledati do vrha! Tam bi lahko precej časa počakala, ker bi težko zgrešila Matevža, in tam bi se oba s hlapčičem odpočila.

Še je do onega robu daleč, da bi komaj razločila človeka, ki bi zrastel na njem. Še glas ga ne bi dosegel, čeprav je vse tiho. Le kar brž dalje ob gmajni, da bosta čimprej gori na onem robu! Krepko grize Cilka v pot, Tonček pa se že opoteka, tako je izmučen, in pričinja Cilko prositi, naj odneha, naj vsaj malo počijeta. Toda Cilka ga tolaži, da bosta počivala tamlegori na robu in da naj do tja vsaj vzdrži, ako jo ima res rad. Fant stisne zobe skupaj in se znova požene v pot, ker Cilko ima neznansko rad, ker je tako dobra ž njim.

Že misli Cilka ravno zaviti raz rob od gmajne stran navzdol, da bi se potem vzpela v brežino proti onemu robu, ko hipoma obstoji in se vsa strese. Tam od Jeklove gmajne sem se utrgata dve postavi in stečeta po goli rebri v korito, ki ga tvorita Jeklova in Goliška gola strm od onega roba dol. Cilka ju bolj z mislim ko z očmi spozna. — Jezus, pa vendar nista česa opazila? Cilka ne vidi čez rob, onadva sta morala videti od Jeklove gmajne sem, ki je malce višja od robu. Gotovo gre kdo po goliškem rovtu navzdol. Matevž? Najbrže je on! Cilka nehote seže nazaj in prime hlapčiča za roko, da ta vzdihne pod trdim prijemom.

»Tonček, hitiva!« sune iz sebe dekle in se hoče pognati navzdol.

»Cilka, pogledjte!« zdajci pokaže fant na rob.

Cilka se ozre. Na robu je vzrastla postava moškega. Cilki zastane srce. Matevž je, Matevž, sluti, in skoro z očmi razloči postavo. Naj zavpije? Glej, financarja sta se vrgla v sneg. Cilki gre ledeno v srce! Tedaj se gori v Jeklovi rebri nekaj utrga, zlomi, škriplje: plaz!

»Matevž!« krikne dekle z vso silo iz sebe. Toda hrušč drvečega snega uduši njen klic, ker fant se niti ne ozre ne, gleda tudi v Jeklovo reber. V tem trenutku počita dva strela drug za drugim.

»Jezus!« zakriči dekle in se z obema rokama zgrabi za srce. Moški gori na robu odskoči in izgine kakor da je padel vznak. Od Jekla doli drvi plaz. Cilka se ozre v ono smer in vidi kako se financarja ravno poženeta v breg. Bežita pred plazom. Toda gorje jima! V velikih masah se vali sneg po Jeklovi rebri od vrha doli ravno proti koritu in trga že tudi od goliške senožeti. Snežena vihra se zaganja kakor divja zver po strmini cele plasti odskakujejo, preskakujejo, da se kadi in prši, da poka in se lomi. Cel plaz udari ravno v korito, potegne za seboj celo stran, ki v globel visi in zraven oba financarja. Noter do robu, kjer stojita Cilka in Tonček, seže trgajoča in valeča se snežena gmota in v zadnjem hipu še obdrži Cilka fanta, ki mu je sneg potegnilo izpod nog, da ga ne pomedu sneženi plaz s seboj in ne odnese v globel. Strašno se vali vsa ta zmes proti Jesenici, kakor bi tulil vihar, divja, obema na robu udarja v obraz vihar sneženega prša, da omahnetu na drevo, ki se ga Cilka oklepa. V globeli se lomi drevje in grmovje, parkrat še se povali vsa zgnetena plast, potem pa je vse tiho. Samo sneženi prš se kakor dim dviguje od Jekla doli pa notri v globel Jesenice. Kakor dim na pogorišču. In tam doli, tam v globeli sta oba financarja pokopana v snegu, morda že mrtva.

Toda Cilka ne utegne misliti na financarja, samo Matevž ji je v mislih in v srcu. Onega robu gori ni plaz posnel, mimo se je prevalil. Toda, ali je Matevž živ, ali zadet, ustreljen?

»Tonček, hitiva, hitiva!« se požene dekle navzdol in potegne s seboj fanta. Hlapčič je še ves pre-

plašen od plazu, po vsem životu trepetaj, niti nog ne more prestavljati, kar omahne in zdrzne v sneg in stakalil bi se bil po strmini navzdol za plazom, če ga ne bi Cilka obdržala.

Fant zajoče!

»Ne morem, Cilka, ne morem!«

»Pa tule počakaj pri drevesu!«

»Strah me je, Cilka!«

»Ja, kaj pa naj napravim?« obupuje dekle. »Le počakaj, Tonček, saj bom kmalu nazaj. Vidiš, samo tiale za rob grem, da pogledam, če ne leži Matevž ondi, pa se vrnem. Eno uro največ, že vzdržiš!«

Fantu teko solze po licu. Nemo prikima Cilki, zleze na rob nazaj in se sesede pod drevo ter tiho joče. Dekle pa se z novo silo zažene v strmino in se vzpenja vedno više, vedno bliže robu.

Že je nekako čez polovico pota od gmajne do robu, ko omaga. Strašno ji bije srce, kri ji tišči v glavo in v sencih ji kljuje, da se ji črno dela pred očmi. Pot ji lije po vsem životu, nogi sta težki ko svinčeni in komaj ju čuti. Kakor da sta ohromeli, sta leseni. Cilka se skloni in zajame polno perišče snega ter ga nese k ustom. Strašno je žejna. Potem zajame vnovič in si pritisne mrzlega snega na razpaljeni senci, da malo poneha bolečina. Toda ne utegne, dalje mora!

Zopet se vleče dalje. Čuti, da ne bo prišla do vrha, ker je preveč upehana in se ji nogi udirata mnogo čez kolena. Palica ji drsi iz rok, ne najde več opore v tleh. O, zakaj ni vzela krpljev s seboj? Toda do robu mora, da vidi, kaj je z Matevžem!

Samo mukoma more dalje. Vsakih par korakov počiva, da lovi sapo, da odpočijeta obe nogi. In zopet par korakov, pa mora spet odnehati. Strašno ji je. Vročje ji je in vendar ji šklepetajo zobje.

»O Jezus, Marija pomagajta mi, da vzdržim, »moli dekle in solze se ji udero po licih, solze nemoči in obupavanja.

»Marija, Marija, pridi mi na pomoč, da zmorem!« ihti dekle, se z obema rokama opre na palico in zajoče glasno, da ji plač stresa izmučeno, do smrti

trudno telo. Žene se dalje. Vsa v solzah vedno vnovič kliče na pomoč Jezusa in Marijo.

Že je skoro na robu. Z zadnjimi močmi se vleče dalje. Pa ne more več, ne more, pretrgalo se bo v njej, čuti, udrlo se bo iz nje nekaj, če ne odneha.

»Matevž!« zakliče z zadnjimi močmi dekle obupan, da odjekne od skal pod spodnjo kočo in se odzove od Jekla sem. Ali ni odziva. Dekle poslušne v noč: ničesar ni, nikdo ne odgovori. Vnovič zakliče, glas ji trepet, in vnovič posluša. A samo gluha noč ji odgovarja.

»Marija, če je mrtev« ihti dekle glasno in se požene naprej. Mora čez rob, mora videti, če ne leži fant za robom krvav, morda mrtev s prestreljenimi prsi. Ta misel ji da novih moči. Trga se v njej sicer in joče, kolje se na dvoje in kriči v prsih, ali Cilka mora dalje. Proti robu se vleče po vseh štirih. Palico je spustila v sneg, ne more je vlečiti dalje seboj.

Še par korakov grabi dekle dalje v sneg, še par. Jezus, Marija, pomagajta! Pretegne se in doseže z rokami rob. Pa ji da moči, da se dvigne, da stopi na rob. Kadilnikova koča na vrhu Golice in vsa goliška prostrana brežina do spodnje kočje jo pozdravijo. Cilka tega ne vidi. Cilkinе oči iščejo v snegu, iščejo za fantovo sledjo. Tule so stopinje, tamle dolg zdrsek z roba v gaz. Cilka stopi vanjo. Steptano je vse po gazi in okrog nje. Toda stopinj je več in peljejo dol in gor, vidi Cilka. Tu je pot, ona daljša, ki gre križem počez po brežini od spodnje do kočje na vrhu. Cilka išče dalje. Tam je sled rdeča, najbrže sled krvi. Komaj jo je razločiti v temi. Zdaj se luna skrije za oblaki, še manj more dekle razločiti. Gleda, gleda Cilka, da jo pali v očeh, ali nikogar ne opazi. Kam je šel Matevž? Nazaj proti vrhu ni mogel, videla bi ga. Toda dolgo je hodila, Matevž je urnejši, mogel bi biti že v tem času na vrhu, če bi se bil povzpел naravnost. Toda ranjen je. Cilka se skloni v tla, išče za krvavo sledjo. O, tu doli bo, tu dol pelje po poti proti spodnji kočji. Nakrat zmanjka krvave sledi. Cilka išče za njo sklonjena, sključena v pot. Pa se utrga od poti stopinja, naprej druga: navzdol

gredo. Cilka stopi vanjo. Glej, tu nova sled krvi! Matevž je hitel tu dol. Seveda, mimo kočee ne sme, je prenevarno. O Jezus, tedaj vendar ni prehudo ranjen? Sicer ne bi bil šel tu dol in tako hitro. Toda vseeno: tamle je zopet takoj gmajna. Morda se je med drevje zavlekel, da bi se tam odpočil in obvezal?

Ali naj ga pokliče? Ne, ne, mogli bi jo slišati v spodnjo kočee in priti pogledat, kaj je ter bi jo dobili. Izdala bi Matevža. — Naj gre za sledjo? Cilka misli. Trudna je, da bi zgrudila, ali treba se je določiti, sicer ostane v snegu in zmrzne, preden bi jo dobil kdo. Naj gre v kočee? Ne, ne, Tonček čaka in bi umrl od strahu, če je ne bi bilo kmalu. Cilka z očmi premeri razdaljo do gmajne. Bo zmogla? Stopinje so že utrte, lažje bo iti. Tam v gmajni pa bo bolje. In navzdol gre pot ter jo pripelje naravnost k Tončku! Da, da!

In v hrepenenju se ji posreči, da pride do gmajne. Med prvimi drevesi išče, ali tu je težje, ker je še temnejše ko na plamen in je težko slediti stopinjam. A vendar ugane dekle, da pelje sled v gmajno naravnost navzdol. Nekaj časa Cilka sledi stopinjam, a ko vidi, da gredo vedno le navzdol, postane in se obrne. Matevž je gotovo rešen, ni prehudo ranjen in je hitel na Dobravo na Hribarjevo.

Toda treba je misliti na Tončka, ki jo čaka, težko čaka in joče v strahu in stiski, ker je sam. Cilka se vzpne nazaj na rob in se ga drži pri hoji dalje. Kljub temu, da je snega tu manj, Cilka težko hodi. Vedno bolj jo zapuščajo moči, ali vendar jo peha dalje usmiljenje in sočutje in zavest pomoči.

Od drevesa do drevesa se poganja Cilka, omahuje od debla do debla, počiva, postaja, se peha in žene, ali vendar gre tako počasi, tako težko! Najraje bi ob prvem deblu zdrsnila v sneg, se naslonila ob drevo, zaprla oči in zaspala. Spati, spati, gori v njenem srcu, želé si misli in noga in roka, telo: odpočiti, odpočiti. Vendar misel na Tončka, samega

samcatega v noči sredi goliških plazov ne da miru, žene in peha dalje.

Ah, saj bo kmalu. Tamle že vidi v plano, kje je šel plaz mimo. Da, da, tamle ob onemle drevesu. Cilka se s poslednjimi močmi požene tja.

Gorje, fanta ni! Pač! Nekaj temnega leži na tleh ob deblu. Dekle se skloni. Suknjič je, samo suknjič. Kje je Tonček? Ali je šel za njo? V breg? Se je vrnil domov sam? Ubožec ubogi! Kam naj gre za njim, ah, kam, ko pa je tako trudna, do smrti utrujena! Cilka kliče v noč.

»Tonček, Tonček!« in posluša. Ali samo lastni odmev ji odgovarja iz rebri in iz gmajne ven. In se ji zdi, kakor da se ji roga!

»Tonček!« obupno zakliče dekle vnovič.

Nič ni odgovora. Sama, sama v goliškem plazu, samo dva mrtva doli v globeli globoko pod snegom sta ž njo.

»Marija!« jo strese misel in strah do mozga. Pred očmi se ji stemni, da klecne, da se zgrudi ob deblu na sukngo. Tam se zvije skupaj kakor v krču, iz prsi ji požene val solza in uboga Cilka, sama samcata v strašnih goliških plazovih, na glas zaihti v temno noč.

Trinajsto poglavje.

Ravno iste sobote zvečer v času, ko sta finančarja Ivan in Stanko odšla po poti od Hribarja proti Rudniku, je sedel v gmajni nad Mošenikom na korški strani Golice lovski čuvaj Matevž, držal puško med kolena, glavo pa upiral s komolci in bil zatopljen v premišljevanje dogodkov zadnjih dni. Že zjutraj zarana je bil odšel od doma z Breznice, da pregleda svoj službeni okoliš, ki ga misli zapustiti za dva dni. Zadnji dnevi službe mu potekajo, odpovedal je že. Zato pa mora, kakor je vse te mesece skrbno čuval in si pridobil zaupanje gospodarjevo, še zadnje dni ostati pazljiv, da ne bodo mogli poreči za njim, tak in tak je bil Matevž, ni se preveč brigal za svoj posel.

Ves dan je bil na nogah, oblezel gmajne po vsem goliškem in našel vse v najlepšem redu. Lovski tatovi se ga boje, ker vedo, da je v borštih doma ter ima sokolje oko in sluh razvit in tenak, da mu je v tem malo kdo enak. Zato je bilo prav malo lovskih tatvin v tem času Matevževega službovanja, in je bil stari gospod zelo zadovoljen z njim ter je le nerad pristal v Matevževo odpoved.

Tako je jemal Matevž slovo od svojega službovanja isti dan, se upehan usedel na štor v grmovju, da pričaka noči in jo pobriše čez mejo na Hribarjevo v Dobravi. Pričela se bo nova doba, novo življenje. Zdaj bo gospodar, gruntar, mož, ki v Dobravi nekaj pomeni in velja njegova beseda. Njegove misli pa ne bodo mogle ostati pri plugu in v zemlji, njegove misli bodo vedno uhajale v te prelepe goliške gmajne, med ponosne brine na tej in oni strani, od grma do grma se bodo sprehajale, ozke steze bodo obiskovale in se drsale po strmih kamnitih goliških plazovih. Saj mu poleg Cilke ostane še nekaj: kadarkoli si mu bo srce zaželelo goliških reber, bo lahko stopil pred hišo, ali v okno Cilkine kamrice in Golica bo v vsej lepoti ležala pred njim kakor na dlani, Golica, kraljica gorenjskih planin, Golica, pomladi z belimi ključavnicami posejana kakor z belo preprogo pogrnjena noter v poletje, ko bodo murke pognale med trato in zlata jabolka in modri svederc in burja, burja rdeča kakor kri in rožnata kakor Cilkina lica! Golica, ti kraljica gorenjskih planin, boš vedno pri meni, misli Matevž, prav v tvojem naročju spi Hribarjevina, iz oči v oči si bova gledala vse dni mojega življenja. Nad mojo hišo boš bdela, moje otroke boš varovala, moji Cilki viharje branila! Tvoje trave bodo hranile mojo družino, prelepa Golica, da bo lep moj rod, Matevžev rod na Hribarjevini, goliški rod! O, Golica, kraljica gorenjskih planin, pod tvojim plaščem bo spal moj rod, zveni Matevžu v srcu, kadar bo truden glavo nagnil in jih bodo ravno v tvoj obraz, ki se mu ti potapljaš v mirne opokojne oči; v tvojem naročju bom spal tudi jaz, ko bo končano moje gospo-

darjenje na Hribarjevini, ko mi bo smrt iz rok izplela plužne ročice in mi izmaknila kosišče iz dlani.

Tako je sanjal Matevž tisti večer, ko je čakal, da se stemni povsem in se splazi čez vrh Golice k svoji nevesti Cilki na Hribarjevo v Dobravi. Mora biti oprezen, ker ve, da so orožniki in financarji močno zasedli mejo. Prejšnji večer se je Tilen oglasil pri njem na Breznici, ravno ko je legal spat, samo za četrto ure. Povedal mu je, da je komaj odnesel pete stražnikom tisto noč po uboju financarja. Moral me je videti oni drugi financar, je menil Tilen, ker mi je takoj poslal orožnike na vrat. Zdaj je treba nekaj dni mirovati. Ne le nekaj dni, nekaj tednov, ga je opominjal Matevž. O nista vedela, da je Ivanu zrastle črna misel v srce in iz srca je nagnal orožnike v sled Matevževo, ne v Tilново!

Tilnu je hudo, ker je prišlo do uboja! Jokal je, Tilen, trdi, dolgi Tilen, jokal, ker je bil svest si, da je storil velik greh! Toda kako naj si bil sicer pomagal, ko pa je imel samo dvoje na izbiro: ali mati ali financar. Mater je rešil s tem, da je ubil financarja. Seveda, malo manj bi bil lahko udaril! Toda, ko mu je Bog ustvaril tako silno roko in mu je Terpina dal pri odhodu tako težko gorjačo vanjo! Nihče drugi bi ne bil z eno roko udaril financarja v smrt. Tilen pa je presilen in bi gola pest zadostovala, da bi se bil rešil. Toda ni utegnil pomisliti na posledice. Samo umirajoča mati so mu bili v mislih, da je slepo udaril z vso močjo, ne da bi bil tehtal udarec in silo.

Kar je, je, zdaj ni pomoči. Toda ujeti se ne pusti, ker ve, da bi se mu silno slabo godilo. Je že drugih grehov toliko na njegovi vesti, da bi zadostovali za dolga leta ječe. Zdaj še uboj! O, v ječo pa Tilen ne mara, saj še v dolini na prostem dihati ne more, kako bi mogel med štirimi vlažnimi stenami? Zato pomaga samo beg, samo skrivanje. Sčasoma se bodo naveličali orožniki in financarji in spet bo lahko tovoril po mili svoji volji po goliškem.

Tako se je bil Tilen poslovil od Matevža in mu voščil srečo v novem življenju. Rad bi bil Matevž imel, da bi mu Tilen drugoval na poroki. In bilo je

že domenjeno, da vsaj v svate pride, čeprav samo za kratek čas ponoči. Zdaj je šlo še to po vodi. Toda v mislih bom s teboj, je govoril Tilen Matevžu; in če pomore kaj molitev grešnikova, bom tudi očenaš zmolil zate in za zlatolaso Cilko, da bi vama Bog dal srečo in zdrave otroke.

V tegobo se je razgrenilo Matevževo srce, ko je mislil na Tilna, zvestega druga, ki mu je bil z nevarnostjo lastnega življenja rešil življenje. O ti zvesti tovariš, ki si tudi v eno zrasel z gmajnami in plazovi goliškimi, kdaj in kje najdeš ti mirni kotiček, kjer se bo spočilo neugnano hrepenenje tvojega srca? Mati tvoja Meta je šestintrideset let čakala tega miru in pokoja in sreče. Jeli tudi tebi namenjena tako dolga, tako kamenita pot? Strma in skalnata kakor goliški plazovi, temna in neprodorna, kakor goliške gmajne, spolzka in opotečna, kakor goliške senožeti? Z Bogom, zvesti drug, sreča s teboj in blagoslov Golice, kraljice gorenjskih planin, ki ti je druga mati!

Stemnilo se je popolnoma v tem Matevževem premišljevanju in prebridko mu zraslo v srcu, zato je vstal Matevž in stopil v stezo. Tu, na tej strani, na koroški, se lahko giblje precej prosto, saj ga poznajo stražniki, ker jim je bil zvest tovariš te kratke mesece ter ga ne preganjajo in ne love, čeprav vedo, da so mu za petami jugoslovanski tovariši. Ali vendar je treba iti preko meje varno in oprezno, da ga ne zalotijo Slovenci, ki vsled Ivanovega podpihovanja preže nanj ko mačka na miš. Da bi slutil Matevž, s kako strašno obdolžitvijo ga čakajo stražniki na slovenski strani, trikrat bi si bil premislil, preden bi bil nogo postavil čez mejo in zdrsnil v jugoslovansko stran!

Tako se bliža Matevž robu in tišči naravnost med grmovjem skozi. Pa poslušne in se prituhe. Nekaj je zašumelo na robu. Stražniki so. So nemški ali jugoslovanski? Zdaj čuje udiranje korakov v sneg. Tiho, nepremično čepi Matevž v snegu, skrivaje se za grm. Koraki se zopet oddaljijo. Matevž se vzpne previdno kvišku in vidi, da gresta dva jugoslovanska stražnika po robu proti koči.

»Zlomka, s Kočno že ne bo nič!« se jezi na tihem Matevž. »Teh dveh ne bo tako brž nazaj! Počakam, da se dovolj oddaljita, potem jo kar tukajle pobrišem čez!«

In res sede kar v sneg, posluša in čaka. Mine četrť ure. Zdaj poskusi Matevž znova. Že misli stopiti na rob, pa vendar iz previdnosti leže na trebuh v sneg in se ogleduje. Tam-le v smeri proti koči se nekaj svetlika. Vraga, bajonet v luninem svitu. Zopet gredo semkaj, vidi Matevž. Brž zdrsne neslišno po trebuhu niže nazaj, kjer se stisne v grmovje.

»Kaj-li imajo nocoj?« mu gre po glavi. »Kako bom prišel vendarle čez mejo! Pa jim menda ni nesel kdo na nos, da kanim nocoj čez vrh?«

Stražnik, sam samcat, se približa in se ustavi ravno nad Matevžem. Temu srce utriplje močnejše in sapo pridržuje. Vidi, da je orožnik. Tudi prejšnja dva sta bila orožnika. Tedaj mora biti že kaj posebnega, ker jih je toliko v planini. Navadno so večinom le financarji. — Morda radi Tilna? O seveda, na tega imajo piko, ker jim je ubil financarja. In sobota je danes, v sobotih stražniki zelo radi love.

Orožnik na robu se razgleduje v koroško stran in se ne gane z mesta. Šmenta, kaj je primrznil s podplati, se jezi Matevž, ki ga pričinja zebsti v život, ker se ne more niti obrniti. Zdaj se okrne orožnik proti Kočni. Aha, ona dva prihajata nazaj. No, so že skupaj. Ta je pa lepa! Samo deset do petnajst korakov so si narazen, Matevž in orožniki.

»Ali je kaj sumljivega?« vpraša orožnik prihajajoča tovariša.

»Ah, nič! Menda sluti spak, da smo v preži nocoj in se nam kjé v dolini raz zapeček smeje v pest, ker ga lovimo in se udiramo v sneg, ki se juži vedno bolj!« se jezi eden prišlih.

»Nocoj pa zna zdrsniti kak vlak snega po strmini, se mi vidi,« pripomni drugi. »Tamle doli ob Kočni tako sumljivo poka, da me kar ni zdržalo več. Najbolj varno bo še v koči.«

»Pa oni?«

»Ah, naj se gre solit! Saj ni tako neumen, da bi takoj par dni po uboju tiščal nazaj, ko ve, da ga zasledujemo!«

»Aha, Tilna love!« spreleti Matevža. »No, ta se jim pa res lahko smeje v pest tam ob Dravi kje za pečjo,« hodi na um fantu. Tak spravite se že no v kočo, hentani bajonetarji!« se že preveč neumno zdi Matevžu, ki je že skozi obleko moker.

»Pa res stopimo malo v kočo. Nocoj so smučarji gori in muziko imajo s seboj. Čez kako uro se gremo lahko zopet malo sprehajat. Bodo pa Nemci ta čas pregazili malo v to stran in pa financarji.« prigovarja orožnik, ki je stal ves čas nad Matevžem. Res odidejo vsi trije drug za drugim po robu proti koči.

Matevž počaka, da mine nova četrť ure. Ko misli, da so stražniki že blizu koč, se splazi vnovič na rob in se previdno razgleda na vse strani. Ko ne vidi ničesar nevarnega ali sumljivega, smukne brž čez rob, sune v udrfino, ki vodi od Hrastniškega sedla v sredino strmine prav čez stezo, vodečo od spodnje h Kadilnikovi koči, steče prihuljen po njej, kolikor mu dado noge in sneg, preteče utrto gaz in se zapodi dalje, da najde primernege mesta na sredi strmine. Res se mu posreči, da se zaleti v primeren kup snega, kjer počene, se malo zavaruje s snegom okrog sebe in prične pazno motriti okolico, posebno v smeri proti spodnji in gornji koči.

Precej časa čaka Matevž, preden zapazi, da se od koč, ki ji vidi ravno v prednjo steno, odločita dve postavi in spozna v njih dva stražnika, pa ne ve, sta li financarja ali orožnika. Še bolj se prituhe v sneg in čaka, da gresta dalje po robu. Obrača se za njima, pa ne pozabi pri tem druge okolice, posebno plati od spodnje koč sem ne. Mora počakati, da pride ta stražnika vsaj mimo prelaza in ju tam zakrije rob, pa tudi njega samega onim dvema. Zdaj sta že mimo prelaza, že utoneta za parobkom. Matevž se požene skokoma dalje, naravnost vprek po strmini na oni rob, ki visi ob navadni poti nad strmino v Jesenico dol. Tam spet počene v sneg, se pazljivo raz-

gleduje na vse strani in malo počaka, da sapo vlovi in se ogleda nazaj.

Ničesar sumljivega ne vidi. Že se hoče vzpeti, da pogleda še v spodnjo Jeklovo stran, ko zasliši trganje in zamolklo bobnenje kakor bi se valil plaz. Plane pokoncu na rob, da pogleda, kje se trga. Bliskoma se ozre na vse strani. Čuj, ali ni nekdo zaklical njegovo ime? Kakor ženski glas je bilo. Pogleda v strmino pod seboj, od koder je prišlo. Ah, saj ni nič. Samo videlo se mu je! Bobnenje prihaja bliže. Matevž se ozre v Jeklov vrh! Gorje, od tam se vali plaz. V sneženi dim je zavil, naravnost v smeri proti njemu se kadi. Stran!

»Stoj!« udari v tem hipu Matevžu v uho, da mu srce vztrepeta. Iz strmine doli je udaril klic. V tem že počí strel, za njim drugi, skeleča bolečina ga ugrizne v laket. Plaz zabobni v bližini.

»Vrag vas bo vzel!« zakriči Matevž v strmino, toda hrušč divjajočih sneženih mas ga prevpije in puh drveče gmote ga sune čez rob nazaj, da omahne v sneg in se opoteče. Pa se že pobere in se z velikimi skoki požene po poti. Toda v spodnji koči, kamor pot drži, se odpro vrata. Matevž vidi planiti luč v sneg in brž zavije v velikih skokih iz gazi v célo proti gmajni pod kočo. V tem je utihnilo bučanje plazu, Matevž doseže majhen parobek, ki poklekne za njim, da se skrije, če bi morda prišli ljudje od kočé sem gori. Nekaj časa posluša, a ko ničesar ne sliši niti ne vidi nič sumljivega, počene v sneg in otipuje laket, ki je vsa krvava. Zaviše rokav suknjiča in srajce in vidi rano. Kroglá mu je samo oplazila roko, ni šla globoko v meso. Izvleče robec in obveže ranjeno meso, kolikor pač more.

Zdaj ugiblje, kamr bi krenil. Nazaj na pot ni varno, po strmini, ki jo je pomedel plaz in vzel ves sneg s seboj, še manj, ker je preveč spolzko. Najbolje bo kar naravnost proti gmajni in dalje skozi njo proti Rudniku, da čimprej pride na cesto. Doli tako najbrže ni orožnikov in financarjev. Ti so vsi na planini. Kdo neki je streljal vanj, ga mahoma spreleti. Bila sta

dva, ker sta strela udarila zapored. Oba je moral vzeti plaz s seboj, ker sta bila ravno v strmini, ki jo je obril. Gotovo sta mrtva, ki sta njemu, Matevžu, smrt pripravljala. Le kako, da ju ni bil opazil pravočasno? Najbrže sta ga opazovala iz Jeklove gmajne, ki je vanjo premalo oprezoval, in ko ga je skrili viseči rob, sta stekla po strmini v korito in ga hotela tam pričakovati. Še sreča, da ga ni krogla zadela nevarnejše: malo vstran, samo za dober prst naj bi bila šla, pa bi jo imel zdajle v drobovju in bi se zvijal v bolečinah na robu in bi mogel umreti, ker ne bi nikdo slišal njegovega klicanja, razen kakega stražnika. Mraz strese Matevža pri tej misli in vroča zahvala mu privre iz srca na ustnice Bogu, ki ga je varoval. Varoval zanjo, za Cilko, in ga zdaj že drugič rešil smrti, to pot s plazom, ki je bil onim, ki so streljali nanj, v pogubo.

»Cilka!« se mu vnovič zapodi v misli. Prav tako je zaklicalo: Matevž, kakor bi Cilkin glas odjeknil v noč. Toda kaj naj bi Cilka delala ob tej uri v goliških plazovih in še celo v oni strmini, ki ji je še moških malokateri kos? Bila je zmota. Samo privid glasu, morda samo klic hrepenenja, ki mu je bil zazvenel v srcu, kakor resnica.

Matevž se vzdrami iz misli pri spominu na Cilko in stopi dalje naravnost proti gmajni pod spodnjo kočo. Pot je precej nerodna in strma, pečine v snegu ovirajo korak, mnogokrat buti Matevž z nogo ob katero od njih, da kar klecne v kolenih in se opoteče naprej. Toda hrepenenje in ljubezen mu dajeta peroti in kmalu doseže gmajno in stopi med prva drevesa.

»Zdaj sem varen!« se mu porodi v glavi, in kar zmisliti se ne more, da je nocoj tolikim nevarnostim tako srečno odnesel pete in kolikor toliko celo kožo rešil. Bog bodi zahvaljen, da so ga toliko časa zadrževali stražniki na vrhu, sicer bi ga bil plaz zalotil ravno v koritu pod Jeklom in sedaj bi ležal tam v dnu globeli pod steptano in zmečkano sneženo gmoto in bi zadnjo sapo lovil, če bi jo še mogel.

Matevž se malo razgleda v smer, ki naj jo vzeme in stopi dalje po gmajni. Kraj mu je znan. Zato kljub temi v gmajni lahko precej speši korak in hitro zajema med drevjem navzdol ter kmalu doseže Jesenico, ki močna in narasla drvi čez skale in pečine.

Komaj si Matevž pribori prehod čez vodo. Brvi ni, skal v vodi ni mogoče videti, ker je prederoča, da bi se po njih zavihnel na drugo stran. Zato stopi Matevž kar v vodo in jo prebrede. Do kolen je ves moker in treba bo hiteti, da se ne prehladi. Dobro še, da je topla noč in da piha jug, sicer bi mu obleka na životu že zdavnaj zmrznila.

Matevž se ne drži Jesenice, ampak krene kar v njeno levo reber, da čimprej doseže cesto. Ne stopi pa po poti, ko pride do nje, ampak teče v grmovju med drevjem dalje, ker mu vendar ne bi bilo preveč ljubo, ako bi nenadoma butil ob stražnike ali financarje. Kmalu doseže prvo hišo, zavije čez cesto na drugo stran, zasledi tam gaz v bregu in kmalu po njej dospe za Lipovškov skedenj. Pri Lipovšku je vse mirno in tiho, vse še spi, še celo pes se ne oglasi. Vesel se zavihni Matevž čez plot v skedenj, udari kar skozi živo mejo, stopi na kolovoz in steče po njem na Hribarjevino. Bile so zgodnje jutranje ure in še tema.

Pri Hribarjevih je luč in glasno govorjenje se sliši ven iz hiše. Sultan spozna Matevža, ki se žuri čez dvorišče na prednjo plat in stopi v vežo. Ravno v tem trenutku pride Janez iz hiše v vežo.

»Dobro jutro, Janez!« pozdravi Matevž veselo in proži hlapcu desnico. »Ali ste že pokonci? Kje pa je Cilka?«

»Cilka? Bog ve, kje je? Že celo noč jo iščemo povsod, pa je ne moremo dobiti,« mu odvrne hlapec z nemirnim obrazom.

»Kaj praviš, Janez? Je ni doma?«

»Že od sinoči, pravim, jo iščemo. Prišel sem zelo pozno s Fužine, pa so mi mati povedali, da sta s Tončkom odšla najbrž tebi naproti. Zdaj ju pa ni nazaj.«

»Morda je pa pri sosedovih kje,« tolaži Matevž. Morda pri Jermanovi Mani, ali pa pri Jernejcu, pri Lizi ali Lovraču.

»Smo že vprašali povsodi.«

Mati stopijo iz hiše. »Križ božji, Matevž, kam bi bila neki šla, kaj dèš?«

»Križ božji, Matevž, kaj ko bi bila šla tebi naproti?« plane nenadoma Janez in prebledi.

»Zakaj?«

»I, ker te orožniki iščejo.«

»Saj so me prej tudi, pa ni nikoli šla.«

»Ali zdaj je kaj družega!«

»Kako to?«

»Sam veš!«

»Kaj naj vem?«

»Kako je bilo s financarjem?«

»S katerim financarjem? Z Ivanom?«

»Ne! Z onim drugim, ki je bil ž njim!«

»Ki ga je Tilen ubil?«

»Ti si ga!« vrže Janez v Matevža.

»Jaz? Kdo to pravi?«

»Financar Ivan trdi, da je tebe videl, ko si ga!«

»Jaz? Tako pravi? Bog mi je priča, da ga nisem!«

»A oni trdi, da si ga ti!«

»Še snoči mi je dejal Tilen, ko se je poslovil, da ga peče vest, ker je prehudo udaril.«

»Saj smo vsi mislili, da bo tako. Ali financar trdi svoje,« pristavijo mati.

»Da bi tebe uničil in Cilko dobil,« se posveti Janezu.

»Jezus, tedaj je Cilka šla v Golico! Slišal sem njen glas! Ravno pod plazom! O, ni bila domišljija, resnica je bila! Janez brž luč in teciva!«

»Kam?«

Matevž nakratko pove, ne pove, izbruhne iz sebe, kar se mu je dogodilo na poti in kako je slišal, da ga je poklicala Cilka, pa ni mogel verjeti v resničnost glasu.

»O Cilka je bila, Cilka!« plane Janez in steče po leščerbo.

»Marija, ti se nas usmili! Mrtva je Cilka, mrtva! Plaz jo je zasul, ubil jo je!« ihtijo mati.

»Janez, lopate, kje so?« kriči Matevž in steče ven za hlapcem. Ta že prihiti s prižgano leščerbo, izruje iz vozarnice dve lopati in oba se spustita v tek po kolovozu mimo Lipovška in ob Jesenici navzgor mimo Blekarja in zavijeta za Šinkovcem v breg. Spotoma se Janez domisli Šinkovčevega Matije, skoči nazaj, udari na okno kamre in ga pokliče.

Matija prihiti na vrata:

»Kaj pa je?«

»Pojdi pomagat, Matija, Cilko je v Golici plaz zasul!«

»Ježeš!« se oglasi za Matijo Liza in brž steče poklicat še Janeza. Matija se napravi, ž njim brat Janez in vsi trije teko z lopatami v breg za Matevžem, ki ga dohite že ob plazu. Zgnetena snežena masa leži kakor počivajoča zver in pokriva vso gornjo dolino Jesenice ter sega daleč gori v strm.

Matevž stoji nepremično in posluša. Od nekod ihti zamolklo ječanje. Vsi grede za glasom. Prav v desnem kotu gori ob gmajni in robu nekje pod snegom ihti ječanje. Brž so vsi štirje z lopatami blizu in prično hlastno odmetavati sneg.

»Previdno!« svari Matija, »da ne ranimo z lopato!«

Zdaj se v snegu nekaj zatemni. Matevž plane prvi in prime. Moška roka je. Hitro vsi trije spuste lopate in zgrabijo z rokami. Financar je. Janez posveti z leščerbo.

»Jezus, Jezus,« zdihuje podsuti, »pomagajte!«

»Stanko je, Ivanov tovariš,« izdavi Janez.

Vsi se sklonijo nadenj. Obraz ima ves odrgnjen, da ga skoro ni spoznati.

»Boli, boli,« zdihuje ranjeni.

»Kje?« vpraša Matija.

»Nogi, nogi in roka,« stoka financar.

Z muko ga izvlečejo izpod snega. Ranjeni škrip-lje z zobmi od bolečine. Zlomljeni ima nogi in roko. Polože ga na suknjiče, ki so jih slekli vsi štirje, in ga pokrijejo.

»Ivan!« zdajci zašepeta Stanko. V tem se mu stemni pred očmi in omahne v nezavest.

Janez in Matevž se spogledata. V obeh je ena in ista misel: Najhujši sovražnik! Ali naj ga rešujejo?

Zmaga človek v obeh. In misel na Cilko in Tončka. Tudi ta dva morata biti pod snegom.

Kopljejo dalje v bližini in kmalu zadenejo ob nekaj trdega. Puška je, ki jo izvlečejo izpod snega. Hlastno rijejo dalje v sneg, da jim curkoma lije pot po obrazu. Res kmalu zadenejo ob drugega stražnika.

Če ne bi vedeli po Stankovem klicu, da je Ivan, ga ne bi mogli spoznati. Obraz je ves ena sama rana, na glavi ni las, plaz je posnel nesrečnežu vso kožo. Tudi ves gornji život je odrgnjen do krvi, obleka v cunjah visi od ponesrečenca. Nezavesten je, kakor mrtev. Matija se skloni k njemu in posluša.

»Še diha malo. Hitro po vodol«

Janez, Matijev brat, skoči k Jesenici in s klubom zajame vode. Narahlo moči Matija smrtno poškodovanemu obraz, ranjeni stoče pri tem in se vzbuja k zavesti. Toda brž se mu zopet poslabša, in spet leži nezavesten.

»Janez, steci k nam in k Blekarju, naj prineso dvojne gare, da prenesemo ta dva v vas. Liza naj gre ljudi iskat in Lipovšku naj pove kdo, da postelje pripravijo. Lipovškov fant naj teče na Fužino po zdravnika!«

Janez že teče, Matija si dá opravka z ranjence-ma. Matevž in Janez rijeta dalje po snegu; Matevž ko divji zajema z lopato, prisluškuje, pa zopet hiti. V srcu mu grebe bolečina bolj ko lopata v sneg in divje joče v njem: Cilka, Cilka!

Prav tako Janezu. Že ima povsem mrtvi roki od neprestanega hlastnega odmetavanja. Pridruži se jima še Matija, ki si ne ve pri ranjenih dveh pomoči, in vsi trije nemo grebejo in odmetavajo, da jim lije pot curkoma in prisluhne.

»Tiho!« veli ostalima dvema.

Vsi trije poslušajo. Zdi se vsem, da visoko gori proti gmajni nekdo joče. Matevž vrže lopato od sebe

in skoči par korakov više gori. Zopet posluša. Za njim pritečeta Janez in Matija.

»Je, glas je!« potrdi Matija in se zažene v breg.

»Ni Cilka!« dostavi Matevž, ki je že za njim.

»Morda je Tonček,« zajeclja Janez.

Vnovič poslušajo. Zdaj slišijo razločno slaboten jok od gmajne sem. Vsi trije obenem se zaženo v smer glasu. Matevž je prvi. Zajema v gladki breg, da mu sape primanjkuje in mu bije srce ko divje.

Dospo na rob gmajne in spet poslušajo. Zdaj je vse tiho. Ne ve ne eden ne drugi, kaj bi. Pa se zopet oglasi jok rahlo, tiho, da ga je komaj razločiti. Više gori na robu.

Hite v smeri joku, Matevž spet prvi. Postoji in posluša.

»Cilka!« se tiho oglasi izpod brine, par korakov nad Matevžem gori.

Matevž plane tja. Pod brino leži na tleh Tonček, šklepeta z zobmi in joče.

»Tonček!« ga strese Matevž za rameni. »Tonček, kje je Cilka?«

»Povej, Tonček, kje je Cilka!«

Matija in Janez prideta bliže. Janez posveti z lučjo fantu v obraz. Zardel in ves od solz otekel obraz se zasveti v luči, oči fantove bulijo, kakor brez uma vanjo. Jok znova posili fanta, mraz ga stresa, da mu zobje šklepetajo in ne more izdaviti besede iz sebe.

»Tonček, kje je Cilka?« strese Matevž vnovič fanta.

Hlapčič ga začudeno pogleda, preneha jokati in izdavi iz sebe:

»Gor je šla.«

»Kam?« hlastne Matevž.

»Po Vas!«

»V Golico?«

»Ja, tja na onile rob!« pokaže fant z roko.

Zdaj se posveti Matevžu. Cilka ga je bržkone ugledala, ga hotela s klicem posvariti, potem pa, ko je omahnil in je menila, da je zadet, ga je šla iskat. Bog ve, ali je ni plaz odnesel s seboj?

»Ali je ni plaz, Tonček,« se skloni Matevž k fantu.

»Ni. Šla je gor, ko je bil plaz že mimo. Mene pa je samega pustila.«

»Matija, nesi fanta dol k onima dvema, daj mu vode in počakaj na naju dva. — Janez, pojdi z mano. Ali, še bolje, ti z lučjo po gmajni gori, jaz pa grem na rob in se vrnem po gmajni k tebi. Posveti večkrat proti robu. Če dobiš Cilko, mahaj z lučjo, pazil bom! Dobro glej, išči, išči, morava jo najti!«

Matevž, ki se hitro vzpenja v breg, nakrat obstoji. Pod brino je sneg steptan in vidi se, da je nekdo ležal na tleh. Ogleduje okrog sebe. Vidi sledi. Ena vodi v strmino proti robu, druga sem k brini. Pa še druge vidi, v gmajno notri, ki prihajajo in odhajajo. Kam naj gre? — Ah, najbolje po oni, ki mu jo je označil Tonček kot pravo, ki je po njej šla Cilka. Po oni naravnost proti robu čez strmino.

Matevž hiti dalje po sledi, ki se jasno pozna v snegu. Od časa do časa se ozira nazaj doli v gmajno po luči, ki jo le malokdaj vidi. Janez je že precej globoko v gmajni in drevje skriva luč. O, če bo našel Cilko, bo že pritekkel na rob gmajne in mu bo dal znamenje.

Matevž doseže rob. Skloni se k tlom in išče sledi. Težko je kaj razločiti, ko je gaz dobro utrta. Navzgor v breg ni šla Cilka. Gotovo ni mislila, da se je vrnil nazaj na vrh, ampak da je šel proti spodnji koči. Opazila je gotovo krvavo sled in je šla po njej. Matevž se spusti po gazi navzdol in pride kmalu do mesta, kjer je prej krenil proti gmajni. Stoji in premišljuje. Ni več krvave sledi, pa tudi na stopinjah ni poznati, da bi bil razen njega šel še kdo drugi v to smer. Vseeno stopi par korakov v stopinje in jih skrbno motri. Ravno v tem trenutku zakrijejo oblaki luno. Vendar še v zadnjem svetlem hipu razloži Matevž, da je v sledeh njegovih stopinj še druga sled, sled nečesa, kar se je vleklo po tleh. Krilo! Da, da, Cilka je šla po njegovih stopinjah, pa je s krilom drsela po snegu. Matevž se požene v novo sled in kmalu vidi ob svoji stopinji še drugo. Cilka je morala stopiti mimo.

Tako napeto gleda Matevž okrog sebe, da ga v sencih boli in mu kljuje v glavi od bolečine. Temno je v gmajni in ni lahko obdržati sled, ko se je treba pri vsakem koraku sklanjati in oprezovati, da ne zgreši. Vedno znova se ustavlja fant, vedno znova ga straši misel: kaj, če bi bila Cilka kje v snegu zaspala in zmrznila? Sicer je topla noč, ali ležati na snegu je vendar nevarno. Kako lahko bi si nakopala nevarno bolezen, pljučnico, ki je dekletu v Cilkinih letih vedno opasna.

Zato se Matevž žuri še bolj, kar mu le pripušča svetloba in sneg. Spozna, da se stopinje obrnejo nazaj proti robu gmajne in ko gre še nekaj časa dalje, vidi, da je že na skrajnem robu med grmovjem, seveda niže spodaj, od koder je bil odšel v gmajno.

Toda kje bi bil vendar Janez? Tu ga je bil pustil, od tu je šel hlapec v gozd. Matevž stopi po Janezovi sledi, ki je samo ena in se ne vrača, ampak vodi vedno globlje v gmajno. Vedno globlje prodira tudi Matevž v gozd in spotoma opazi, da gre Janezova sled vstric s stopinjami še nekoga drugega. Nakrat se prično obojne stopinje vračati nazaj na rob, toda niže doli. Ne gre še dolgo po tej sledi, ko spozna, da gre preko nje druga, ki vodi spet nazaj v gmajno in pelje naravnost proti Jesenici v zgornji njen tek, precej više od tam, kjer je plaz našel svoj kraj in konec.

Hitro speši korak in tone vedno globlje v gmajno. Nakrat, že blizu vode, vidi svetlikati se luč.

»Janez!« mu plane v misel in že hoče zaklicati v temo, ko se premisli, češ, mogel bi biti kdo drugi. Stopi hitreje. Luč zopet zgine. Ali Janez beži v dolino? Pa vendar ni Cilka šla domov? Sama? Tako utrujena? Ni mogoče!

Zopet posveti luč. K njemu se vrača. Zdaj sluti, da je Janez.

»Janez!« zakliče v gmajno.

Nič odgovora. Matevž požuri korak, luč se mu bliža. Vnovič zakliče:

»Janez!«

»Čuj, zdaj odgovarja zamolkli klic starega hlapca:

»Tiho!«

Matevž postane. — Luč se mu približa in gre naravnost k njemu. Snideta se z Janezom.

»Si dobil Cilko?« vpraša hlastno Matevž.

»Nisem. In ti?«

»Nobene sledi. Semtertja gredo stopinje, a nikjer ni konca, vse se vračajo na rob nazaj!«

»Meni se enako godi. Če le ni šla že domov?«

»Vse je mogoče! — Ti, Janez, zakaj si mi klical, naj bom tiho?«

»Orožniki so šli mimo. Morda so te čuli. Opazili so luči ob plazu, in zato hite najbrže tja doli. Od tule se ne vidijo ljudje, ali tam-le doli se prav lepo razločijo luči in postave v njih. Orožnika sta jih morala opaziti.«

»Kaj hočeva, Janez? Kje naj še iščeva?«

»Sam Bog večni vedi!«

»Glej, Janez, kaj pa tale sled?« pokaže Matevž nakrat v sneg, kjer se poznajo stopinje, ki vodijo kar naravnost povprek po gmajni proti kolovozu na Rudnik.

»Tu pa še nisem hodil. Nisem opazil.«

»Stopiva skupaj po sledi. Morda se nama le posreči. Lahko je, da je Cilka hotela na kolovoz v upanju, da dobi koga, ki bi ji pomagal domov; ker sama je bila gotovo preveč utrujena.

»Da le ne bi bila kje obležala in zaspala! Tako se bojim!«

»Tudi jaz! Kar naprej, Janez, in sveti! Ali bolje, daj meni leščerbo, bom urneje našel naprej!«

Janez da Matevžu svetiljko in brž hitita po sledi. Ne hodita dolgo, ko pripeljejo stopinje do skale, ki leži prislonjena ob brino in visi naprej tako, da je kopno pod njo. Na temni kopnini je razločiti nekaj še temnejšega. Matevž plane z lučjo tja, obstoji in iz ust se mu iztrga zamolklo, hrepeneče:

»Cilka!«

Že je tudi Janez ob njem. Matevž posveti z lučjo dekletu v obraz. Miren smehlaj leži na Cilkinem licu in sladko, spokojno spi dekle. Morda ravno sa-

nja o Matevžu. Čez sebe ima pogrnen hlapčičev suknjič.

»Cilka!« zakliče vnovič Matevž, ki poklekne ob dekletu in dvigne blede glavico na svoje dlani.

»Cilka!« kliče glasneje in stresa dekleta za rame. Cilka mirno spi dalje.

»Morda je zmrznila!« je iztrga Janezu.

»Ah, kaj še, saj diha!« ugovarja Matevž, ki se pa vendar skloni niže k dekletu in prisluškuje v njeno sapo.

»Spi. Samo spi tako trdno, ubožica!« šepeta Matevž in solze mu silijo v oči. »Ni čuda, ko pa jo je utrudila vsa ta dolga pot in strah in trepet, nemirno iskanje in beganje po globokem snegu in temni gmajni!«

»Cilka!« jo vnovič kliče fant močnejše. Dekle se nemirno obrne, dvigne nalahno roko, a jo takoj zopet spusti nazaj in spi dalje.

»Ne bova je zbudila,« meni Janez. »Preveč globoko je zaspala. Najbolje bo, če jo neseva doli do ljudi, ki imajo morda nosilnico.«

»Na, Janez, luč, pa sveti pred menoj! Kar doli jo zanesem.«

Janez gre pred Matevžem in sveti. Cilka mirno spi na fantovih rokah. Matevž ne vidi prav nič poti pred seboj. Samo v blede obraz na svojih rokah strmi in se ne more nagledati spokojnih potez, ki ležijo v spečem obrazu.

V tem strmenju se Matevž spotakne ob korenino, ki leži zakrita v snegu, se opoteče, omahne in se precej močno zaleti ob deblo visoke smreke. Zaboli ga udarec na komolec, ali vendar najprej pogleda, če ni morda z dekletom zadel ob deblo. Zdažji zapazi, da se v dekletovem obrazu zasvetijo oči. Za hip samo, ali dovolj, da Matevž vidi, da se je dekle prebudilo iz sna.

»O Bog, Tonček!« se utrga dekletu.

»Ne boj se, Cilka, pri meni si!« se oglasi tiho Matevž.

Dekle pomolči in se zastrmi v fanta. Pa se nena-
doma požene kvišku, da zdrkne Matevžu iz roke in
jo fant komaj ujame, da mu ne pade na tla.

»Cilka, ne boj se, pri meni si!«

Znova dekle pogleda Matevža. Zdaj ga še
spozna.

»Matevž,« se utrga iz nje. In na kolena zdrkne
Cilka, ker nima moči v nogah, da bi jo držale.

Janez se je ustavil že pri prvih Cilkinih besedah
in ji posveti v obraz. Luč je pravzaprav vzdramila
in mu vrnila zavest, ko jo je tiščal težki spanec v
megli.

Zdaj opazi Cilka tudi Janeza.

»Janez, Matevž, kje je Tonček?«

»Rešen je. Dol k Jesenici ga je nesel Matija,«
odgovarja Matevž.

»Matija? Kako ga je Matija dobil? In ti, Matevž,
kako sta me dobila z Janezom?«

»Po sledi sva iskala, dokler te nisva našla.«

Cilka pove na kratko, kako jo je obšla zla slutnja,
in jo pognala Matevžu naproti. Pove še dalje, kako
ga je videla omahniti in je hitela na rob, potem ko
je plaz pridrvel mimo in pokopal oba financarja.

Ko gredo dalje in vodi Matevž Cilko pod pazduho,
da se mu opira na roko, ker utrujena in zaspana ko-
maj prestavlja noge, pripoveduje dekle, kako se je,
ker ni našla Matevža, vrnila nazaj pod brino, kjer je
bila pustila Tončka in ga ni več tam našla. Šla ga
je iskat, toda ne nazaj doli po robu, ampak v gmajno,
ker jo je zmedla utrujenost in zasolzene oči, ki niso
prenehale jokati, odkar se je bila zavedla, da je čisto
sama v goliških plazovih. Tako je besagla in tekala
po gmajni, dokler je ni premagala strašna utrujenost,
da se je zgrudila, se zavlekla pod skalo in hipoma
zaspala.

Matevž ji zdaj pripoveduje, kako se je godilo nje-
mu in Janezu in Matiji, kakšna so dobili financarja in
kako so Janeza poslali po ljudi.

»Ti ubogi človek, kako strašno mora trpeti!« se
smili Cilki težko ranjeni Ivan.

»Zasluženno kaznen je dobil za svoje sovraštvo,« meni Janez.

»In za krivo pričevanje!« dostavi Matevž.

Cilka se pri teh besedah ustavi.

»Kaj ne, Matevž, da ga nisi ti? Da ga je Tilen?« plane iz dekleta. »Ne morem verjeti!«

»Nisem, Cilka! Če bi ga bil, ne bi tajil!«

»Vidiš, meni je tudi Ivan dejal, da je krivo izpovedal!« pove fantu Cilka, kaj je doživela zvečer z Ivanom doma in kako jo je neusmiljeno mučil.

»Živina!« se utrga iz Janeza. »Še premalo ga je Bog kaznoval!«

»Janez, ne sodite preostro!« tolaži Cilka. »Dovolj ga je udaril Bog.«

»Saj ne bo imel časa za spominjanje! Težko bo čez nocoj!« dostavlja Matevž.

»Ali je tako hudo?« vpraša Cilka sočutno.

»Je, je, zelo je nevarno, saj si lahko misliš!«

Zdaj hitro nadaljujejo pot. Kmalu zagledajo pred seboj ljudi, ki ravno odnašajo na dveh nosilnicah oba financarja. Vidiijo tudi dva orožnika, ki gresta ž njimi.

»Matevž, ne hodimo dalje,« svari Janez. »Počakajmo raje, da bodo šli naprej, ker bi te znali prijeti orožniki.«

»Saj nisem kriv!« se brani Matevž.

»Previdnost je vedno pridna,« nadaljuje hlapec. »Bolje je, če te zdajle ne vidita. Kar počakajmo malo.«

»Janez, ne smemo. Mati so v skrbeh za Cilko!«

»Oh, saj res, na to niti mislil nisem!« se domisli Janez. »Na vzemi luč, jaz pa stopim naprej in mater obvestim, da ne umrjo od pričakovanja.«

»Ne rabiva luči, se dela že dan in pozna pot, kajne, Cilka?« meni Matevž. »Kar vzemi jo s seboj, ti bo prav služila, da boš lahko hitreje stopil in mater pomiril. Že prideva kmalu za teboj!«

»Le požurita se, da pride Cilka prej v posteljo!« prigovarja Janez in stopi z velikimi koraki v globel in kmalu utone čez Jesenico v Graben.

Za njim pa počasi roko v roki varno hodita Cilka in Matevž in si pripovedujeta, kako sta trepetala v strašnem strahu za srečo in življenje: on za njeno, ona za njegovo.

Štirinajsto poglavje.

Ponesrečena financarja so prenesli k Lipovšku. Pol Dobrave je drlo za nosilnicama, tako da sta navzoča orožnika komaj delala red. Težko je bilo nositi, ker je bila gaz ozka in vsled južnega vremena malo hodna. Ranjenca, posebno Ivan, ki so ga strašne bolečine spotoma spravile k zavesti, sta vso pot ječala pri vsakem najmanjšem stresljaju in posebno Ivan je mnogokrat zarjul od bolečine. Ravno pred Šinkovcem je strgal raz sebe vse zasilne obveze, ker so ga žgala in pekla prsa, ki je bila vsa koža posneta raz nje in je do mozga zbolelo, kadar se je le malce premaknila zaplata na njih. Od temena do pasu je bil nesrečni Ivan ena sama rana, in kakor so sicer Dobravci po strani gledali financarje vsled njihove strogosti, se je vsem navzočim smilil v srce in nosilci so se vedno menjavali, da bi kar najzložneje in najprevidneje mogli nositi.

Ko so prišli mimo cerkve in župnišča, so že čakali duhovni gospod pred hišo in opremljeni z vsem potrebnim za previdenje spremili ranjenca k Lipovšku. Ker sta bila oba pri zavesti in se je gospodu videlo, da zdravnika iz trga še ne bo kmalu, so najprej izkazali obema telesno delo usmiljenja, dobili v ta namen nekaj masti in namazali narahlo odrgnjeno kožo ter oba za silo obvezali. Stanko je imel po njihovem mnenju obe nogi zlomljeni, roko pa le izpahnjeno. Ivan pa je imel posneto kožo po levi strani obraza in glave, pa po vseh prsih; drugod le odprtine. Toda bil je mnogo slabši od Stanka, zato so menili gospod župnik, da mora biti notranje poškodovan.

Med tem opravilom je prihitel zdravnik iz trga, ki ga je bil šel klicat Lipovškov sin. Brž je dognal, da ima Stanko levo nogo zlomljeno dvakrat, da pa je

druga noga samo izpahnjena in roka tudi. Pri pregledovanju Ivana pa je stari gospod zmajeval z glavo. Ne samo strašne odprtine po obrazu in vsem životu, še večjo skrb je povzročila gospodu notranja poškodba, ki ni dala financarju do sape ter se je bilo bati notranjega krvavljenja in zastrupljenja. Zato so brž previdni gospod namignili gospodu župniku, naj se potrudijo k Ivanu in ga pripravijo za vse slučaje.

Ivana je pričejala mučiti vročica in gospodu se je zdelo, kakor da se mu blede. Vendar je dejal zdravnik, da to skoro ni mogoče. Ko so mu pričeli gospod župnik prigovarjati, naj se izpove, jih je zavrnil s kretnjo roke, po čemer so spoznali, da je pri zavesti, a mora trpeti strašne bolečine. Zato so dalje silili vanj in mu prigovarjali, naj se spravi z Bogom, ker ne ve, kaj ga vse čaka. Toda Ivan je bil trdovraten. Vse prigovarjanje gospodovo je bilo zaman. Financar si ni dal k sebi.

Gospod župnik odidejo iz sobe in stopijo k zdravniku ter mu povedo, da ne morejo ničesar opraviti.

»Niste vi krivi, gospod župnik, svojo dolžnost ste storili. Sam naj gleda!« jim odgovori zdravnik. »Ko ga bo huje prijelo, vas bo rad sam klical.«

»Samo če ne bo prepozno in ne bo že v nezavesti?« se boje gospod župnik.

»Menim, da se bo vročica stopnjevala in bo nevarnost opasna! Treba je tudi, da oba ranjenca takoj prepeljejo v ljubljansko bolnico. Sam ne zmorem!«

Zdravnik odide k ponesrečencema in dobi Stanka še vedno enakega, pri Ivanu pa dožene močno poslabšanje. Vendar je Ivan še pri zavesti. Zato stopi zdravnik h gospodu župniku, ki čakajo v veži in jim namigne, naj vnovič poskusijo svojo srečo. Gospod to store. Ali Ivan še vedno noče ubogati. In duhovni gospod žalostni stoje ob postelji ter jim je srce težko za trdovratno ovčico.

Tedaj se jim naenkrat zjasni obraz, stopijo v vežo k zdravniku in mu nekaj zašepečejo na uho. Zdravnik prikima, se posmeje in duhovni gospod odidejo od Lipovška naglo po kolovozu proti Hribarju.

V hiši je še luč. Potrkajo na duri in Janez jim pride odpirat. Duhovni gospod, ki vidijo v hiši sedeti pri mizi mater, Cilko in Matevža, brž pridejo s svojo skrbjo na dan.

»Cilka, ali bi hotela storiti veliko dobro delo?«

»Koj, gospod župnik, samo povejtel!«

»Financar Ivan je na smrt ponesrečen, pa se noče dati prevideti. Ali bi ti hotela?«

»Kaj pa morem jaz?«

»Šla bi z menoj in bi mu prigovorila. Tebe bo ubogal, ker te ima rad!«

Cilka preplašeno in vprašaje pogleda Matevža.

»Saj ne bo hotel, gospod župnik,« nejeverno odgovori gospodu.

»Jaz pa vem, da bo. Če mu daš ti prijazno besedo, bo več pomagalo, kakor če se jaz mučim krog njega vso noč do jutra!«

»Toda Cilka je sama komaj pol živa!« ugovarja zdaj Matevž.

»Kaj tisto!« ga prekine Cilka, »saj ni daleč. Ali kako naj mu rečem? Če ozdravi, si bo pa zopet domišljeval, da ga imam rada!«

»Ne bo. Zdravnik pravi, da je zelo bolan in to težko dolgo.«

»No, pa grem. Kaj misliš, Matevž?«

»Če moreš in če gospod mislijo, da je potrebno, prav nič ne branim. Še s teboj grem.«

»Ne, ne, Matevž, orožniki so doli, pa bi te znali prijeti!«

»No pa ostanem. Naj gre pa Janez. Jaz počakam pa tu.«

Cilka se težko dvigne s klopi, da se skoro opoteče.

»Če ne moreš, Cilka, pa pusti, sama si potrebna postelje,« zaskrbi gospoda župnika.

»Do Lipovška že pridem in dolgo tudi ne bo trajalo.« si daje Cilka poguma in ogrne ruto krog sebe. »Kako pa naj rečem?«

Zdaj so duhovni gospod v zadregi.

»I, kako? — Sam prav ne vem. — Najbolje, kar naravnost mu dej, naj bo pameten in naj si pusti blizu. Saj te bo koj ubogal.«

»Menite? — No, poskusim.«

Matevžu nekam ni prav, da dekle gre. Sam prav ne ve, čemu. Saj ni nobene nevarnosti zanjo, ne zanj, vendar bi raje videl, da bi ostala pri njem. Toda neče misli izreči na glas.

Kó prideta Cilka in gospod župnik v sobo k ranjencema, jima zdravnik pove, da je Ivan že v nezavesti in bo treba hiteti s prenosom v trg, da bo mogoče še z jutranjim vlakom odpeljati oba v Ljubljano. Duhovnega gospoda silno potare ta novica. Vendar v svoji dobrotljivosti mislijo, da se je med tem časom financar morda le malo pokesal svoje trdovratnosti in se spomnil Boga. Zato se pripravijo in podele nezavestnemu pogojno odvezo ter ga mazilijo s svetim oljem.

Cilka in Janez sta navzoča pri svetem opravilu. Cilka kleči ves čas tako, da more videti nezavestnemu Ivanu v obraz. Čudne misli jo spreletavajo, ko gleda v obvezano in spačeno obličje onega, ki ji je še včeraj proti večeru grozil in jo trpinčil, zdaj pa leži nezavesten, v smrt poškodovan pred njo. Kazen božja za njegovo krivo pričevanje proti Matevžu, si misli, in za muke, ki ji jih je prizadeval vse te dni, odkar jo pozna in posebno še včeraj popoldne, ko ji je s svojo ponudbo trgal dušo in kakor z nožem rezal v obupano srce. Toda v Cilkinem srcu zdaj ni nobene maščevalne misli, ni niti sence sovraštva ali nejevolje. Samo usmiljenje je v njem z nesrečnim financarjem, ki je vse to hudo njej in Matevžu storil vendarle samo iz ljubezni do nje, ker jo je preveč ljubil, tako da ni znal meriti in do dna izmeriti dejanj svojih in vsega svojega početja. Sočutje polni Cilkinu dušo, sočutje z ubogim, zaslepljenim Ivanom, ki je mislil, da more ljubezen usiliti dobravskemu dekletu, ne vedoč, da mora ljubezen prostovoljno prav iz srca pognati in se v cvet razcveteti, da je res prava in resnična ljubezen. — In ko duhovni gospod molijo molitve za umirajoče, moli z njimi z vsem srcem tudi Cilka, da

bi se Bog usmilil duše nesrečnega in je ne bi pogubil. Obenem moli tudi za zdravje Ivanovo. Ne le zato, ker njemu samemu želi vse najboljše, ampak tudi radi sebe same in radi Matevža: da bi se mu vrnila zavest in se mu omehčala zakrknjena in v pregrešno ljubezen utopljena duša ter bi po resnici in pravici mogel govoriti in izpovedati o nekrivdi Matevževi na uboju financarjevem. Ta prošnja med molitvijo tako gori v Cilki, da ji solze privro v oči in mora skloniti glavo v dlani, če hoče umiriti razburkano notranjost in skriti navzočim, kaj se v njej godi. Ker Janez jo ostro opazuje ves čas in ogleduje, Cilka pa mu ne mara delati težkega srca, saj stari hlapec že itak dovolj trpi radi nje.

Še nekdo opazuje Cilko med svetim opravilom in gleda vanjo kakor v svetnico: financar Stanko, ki obvezan leži ves bled na postelji in primerja Cilkin obraz z obrazom svoje ljube Tinice, ki tam v Mojstrani zdaj gotovo niti ne sluti ne, kaj se je pripetilo njenemu zvestemu fantu. Bolj ko ogleduje Stanko Cilko, več najde podobnosti med njo in Tinico in misli mu zato tem laže uhajajo v dovško stran, tja v dolino proti vratom, kjer sta se tolikokrat sprehajala s Tinico. In Stanko ugane tudi, po kaj je prišla Cilka sem k Lipovšku, ugane, da so jo pripeljali gospod župnik v izpreobrnjenje Ivanovo. Tolika dobrota in krščanska ljubezen do bližnjega tako gane Stanka, da po končanem opravilu pri Ivanu pokliče gospoda župnika k svoji postelji in jim reče:

»Gospod župnik, ali bi hoteli tudi mene poslušati nekaj časa? Ni sicer, mislim, zame še resne smrtnosti, ali za vsak slučaj opraviva, da bom imel mirno vest!«

Pri tem mu nehote uide pogled k Cilki, ki ravno vstaja in gospod župnik uganejo brž, da je Cilka tista, ki je dala Stanku lepo misel in da ni bila zaman njena pot k Lipovšku. Zato odgovore:

»Neizrečeno rad vam ustrezem. Samo Cilko še pošljem domov, ker je prepotrebna počitka in miru!«

In stopijo k dekletu, se od srca zahvalijo in naroče, naj gotovo po večernicah prideta z Matevžem

k njim. Še Janezu dado roko in svetujejo, naj mati takoj spravijo Cilko v posteljo. Skrbi namreč duhovnega gospoda, ko vidijo njen blede obraz in se jim zdi, da dekle stresa mrzlica.

Cilka se poslovila od njih, s pogledom od Ivana in z drugim od Stanka ter odide. Janez gre ž njo.

Pred Lipovškom stoji še vedno nekaj ljudi, med njimi Lovračeva Lona. Zvedeli so že bili po Lipovšku, da je Cilka prekasno došla k bolniku in zdaj čakajo samo še, da pride Cilka iz hiše.

»Kaj ne, Cilka, da ne bo več dolgo?« vpraša eden moških.

»Težko! Silno mora trpeti, na obrazu mu je videti trpljenje.«

»Pokoro dela, pokoro!« se vmeša Lona in stopi k Cilki. »Bo vsaj vedel trpinčiti druge ljudi in laziti po goliških plazovih, ki niso zanj!«

»Ni lepo, Lona, da mu tako privoščite!« kara Cilka starko.

»E, saj Lona ne misli tako hudo!« pogovarja Janez, »bolj tjavendan blebeta.«

»Kaj ti veš, Janez, če jaz blebetam. Vem, kaj govorim. In še rečem: prav mu je! Bo vsaj vedel preganjati naše fante in jim odjedati težko prisluženi kruh, nemarnost nemarna!« se srdi Lona. Vendar vedo vsi, da je vse to Loni bolj na jeziku in da v srcu misli precej drugače. Saj je ona prva stekla domov in prinesla nekaj platnenih cunj, da so duhovni gospod mogli obvezati Ivana in Stanka.

Cilka se poslovila in zavije z Janezom v kolovoz. Pa stopi za njo Lona:

»Čajta no, grem še jaz z vama. Matevža nečesa pobaram,« se jim prijazno pridruži.

Ko pridejo vsi trije k Hribarju, res Lona vpraša Matevža, ako in kaj je s Tilnom. Matevž ji pove, kar ve in zna. Ko omeni, da zdaj ne bo Tilna tako kmalu v Dobravo, ker je financarja ubil, se začudi Lona:

»Kaj ga nisi ti? Pa je dejal oni financar, da je tebe dobro videl. O ti nemarast financarska ti taka!«

»Veš, da samo po Matevžu streže, ker mu je na poti!« pristavi Janez. »Mar mu je Tilna; saj še za

tihotapci ne bi bil tako na vso moč pritiskal, če mu ne bi bilo šlo za to, da Matevža spravi v zapor in na ta način dobi Cilko. Pa ga je pošteno ukanilo, šental«

»Viš, viš, saj sem dejala: ako bi mogel Matevž tako udariti in počemu. Na Tilna sem sama mislila. Ali, ko so le trdili, da je financar sam videl Matevža in še vedno trdi, da je Matevž ubijalec, sem pa le menila, da se je moralo tako naključiti in si ga res, Matevž No, zdaj bo pa že pravo!«

Cilka pri teh besedah vsa vesela pogleda Matevža in pove, kaj so gospod župnik naročili za popoldne.

»Samo, samo...« prične glasno misliti Lona, »kako pa bo zdaj, če spak zeleni ne pride več k zavesti?«

Vsi v hiši se spogledajo; in na vseh obrazih za-blesti skrb tako nenadoma, da se drug drugega ustrašijo. Nikdo od Hribarjevih ni bil pomislil na to razen Cilke, ki pa se tudi ni prav zavedala nevarnosti, ki tiči v njej Matevž. Vendar reče:

»Jaz bom govorila, jaz, saj je meni financar sam dejal, da je krivo pričal in po krivem obdolžil Matevža.«

»Ubožica neumna,« odgovarja Lona, »kdo ti bo pa verjel? Smejali se ti bodo in dejali, da hočeš svojega fanta izrezati na Tilnov račun.«

»Saj lahko prisežem, da resnico govorim,« ugovarja Cilka, ali vendar ji trepeta srce.

»Ti niti prisege ne bodo dali, ker je na dlani, da boš govorila za Matevža. Veš, ni tako lahko prepričati sodnije, da imaš prav samo ti in nikdo drugi. Svoje paragrafe imajo in se le-teh drže. In ti paragrafi dajejo bolj prav financarju, ki je zaprisežen, ko pa tebi, ki si samo svojemu fantu zvestobo prisegla in ljubezen!« jemlje Lona Cilki upanje.

»Ah, Lona neumna, nikari ne begaj dekleta, ko vidiš, da je že itak vsa preč!« zavrača Janez nejevoljno Lono.

»Saj je ne begam; samo povedati moram, da bo vedela in tudi Matevž, ki je v vedni nevarnosti, da ga primejo in zapro. Paziti se moraš, Matevž in ne sme

te videti orožnik. Ko bi bila mesto tebe, jo koj odkurim nazaj na Koroško.«

»Kam pa mislite, Lona?« se razburi Matevž. »Oklice moram slišati danes v cerkvi, popoldne pa greva s Cilko k spraševanju. Sedaj imajo stražniki itak dovolj opravka s ponesrečenima dvema in še na um ne bo prišlo nikomur, da bi me šel lovit.«

»Meniš?« vpraša Lona.

»Saj niti ne vedo ne, da sem tukaj. Nikdo me ni videl, ko sva šla s Cilko semkaj.« trdi Matevž.

»Pamet je boljša ko žamet, previdnost pa je za tri pameti!« ugovarja Lona. »Veš, nocoj je financarjev in orožnikov tod okoli, da še nikdar toliko, in le Bog daj, da ne bi nikomur prišlo na um, stopiti k Hribarju in povprašati po Matevžu!«

Vsi se pri tem nehote ozro proti oknom in vratim, kakor bi orožniki že stali zunaj.

»Nazadnje pa, četudi! Enkrat mora itak priti do tega,« meni Matevž, da Cilki strah prežene in da sebi hrabrosti in poguma. »Zaslišali me bodo prej ali slej in morda za par dni zaprli. Toda resnica se bo dognala in prost bom potem za vedno. Bova vsaj enkrat imela s Cilko mir pred temi večnimi zasledovanji!«

»Bog vama sreče daj!« želi Lona in stopi k vratom, da bi odšla, ker je trudna in so tudi Hribarjevi že zaspani. V tem zunaj zalaja pes in hitri koraki se bližajo hiši. Janez vstane, da bi stopil pogledat, kdo je, ko zapoje koraki v veži in nekdo močno potrka na duri.

Preden utegne kdo pozvati: naprej, se duri odpro in dva orožnika vstopita z nasajenimi bajoneti.

»Dober večer!« pozdravi prvi. Matevž plane, ko zapazi orožnika, pokoncu, Cilka zakriči, orožnik pa nadaljuje obrnjen k Matevžu:

»Ste vi Kobentarjev Matevž iz Breznice na Koroškem?«

»Sem!« odgovori Matevž trdo.

»V imenu postave, pojdite z nama!«

»Zakaj?«

»Sami veste!«

»Kaj bom vedel?«

»Pa povem: ubili ste financarja oni dan!«

»Kdo to pravi?«

»Nikar se ne delajte nevednega! Videl vas je financar Ivan, ki se je danes v plazu ponesrečil in je pod službeno prisego izpovedal, da ste vi ubijalec!«

»Lagal je!«

»To boste drugje povedali. Zdaj greste z nama!«

»Kristus, saj ni on, verjemite, da ni!« plane iz Cilke v orožnika, ki sega ravno po verižici, da uklene Matevža.

»Drugje boste to povedali. Midva imava ukaz, prijeti Matevža in ga pripeljati v Kranjsko goro v zapor.«

»Usmilite se, gospod, saj ni on, financar je lagal! Včeraj popoldne mi je dejal, da je lagal in da je videl, kako je Tilen ubil financarja!«

»To meni zdaj nič mari, gospodična. Tudi žal mi je, ali svojo dolžnost moram izpolniti!«

»Bog mi je priča, da je financar lagal!« ihti Cilka v orožnika in stoji pred njim, da ne more stopiti k Matevžu in ga ukleniti.

»Gospodična, rekel sem že, da boste to povedali drugje in da je moja dolžnost, peljati Matevža v Kranjsko goro. Že vse dni ga lovimo po Golici mi in koroški stražniki.«

»Nikar, nikar!« poklekne Cilka v silni bolesti pred orožnika, »nedolžen je, vem, prisežem!« in dvi-ga roki. »Prosim kot se Bog prosi, pustite ga, dokler se ne izkaže, da je res Tilen kriv in ne Matevž!«

Orožnik skomigne z ramama, narahlo odrine kle-čččega dekleta in stopi korak naprej k Matevžu, da bi ga prijel. Tedaj ga z vso silo odrine Janez in stopi predenj:

»Ne boste ga peljali!«

»Kdo bo branil?« zraste orožnik.

»Jaz!«

»Bomo videli!« sname orožnik puško in tovariš njegov stori enako.

Tedaj planejo mati.

»Janez, nikar, zastonj je!«

»Matevža ne bodo peljali uklenjenega, rečem vam!« trdo suje iz Janeza in raz obraz mu plane vsa kri. Roke so mu skočile v pesti in zdaj, zdaj bo udaril.

»Starec, pamet, pa umaknite se!« svari orožnik.

»Matevža ne boste uklepali!« tišči hlapec svoje.

»Zadnjič vam rečem: dajte mir, sicer boste kaznovani še vi!«

»Naj bom, ali Matevža ne boste uklenili!«

Matevž stoji nem in bled ob mizi, oči mu gredo od Janeza do Cilke in zopet nazaj, prsa mu diha burno in glasno, v očeh mu gori in videti je, da bi najraje planil nad orožnika. Toda ko vnovič pogleda Cilko in se mimogrede ozre v orožnikov obraz, ki je resen, stopi k Janezu:

»Janez, pomiri se! Kar mora biti, naj bo. Moja vest je čista in pokazalo se bo, da sem nedolžen.«

»Uklepali te ne bodo!« tišči Janez svoje.

»Toda starec nori, kaj bi rad, da bi še tebe?« se vmeša Lona in stopi k Janezu. Cilka glasno ihti, mati jočejo ž njo, Matevž blede bolj in bolj in ne ve, kaj bi storil: naj bi Cilko tolažil, ali Janeza miril?

Pa se zmisli in reče:

»Gospod, ali me ne boste uklenili, če vam dam besedo, da pojdem z vama in ne bom skušal pobegniti?«

Orožnika se spogledata. In se ozreta tudi v Janeza, ki stoji bled ko stena pred njima in mu v očeh gori nekaj, pred čemer je celo orožnikoma tesno pri srcu.

»Ne upava verjeti,« se izvija prvi.

Topot je zopet Cilka, ki, še vedno klečeča poprosi orožnika:

»Verjemite mu, nikar ga ne uklenite, nedolžen je!«

Njeni prošnji se pridružijo mati, le Janez stoji dalje še vedno nemo in nepremično. Tudi Lona stopi bliže:

»Vemo, da morate storiti svojo dolžnost in ga odpeljati, čeprav je nedolžen. Tudi sam ve Matevž, ravno prej je dejal, preden ste prišli, da enkrat mora itak priti do tega, ker je osumljen. Ali smete mu

verjeti, da vam ne bo ušel. Poznam ga in mene poznajo ta veliki gospodje v Fužini in vedo, da Lovračeva Lona nikdar ne laže!«

Orožniku spreleti smehljaj obraz in pogleda tovariša. Tedaj se vnovič oglasi Matevž:

»Zaprisežen lovski čuvaj sem na oni strani in vem, kaj pomeni beseda, ki je dana. Verjemite, da bom držal besedo!«

Tedaj se orožnik odloči:

»Bodi! ne bom vas uklenil. Ali pri najmanjšem poskusu, da nama ubežite, bova streljala, to vam zagotovem. — Pojdimo zdaj!« Puški deneta na rami, prvi stopi k vratom, drugi se okrene, da bi stopil Matevž mimo njega. Fant pa se ozre na Cilko in neizmerna žalost zagori v njegovih očeh. Nesrečno dekletu plane k fantu, se mu vrže okrog vratu in zaplaka tako bridko, da gre vsem v sree njen jok kakor oster, oster nož. Nemo in v spoštovanju dekletove bolečine stojita orožnika in ne upata motiti prežalostnega slovesa. Nem in ko zid blede stoji ob mizo naslonjen hlapec Janez, zvesti varuh Cilkin, trepeta po vsem životu in bi najraje umrl, samo da ne bi gledal žalosti svoje izkušane varovanke. Mati jočejo ob peč naslonjeni in še Lona, stara trda Lona, ki jo je vedno sama pikrost in sama grča, ima solzne oči in brezzoba spodnja čeljust ji trepeta v zadrževanem plaču, da si mora tiščati suho, velo roko v obraz, da ji preveč ne odletuje brada.

Matevž sam ima tudi solzne oči. Ali vendar stoji kakor močno drevo, varuh Cilke, neveste svoje, njen tolažnik. O, mesto da bi šel kot je bil menil, zjutraj s Cilko v cerkve poslušat oklice in popoldne k spraševanju v župnišče, mora od neveste stran in z orožniki v zapor! Rjul bi od bolečine, tako mu je hudo! Ali misel mu vstaja v srcu in drži krepko na uzdi bolečino: Cilka je že strašno trpela nocoj in ne sme več, sicer je njeno življenje v nevarnosti! Zato ji je treba dati srčnosti in poguma in tolažbe.

»Nič ne jokaj, Cilka saj ni tako hudo! Morda bom že jutri ali vsaj čez teden doma. Zaslišali bodo vnovič

Ivana in povedati bo moral resnico. Potem bom prost!
Nič ne jokaj!«

In ko Cilka še vedno ihti:

»Cilka, ali hočeš, da me ob polnem dnevu vidijo v Fužini, kako me orožniki ženo?« kratko in čudno trdo vpraša dekle. Tedaj Cilki roke omahneta in spustita ženina. Matevž pa nadaljuje:

»Z Bogom Cilka, nevesta moja, in na svidenje čez par dni!«

Komaj govori Matevž. Stopi še k materi Cilkini:

»Z Bogom, mati, pazite na Cilko, dokler se ne vrnem!« jim stisne roko. In še k Janezu gre, mu pomoli obe roki in mu pogleda globoko v oči:

»Pozdravljen, Janez! Pazi na Cilko mesto mene! Boš?«

Janez samo prikima, a obenem stisne Matevževi roki, da mu počita v sklepkih.

Potem pa naglo stopi mimo orožnika in trpko, a odločno reče:

»Pojdimol!«

Vsi trije stopijo skozi vrata in utonejo v noč, ki pa že ni več noč, ampak se že iz teme v mlado jutranjo zoro preлива. V hiši pri Hribarju pa vse tri ženske vnovič planejo v glasen jok, le Janez stoji brez solza, bled še bolj ko prej sredi hiše in škriplje z zobmi...

Tako mine skoro četrť ure. Tedaj nenadoma Cilka omahne ob peči po klopi in strašna bledica se ji razlije po obrazu. Janez prvi opazi dekle in skoči k njej.

»Mati, brž vode, Cilki je slabo!« sune iz sebe in že se skloni k dekletu, ki ji glava gori in ima roke vroče ko razbeljeno železo, da Janeza peče v dlan.

»Jezus, Marija!« plane sedaj tudi Lona k Cilki in ko vidi, da mati komaj vstanejo raz klop, steče ona v kuhinjo po vode in se brž vrne ž njo, zmóči Cilki obraz in čelo, oškropi tilnik, jo drgne z mrzlo vodo po obeh zapestjih in res se ji posreči, spraviti dekleta k zavesti.

»Kaj pa ti je, Cilka, kje te boli?« skrbno vprašuje Janez.

»Samo čudno slabo mi je,« odgovorja dekle, »mraz me trese in vročica me kuha.«

»V posteljo moraš, ubožica, takoj!« prigovarja Janez in mati hite v kamro, da pripravijo postelji zanj.

»V snegu si se prehladila, bati se je treba pljučnice. Lona, veste kaj, jaz grem zakurit da skuham čaja ali lipovca, vedve z materjo pa spravita Cilko v posteljo,« reče Janez Loni, ji izroči dekle in stopi v kuhinjo, kjer hiti kurit in pripravljat za čaj. V mislih pa hodi z Matevžem v Fužino in zopet ž njim in s Cilko po Golici in strašna skrb za oba varovanca ga muči in boli v srcu, da nima niti trenutka obstanka na tem mestu.

Kmalu pridejo mati iz kuhinje in prinesejo čaja, ki ga je Janez skuhal, hlapec nese ž njimi škaaf mrzle vode, in Lona in mati napravita Cilki mrzle obkladke na život.

Lona se zmisli, da bi bilo dobro dati Cilki stolčnega smodnika, ki je dober zoper pljučnico. Janez takoj pripravi, Cilka spi, čeprav nerada, po malem, mati in Lona pa sedita pri nji in tiho govorita. Kmalu zapazita, da je Cilka zaspala.

Pri cerkvi zazvoni k službi božji. Iz kamre je slišati samo precej težko dihanje Cilkino. Mati, Janez in Lona polglasno molijo. Ravno končajo, ko se približajo hiši nagli koraki.

»Kdo neki hiti tako? Pa ni zopet kaka nesreča!« vprašuje Lona.

»Stopim pogledat!« veli Janez in urno odide pred hišo.

Ravno zavije mimo vogala neki moški in Janez stopi za njim in vpraša:

»Kdo pa je?«

»Jaz, Miha!« se oglasi okrog vogala in že stopi nazaj k Janezu Miha, Jermanov sin.

»Kam tečeš tako hitro?« vpraša Janez.

»Po gospoda v farovž! Očeta je božje zadelo!«

»Ježeš, kaj praviš? Kako pa to?«

»Pozno ponoči so prišli od Krivke, kjer so najbrže precej pili. Legli so v kamro. Kar pred pol ure pokličejo mati Mano in v hlev začujem glasen jok. Tečem v hišo, vidim v kamri luč in obedve pri očetu, ki težko hropejo in se nič ne zavedo. Mati pa so tudi taki, da komaj stoje in Mana je vsa iz sebe. Kar brez glave smo vsi!«

»Čaj, Lona Lovračeva je pri nas, ker je bilo Cilki slabo, pa jo pošljem doli k vam, da pomaga.« mu priskoči na pomoč Janez.

»Oh, recite ji no. Jaz pa grem brž po gospoda, da ne bo prepozno!« In že steče po kolovozu proti cerkvi.

Janez stopi v hišo in pove Loni, kar mu je Miha pripovedoval in starka je brž pripravljena, iti pomagat k Jermanu.

»Smo vsaj za nekaj še mi stari!« se dobro zdi Loni, ko si ogrinja ruto.

»Eh, tudi mi kmalu pojdemo drug za drugim tja doli za cerkev!« meni Janez malodušno. »Rajniki Hribar je pričel, zdaj je na vrsti stari Jerman, potlej pa prideva počasi tudi midva v božje mline. Lona! Samo Bog nama daj, da prej spraviva skupaj Cilko in Matevža, da ne bo sirota sama na svetu, ker mati tudi ne bodo dolgo, vsak dan so slabši!«

»Še za svojega Šimna nevesto dobim, potlej pa kar rada grem, saj se ni več ujedati na tem svetu,« meni Lona in se poslovi. Med vrati že pristavi:

»Ko bo pri Jermanu najhujše pri kraju, pridem pogledat nazaj, ali pa ti pridi za trenutek doli. So skoro brez glave vsi!«

V tem pridejo mimo hiše gospod župnik, ki so, odkar so prišli od Lipovška pa do zdaj, preklečali v sobi pred Križanim in prosili milosti za svoje dobravske farane, naj bo Bog milostljiv grčam goliškim in jim srca omehča in pamet razsvetli, da bodo znali in vedeli pravo. Sredi molitve so bili, ko je prihitel Miha ponje, zato so tako hitro došli.

Ker je Cilka še vedno mirno spala, je stopil Janez kmalu za gospodom župnikom k Jermanu, da pogleda, kako in kaj. Spotoma je premišljeval obe hiši, Hribarjevo in Jermanovo in primerjal drugo z drugo. Otroci obeh so dobri. Razen Jermana, ki se je zadnje čase najbrže radi obupa in kesanja udal pi-jači, da potolaži in umiri pekočo vest, so bili tudi starši vse prej ko napak. Ali vendar ni sreče ne pri enih, ne pri drugih. In ni mogel doumeti vsega tega Janez. Ko mu vse razglabljanje ni moglo utešiti vprašanja, zakaj, je vrgel premišljevanje od sebe in se spomnil božje Previdnosti, ki vedno ve, kaj dela. Bolest in nesreča morata biti, ste bili in boste vedno na svetu! Pa Bog vedno o pravem času da pravo. Pri Jermanu se je Mani pričelo zdravje vidno boljšati, in četudi bo očetova smrt težka nesreča za vso hišo, bo vendar pravočasna, ko je Miha že za gospodarstvo zrel, Mana pa za ženina, ki že komaj neveste čaka. K Hribarju pa je božja Previdnost že zdavnaj poslala njega, nevrednega hlapca, da je v pomoč in uteho ženskama.

Ko pride Janez do Jermana, že staremu svetijo. Duhovni gospod molijo naprej, družina jim odgovarja. Sredi molitve šine nakrat stari Jerman kvišku, pa zopet nazaj, in preden se družina dobro zave, izdihne za vedno. Ravno tedaj pride v hišo Tine, ki je pastir stekel ponj po Janezovem naročilu, da bi pomagal Jermanovim. Ker je tudi Lona urna in pripravna, je pomoči dovelj in duhovni gospod odidejo, da se pripravijo za mašo. Ž njimi gre Janez in jim spotoma pripoveduje dogodke pretekle noči ter jih poprosi, naj pridejo pogledat popoldne k Cilki, ki bo gotovo potrebna njihove pomoči in tolažbe. Gospod mu radevolje obljubijo.

Še nobeno nedeljo, kar pomnijo Dobravci, niso gospod župnik govorili tako lepo kakor tisto jutro, potem ko so oznanili smrt Jermanovo in omenili dogodkov v Golici in v Dobravi, ki so se zgodili prošlo noč. Vsa cerkev je jokala. A tudi maševali niso gospod že zdavnaj ne tako dolgo ko tisto jutro. Mini-

strant Lukec je pravil dopoldne potem, da so gospod župnik pred obhajilom, predeñ so zavžili sveto Telo, gotovo desetkrat izrekli: dona pacem! in jokali, ko so zavžili...

Kmalu po maši so prišli gospod župnik na Hri-barjevino. Cilki se je proti dnevu poslabšalo in huda vročica je gorela iz nje. Gospod župnik so svetovali Janezu, naj brž gre kdo po zdravnika v trg. Nato so sedli k Cilkini postelji. Tolažili so bolno dekle in Cilka jim je pričela praviti v presledkih o vsem, kar je bila ponoči doživela; največkrat pa o Matevžu, svojem ljubem ženinu. Nazadnje je pa pričela gospoda prositi:

»Gospod župnik, če nam vi ne boste pomagali, kdo nam bo?«

»Vse storim, kar morem, Cilka! Že zaradi no-cojšnje noči!«

»Ali bo mogoče rešiti Matevža?« vprašuje dekle in velike, globoko pod obrvmi ležeče oči z obupno napetostjo zro v duhovnega gospoda.

»Najboljše upanje imam, Cilka. Seveda ne bo šlo gladko in tako hitro, ali šlo bo, upam. Treba bi bilo pač dobiti prič.«

»Kako, ko pa nikogar razen financarja Ivana ni bilo blizu? Ta pa je pričal proti Matevžu, čeprav po krivem.«

»Upajmo, da se zave in izpove po pravici. Pisati hočem gospodu, ki v ljubljanski bolnici izpovedujejo bolnike, naj vplivajo nanj.«

»Storite to, gospod župnik!« prosi dekle.

»Pa Tilnu bo treba sporočiti, česa dolže Matevža! Vem, da ne bo pustil, da bi bil Matevž mesto njega po nedolžnem obsojen in zaprt!«

»Kdo bi ga obvestil, gospod župnik?« vprašuje dekle v skrbeh.

»To pa le meni prepusti in Janezu, vse urediva, da bo prav in dobro! Ti le nase pazi in varuj se, da te dobi Matevž zdravo in čilo, ko se vrne. In to bo kmalu, veš Cilka, zato le glej da ozdraviš čimprej!«

Cilka hvaležna stisne duhovnemu gospodu roko, ko se poslove in obljublja, da pridejo pogledat vsak

dan, če bo le malo časa. Za njimi kmalu pride zdravnik, ki je tudi komaj oči zatisnil prošlo noč, in ugotovi, da ima Cilka pljučnico ter je treba sila paziti. Na vprašanje pove tudi, da se Ivan ni nič več zavedel in so ga nezavestnega odpeljali v Ljubljano. Dosti upanja ni zanj, meni, ali pri Bogu je vse mogoče.

Popoldne prideta Cilko obiskat Mana in Lona. Pa Tine je ž njima. Cilki je po zavžitih zdravilih in večkratnih ovitkih precej odleglo, tako da more govoriti z obiskovalci in jim potožiti svoje skrbi in bolesi.

»Ej, kaj bi se samo cmerila, ko pa se vse prav in dobro obrača!« jo zavrača Lona. »Poglej, Mana je tudi trpela, zdaj pa je Bog vse v prav obrnil in ne bo dolgo, ko bosta Tine in Mana mož in žena. Zato pa je tudi prav, da si morala v posteljo, Cilka! Če bi te to ne bilo obiskalo, Bog ve, ali ne bi bila drla za Matevžem doli v trg in tam norela in skakala povsod, da bi ljudje s prstom kazali za teboj!«

»Toda Matevž je zaprt, pomislite Lona!« ugovarja Cilka.

»E, kaj meniš, da še nikdar ni bil nikdo zaprt? Pa zato še ni umrl! Tudi Matevž je bil že enkrat, pa je še drugega enakega čakal. In jaz in Tine smo že tudi sedeli, pa smo še vedno zdravi in živi tukaj!«

»To je bilo pa drugače!« meni Tine.

»Nič drugače! Seveda, mene ste imeli seboj in jaz sem vas izgrizla. Saj vi mladi ste tako preneumni za kaj pametnega. Javkate in cmerite se, namesto, da bi pomolčali, pa vase šli po pametno misel, potlej pa široko pravo zinili!«

»Menda bo res kar tvoja držala, Lona,« meni Janez, ki sedi z materjo pri Cilkini postelji in je ves v težke misli zatopljen. »Samo, kaj pomaga: jaz se ženem že ves dan in grebem po možganih za pametno misel, pa mi ne pride na um,« se jezi sam nad seboj.

»Ker ne potiplješ na pravem kraju. Le čakaj, da se zaženem jaz, Lovračeva Lona, dol v Fužino, pa boš videl, ali izgrizem Matevža, ali ga ne!«

»Ej, Matevž je zdajle že v Kranjski gori!« ugovarja Janez.

»Kaj meniš, da je Kranjska gora kaj boljšega ko Fužina? Tiste gospode pri rihti poznam vse, posebno onega, ki se v Fužini ženi. Dekle njegovo pobaram, kaj mislijo gospodje pri rihti, pa bo že pravo ugenila, boš videl, Janez!« zagotavlja Lona.

»Sam Bog ti daj!« želiyo mati, ki imajo veliko zupanje v Lono in njene zmožnosti. Le Cilka ne more prav verjeti vsem tem lepim besedam in se zagriže, ko gostje odidejo, še bolj v svoje misli in zle slutnje, tako da ji solze kar v potokih vro iz srca v oči in po obrazu. V tej bolečini ji prične znova rasti vročica in proti večeru se ji prične blesti. Z ave Marijo pridejo duhovni gospod in ž njimi zdravnik, a Cilka ne spozna nikogar več, vedno huje gori njeno telo in obraz, kakor rdeč cvet je na belih hodnih rjuhah. Vso roč gori tako in blodi in vpije iz vročice, da jo Janez in mati in Lona komaj udreže na postelji.

Petnajsto poglavje.

V zaporih ljubljanskega deželnega sodišča sedi v samotni celici na trdem ležišču Matevž in sloni s komolci oprt na kolena v globokem premišljevanju. Njegove misli so vse te dni, odkar so ga bili prepekljali iz Kranjske gore sem doli v Ljubljano, še bolj v Golici in na Dobravi in na Koroškem kakor prej, ko je bil v resnici tam. V Kranjski gori je pač še malo mogel dihati, ker je skozi rešetke na oknih vél planinski zrak in je jetnik videl pred seboj planine, Razor in Prisank, Kriške pode in Špik in ves tisti venec s snegom pokritih gora, ki obrobljajo Pišenco in kranjskogorsko urez. Ali tu v Ljubljani ga duši, ga tlači k tlom megla in zrak, ki je dušljiv in gost, da bi ga lahko z nožem rezal in je dima v njem in prahu, da so mu ga polna pljuča in grlo ter ga niti izpljuniti ne more. O, zdaj šele zna Matevž prav ceniti svoje planine, zdaj šele prav ljubi koroške gmajne in goliške plazove, zdaj, ko ne more dihati in

hira v smrdečem zraku kakor cvetica, če jo gojiš v sobi, polni tobakovega dima.

In Cilka! O, kaj je neki zdaj s Cilko? Je živa ali mrtva? More še misliti nanj? Vsaj stotino tega, kar misli Matevž nanjo? Pač so mu pred dnevi pisali dobnavski gospod župnik, naj se nič ne boji za svojo nevesto, ki je pač bolna, vendar se ji počasi zdravje vrača. Ali Bog ve, niso to le samo besede, besede tolažbe dobrega gospoda? Kako so mu še pisali duhovni gospod? Naj ne obupa, vse se bo še na prav obrnilo, samo da Tilna iztaknejo, ki bi gotovo takoj priznal svojo krivdo, da bo Matevževa nedolžnost dognana in izkazana. So že na delu za njegovo oprostitev, pišejo, kar mirno naj počaka, pove sodnikom vse, kakor je bilo in šlo bo. Tudi advokata mu dobe, mladega in vnetega, ki se bo zavzel zanj in pripomogel pravici do zmage. O seveda, pisati znajo dobnavski gospod, pisati, kakor bi rožice sadili, čeprav jim v pridigi beseda ne teče tako gladko! Na prižnici se jim težko trga iz ust, čeprav se jim vidi, da bi radi lepše povedali. To pismo je pač le bolj tolažba, samo upanje, ki pa je še daleč od uresničenja. Kdaj bo spet videl goliške gmajne, kdaj spet zdrsnil po plazu v koroško stran pogledat v Breznico, kako gospodari sestra Majda in njen mladi mož? Kdaj? Morda šele čez par let, morda nikdar več, ker bi ga ta smrdljivi zrak umoril?

Še bolj globoko kloni glavo Matevž in nobeno upanje noče pognati v njegovem srcu. Saj komaj more še moliti! Vse se mu meša in suče v glavi, kakor pijan je v tem vzduhu, stene tišče vanj, da ga v sencih boli in mu kljuje v njih. O, Golica, ti kraljica gorenjskih planin, zakaj te vsaj videti ne more tvoj sin Matevž? Zakaj si pustila, da so ti ga ugrabili, ga siloma odpeljali od tvojih nedrij in ga zaprli? Zaprli v to zatohlo luknjo, kjer umira v hrepenenju po tebi in si ne želi ničesar drugega več kot samo še: videti tebe, kraljica, enkrat samo še zdrseti po kamnitem plazu v koroško plat, enkrat samo še se podričniti po senožeti od Kadilnikove kočee notri v graben, kjer

valove podi po skalah od tajajočega se snega narastla Jesenica!

Vrata celice se odpro, vstopi ječar in zmoti Matevža v njegovih sanjah:

»Vstanite, gremo k zaslišanju!« mu reče in že stopi med vrata.

Matevž vstane in se skoro opoteče proti vratom; v glavi se mu vrtili, ko stopi na hodnik, kjer ga čaka še en ječar. Odpeljeta ga k preiskovalnemu sodniku.

Na hodniku pred uradnimi sobami je že precej ljudi, ki čakajo sodbe in pravice. Z nemim pogledom preleti Matevž obraze, ki od besedne borbe razvneti, od sovraštva in razpihovanja strme vanj kakor v deveto čudo ter stikajo glavo, da morda ugane ta ali oni od njih Matevžev pregrešek. In fantu se stisne srce, ko sliši, da spremljajoči ga ječar na zadevno vprašanje debelega možakarja odvrne:

»Financarja je ubil v Golici.«

Najrajši bi bil Matevž planil ječarju za vrat in ga v usta udaril za laž, ki jo ima ječar za resnico in jo je vrgel med zijajoče ljudi, da se ko blisk razleti po vsem hodniku.

»A-a-a —?« zijajo navzoči in za hip pozabijo vsak svojih sporov in razprtij. Zopet prilika, da napasejo svojo radovednost, da v naprej obsodijo človeka, ki jim ni ničesar storil in ki mu sodnik po vsem spraševanju bolj verjame, da je nedolžen, kot če bi bil uboj priznal.

»Aha, sem v časopisu bral!« še sliši Matevž za seboj, ko stopi v sobo pred preiskovalnega sodnika.

»Številka 29?« vpraša sodnik ječarja, ki prikima.

»Matevž Kobentar z Breznice na Koroškem, kajne,« se obrne k Matevžu.

Matevž prikima. Že desetič gotovo isto vprašanje. Ko se vendar že poznata po različnih zaslišanjih.

»No, ali ste si že premislili in priznate, da ste financarja ubili?« ga vpraša sodnik in prodirljivo pogleda obdolženca pred seboj.

»Kako bi si, če ga pa nisem!«

»Vedno isto trdite!«

»Ne morem drugače kakor resnico povedati. Bog mi je priča, da ne lažem!«

»Tako vsi govore, naj so krivi ali nedolžni. Toda priče drugače izpovedujejo!«

»Dovolite, gospod sodnik,« se zdajci oglasi mlad gospod, ki sloni ob stolu pri drugi mizi in ga Matevž dosedaj ni opazil, »samo ena priča trdi tako. In še ta najbrže iz sovraštva do obdolženca.«

»Gospod doktor, če ste pregledali akte, veste, da se izpoved in trditev financarjeva, ki je zaprisežen in je bil ponovno opozorjen na službeno prisego, ujema z vsemi izjavami dosedaj zaslišanih prič!«

»Ali pa narobe! Prav tako se ujemajo vse te izjave z dejstvom, ki ga je navedla Cilka, nevesta obtoženčeva v pismeni izjavi, da je ubil financarja Tilen, tihotapec. Še veliko bolj je verjetna ta moja trditev ko vaša. Udarec je bil namreč silen in glejte, ta fant pred vami, gospod sodnik, je prešibak, da bi mogel takoj s prvim udarcem pobiti človeka na tla do smrti. Oni drugi pa je velik ko gora in močan kot vol.«

Matevžu se razširi srce v upanju. Tedaj so držali duhovni gospod besedo in res poskrbeli za advokata. Saj to je gotovo njegov odvetnik, ker tako govori? In kako zna!

Sodnik skomizgne z rameni:

»Veste, gospod doktor, da je verjeti bolj zapriseženemu finančnemu stražniku kakor pa kmetiške-mu dekletu, ki je povrh še nevesta obtoženčeva.«

»Moje mnenje pa je, gospod sodnik, da verjetnost financarjev zelo omejujejo dejstva, da je bil Ivan ves čas hud tekmeč obtoženčev pri nevesti njegovi ter je vedno in povsod skušal iznebiti se ga. To potrjujejo tudi kot priče zaslišani tovariši njegovi.«

»Stražnik leži vendar na smrt bolan v bolnici in veste, da človek, ki gleda smrti v lice in more izdihniti vsak trenutek, ne bo tako hudobno trdil nekaj povsem neresničnega. Koliko upanja pa ima na dekle, ko se vendar zaveda, da ne bo dolgo živel?«

»Človek upa, dokler more dihati, gospod sodnik, in ko mu prižigajo mrtvaško svečo, še vedno meni —

če je pri zavesti, — da jo bodo upihnil, ker bo zopet zdrav, kmalu zdrav. Sicer je pa tudi dekcle dalo napisati izjavo na smrtni postelji; vsaj zdravnikovo mnenje je tako, da je dekcle težko bolno!«

»Gospod, recite, kaj je s Cilko?« plane Matevž, bled ko zid k mlademu doktorju in ga zgrabi s tako silo za roko, da mu zažvenči uklepna veržica na roki.

»Le pomirite se, mladi mož, ni še vse upanje izgubljeno!« ga tolaži odvetnik, »samo pljučnica je bila zelo huda. Vaša nevesta pa je trdna in gotovo zmore njena narava hudo bolezen! Vsa zadeva bo pa itak kmalu rešena. Odvisno je vse od tega, kdaj iztaknemo Tilna, ki se klati nekje na Koroškem. Od njegove izpovedi zavisi vaša usoda, kajne, gospod sodnik?«

»Bomo videli. Toda treba ga bo dobiti kmalu, ker sicer samo po nepotrebnem odlašamo glavno razpravo. Porotno zasedanje je pred durmi.«

»Tedaj bodo že Tilna sodili, Vas gotovo ne, Matevž, dam Vam besedo!« odločno in premišljeno reče odvetnik obtožencu in mu prepričevalno prikima.

»Za Tilnom smo izdali tiralico in tudi v Nemški Avstriji ga iščejo oblasti, gospod doktor. Od uradne strani se je storilo vse, da se zamotana zadeva pojasni in ne bo nedolžni obsojen,« pove sodnik in odvetnik mu smeje se prikima. Obenem pa odmajе z glavo:

»Zaslišanje je tedaj za danes končano,« se obrne sodnik k ječarjema, ki stopita k Matevžu. Fant se za hip ozre sodniku v oči in vidi v njih goreti nekaj toplega. A že čuti sodnik sam to toploto v očeh, zato se skloni v akte in naroči ječarjema:

»Številko 33, prosim!«

»Tako, gospod sodnik!« se glasi odgovor in ječarja odpeljeta Matevža proti vratom. Odvetnik se poslovi pri sodniku in stopi za Matevžem. Na hodniku ga dohiti. Fant gleda v tla, ker ga peko pogledi ljudi na hodniku. Ne opazi odvetnika za seboj. Šele ko ta prične govoriti, pogleda začudeno vanj.

»Matevž, ali bi radi naročili kaj za Cilko? V nedeljo grem na Dobravo,« vpraša obtoženca in stopi k

njemu. Ječarja se mu spoštljivo umakneta in ostaneta zadaj.

»Recite ji ... recite ji ..., da jo pozdravljam!« jeclja Matevž.

»Bom. In še ji bom dejal, da se kmalu vrnete, oproščeni, kakor hitro dobimo Tilna ali pa se sam javi.«

»Ali greste nalašč k Cilki, gospod?« vpraša Matevž dalje.

»O ne! Domov grem pogledat v Fužino; sem tam doma. In stopim na Hribarjevino in naročim ter za Tilna povprašam.«

O zdaj razume Matevž, zakaj se je njegovo srce s tolikim upanjem oprijelo mladega doktorja! Tudi on je tam iz goliškega kraljestva, tudi njega je hranila trava in cvetje iz goliških plazov! Zato mu teče govorica tako znano, tako domače, ter je topla kakor dobravska!

Že pridejo do vrat Matevževe celice.

»Slišite, Matevž, ali Vam je kaj znano, kje se Tilen najraje drži na Koroškem, kadar je tam?«

»Kje? Povsod ga je bilo vedno dovelj. Toda najraje je prišel k nam na Breznico, nikdar ni šel mimo. Tako da sem često mislil: za Majdo gleda, za mojo sestro!«

»A tako! Ali menite, da se zdaj tudi kaj oglasi pri Majdi?«

»Možno. Skoro gotovo. Tudi preden so me odpeljali, oni večer pred tistim plazom v Golici, je bil gori pri nas in se tam poslovil od mene.«

»No, zdaj pa pozdravljeni Matevž! In ne obupajte. — Cilki izročim Vaše pozdrave in ji povem, naj kmalu ozdravi, da Vas bo lahko zopet vesela in čila sprejela, ko se prosti vrnete domov. Tedaj z Bogom, Matevž!«

»Z Bogom, gospod,« odzdravi Matevž in stopi proti celici.

Zopet sedi Matevž v svoji celici na trdem ležišču. Napol sloni in sanja s priprtimi očmi. Sanja o Cilki, o Golici, o Majdi in o Tilnu.

In medtem ko sanja Matevž v zaporu o Cilki, o domu in Golici, pa hiti mladi Fužinar, Matevžev advokat z naglimi koraki v bolnico, da obišče oba finančarja, Ivana in Stanka in morda izvleče resnico iz stražnika. Ko dospe na oddelek, ki sta v njem ponesrečenca, poišče najprej usmiljenko.

»Častita,« prijazno nagovori usmiljeno sestro, »kako je kaj z goliškima ponesrečencema?«

»Tako no, gospod doktor, prav prida menda ne. Vsaj z Ivanom ne. Vročica še vedno pritiska in gospod primarij se vsak dan bolj boji za njegovo življenje. Oni drugi, Stanko, pa je že izven nevarnosti. Samo noga ga še zadržuje, da ne more vstati in iti na zrak.«

»Ali se je Ivan že kaj spreobrnil?«

»Ah, še zdaj neče slišati nič o gospodu in o previdenju, čeprav vsak večer molim zanj in njegovo spreobrnjenje.«

»Ali Ivan kaj fantazira med vročico,« vprašuje dalje doktor.

»Se mu blede. Toda samo nerazumljive besede se mu trgajo iz ust. Največkrat ime Cilke in Matevža.«

»Imena Tilen ne omeni nikdar?«

»Nisem še slišala.«

»Spi zdaj?«

»Čakajte, gospod doktor, pogledam!«

Steče po hodniku, pogleda v sobo in se kmalu vrne.

»Zbujen je, gospod doktor. Tudi Stanko. Greste lahko k njima, če želite.«

»Da, rad bi govoril ž njim. Morda se meni posreči razvozljati njegovo skrivnost. Da mu ni mogoče omehčati srca!«

»Molili bomo še zanj, dokler ga Bog ne razsvetli in mu milosti ne da. Človeška moč malo premore tukaj, božja vse!« odgovarja sestra Teodora, spremi odvetnika do vrat, potem se pa vrne k svojim opravilom.

»Dober dan, gospoda!« pozdravi vstopivši odvetnik bolnika.

»Bog daj,« odvrne glasno Stanko, Ivan pa samo glavo obrne proti došlemu. Silno je upadel in slab je Ivan, roki mu blede, brez krvi, slabotni ležita na odeji, oči mu gore globoko pod obrvmi v glavi in ogenj iz njih je tako vroč, tako poln nečesa groznega, tajinstvenega, da se mlademu advokatu stisne srce, ko se zazre v te čudne oči.

Doktor stopi k Stanku:

»V nedeljo grem na Fužino. Ne bi morda kaj naročili, ali sporočili komu znanemu od vaju dveh? Saj me morda poznata?«

»Stanko se vzpne v postelji in prikima:

»Rožmanov doktor ste, ali ne gospod?«

»Da, Rožmanov. Tudi jaz Vas poznam. Često sem doma na Fužini in se Vas spominjam iz gostilne.«

»Tudi jaz Vas.«

»Me Vi nič ne poznate, gospod Ivan?« vpraša odvetnik Ivana. Ta prikima molče. Doktor sedi na stol med obema bolnikoma.

»Na Golico grem v nedeljo. Sem tako potreben svežega gorskega zraka, da komaj čakam, kdaj se morem odtrgati od dela v pisarni in stopiti gor v goliške plazove.«

Ivan strmi vanj, a ne reče besedice. Vidi pa se mu, da ima nekaj na srcu.

»No, kako je z Vašim zdravjem?« vpraša doktor Ivana.

»Slabo,« odvrne ta s slabotnim glasom.

»Kaj pravi primarij?«

»Upanje ima, ali počasi bo šlo,« odgovarja Ivan. Stanko pa pomenljivo pogleda doktorja in nalahno, da tovariš ne vidi, zmaje z glavo.

»Ja, od zlodja so goliški plazovi, posebno pa za onega, ki jih ne pozna in se jim ne zna pravočasno ogniti,« nadaljuje doktor in skuša zavrtati v Ivana, da bi mu skrivnost iztrgal. Ivan pa molči. A nenadoma se zmisli in prične sam od sebe:

»Ali poznate Hribarjeve v Dobravi?«

»Poznam. Vse: mater, Janeza in Cilko.«

»Boste šli kaj mimo?«

»Vedno grem tam čez mimo Jermana in mimo Lipovška. Tudi v nedeljo bom šel. — Cilka je bolna.«

»Je nevarno?« vpraša Stanko in pokaže s pogledom na Ivana.

»Nevarno. Pljučnico si je bila nakopala ono noč, ko je vaju dva plaz zasul.«

»Je bila gori?« se utrga iz Ivana.

»Da, bila.«

Dolg molk sledi temu odgovoru in samo tikkanje žepne ure na Stankovi nočni omarici je slišati. Pa vpraša zopet Ivan boječe:

»Po čemu je pa šla gor?«

Zdaj advokat ne ve, kako bi prav odgovoril, da bi v živo in pravo zadel. A vendar čez kratek čas kar naravnost udari:

»Matevžu je šla nasproti.«

Ivan vztrepeta pod tem udarcem. Doktor pa nadaljuje:

»Komaj je plazu ušla, ki je vaju podsul, potem pa je iskala Matevža, ki je med tem časom vaju dva reševal.«

Te zadnje besede doktor namenoma povdari in nepremično gleda za njihovim učinkom v Ivana.

»Matevž naju je rešil?« plane iz Stanka.

»Da, Matevž! Ko bi njega ne bilo, bi tudi vaju ne bilo tukaj!« udari znova doktor.

Vsi trije molče. Zopet Stanko pretrga molk.

»Vidiš, Ivan, meni se je zdelo, da sem ga videl nad svoj obraz sklonjenega, pa nisem mogel verjeti.«

»Ali ga nisva zadela?« sune iz sebe Ivan.

»Samo malo ga je oplazila kroglja v laket. Stekel je na Hribarjevino, a ko ni našel Cilke doma, je zaslutil, da ga je šla posvarit pred orožniki in šel jo je iskat. Pa je našel in rešil vaju dva.«

»Čemu ga je šla svariti?« vpraša trepetaje Ivan.

»Po krivem so ga obdolžili, da je financarja ubil!« udari odvetnik z vsem povdarkom.

»Saj ga je!« zatrdi Ivan hitro in prebledi, kolikor se je moglo videti izpod obveze.

»Dvomim. Prej bi mislil, da ga je Tilen!«

»Matevž! Sem videl!« trdi Ivan hlastno.

»Ali vsi znaki govore proti temu!«

»Kaj znaki! Če sem pa videl na lastne oči!« zagotavlja mrzlično Ivan in obrne pogled stran, ker ne zmore prodirljivih odvetnikovih oči, ki režejo v njegove, da ga v dušo peče.

»Tudi Vi ste potrdili, da je Tilen ubijalec, ne Matevž!«

»Jaz?« se obrne Ivan naglo proti odvetniku.

»Vi! Cilki ste večer pred plazom povedali!« — Znova se zapičijo odvetnikove oči v Ivanove in ta pogled speče huje od prejšnjih. Šele čez čas more stražnik odgovoriti, a še to negotovo:

»To si je Cilka izmislila, da reši Matevža!«

»Ne vem,« odvrne odvetnik naglo, »Cilka ne laže rada, preveč je pobožna in pridna!«

Ivan komaj požira slino, tako mu je mučno in tesno. Vročica mu vidno in znova zagori v obrazu, po telesu pa šine mrzel pot. Odvetnik čuti, da je za danes dovolj in da brez nevarnosti za Ivanovo življenje ne sme nadaljevati. Zato vstane.

»Moram iti, imam še na sodniji opravka. Tedaj naj pozdravim na Fužini?«

»Vse znance!« zaprosi Stanko, Ivan pa molči.

Molk vlada v bolniški sobi dolgo časa, ko odide odvetnik. Stanko sloni na komolce oprt na postelji in strmi nekam predse, skozi okno, ki ima razgled v gorenjsko plat. V očeh mu gori hrepenenje kakor večerna zarja v triglavskem in kakor jutranja zarja v dovških rovtih.

Pa se zmisli Stanko Ivana. Pogleda k njemu in ko ta molči, ga nagovori:

»Ivan, ali spiš?«

»Ne!« se glasi kratek odgovor.

»Ivan morda si se pa le zmotil?«

Ivan molči.

»Ivan, tovariš tvoj sem, zaupati mi smeš kakor spovedniku! Daj, reci mi: čemu se nečeš dati prevideči, ko je nevarnost vsak dan večja?«

»Ozdravim!« bruhne iz Ivana.

»Tudi kaj drugega je možno! Bolje je biti pripravljen! Glej, jaz sem tako miren, odkar sem zadnjič opravil vse potrebno. Ti pa ne najdeš ne miru, ne spanca. Verjemi, tudi vsled tega ne!«

Ivan ne odgovarja. Ivan misli sicer v srcu tudi enako: ve, da ga peče vest in zato ne more zaspati, da se mu zato bolezen slabša. Ali vedno še upa, da ozdravi. In če ozdravi, je Cilka izgubljena zanj, kakor hitro zdaj pove resnico. Če pa se spove, bo moral resnico povedati in Matevž bo prost. Preden bo mogel sam vstati s postelje, bo Cilka Matevževa žena in — z Bogom sreča za vedno! Zato pa raje ta pekel v duši, raje noči brez spanja in vrtajočega črva v duši noč in dan, pa ž njim rahlo, rahlo upanje, da ne moreta Matevž in Cilka skupaj! Raje vse to, kakor pa mirno vest, toda zavest, da je Cilka izgubljena zanj za vedno!

»Ivan, slišiš, ali naj naročim sestri, naj za jutri zjutraj poprosi gospoda,«

»Pusti me v miru! Ne maram!« trdo odgovarja Ivan, Stanko čuti vso bol in gorje, ki upije iz tovariša v teh besedah in v srce se mu zasmili nesrečni drug. O, tudi Stanko sluti, kaj teži Ivanovo vest, da ne more videti duhovnega gospoda; vedno bolj sluti, a si ne upa priznati, ker mu je bil prezvest drug vedno Ivan ves čas službovanja in ga je v srce zaklenil tako globoko morda ravno vsled napak njegovih. Zato Stanko ne sili dalje vanj, ampak leže nazaj na postelj.

V nedeljo je prišel mladi Matevžev odvetnik, Rožmanov doktor s prvim vlakom iz Ljubljane v Fužino. Komaj je utegnil doma pozdraviti mater in očeta, ko je že odhitel proti Dobravi, presekaval cesto z vsako le možno bližnjico in bil že pred deseto mašo mimo Jermana pri Hribarjevih.

Iz postelje v kamri so zagorele vanj velike in modre Cilkinе oči, ko je prišel z Janezom v hišo.

»Gospod doktor, kako je Matevžu?« je zaprosilo dekle, ko je zagledalo doktorja. Saj je bil zadnjič, ko je bil na prošnjo duhovnega gospoda pri njih in napisal njeno izjavo glede financarjevih besed, tako do-

ber ž njo in ji je obljubil, da bo pogledal po Matevžu ter ž njim govoril.

»Ničesar hudega mu ni. Pozdravlja Vas, gospodična, in Vam naroča, da se čimprej pozdravite. Rad bi, da Vas najde zdravo in čilo, ko se vrne prost iz zaporov.«

»Ali imate kaj upanja, gospod doktor?« vprašuje Janez željno.

»Pa še mnogo! Samo tega presnetega Tilna moramo dobiti za vsako ceno! Treba bo ponj na Koroško.«

»Morda bi Meta kaj vedela o njem, mati njegova,« svetuje Janez.

»Saj res, na to nisem ni mislil! Janez, stopite gor še danes. Nekdo pa mora potem takoj na Koroško, če zveste kaj pri materi, kje se klati Tilen. In če tudi ne, bi bilo vendar dobro, da ga gre kdo iskat dol k Dravi in sicer kak tak, ki se doli spozna.«

»Janez!« zagori iz Cilke.

»Gospod doktor, prav rad grem jaz. Sem blizu Matevževe domačije doma, poznam tam okrog kmete in najlaže bi jaz poizvedel.«

»Izvrstno! Še danes popoldne Vam preskrbim na Fužini potno dovoljenje, Janez. Dali mi boste seboj, ko se bom vračal, pastirja ali koga drugega, pa Vam bo prinesel dovoljenje še nocoj in jutri že lahko pogledate v zeleno Koroško.«

»O, hvala, gospod doktor!« se mu zahvali Cilka in v očeh se ji upanje lesketa.

»Ali boste kmalu zopet z Matevžem skupaj, gospod doktor?« vpraša dalje.

»Tako, ko pridem v Ljubljano, če želite. Bi mu radi kaj sporočili?«

»Pismo bi mu napisala, če bi mu je hoteli nesti.«

»Kar dajte! Jaz stečem še na vrh Golice, pa malo se še pri gospodu v župnišču oglasim, okrog petih pa pridem tod mimo in vzamem pismo seboj. Tedaj na svidenje!«

In takoj se je spravila Cilka s postelje in napisala Matevžu naslednje pismo:

Ljubi moj Matevž!

Pozdravljam te daleč notri v Ljubljano, preden Ti nadalje pišem. In Ti sporočam, da sem že skoro popolnoma zdrava in pravi doktor, da bo kmalu zopet kakor prej. Ljubi Matevž, doktor iz Ljubljane pravi, da Te bo rešil, samo Tilna moramo dobiti. Janez ga gre te dni iskat in bo šel vprašat Meto pod Lepi vrh in Majdo na Breznico po njem. Potlej boš pa Ti prišel nazaj iz Ljubljane in naju bodo gospod župnik takoj oklicali enkrat za trikrat, ker so zdaj morali prekiniti, in bova že v par tednih mož in žena. Janez tudi vedno po Tebi vprašuje, pa že pripravlja grunt in hlev in skedenj, da bo novi mladi gospodar lahko zadovoljen, pravi. In vedno mi streže in samo zame ima oči, kakor bi bila hči njegova. Ljubi moj Matevž, za Teboj in materjo imam Janeza najraje in ga imam rada, kakor svojega očeta. In ko prideš k nam, ne bo Janez več za hlapca, ampak bo za strica pri naju dveh.

Ne smeš biti preveč žalosten, da še Ti ne zbolíš. Saj boš kmalu zopet prost, pravi gospod doktor, ki je tako dober in se tako briga za Te in za Tvojo stvar. Kako bi bilo, če bi njega ne imeli? Gospod župnik so prav udeli, ko so njega prosili. In te pozdravljajo, vsak dan so pri nas, da me tolažijo. In Ti še dam vedeti, da je Mana zdaj že čisto zdrava, da se bosta s Tinetom vzela še to poletje in pravi Mana, da počakata, da bosta poroki hkrati.

Zdaj pa Te čez hribe in doline pozdravljam, in Te prosim, ne ženi si preveč k sreči in kmalu pridi k nam nazaj!

Te pozdravlja Tvoja

Cilka.

To pismo je odnesel popoldne Rožmanov doktor seboj, ko je odhajal v Fužino, odkoder je poslal Janezu potno dovoljenje. Pismo je v ponedeljek oddal Matevžu, ki je sedel na postelji ves dan in strmel predse v Cilkino pisanje ter gledal med črkami Go-

lico in Dobravo in Hribarjevino, pa modre Cilkinе oči, ki so ga klicale.

Janez je v nedeljo koj po kosilu odrinil v Lepi vrh k Meti, Tilnovi materi. Dobil jo je samo doma, Terpina je bil že davi odšel v Zaplaz in dalje po dolini, da pogleda po svojih bolnikih.

Mater Meto je bolezen hudo vzela in Janez skoro očem ni verjel, da je to tista žena, ki jo je prej poznal. Ko je vprašal če je bil Tilen med tem časom kaj tukaj, mu je Meta povedala, da je vsa v skrbeh zanj, ker ni glasu od njega. Čudno se ji vidi, da se sin zadnje čase tako boji financarjev in orožnikov. Zdaj ji Janez pove, kar ve o uboju.

»Sem slišala, da dolže Matevža. Če pa Matevž sam pravi, da ga je Tilen, bo že res, ker Matevž ne laže nikdar. Čudno pa se mi zdi, da Tilna kljub temu ni na spregled. Gotovo ne ve, da so Matevža mesto njega zaprli. Ko bi mu bilo to znano, bi niti minute ne odlašal, ampak prišel takoj, da odreši Matevža. Ko bi bila bolj pri moči, bi sama šla ponj v Korošijo in ga za ušesa privlekla nazaj. Potep nemarni, da nič ne pomisli in niti vprašat ne pride!«

Janez ji pove, da je namenjen drugo jutro na Matevžev dom na Breznico. Prej da ne pride nazaj, dokler ne zve, kje je Tilen in ga ne dobi.

»Pa ga prej k meni pošlji, da mu vest izprašam in mu povem, kako je grdo puščati drugega trpeti mesto sebe!«

Tako se Janez poslovil od Mete z upanjem v srcu, da vendarle tudi ta pot njegova ni bila zaman. Ve zdaj vsaj, da bi Meta Tilna takoj sama pripeljala na Hribarjevino, čim se povrne domov.

Ko se je Janez proti večeru povrnil domov, je našel Lovračevo Lono pri Cilki.

»Že na obrazu ti berem, kost ti stara, da spet nič prida nisi opravil,« ga uje takoj pri vstopu Lona. »Kamor se utakneš, Janez, povsod se te maslo drži!«

»Pa bi šla ti, ki te je sam jezik in strup, šent babji!« se razhudi Janez in šele na Cilkino prigovarjanje pove, kaj je opravil pri Meti.

Tilen, ki se je dolgo skrival po Koroškem in niti na Matevžev dom ni bil prišel pogledat, ker se je bal orožnikov, je nekega dne zopet prišel k Majdi. Čudno hrepenenje je vstalo v njem po Dobravi in še bolj po materi ter očetu Terpini. Tako ga ni prijelo še nikdar, odkar je tovoril in tihotapil. Nikdar se ni dosti menil — vsaj na zunaj ne — za domotožje in druge take mehkode, zdaj pa mu ni dalo miru. Dolgo že ni bil videl matere, ki jo je bil pustil še napol v smrtni nevarnosti; in čeprav se je zanašal na Terpinovo zdravilsko umetnost, vendar mu je vedno in vedno govorilo v srcu, da nekaj ne more biti prav in v redu. Zato je zapustil svoje skrivališče onkraj Drave, jo lepe noči preplaval, pa se v zgodnjih jutranjih urah pojavil na Matevževem domu in začudo preplašil Majdo, ki je baš molzla v hlevu.

»Tilen!« je planila mlada žena po koncu, da bi skoro prevrnila žehtar poln mleka, »ali si ti, ali je duh tvoj?«

»Pravi pravcati Tilen sem, Majda,« se ji nasmeje dolgin in stopi k njej v hlev. »Samo malo sem prišel spotoma pogledat, da mi kaj o Matevžu poveš.«

»Kaj bi ti pravila, sama ne vem dosti več ko ti!«

»Ali ga ni bilo nič doma? — Se je že oženil?«

»S kom neki?«

»S Cilko?«

»Cilka je menda bolna, Matevž pa zaprt!«

»Zaprt? Radi česa?« se začudi Tilen.

»Pravijo. da radi tebe.«

»Radi mene? Kako to?«

»I, dolže ga, da je nekoga ubil, ki si ga ti!«

»?«

»Ne vem natančneje. Čisto kratko pismo mi je pisala Cilka, da so ga zaprli, ker ga financar Ivan dolži uboja.«

»Da bi bil Matevž ubil financarja?«

»Menda nekaj takega. E Tebe pa tudi venomer iščejo orožniki.«

»To mi je mala skrb zdaj. Vem, zakaj. Ali počemu bi bil potem Matevž zaprt?«

»Tudi meni je uganka, ker vendar bi mi bil Matevž povedal, če bi bil kaj takega napravil!«

»Zato me je nekaj tako gnalo v Dobravo! Slutil sem, da nekaj ni v redu. Še nocoj pojdem čez.«

»Da te orožniki ustrelje ali financarji!«

»E, če Bog da, ne bodo imeli te sreče!«

V mraku se je Tilen poslovil. Previdno si je potem izbiral najbolj skrite in neškodne poti, ker mu ne bi bilo zdaj ljubo, ako bi prišel v roke stražnikom, preden bi zvedel, kaj je resničnega z Matevžem. Zato je hodil po stezah in nad prepadi, kjer je bilo najbolj nedostopno in kjer se je spoznal le on sam ter stražniki niso mogli najmanj sumiti, da hodi človeška noga. Tako se mu je posrečilo, da je bil okrog polnoči za vrhom Kočne in je že menil smukniti po poti, ki je po njej nosil v oni noči streljanja ranjenega Matevža v bajto na Lepi vrh. Po tej poti pridejo orožniki malokdaj, financarji pa še redkeje.

V misli zatopljen se plazi Tilen po ozki stezi nad prepadom Zajčjega grabna in zavije ravno proti planici za vrhom Kočne, ko se na ozki stezi nakrat pred njim pojavi orožnik in mu drži brez besede puško namerjeno na prsa. Tilen za hip prebledi, ali prisotnosti duha ne zgubi. Hitro hoče planiti nazaj, toda orožnik zakliče:

»Stoj, če ne ustrelim!«

Tilen postoji. Naj li plane bliskoma naprej v puško in orožnika prekopicene v prepad? Sam bi mogočel pasti ž njim, ali pa dobiti kroglo v prsa. Toda tega ne sme, prej mora videti mater.

Zato se Tilen navidezno uda, dvigne roki in postoji na mestu. Orožnik, ki pač tudi ni bil pripravljen na tako srečanje, spozna, da ne bi bilo varno odložiti puške in na tem mestu uklepati Tilna, ki bi ga znal med bojem prekopicniti v prepad, veli:

»Za menoj po stezi naprej!« in se prične zadenjski umikati proti planici, držeč vedno puško naperjeno v Tilna. Tilen pa se ne gane z mesta.

»Pojdi dalje, ali pa ustrelim!« zagrozi orožnik. Tedaj se za njim oglasi nov glas:

»Koga imaš?«

»Tihotapca. Pripravi puško in verižico!« zakliče prvi drugemu nazaj, ne da bi umaknil pogled ali puško od Tilna. Ta sledi umikajočemu se in premišljuje spotoma, kako bi ukanil orožnika, enega ali drugega, ali pa oba. Toda zaenkrat ni rešilne misli.

Ko doseže orožnik planico in ž njo varna tla, mu stopi na pomoč tovariš, ki drži pripravljeno verižico. Prvi še vedno meri s puško v Tilna, da se ta ne more ganiti nikamor, ker bi v istem trenutku dobil kroglo v prsa.

»Daj roki!« pozove Tilna orožnik.

Tedaj prvič spregovori Tilen:

»Kaj mi hočete?«

»Za zdaj samo ukleniti te, drugo boš že zvedel!«

»Čemu bi me uklepali, kaj sem storil?«

»Meniš Tilen, da te ne pozna? Ne moreš biti drugi ko Tilen! Samo on je tolikšen, samo on si upa ponoči po tej vražji poti!«

Zdaj zopet ne ve Tilen, kaj bi. Pa se domisli nečesa in pomoli roki orožnikoma. Brž mu ovije eden verižico okrog zapestij in zapre ključavnico.

»Vendar te enkrat imamo, Tilen! Dolgo smo prežali nate. Zdaj si sam skočil v past!«

Toda Tilen molči. Tilen samo premišljuje, kako bi in kaj, da se oprostí. Mater mora videti, zvedeti mora, zakaj je Matevž zaprt.

»Gremo!« stopita orožnika tesno k Tilnu in ga vzameta v sredo. Oba držita puški za strel pripravljene. — Obrnejo se proti desni, na goliško stran. Dokler gre pot po ravnini, moreta orožnika vstric Tilna. Ali svet se vedno bolj nagiba, pot zavije med pečevje in postaja ozka in nehodna. Noč je bolj temna ko svetla. Zato je treba iti drug za drugim. Spredaj gre orožnik, v sredi Tilen, za njim drug orožnik. Tilen hodi miren, na obrazu se mu zdaj zaigra predrzen nasmešek. O, Tilen je že sklenil v svojem srcu! Zdi se mu, po kateri poti bodo šli in na to pot računa. Ve, da je niže doli nad Rudnikom globel, kjer ni možno iti s puško na strel pripravljeno in kjer on bolje pozna pot kot orožnika. Če bo dovolj uren, se

mu mora posrečiti. Vso pot Tilen tiplje in poskuša verižico okrog zapestij, kolikor mu dopušča vez. — Oprezno tiplje ob njej ter jo spravi med palec in kazalec desne roke. Noče se udati zapahek. Tilen ve, če bi potegnil, bi utrgal; ve tudi, če bi sunil z obema rokama s silo, bi verižico utrgal. Ali to bi storil le v skrajnem slučaju, ker bi ropot opozoril orožnika. Zato oprezno, sila oprezno vleče znova. Čuti, da se zapahek krivi. Tilen vleče, da mu pot lije po obrazu. Zdaj: Tilen zakašlja glasno, lahek sunek, ki se med njim Tilen navidezno spotakne in s čevljem močno udari ob kamenje, pa obenem potegne in razvleče zapahek na ključavnici toliko, da zmuzne člen verižice raz njega. Ko se Tilen vzravna, prime trdneje sproščeno ključavnico in pri tem izmuzne desno roko iz objema verižice. Vendar samo toliko, da zrahlja tesnobo vezi. Mirno še naprej drži roki v verižici in gre dalje svojo pot.

Tésen, ki Tilen stavi svoje upanje vanjo, se pričinja; Tilen se zdaj v resnici spotakne toliko, da ne omahne.

»Dajte, odklenite me, nisem vaje te poti; z zvezanima rokama pa se ne da hoditi!« poprosi orožnika.

»Bi jo rad popihal, kajne? O le skušaj, le butaj ob tla, rokomavh, ne bo ti škodilo! Boš že pazil, da si črepinje ne razbiješ!« se mu roga orožnik. A pri tem se mu samemu spodrsne, da komaj ujame ravnotežje. Tilen se smeji. Bo šlo, bo!

Pridejo globeje v tesen. Orožnika se vedno bolj spotikata, sujeta v kamenje. Tudi Tilen navidezno dela isto in pri tem glasno robanti, da bi še bolj preslepil orožnika. Vedno bolj se bližajo mestu, kjer se Tilen vzlic temnjavi in strmini dobro spozna. Prvi orožnik zavije po strmini navzdol. Tilen tesno stopi za njim in mimogrede z nogo prevali kamen od strani na sredo steze. Zasliši, da se orožnik za njim opoteče nad kamnom. Zdajci se Tilen bliskoma obrne, pripogne, zgrabi z obema rokama, ko je zadnji hip iz verižice potegnil desno roko, orožnika okrog pasu, preden se je mogel ta zavesti od opote-

čenja, ga sune kvišku, zavihti okrog sebe in ga zalučí s strahovito silo v spredaj omahujočega orožnika. S strašno pezo prileti zalučani orožnik ravno v hrbet svojemu tovarišu in oba se prevrneta po strmi poti ter ne moreta najti, kamor bi se poprijela. Preden sta se ustavila, je Tilen že planil po poti nazaj gori okrog ovinka ter utonil v noč in gmajno.

Z največjim naporom lezeta orožnika dalje po stezi nazaj in kar v slepo streljata v noč. Morda se jima posreči s strelí priklicati kakega tovariša na pomoč.

Tilen pa plane, ko je zavil okrog ovinka, z enim samim skokom v desno, se požene v visečo strmino brežine, zgrabi z roko za drevo, ki visi v pot, se zavihti ob njem na parobek in plane dalje v goščavo. Tam počene za hip v grmovje, posluša v noč in kmalu zasliši težke, nerodne korake po poti nazaj gor. Posrečila se mu je ukana. Nekaj časa še čaka v grmovju, nato pa se splazi navzdol vstríc poti ravno v nasprotno smer kot gresta vanjo orožnika. Brž prične teči nekaj časa sporedno s potjo, dokler ne zavije na levo in se spusti na vso moč v dir proti Lepemu vrhu. V tej naglici niti ne opazi ne, da verižica še vedno opleta okrog zapestja leve roke.

Tako teče Tilen uro dolgo, ko priteče do bajte pod Lepim vrhom. Tam udari v duri, da odskočijo in plane naravnost h pogradu.

»Mati!«

»Tilen, sin!« se zažene mati Meta iz spanja raz pograd k njemu in ga stisne k sebi, da meni fant, da mu kosti pokajo. Pri tem mater oplazi po roki mrzla verižica.

»Tilen, kaj je zopet?« prestrašeno in ostro plane iz matere.

»Ušel sem orožnikom!«

»Si zopet ubijal?«

»Nisem topot, mati! Samo malo sem enega zalučal v drugega!«

»Naj verjamem? — Zdaj pa povej, kar mi imaš še povedati, potlej pa pojdi v Fužino in se javi tam

orožnikom,« reče mati Meta trdo in trpko, da Tilen onemi od začudenja.

»Zakaj, mati?«

»Vprašaš še? Ne veš?«

»Kakor Bogu Vam povem: ne vem!«

»Hvala Bogu za to tvojo besedo, sin, sicer bi te v obraz udarila!«

»Kaj je, mati, z Matevžem? Majda mi je rekla, da je menda radi mene zaprt, ker je obdolžen, da je nekoga ubil. Toda radi ubitega financarja vendar mene slede!«

Tedaj povedo mati Tilnu na kratko, kar so bili zvedeli od ljudi in jim je Janez povedal. Tilna obliva mrzel pot, tako da pozabi na vse in niti verižice ne sname z roke.

»Mati, še nocoj grem in se jim javim. Niti minute ne sme Matevž radi mene ostati v zaporu! O, mati, slutil sem prav: financar Ivan je krivo pričal, da se Matevža znebil!«

Mati povedo Tilnu še na kratko o plazu na Golic, o nesreči obeh financarjev ter o Cilkini bolezni, kolikor so pač vedeli. Toda ura hiti, Tilen vidi, da pričinja siliti čez vrhove v dolino dan, zato se pripravi, da odide.

Tesno se oklene matere in mati njega...

»Sin moj, ne bova se menda več videla. V ječo ne bom hodila k tebi, ker te nočem videti uklenjenega in zaprtega. Ali molila bom zate do poslednje ure svoje. In oče tudi!«

»Mati, mati!« se je oklene sin znova in Meta čuti na svojem licu solzo, prvo Tilnovo solzo po dolgih letih. Zato ga poljubi, prvič poljubi v njegovi zreli dobi. Potem ga pokriža in odrine od sebe.

»Z Bogom, Tilen!«

»Z Bogom, mati! Pozdravite očeta!« še sune dolgi fant iz sebe, vrže verižico raz roko na tla, se obrne in plane skozi duri v novo se rodeči dan.

Pri Hribarjevih se ravno poslavlja Janez od Cilke, da gre Tilna na Koroško iskat. Mati zavezujejo Janezu potno bisago. Kar naenkrat pretrga jutranji

mir močno pasje lajanje na dvorišču, isti hip planejo nagli koraki mimo oken in na prednje uri nekdo močno in hlastno potrka.

Cilka splašena plane v postelji pokoncu.

»Janez, kdo je?«

»Tako j grem gledat!« se obrne Janez in hiti odpirat vežne duri. Pred hlapca omahne v vežo zasopljen, blaten in raztrgan, ves potan in od naglega diru oznojen Tilen.

»Jezus, Tilen!« se utrga iz hlapca.

»Kje je Cilka?« plane iz hropečega Tilna.

»V kamri, še v postelji!« odgovarja Janez in zapre duri.

Tilen ne čaka nanj; v hišo plane in mimo matere naravnost v kamro k Cilki in se zgrudi ob njeni postelji na kolena.

»Cilka, odpusti mi!«

»Tilen!« zakriči dekle.

»Odpusti Cilka, nisem vedel, da je Matevž radi mene zaprt!«

»Kaj naj ti odpustim, ko nisi mogel vedeti zato!« hiti dekle. »Samo, da si srečno tukaj!«

Janez in mati prideta v kamro.

»Janez, mati odpustita mi! Šele nocoj sem prav zvedel od materel!« vstane Tilen od tal, še vedno težko sopeč. V pretrganih stavkih jame suvati iz sebe, kar se mu je pripetilo včeraj in nocojšnjo noč.

»Grem takoj dalje v Fužino. Odpeljem se s prvim vlakom v Ljubljano in se izročim sodniku. Jutri bo Matevž že pri vas, Cilka!«

»Toda, tebe zapro, Tilen!« ga pomiluje Cilka, velikega fanta, ki je kakor otrok pred njo.

»Kriv sem, Matevž je nedolžen! Morda ne bodo preveč strogo sodili. Pokoro naredim!«

Cilka se domisli Matevževega advokata, Rožmanovega doktorja. Hitro napiše Tilnu na listek njegov naslov in mu naroči, naj se oglasi pri njem in bo že on vse potrebno ukrenil. Tilen ji obljubi.

»Z Bogom, Cilka, z Bogom, mati in Janez! Bodite srečni, pa molite zame!« hiti še Tilen med vrati.

Vsi trije jočejo, mati, Cilka in tudi Janez. Stojе na durih, ko odhaja Tilen po brežini proti Jermanu. Preden utone v trato, se še enkrat obrne in pomaha z roko v pozdrav. Vsi trije mu odzdravijo in ženski glasno zaihtita.

Tilen pa se je srečno izognil financarjem in orožnikom na Fužini, dobil še vlak in se odpeljal v Ljubljano. Tam je poiskal Rožmanovega doktorja in stopil v njegovo pisarno. Sedela sta skupaj dolgo dolgo, nato pa oba odšla k preiskovalnemu sodniku v deželno sodišče.

Šestnajsto poglavje.

V bolniški sobi ponesrečenih dveh financarjev mirno in spokojno gori rdeča lučka pred Križanim. Le semtertja se lahno zamaje in takrat planejo dolge sence po stenah in se stegnejo do postelj obeh bolnikov, kakor da ju božajo, ali pa v spanju plaše, pa se zopet umaknejo po steni nazaj in mirno obstoje. Skozi odprto okno lije topel pomladanski zrak in prinaša seboj vonjave rož in cvetnih grmov iz bolničnega vrta. Semtertje udari zamolkel glas iz bližnje ulice skozi vrt v sobo, pa spet umolkne in vse je tiho. Včasih se sliši iz hodnika sèm drsajoči korak bolnika, ali pa rahle in nagle stopinje usmiljenke, ki jih spremlja šuštenje širokega krila in zamolklo cingljanje rožnega venca.

Oba bolnika spita, ali vsaj zdi se, da spanec leži na njunih očeh. Stanko mirno in pokojno diha, enakomerno se mu dviga odeja in v obrazu mu leži sladak mir. Roki njegovi počivata na odeji in desna je izprožena kakor v pozdrav.

Na drugi postelji pa v belih blazinah gore temne oči, globoko udrte pod obrvi in nepremično strme v strop, zdaj zopet nemirno begajo po sobi in se ustavijo za hip pri Križanem v kotu nad lučko. A samo za hip; potem se hlastno odtrgajo od razpetega Zveličarja, kakor bi jih bil uščenil gad in spet zagore v strop; nato pa jih pokrijejo trudne in od vednega bdenja razpaljene veke za dolgo časa.

Ivan ne more spati. Že dolgo dni ne, že dolgo noči ne. Od ure do ure je hujše v njem, od dne do dne bolj grize vest in gloje črv očitanja in spoznanja, da se v možganih dela tema in se srce niti za hip ne more otresti strašne tesnobe, ki je drži, da ne more niti enkrat mirno udariti, niti enkrat zopet kakor nekdanj brezskrbno pognati krvi po žilah. Dva glasova sta, ki se noč in dan razgovarjata v Ivanovem srcu in hudo vojsko bojujeta med seboj. Kadar pa Ivan z vsem naporom bolne duše zaduši ta dva glasova v svoji notranjosti in za hip meni zatisniti oči ter se kakor pijan pogrezniti v spanje in pozabo, tedaj tam iz kota izpod Križanega planejo dolge črne roke, se prično iztezati kakor spolzki kačji jeziki proti njemu, vedno bliže prihajajo, se z dolgimi prsti kakor lovskami dotipljejo do vznožja postelje in prično grabiti po odeji ter se plaziti proti srcu Ivanovemu. In Ivan čuti njihovo plazenje po telesu kakor bi ne bilo odeje na njem, čuti njihovo tipanje prst za prstom, da niti dihniti ne upa od strahu, da tišči roko z vso silo na oči in mu srce utriplje, kakor bi hotelo prsi razgnati. Vedno bliže tipljejo črni prsti — kakor lazenje mrzle, spolzke kače je njihovo gomazenje — dokler se ne dotipljejo do srca Ivanovega. Takrat ga v srcu stisne, v možganih se sproži kakor napeta vzmet, veke planejo kvišku, oči se široko razpro v bleščečo se steklenino in neznanska groza požene Ivana kvišku, iz grla mu pade pridušen vzkrík raztrganih živcev. Tedaj priteče sestra Teodora, mu položi na orošeno čelo belo dlan in mu prične prigovarjati, naj leže. Ivan pa samo v Križanega v kotu strmi in ne more oči odtrgati od njega, dokler ga mirno in božajoče prigovarjanje sestrično ne umiri in ne uspava, da omahne z vzdihom vznak in za trenutek zaspi.

Tako gre dan za dnem, a še huje noč za nočjo že teden dni dolgo. Vsak dan je hujše, vsak dan strašnejše, vsak dan bolj v dušo grize. Ivan se suši in medli. Kakor senca je, ne, kakor sence senca, samo oči so dvakrat večje in roke trikrat daljše ko prej. V srcu pa je vedno bolj ena sama misel: Cilka, ki ne

da spati, ne mirno ležati. Bolezen pa pri vsem tem vedno bolj upropašča izhirano telo, da zdravnik vsak dan bolj zmajuje z glavo.

Tudi nocoj Ivan ne more spati, čeprav siloma tišči roke in veke na oči, da ga že v sencih boli in mu za črepinjo kljuje kakor bi nevidni kovači butali ob lobanjo. O, ta Križani v kotu nad lučko mu ne da miru; vedno znova se sklanja k njemu, vedno bolj razločno mu nemo govori v lice in vedno glasnejši je en glas v Ivanu: oni, ki s Križanim drži, ki je kakor glas Zveličarjev ali angela njegovega. Nešteto-krat je Ivan že poprosil sestro Teodoro, naj premesti križ kam drugam; ali vedno ga je sestra vprašala, čemu. Pa ji ni upal povedati, da ga strašno peče v duši. Tako je križ še vedno na svojem mestu in zdi se, da sestra Teodora zadnje dni še bolj skrbno prižiga lučko pred njim in še s posebno ljubeznijo pri- naša vsak dan svežih cvetlic v vazo ob njem.

Ivan strmi neprestano v Križanega. Nocoj kar ne more odtrgati oči od njega, nevidna sila jih vleče v kot, čeprav lučka slepi vid in v zenice reže. In kakor da je oni s križa otožno in proseče govori eden glasov v Ivanovem srcu:

»Ivan, financar Ivan, spokori se, zadnji čas je!«

A že odgovarja prvemu drugi glas, glas Ivanovega telesa in se uporno zoprstavlja prvemu glasu:

»Ivan, čemu? Ozdraviš kmalu in Cilko dobiš! Samo vztrajaj!«

Pa dè prvi glas:

»Zdravnikove oči pravijo, da boš komaj par dni še živel, Ivan, zato hiti, da ne zamudiš! Ali boš tako stopil pred sodni stol?«

A drugi glas je uporen:

»Kaj neki še! Ne boš umrl, ne! V novo življenje vstaneš iz postelje, Cilko dobiš! Cilka se zdaj pre-mišljuje. Matevža ni in ga ne bo, samo če boš ti vztrajal in ne omahneš! Ivan, možat bodi in drži, kar si prisegel: da rajši umrješ, kakor pustiš, da bi Matevž dobil Cilko! Tvoja, ali pa nikogar ne!«

Zaihti prvi glas:

»Misli, Ivan, na dušo svojo! Veš, kako so te mati vedno učili: Ivan, ne pozabi Boga, da Bog tebe ne pozabi! Čuješ, Križani tamle v kotu te kliče! Ivan, spreglej, Ivan spokori se, zadnji čas je, zadnje ure ti teko!«

In je še hujši prvi glas:

»Praviš, da Cilko ljubiš? Pa si jo pahnil v tako strašno nesrečo in jo na postelj prikoval, da umira v vročici in hrepenenju! Ali je to ljubezen, Ivan, ali meniš, da boš s tem dobil dekle?«

Plane drugi glas:

»Vse to so same larifari! Bog ti že odpusti, saj vendar delaš iz same ljubezni. On ti jo je dal v srce tako moč, da umrješ, če Matevž Cilko dobi in ne ti! Pomisli, Ivan: Matevž in Cilka, Matevž njen mož! Joj, Ivan, kako se ti bosta v pest smejala, Matevž in Cilka, mož in žena, ki sta že na oklicih!«

V Ivanu se trga. Ivan ima čelo vse mokro, oči mu plaho begajo od stene do stene. Črni prsti se bližajo srcu. Duši ga v grlu, srce bije ob prsa, da je na odeji videti burno utripanje.

In zadnjič poreče prvi glas:

»Ivan, kaj ti je storila Cilka? Kaj Matevž? In vendar ju preganjaš že celo leto, noč in dan, vsako uro misliš samo na pogubo njuno! In Matevž ti je življenje rešil za to in Cilka radi tebe skoro skoprnela v plazovih goliških! Ivan, ali si človek, ali si žival? Saj te je vendar mati rodila, Ivan! — Ivan, ubogaj, ne obračaj srca od Gospoda, ki te kliče, kliče z vso ljubeznijo. Veš, kako je dejala sestra Teodora davi: V Bogu premoremo vse, tudi najhujše! Ivan, poslušaj! — Bog ti bo pomagal in dal srečo! Ivan, čuj, rajnka mati zate prosijo Boga! Ali slišiš njihovo molitev, Ivan? Vidiš njihove solze? Ivan, ali naj se oče v grobu obrnejo vsled tvoje strašne hudobije? Ivan, Ivan, Križanega poglej v kotu, križanega Kristusa, ki te kliče!«

Črni prsti po odeji so že čisto blizu srca. Lučka vztrepeta, dolge sence planejo po sobi in se poženo

po stenah naravnost k Ivanu na posteljo. Zdaj, zdaj, Ivan, prst je na srcu!

»Joj!« plane iz Ivana in požene ga kvišku, da zaječi postelja.

V sobo plane sestra Teodora in steče k Ivanu. Tudi Stanko se zbudi in obrne k Ivanovi postelji.

»Gospod Ivan!« mehko reče sestra, »umirite se, gospod Ivan!« Z belo dlanjo mu pogladi od potu mokre in zlepljene lase raz čelo nazaj, z drugo ga drži za roko in mu jo gladi.

»Joj, joj!« se pridušeno trga iz financarja in val krvi mu zavre na ustnice in se razlije po beli odeji.

Sestra Teodora pozvoni in še druga usmiljenka priteče.

»Kaj je, Teodora?«

»Brž, zdravnika!«

Ne mine minuta, ko plane zdravnik k bolniku. Ivan sedi na postelji, iz ust se mu še vedno trgajo nerazumljive besede, plakajoče in proseče obenem. Zdravnik ga siloma položi na blazine nazaj, stopi po pripravo za injekcijo in naroči spotoma sestri, naj napravi bolniku ledene obkladke. Med vrati se srečata sestra in zdravnik in slednji ji zašepeta:

»H koncu gre!«

»Še nocoj?«

»Dolgo dalje ne bo. Kvečjemu dva, tri dni še!«

Bolnik težko hrope, ali vendar je po injekciji mirnejši in ledeni obkladki mu očitvidno lajšajo bolečine. Po zdravnikovem navodilu mora sestra bdeti vso noč pri bolniku. Sede k postelji na stol, vzame molek v roke in prične spuščati jagodo za jagodo.

Ivan se premakne in zastoka. Sestra stopi k njegovi postelji in mu premeni obkladek. Vidi, da Ivan bdi.

»Ali vam je bolje, gospod Ivan?« se sklone k njemu.

Bolnik prikima. Gleda pa ji neprestano v oči in videti je, da bi rad nekaj povprašal, pa išče težko za besedo. Sestra sede k njemu in prične zopet moliti rožni venec. Sredi molitve Ivan naenkrat stegne vročo roko po usmiljenki.

»Sestra Teodora!«

»Kaj bi?« se skloni sestra k njemu.

»Kaj pravi zdravnik, kako dolgo bom še?«

Sestra se zdrzne. Kaj naj mu reče? Je prav, če mu pove? Stisne mali križec na molku in pove:

»Zdravnik pravi, da kvečjemu dva do tri dni!«

Ivanova roka pade ko mrtva na odejo, ves vztrepetava kakor list v vetru.

»Verjamete, sestra?« se mu utrga iz grla plaho, pričakujoče.

»Zdravnik se zmoti malokdaj. Slabi ste, gospod Ivan!«

Bolnik znova vztrepetava in zastrmi v strop nekam. Oči mu od groze pred smrtjo osteklene in dobijo poseben lesk. Sestra prisrčno moli, kliče v srcu ime Jezusovo na pomoč in skoro solze ji tišče iz grla v oči, tako iskreno prosi Kristusa milosti za ubogega izgubljenca. Vnovič prične z rožnim vencem in vedno pogleduje Ivana, ki še kar strmi v strop, samo od časa do časa mu pogled uide v Križanega v kotu. Strašen boj vojskuje Ivan v svojem srcu in sestra Teodora ga sluti. Zato ponovi iskreno molitev še prisrčneje, še bolj vneto, sklenjeni roki zaprosita ponovno milosti Zveličarja v kotu. In naposled se vnovič skloni nad bolnika in mu pošepeta tako proseče, da bi se kamen moral omehčati:

»Gospod Ivan, dajte se previdet!«

In čudo. Ivan molči. Dozdaj je kar planil, če mu je sestra omenila gospoda in spoved. Ivan je zdaj miren, nič ne sune od sebe, nič ne gane v obrazu njegovem. — O pač, nekaj se razliva po njem kakor obup in groza. Ali je boj za in proti? Ali je morda že smrt blizu?

Ivan naposled pogleda sestro in strmi vanjo dolgo, dolgo. Počasi se premaknejo njegove ustnice in tiho spregovori:

»Sestra Teodora, ali mislite, da me ima Cilka kaj rada?«

Usmiljenka ne ve, kaj bi mu odgovorila. Pa se le odloči, ko Ivan tako napeto zre vanjo:

»Morebiti. Vsaj moli gotovo za Vas.«

»Mislite?«

»Gotovo. Kot mi je gospod Stanko povedal, je zelo dobra. Kot veste, je kljub vsemu prišla oni večer k Vam, da bi Vas naprosila, da se spravite z Bogom.«

Ivan vzdihne in vnovič nepremično leži in strmi predse. V duhu gleda Cilko, kako jo je videl oni večer, ko je za Matevžem pritekel v Hribarjevo hišo. Bila je lepa kakor angel. Še ni bil prej videl enake. Takoj mu je srce dejalo, da mora biti njegova. — Ali po napačni poti je bil šel. Želel si je samo njenega telesa, vsega drugega mu ni bilo mari. Kesneje pa se je obrnilo in čimbolj se je obračala od njega, tem bolj je hrepenel k njej v vedno bolj čisti ljubezni.

Kljub vsem bridkostim, ki jih je bil povzročil, je vendar do smrti trudna prišla k njemu, da bi ga pregovorila in spreobrnila v spokorjenje. Morda ga ima pa vendar rada? Vsaj malo, prav malo na dnu srca? Sicer ne bi bila prišla. — O, da bi zdaj prišla! Kako bi ji izpolnil vsako željo, samo da bi se mu prijazno nasmehnila, samo da bi mu toplo besedo rekla!

Če se spokori in prizna resnico? Treba bo pred večnega Sodnika. Kmalu, največ čez tri dni, pravi zdravnik. — Ivan pogleda v Križanega. Ali mi ne boš preoster Sodnik? se obrne v njem. Na tem svetu mi nisi dal sreče, ali mi je boš na onem? Kristus, usmili se me, Kristus križani! se trga iz Ivana tiho, počasi, obupno.

Ivan seže po sestri roki.

Sestra, ali bi mogel priti jutri zjutraj pater?«

»Tako, če hočete, gospod Ivan!« plane sestra in tisoč sreč zasije iz njenih oči.

Glej, saj je že radi sreče v teh očeh vredno spokoriti se, si misli Ivan! O Bog, dober si, kako si neizrečeno dober!

»Ni še treba zdaj, sestra! Jutri pa prosim čimprej!«

»Tako po maši, gospod Ivan!«

»Čutim, da sem slab in da je zadnji čas,« se opravičuje Ivan kakor v zadregi.

Težko govori. Muke notranjega boja so ga utrudile in mu upehale misli in telo. Pa vendar, še nekaj bi rad:

»Sestra Teodora, ali bi se dalo napraviti, da pride Cilka sèm, preden umrjem?«

»Pišem ji, gospod Ivan, in poprosim v Vašem imenu. Gotovo bo prišla.«

Že vstane sestra, obnovi obkladek in odhiti iz sobe. Tedaj se vsede na postelji Stanko in nagovori Ivana:

»Ivan, ne zameri, nisem spal, vse sem slišal. O, kako sem vesel, da si se premislil in se boš spravil z Bogom! Glej, vse te dni me je tako skrbelo in tako bolelo, ker se nisi hotel!«

Ivan ga pogleda z žarečimi očmi.

»Cilka bo gotovo prišla, boš videl! Kako bo vesela, ker boš že z Bogom spravljen!«

»Jutri povem še vse drugo po pravici!«

»O Ivan, vem kaj! Vem tudi, da te je to peklo vse te dni in te zadrževalo, da nisi hotel gospoda. Zdaj bom takoj prej zdrav, ko sem to učakal!«

Ivan pogleda Stanka. Zdaj že v drugem paru oči vidi isto srečo kakor prej v očeh usmiljenke. Ustnice bolnikove nehote izrečejo ime, ki je nad vsa imena, po dolgem času zopet ne iz obupa, ampak iz veselja zmage nad samim seboj: »Jezus, Jezus!«

Še preden se je vrnila sestra Teodora, je zaspal Ivan v mirno spanje. —

Zjutraj po maši so prišli gospod pater k Ivanu s sveto popotnico. Dolgo, dolgo je sedel mladi frančiškan pri Ivanovi postelji in poslušal njegovo izpoved, izpoved duše, ki je že umirala v skrajnem obupu in je zadnji hip prišla vanjo milost božja in ji prinesla utehe.

Preden je izpoved minila, je gospod pater še malce posedel pri Ivanu in mu dejal:

»Gospod, toda treba bo tudi na zunaj pred svetom popraviti krivico, ki ste jo storili dekletu in njenemu ženinu!«

»Vse storim, prečastiti, kar hočete!«

»Preklicati morate svoje prvotno pričevanje in resnico povedati.«

»Bom, častiti, še danes!«

»Čakajte, sam stopim na sodišče in poprosim sodnika, ki vodi preiskavo. Prišel bo k Vam in mirno mu povejte vse, kako in kaj je bilo. Menda mi dovolite, da mu glavno povem kar jaz, da bo Vam laže?«

»Prosim! Kako Vam bom hvaležen, če mi to storite!«

Neizmerna miloba in blaženost ste se razlili v Ivana, ko je prejel sveto popotnico in bil maziljen s svetim oljem. Sam sebi po končanem opraviilu ni mogel verjeti, da je možno toliko zadovoljstvo in tolika sreča, po vseh teh strašnih duševnih bojih, po vseh groze in obupa polnih urah. Danes mu ni Križani nič več strašen, danes mu je dober prijatelj, mu je varih, mu je oče. O, da ni prej spoznal prave poti, da ni takoj oni večer pri Lipovšku ubogal dobrega dobroskega duhovnega gospoda in priznal vse ter se spravil z Bogom! Pa bi ne bilo toliko strašnih muk v srcu njegovem, ne toliko prečutih noči in obupnih dni; in tudi Cilki bi bilo prihranjenih mnogo solza in bridkosti ter Matevžu sramota zapora. O Bog, odpusti, odpusti, jecljajo ustnice Ivanove. A z ustnicami sree njegovo, ki je danes po dolgem času zopet mir božji v njem. —

Ko je popoldne prišel mladi pater frančiškan na sodišče in povprašal po sodniku, ki preiskuje Matevževo zadevo, se mu je reklo, da sta baš pri njem mladi odvetnik in še nekdo drugi. Vendar je poprosil pater slugo, naj stopi k sodniku in mu pove, da želi govoriti ž njim radi Matevža in financarja Ivana. Sluga res gre in se brž vrne z naročilom, naj gospod pater kar noter gredo, da ravno prav prihajajo.

Pater vstopi in vidi sedeti sodnika in odvetnika pri mizi, med njima pa velikega, močnega, gladko obritega in praznje oblečenega kmetiškega fanta. Sodnik in odvetnik se predstavita, sodnik ponudi patru stol.

»Ravno prav prihajate, gospod pater. Morda nam prinašate važno novico?« vpraša sodnik frančiškana.

»Davi sem prevedel na smrt bolnega financarja v bolnici in naprosil me je, naj grem sèm k Vam in Vam povem, da bi rad govoril z Vami in tako popravil krivico, ki jo je bil storil nekemu Matevžu, ker ga je po krivem obdolžil uboja.«

»Bog je pravičen!« skoči odvetnik kvišku in stisne frančiškano obe roki. »Bali smo se že, da bo financar ostal trdovraten, kar bi nam delalo v naši zadevi težkoče. Zdaj pa bo stvar hitro in gladko potekla.«

»Častiti gospod pater,« se nenadoma oglasi Tilen — ta je bil, ki je sedel med sodnikom in odvetnikom — »jaz sem ubil financarja, ne Matevž!«

Frančiškan začuden pogleda krepkega fanta, ki ga je sama žalost in kesanje in kar v glavo mu negre, da bi bil ta ubijalec, ko vendar kljub velikanski postavi mladega orjaka njegove oči svetijo v svet kakor oči otrokove. A obenem ga je groza, mladega frančiškana: prvič v življenju sedi poleg ubijalca.

»Gospod pater, morda Vas bo kot duhovnika zanimala natančneje cela zadeva? Na kratko Vam povem celoten njen potek.«

Sodnik pove frančiškano, kako se je pletlo med Matevžem in Cilko na eni, med financarji in tihotapci na drugi strani in zopet med Ivanom in vsemi drugimi in kakšen je bil konec.

»Čudna so pota božje previdnosti!« meni mladi pater in zadovoljen gleda Tilna, ki je zlezal v dve gube, tako ga je bilo prevzelo pripovedovanje sodnikovo.

Frančiškan hoče oditi.

»Še malo počakajte, gospod pater, se še nekaj pogovorimo. Vaš nasvet nam bo dragocen. Imate čas?«

»Slučajno danes. Z veseljem sem Vam na uslugo, gospod sodnik!« odvrne mladi frančiškan in sede nazaj na stol.

»Tako, Tilen, za zdaj bi bilo končano. Še tole mi podpišite. Tako, dobro! — Zdaj pa bo treba v zapor,

Tilen, ne pomaga nič. In kaznen ne bo mila, verjemite! Veliko ste si naprtili na grbo in naši paragrafi ne poznajo šale in usmiljenja!«

Tilen skrušen stoji pred sodnikom, ki je zdaj zopet samo sodnik, izvrševalec človeške pravice. A v fantu je srce mirno, udano in skesano poslušna ne baš prijetne obljube sodnikove. Pravici mora biti zadovoljeno, si misli Tilen, dovolj je bilo krivice.

Sodnik pozvoni. Sluga vstopi.

»Pokličite ječarja!«

Sluga odide.

»Tilen, zdaj bo treba v zapor,« stopi k njemu odvetnik. »Če imate kaj seboj, lahko že zdaj meni izročite. Čez par dni tako pridem k Vam, da napraviva malo zagovora.«

»Tole shranite,« mu izroči Tilen listnico, »druga nimam.« Pa se obrne še k sodniku:

»Gospod sodnik, ali bo Matevž zdaj izpuščen?«

»Ne bo dolgo trajalo, da bo, le verjemite.«

»Ali bi smel...« v zadregi reče dolgi fant, ki ni bil nikdar vajuen preveč prositi.

»Kaj pa, Tilen?« vpraša sodnik.

»Matevža bi rad videl.«

»Tudi to se bo zgodilo, najbrže že jutri. Zdaj je treba najprej urediti še neke malenkosti, jutri bo pa že šlo. Saj Matevž tudi še ne bo danes izpuščen iz zapora, ker je treba še nekaterih stvari, ki jih zahtevajo paragrafi.«

Ječar pride.

»Na številko 40! Ni treba ukleniti!«

Ječar se prikloni in pozove Tilna seboj. Fant nerodno pozdravi in hoče oditi. Pa mu da sodnik sam roko in odvetnik ga potolaži:

»Le dobro se držite, Tilen, vse bo minilo!«

Tudi mladi frančiškan mu da roko:

»Bog z Vami, Tilen! Midva se tako kmalu vidiva, kaj-ne?«

»Čimprej prosim, gospod pater! S svetno gospoško sem se že zmenil, da bi rad z Bogom uredil račune, da bom imel mirno vest.«

Tilen odide. Med vrati se mora skloniti, da z glavo ne buti v podboje, čeprav so vrata nenavadno visoka. Toda, ko ga pripelje ječar v celico in zapre vrata za njim, ter ga pusti samega, zleze Tilen vase, se sesede na ležišče in se zatopi v žalostne misli. Prvič v življenju mu postane dolgčas, tako da mu solze silijo v oči. O Golica, kraljica gorenjskih planin in tvoji plazovi, ti si vzrok Tilnovi bolečini! —

Gospodje v sodni sobi še stoje skupaj in se menijo o Tilnu in vseh drugih prizadetih.

»Gospod pater, treba bo tudi Matevža pripraviti na svidenje s financarjem. Kot sami veste, je bilo med njima hudo sovraštvo, financar je zdaj na pragu groba in treba je z vso obzirnostjo ravnati z njim. Ali bi hoteli Vi Matevža pripraviti, ker bi ju rad zaslišal obenem v bolnici in ne bi hotel, da bi prišlo do kakega razračunavanja med njima od Matevževe strani.«

»Prav rad, gospod sodnik, kadar želitel!«

»Jutri popoldne, če mogoče, prečastiti. Sicer vem, da bo Matevž rad odpustil, ali za vsak slučaj je dobro. Zato ga tudi jutri še ne izpustim, ampak bom potegnil vso reč za dva dni, da bo lepše šlo od rok.«

»Baš prav. Usmiljenka mi je povedala, da jo je Ivan zaprosil, naj ekspresno piše Cilki in jo v njegovem imenu prosi, naj pride k njemu, preden umrje. Pojutrišnjem bi bilo dekcle lahko tukaj. — Samo, če ne bo Ivan prej umrl?«

»Je tako slab?«

»Zelo. — Vendar pravi zdravnik, da se bo morda smrt še zavlekla za par dni. Nocojšnja noč ga je pomirila in nekoliko mu je odleglo.«

»Tedaj spravimo vse tri skupaj obenem. Bo še večje veselje, in bo Matevž kar norel od radosti! Privoščim mu, dovolj je trpel!« se veseli mladi odvetnik in oba mu pritrdita.

»Bodimo včasih tudi ljudje, ne vedno samo strogi sodniki!« še pripomni sodnik.

Razidejo se vsi trije. Sodnik gre z zapisnikarjem v bolnico k Ivanu in dolga svetna izpoved se prične.

Marsikaj ve povedati Ivan, mnogotero vprašanje zlasti glede Tilna pojasniti, tako da zaslišanje traja precej dolgo. Pa tudi to je pri kraju. Sodnik še poizve pri zdravniku glede nevarnosti za Ivana in odide, ko dobi odgovor, da je skrajno nevarno in more smrt vsak trenutek nastopiti. V sobi pa se Ivan iz srca zahvaljuje Križanemu, da je tudi to srečno minilo.

Cilka je dobila pismo, ki ga ji je pisala sestra Teodora v Ivanovem imenu, takoj drugi dan in se je vzlic bolezn, ki jo je še vedno tiščala za vrat, odpravljala na pot. Mati so se sicer jezili, tudi Janezu ni bilo prav. Ali ko jima je Cilka povedala, da bo zdaj Matjevž prost, ker ji bo Ivan gotovo znova zaupal, da je krivo pričal ter bo tako prilika, Tilnovo samoobtožbo podpreti še s financarjevo izjavo, sta le privolila. Usmiljenka je v pismo pristavila še svojo prošnjo, naj pride Cilka gotovo, ker se je Ivan skesal popolnoma in bo tudi tisto jutro spoved opravil. In Cilkin srce ni moglo odreči prošnji obeh dveh ter je toliko časa tiščala v mater in Janeza, da sta jo spustila.

»Toda sama ne smeš iti!« meni Janez odločno.

»Pa Vi pojdite z menoj!« poprosi Cilka.

»Kaj bi v Ljubljani jaz, ki še v Fužino ne grem rad! Niti obrniti se ne bi znal doli.«

»Kdo bo pa šel?« obupuje Cilka.

»Ej, kaj, ko bi vprašali Lovračevo Lono?« menijo mati. »Povsod je doma, povsod jo poznajo in povsod si zna pomagati!«

»Dobra misel,« potrdi Janez, »kar do nje stopim!«

Lovračeva Lona je kar brž pri volji, da gre s Cilko v Ljubljano. Ko ji Janez pove, da bo Ivan najbrže umrl, zraste Lona:

»No, sicer zasluži kazen, ali malo prehudo je pa vendarle. Tu bi pa Bog lahko malo popustil, saj ga je dovolj udaril!«

»E, Lona, pusti božjo voljo pri miru, ona že ve, kaj dela!«

»Tak si vedno ti, Janez. Vse ti je prav in po volji. No, saj meni tudi ni tako napak, kar naredi Bog. Včasih se moram pa le tako radi lepšega zmrdniti.

Menim, da mi Bog tega ne zameri prehudol! Je pač iz čudnega testa naredil Lonol!

Tesno je bilo Cilki pri srcu, ko je stopala proti bolnici. Kako bo z Ivanom, ji je šlo po glavi.

Prideta v bolnico, kjer ju brž peljejo k sestri Teodori, ki vsa vesela hiti pozdravljat Cilko in se ji zahvaljevat, ker je tako urno prišla.

»Baš v zadnjem času ste prispeli. Zdravnik meni, da Ivan ne bo do konca tega dne. Ne smeta pa kar naravnost k njemu! Moglo bi ga preveč razburiti. Sicer že vse jutro nestrpno pričakuje gospodične, ali vendar grem naprej, da ga pripravim.«

Obrne se, odide po hodniku in zgine v sobo.

»Tule notri pa ne bi bila niti naslikana!« meni Lona proti Cilki, ki ima misli vse drugje kakor Lona. »Čeprav je vse tako lepo in počéjeno, vendar mi je ljubša moja bajta stokrat, četudi se kokoši po mizi sprehajajo, nemarne! Še umreti ne bi mogla tule notri, tako mi je zoprno! Kar brž opraviva, da bova čimprej zunaj!«

V tem se vrne usmiljenka.

»Sem mu povedala, da ste tukaj. Silno je vesel, kar žari od radosti! Samo pazite, ne sme preveč govoriti!«

»Bove že naredile prav,« odvrne Lona in kar hitro stopi s Cilko proti sobi. Cilki bije srce, da ji je tesno v prsih in komaj upa pritisniti kljuko. Pa že Lona stopi prednjo:

»Čaj, grem jaz naprej, da se tebe preveč ne ustraši,« odrine Cilko pri vratih, odpre in vstopi. Za njo Cilka in sestra.

Cilka obstoji pri durih in skoro ne upa dalje. Od okna sem zasliši s postelje slaboten glas:

»Cilka!«

Dekle stopi bliže, a je že Lona pred njo.

»Ne smete veliko govoriti, škodovalo vam bo!« silno resno posvari Ivana. Ali ko vidi njegov blede, upadli obraz, ko zagleda onemoglo, izsušeno roko, zapazi grozno vročico in v smrtnem boju osteklenele oči, jo oblijejo solze, da se mora obrniti vstran, ker se ji solze na vso moč ulijejo v lice.

Tudi Cilko posiljio solze. Vendar se premaga, stopi k postelji in da bolniku roko:

»Pozdravljeni, gospod Ivan! Kako vam je?«

»Zdaj dobro, ko si ti tukaj, Cilka!« odgovarja s slabotnim glasom bolnik. »Cilka, ali mi moreš odpustiti?« prosi in roke mu trepetajo, ko vnovič seže po Cilkini. Dekle mu jo pusti, da toplo počiva v njegovih vročih, potnih, bledih dlaneh.

»Samo da je tako izteklo in da bi še vi ozdraveli! Že davno sem vam bila odpustila!«

»Nisem zaslužil, Cilka, preveč hudega sem ti storil! O, kako mi je žal!« že napol šepeta bolnik, ki ga je svidenje silno utrudilo in razburilo, da se mu sapa kar sunkoma žene iz prsi.

Zdaj se oglasi raz drugo posteljjo Stanko:

»Mene nič ne vidite, gospodična?«

Cilka se obrne k njemu:

»Pozdravljeni, gospod! Vam je bolje?

»O, meni gre prav dobro! Bom že drugi teden odšel na Gorenjsko!« Pa pogleda Ivana in pravi:

»Ko bi še Ivan mogel z menoj!«

Cilka se znova obrne k Ivanu:

»Gospod Ivan, vse bo dobro, samo vi še ozdravite!«

»Ne, ne, Cilka, je tudi bolje, da umrem!« In utihne, Cilka pa dobro sluti, kaj je menil povedati, a ni izrekel.

»Samo da si prišla, da te vidim, preden umrjem. Tako sem si želel dobre besede od tebe! Kajne, da nisi več huda name?«

»Nisem, gospod Ivan. In še celo zdaj, ko ste tako lepo vse uredili!«

»O, da bi bil že zdavnaj! Da me ne bi bila nikdar obšla tista črna misel! Kako sem bil strašno kaznovan!«

In čez nekaj časa slabotno nadaljuje:

»Preveč sem te imel rad, Cilka in napačno sem te ljubil! Zdaj šele se mi je odprlo in zjasnilo. Zdaj, ko je prepozno in ni mogoče več popraviti!«

»Kaj bi si očitali zdaj, gospod!« se oglasi Lona, ki je vsaj za silo ustavila solze, »kar ste mogli, ste napravili. Zdaj le glejte, da ozdravite!«

»Ne bom! — Tudi vas, mati Lona, moram prositi odpuščanja za oni večer, ko sem vas gnal na Fužino! Ni bilo preveč lepo!«

»Služba je služba in vaša ni bila preveč lahka!« Sem že pozabila!«

»In Tilen?« vpraša Ivan, ki mu sodnik ni povedal, da je bil tihotapec pravkar pri njem in je zdaj zaprt.

»Tilen je tu v Ljubljani zaprt,« pove Cilka. »Ko je zvedel, da so radi njega Matevža zaprli, je takoj pritekel in se pred par dnevi odpeljal v Ljubljano, kjer se je sam javil sodniji.«

»Ta mi vsaj ni dal do greha!« se utrga iz Ivana. In nadaljuje: »Če ga vidiš kaj, Cilka, povej mu, da tudi njega prosim odpuščanja. In vsem po Dobravi povej, naj mi oprostite, če nisem bil ž njimi kdaj tako kot se spodobi. Pa molijo naj zame!«

Truden je že Ivan, komaj še govori; zato namigne sestra Loni in Cilki, naj gresta.

»Gospod Ivan, greva še pogledat po Matevžu, pa se popoldne zopet oglasive.«

»Cilka, reci Matevžu, naj mi odpusti, če more. Ali pa mi ga sem pripelji, ako je že prost, da ga sam prosim odpuščanja, preden umrem. Pa le kmalu pridite, da ne bo prepozno!« težko hrope Ivan.

Cilko vnovič polijejo solze, tudi Lona zaihti skoro na glas. Urno se poslovita in odhitita.

Na hodniku ju ustavi usmiljena sestra:

»Gospodična, davi je bil tukaj oni mladi gospod doktor in mi je naročil, naj vam povem, če pridete semkaj, da se oglasite v njegovi pisarni, da boste šli ž njim skupaj na sodišče. Pa gotovo, je rekel.«

»Bova šli,« odgovori Lona mesto Cilke. Dekle pa stisne v roko papirnat denar in ji naroči:

»Prižgite v kapelici sveče za srečno smrt Ivanovo.«

Takoj se napotita Cilka in Lona iskat mladega Rožmanovega advokata. Srečno ga najdeta v pisarni.

»Dober dan, Cilka, pozdravljeni, mati Lona!«
jima veselo priteče naproti mladi doktor. »Kar malo
sedita tule, da še tole pisanje odpravim, potlej pa koj
gremo!«

»Kako je z Matevžem?« vpraša Cilka nestrpno.

»Vse prav in v redu! Ne bo ura minila, ko ga
boste videli in govorili ž njim,« tolaži odvetnik in od-
pravljaja pošto.

Lona si ogleduje pisarnico in ji je zelo všeč.

»Tè, tè,« šepeta mimogrede Cilki, »kako si je
uredil! Rožmanov dohtar! Kdo bi si bil mislil, da bo
kdaj kaj prida iz tega fanta, ko je vedno najraje za
kozami letal po Mežaklji in Mirci in nobeno sadje ni
bilo varno pred njim. Ampak jezik je pa vedno imel,
zato ni čudno, da je za jezičnega dohtarja šel študirat.
Zdaj pa je velik gospod in hentano učen, pravijo.«

Cilka skuša ustaviti tok Loninih besed, ali Lona
ne more nehati, kadar je v svoji ihti. Toda ustavi jo
doktor, ki prihiti iz sosednje sobe.

»Tako, Cilka in mati Lona, zdaj pa kar z menoj!
Imamo še mnogo pota danes!«

Gredo proti sodišču. Spotoma pove Lona odvet-
niku na dolgo in široko, kako je bilo v bolnici. Od-
vetnik jo z zanimanjem posluša, ker mu je všeč Lona
in njen značaj, ki je pravi tip goliške starke. In še
en spomin mu vzbuja Lona: kakor mati njegova je,
čisto njej je podobna v vsem. Zato jo rad posluša.

Na sodišču že pričakuje Matevž Cilke v čakal-
nici. Pristrčno je njuno svidenje, tako, da še Lona ihti
v robec.

Zdaj stopi odvetnik k njima:

»Ali hočete govoriti s Tilnom?«

»Ježeš, saj res, Tilen!« se zveseli Lona. »Kaj pa
dela zdaj fant v luknji, saj je menda pretesna zanj?
Stene razžene, če niso dovolj močne!«

»Pojdimo pogledat!« jih pozove odvetnik in jih
pelje po praznih hodnikih do celic.

Ječar odpre Tilново celico.

»Tilen, nekoga sem pripeljal, oziroma kar tri!«
se zasmeye odvetnik v celico.

Dolgi fant skoči raz ležišče.

»Matevž, Cilka!« plane k vstopivšima.

»Lej ga, nastave dolge, ali mene pa nič ne vidiš?« ga opomni Lona.

»O, vi tudi, mati Lona?« pozdravlja Tilen in stiska vsem trem roke.

»Matevž, ali mi moreš odpustiti, ker sem te pustil tako dolgo trpeti?« stopi Tilen k Matevžu.

»Saj nisi vedel!« se brani Matevž. »Rad bi tudi zdaj del kazni prevzel nase, če bi bilo možno!«

»Ne, ne, ti si že dovolj prestal! Kaj bi rekla Cilka?«

»Umrla bi!« pridene Lona. »Saj je še zdaj komaj napol živa! Vi mladi kar nič strpljenja nimate, sama ihta vas je vse skupaj!«

Saj vi tudi niste bili drugačni, ko ste bili mladi, mati Lona,« ji ugovarja Tilen.

»Eh, tak zagnanec nikdar nisem bila! Pa nas je tudi trdo utepalo in ujedalo, da smo kar plave hrbte nosili včasih!«

Tako so se razgovarjali v veselju svidenja, dokler ni prišlo slovo. Težko je bilo iti vsaksebi in pustiti Tilna samega zdaj, ko je samo novo upanje vsepovsod in samo Tilnov zapor tesni vedro nebo mlade sreče. Ali vendar se je bilo treba ločiti. Najtežje je pustila Tilna Lona. Kar ni mogla od njega. Kakor bi bil njen sin.

Tilen se je še dokè moško držal pri slovesu. Le ko je naročal pozdrave za mater Meto, se ni zmogel. Omahnil je nazaj v celico in tisti večer je v postelji jokal po materi.

Naši trije znanci pa so mimogrede poklicali še sodnika in vseh pet je odrinilo v bolnico. Tam jih je sprejel zdravnik in jim povedal, da se je Ivanu stanje skrajno poslabšalo in bo vsak čas nastopila smrt. Bolnik se le še z zadnjimi močmi in s pomočjo vzbrizganih zdravil drži v zavesti.

Tiho stopijo v bolniško sobo. Iz kota pri oknu se zasliši težko dihanje. Cilka stopi prva k Ivanu, ki se mu zasveti oko, ko jo ugleda. In srečen smehlja

spreleti smrtno blede in z mrtvaškim potom obliti obraz. Z zadnjo močjo dvigne umirajoči roko proti Cilki, ki razume kretnjo in vzame vročo roko v svoje dlani. Z očmi pokaže Ivan na Matevža. Fant stopi k postelji.

»Odpusti, Matevž!« zašepeta Ivan in solze mu pri-teko v lice. Tudi Matevž se ne more zmagati: mokro mu stopi v oči, skloni se k umirajočemu in mu reče:

»Bog vam je že odpustil, jaz tudi!« Več ni mogel povedati, ker so ga solze prevzele.

Sodnik je najprej menil še enkrat zaslišati Matevža vpričo Ivana in obratno. Toda takoj, ko mu je zdravnik povedal, kako je z Ivanom, je opustil to misel, saj je itak zdaj že vse dognano in ugotovljeno.

Lona stopi k postelji in joče vsa ganjena. Stanko glasno ihti na svoji postelji, in niti odvetnik, niti sodnik se ne moreta vzdržati solz.

Tedaj se Ivan z zadnjimi močmi malce pridvigne in slabotno reče:

»Cilka, bodita srečna z Matevžem!« In prime s prosto roko Matevževo desnico, pogleda toplo najprej Cilko, potem pa Matevža, pa položi skupaj njuni des-nici. Nato omahne nazaj na blazino in šepeta neraz-umljivo ter nepremično strmi v Cilko. Dekle glasno zaihti, pa se skloni k umirajočemu in mu pogladi rosno čelo.

Tedaj se hoče umirajoči pognati kvišku, ali nima več moči. Smehljaj mu spreleti blede obraz, blažena sreča se mu razlije v oči, umirajoči pogled poboža dek-le in fanta ob postelji, potem pa se zapro oči. Zdravnik pristopi in pove, da je nezavesten in bo čez malo časa nastopila smrt.

Cilka ne more več vzdržati pri umirajočem. Po-prosi Matevža, naj jo popelje venkaj. Vsi se odpra-vijo. Ravno med vrati srečajo mladega frančiškana, ki gre opravljat molitve za umirajoče k Ivanu. Zato se vrnejo in še pomolijo s patrom za umirajoče. Nato odidejo na vrt, da se vsaj najhujše bolečine poležejo v njihovih srcih. Toda ne mine pol ure, ko pride sestra Teodora in jim pove, da je financar Ivan umrl.

Niso šli več nazaj k mrtvecu, ker je bil preveč žalosten spomin nanj v vseh, ampak so odšli z doktorjem vred v bližnjo šentpetersko cerkev, da pomolijo za dušo umrlega, ki mu je Bog dal v zadnji uri toliko radosti in se nato odpravijo na postajo. Odvetnik jih spremi in spotoma pripoveduje, kako bo pomagal Tilnu in ga zagovarjal. Naroči jim, naj tolažijo mater Meto, ker se mu vidi, da ne bo nápak izteklo pred poroto za Tilna, ampak bo kvečjemu kake tri do štiri leta dobil, ako bo šlo prav in po sreči. Matevžu tudi pove, da je zdaj njegova stvar povsem končana in je prost popolnoma, ker je s preiskovalnim zaporom prestal že kazen za nedovoljeno prehajanje čez mejo in radi nastopa na Štefanovo pri Lipovšku. Obenem še pove, da je že vse potrebno ukrenil radi Matevževega jugoslovanskega državljanstva. Na postaji se poslovijo od njih in vošči mladima dvema vso srečo ter jima obljubi, da pride na poroko.

»Meni pa ne voščite ničesar?« ga opozori Lona.

»O tudi,« odvrne mladi doktor, »da bi tudi doma v vaši bajti kmalu pestovali Šimnove otroke!«

»Lej ga, šmenta, saj ni tako nápak dejal!« meni Lona, ko vlak potegne iz postaje. »Samo nevesto moram prej Šimnu poiskati. Sam je tako ne bo. Saj še »ja« ne bo znal reči pred oltarjem brez mene in ga bom morala suniti pod rebra: Šimen, tak zini no, reci no: ja!«

Sedemnajsto poglavje.

Zgodaj zjutraj je, solnce ravno vstaja in s prvimi žarki obliva vrh Golice. Prelepo junijsko jutro se vzbuja, tam od vzhoda so ga vzdramili zlati solnčni žarki in zdaj si v jutranji rosi umiva mlado lice in se pri tem ogleduje v rosnih kapljicah, ki so po travah in cvetih kakor solze razškrupljene. Poredni solnčni žarki, ki so ravno splezali po strehi Kadilnikove koč, se smejiijo mlademu gizdalinu in ga dražijo pri ogledanju zornega lica. »Umij se, umij se!« mu kličejo in prše vanj bele svetlobe, ki se mu kakor

slap razliva v obraz, da se mu blišči in se ne more dalje gledati v prozorni rosi. Ujezi se mlado jutro, z belo dlanjo udari med šop porednih žarkov na strehi kočē, jih zgrabi s tenkimi prsti in jih razmeče v globeli na obe strani Golice: na kranjsko stran po strmem plazu od kočē doli v Dobravo, da odskočijo v desno v Podbreg in na Rudnik v levo in planejo splašeni v fužinsko urez; in v koroško po kamnitih drčah v Št. Jakob in Področico, pa na vrat, na nos v srebrno Dravo, da se v valovih skrijejo prešerni razigranosti mladega jutra. In ko se jutro ravno na vsa usta zasmeje zlatim žarkom, ki se razlivajo v begu na obe strani Golice, zraste v bežečih svetlobnih valih pod robom Golice mlad fant v lovski opravi iz koroške strani sēm, doseže v par skokih rob, kjer postane, se zavrti na obe strani in iz polnega grla zavriska, da se razlegne v dalj in šir in vis in v dol, da splašeni solnčni žarki prhutnejo še niže v dolino, da se mlado prešerno junijsko jutro v razigrano srce ustraši in jecljaje pozdravi izza kočē vriskajočega fanta: »Dobro jutro!«

Matevž je mladi lovec, ki uka iz polnih krepkih prsi v solnce in luč vrhu Golice. — Klobuk z brhkim krivcem ima pomaknjen nazaj v tilnik, da mu solnce sveti naravnost v obraz, z robcem pa si briše potno lice. Ravno v vzhajajoče solnce je obrnjen mlad in zal, sam žarek med solnčnimi žarki, in se razgleduje po poti nazaj, od koder je prišel. Prešerna razigranost, ki mu jo je vrisk vrgel v lice, se umakne nakrat nememu zamaknjenju, prikritemu občudovanju. In žalost mu sede na obraz. Matevž jemlje slovo od rojstne dežele, zadnjič kot fant stoji vrhu Golice in strmi v tekanje in razlivanje solnčne luči, ki drami iz spanja prelepo koroško deželo.

Glej, ali ni kakor solza v Matevževih očeh? Ali je morda samo blesk solnčne luči? Ali je rosno kapljico kanilo mlado jutro brhkemu bratu v oči?

Pod Matevžem leži v solnčni dan prebujena Koroška. Tam daleč zadaj stoje kot obrambni zid visoki Tauri, v vstajajoči dan zvoni Veliki Zvonar, niže njega je ves v solncu Dahštajn, in bliže sēm ima Dobrač

ves vrh in vse vzhodno pobočje solnčno zlato in srebro razlito po tratih in skalovju. Tam čisto na levi se Beljak kakor bela golobica prebuja iz spanja v solnce, više njega zdaj-zdaj pokuka iz kadeče se megle Osojsko jezero, ki je še vedno zaspano in bi še koj rado spalo, spalo. Kakor bel svilnat trak, ves z dragami, lesketajočimi se kamni posut se plete med gozdovi in goljavo Drava, droben trakič se privija k njej Zilja, da razlije v veliko sestro grenko solzo slovenskih bratov in sestra, ki ne morejo domov k materi. Ali Dravi se mudi, da čimprej zasliši slovensko govorico. V veliki pentlji se izogne Baškemu jezeru, da je ne bi prijela skušnjava, razliti se vanje in se v njem spočiti. Splete se dalje in zahrepeni k Vrbskemu jezeru. Ali tam ne smejo ljudje več govoriti slovensko in slovenska Drava bi utonila v nemškem jezeru, čeprav vsa trepeta, da bi se povsem v dalj razlitem jezeru pognala do Celovca, ki še v megli spi in še dalje notri do Gospe Svete. Vendar hiti dalje, v dvojni pentlji ovije severno Rožno dolino, poljubuje in boža prelepo slovensko zemljo na obeh rožnih svojih bregovih in teče mimo Št. Jakoba do Sveč in od tam dalje do Borovelj. In še dalje, hitro dalje, da čimprej doseže mater svojo, da čimprej vošči svobodni Sloveniji pri Dravogradu: dobro jutro.

V Matevževem srcu je bolečina slovesa, zato se obrne v nasprotno stran, kjer ga v radost vzdrami svet pod njim. Glej jo, Dobravo, kako je še zaspana. Oči si mane. Kakor drobna rosa je izprožen beli zvonik Sv. Štefana v pozdrav in jabolko na njem se zlato sveti. In tam, glej, ob gozdnato Mirco prislonjena leži Hribarjevina, Matevžev novi dom! Pozdravljena, Hribarjevina, dobro jutro! In ti, nevesta moja v njem, Cilka, pozdravljena! Si že vstala, že ob oknu stojiš in v Golico strmiš, če ni že morda tvoj ženin prišel čez rob in se ne razgleduje v dobravsko globel? Dobro jutro, Cilka!

Kakor v mehkem gnezdu postlana leži Dobrava med drevjem v globeli, bela nit pelje mimo Rudnika do nje raz Golico. Tam dalje iz Dobreve se beli cesta na Fužino, v savsko dolino. O, hitra Sava, si ti že

tudi vstala? Prav malo se te vidi, preveč si zakrita in pregloboko ležiš! Si že voščila Mežaklji dobro jutro? Ali pa so tvoje oči še zaprte in sanjajo še vedno o Podkorenu in Kranjski gori in o Dovjem in o Mojstrani. Hiti, Sava, tam doli iz ljubljanskega polja te kliče Sv. Jošt k jutranji maši! Da ne zamudiš, da ne boš kesna! Slišiš, Sava, vriskanje solnčnih žarkov po vrhovih Julijskih Alp, slišiš, kako se razteka solnčno zlato po triglavskih čereh, zveni po Škrlatici, Steinarju, Špiku, po Jalovcu in Mangartu? Rjavina je kakor nevesta, Tosec bi bil njen ženin rad, pa je premajhen in z enim očesom škili na Rodico, ki pa je preveč prirastla k sestri Črni prsti, da bi jo mogla zapustiti. Slišiš, Sava, si ti tudi nevesta? O seveda, nevesta si, zato se ti tako mudi dalje k ženinu, k sinjemu Dunavu, da stečeta skupaj k poroki v daljno Črno morje.

Matevžu vriska srce od sreče in je žalostno obenem. Mladi ženin ni hotel z železnico od doma, moral je še zadnjikrat fant obiskati Golico, sin mater svojo, da prejme od nje materni blagoslov, preden se nevesti za moža zaobljubi. Zato je že takoj po polnoči vstal, vzel slovo od Majdinega moža — sestra je že včeraj odšla z vlakom —, potem pa je šel zadnjič pot, ki jo je bil tolikokrat prehodil in premeril v radosti in bolečini. Zdaj je na vrhu, kakor na razpotju. Iz ene sreče v drugo, iz ene skrivnosti v drugo skrivnost. Iz skrivnostih mladih, nerazumljivih let fantovanja v svet skrivnosti še manj umljivega moževanja. Zato mu srce trepeta pod udarci slovesa in ne vzdrži ga več na vrhu. Še enkrat se ozre v Koroško. Izza drevja ga kakor solzno oko pozdravi za slovo rojstna Breznica, potem pa se obrne in steče po belem morju ključavnic, po židanem belem plazu navzdol. Ustavljajo ga spotoma rumene pogačice v belini ključavnic, škrlatna in rumena zlata jabolka ga vabijo in se mu ponujajo, vonj murk ga vleče k sebi in draži, ali Matevžu se dalje mudi. Smeje se mu krvavo cvetje burje, se mu ponuja v šopek za Cilko, ali Matevžu se mudi. Že preskoči Belo in ko v cerkvi sv. Štefana zazvoni k maši, zavije mimo nje žurno v Dobravo.

Ko je prišel Matevž v Hribarjevino, so se zbirali svatje. Prva mu je prihitela nasproti nevesta, še ko je bil v kolovozu. Kako se mu je zagledala v oči, kolike sreče je bilo v njih! Kar do besede ni mogla. Ker je vedela, da danes ne bosta niti trenutek sama, ampak vedno le v veseli in mnogobrojni družbi, je tekla na okno kamrice, od koder je videla proti Lipovšku in ko je ugledala prihajajočega ženina, mu je skozi gručo ustavljajočih jo svatov stekla nasproti, da mu je lahko na samem rekla: »Pozdravljen, Matevž!« Nato mu pogledala v oči in mu dejala:

»Si kaj vesel, Matevž?«

Ni ji odgovoril. Saj ni mogel, ko mu je pa radost rastla v grlo in v oči, da ni mogel izdavit iz sebe besedice, ampak mu je samo v pogledu igralo, ki je mesto besede odgovoril na vprašanje.

»Zdaj je konec gorja in bridkosti!« se je Cilki smejalo od blažene sreče. Za roko se držeča sta bila obrnjena proti Golici, ki je kipela vsa bela kakor nevesta v zlatem solncu proti nebu: kakor, da ju pozdravlja v svatovskih oblačilih belih ključavnic sama, s krono zelene trate kronana kraljica, pozdravlja svoja otroka, ki gresta v novo življenje, da nov rod vzgojita, zdrav goliški rod iz krvi trpkih Dobravcev in iz nepogljive volje Korošcev, iz solnca nad sabo in iz bridkosti od Drave.

»Kje pa si, Cilka?« se začuje od vrha kolovoza srebrn ženski glas, ki izdaja Korošico.

»Majda, doli steci!« se odzove Cilka in se vesela obrne prihajajoči nasproti.

Res teče Majda, ki je opazila Cilko in brata, po kolovozu doli. Čisto je Matevžu podobna, prav tako krepka in zastavna, le, ima bledejšje in finejšje lice in pa bolj temne, skoro črne lase.

»Svatje vaju pogrešajo. Teta Lona se nosi okrog hiše, vaju išče in se jezi, češ, danes morata mene ubogati, jaz sem teta!«

In res ravno v tem zapoje visoki Lonin glas od Hribarja doli, ki kliče Cilko.

»Zdaj pa moramo iti!« se domisli Cilka in vsi trije krenejo v kreber. Komaj jih Lona ugleda, že spusti ploho nanje:

»Ta hembrana mladež, kar skupaj se tišči! Kje te klek nosi, Cilka? Saj se ga boš še nagledala, boš, še preveč! Kdo bo pa v cerkev šel mesto vaju — ha? Menita, da bo tudi to teta Lona opravila mesto vaju, ka-li?«

»Saj že grem, mati Lona, že grem!« hiti Cilka.

»Nič, mati, nič, teta sem danes, da veš.«

»No, pa teta! Saj bova zdaj pridna in bova lepo ubogala!«

»Ja, zadnji čas je! Zdaj boš že morala ubogati, zdaj bo mož žvižgal, ali slišiš. Le trdo jo drži, Matevž, pa koj zdaj na kratko primi, da se ti ne sprevrže! Potlej je ne boš mogel več krotiti!«

»Ej, mati Lona...«

»Kaj, mati, na-stava ti koroška, teta se reče!« prekine ona Matevža.

»Ej, teta, s Cilko se bova že prav uredila, kar brez skrbi bodite, kaj-ne, Cilka?« odgovarja Loni ženin.

Večina svatov je v gorenjski narodni noši. Rožmanov doktor, mladi advokat, si je izprosil to za zastopanje Matevža in Tilna. Rad bi videl zopet enkrat gorenjsko ohcet v pristni narodni noši, ki je tako lepa, pa ležijo zlate avbe in srebrni sklepanki in židane rute zaklenjene v skrinji, dekleta in fantje pa vlečejo nase moderne cunje in malovredno mestno šaro, ki nima ne vrednosti ne cene. Zato sta si tudi Cilka in Matevž pripravila narodni noši; Cilka je še materino imela, Matevžu jo je pa za poročno darilo podarila Lona.

Najlepša pa je Lona sama. Šele zdaj, ko se vozi po dvorišču sem ter tja in skrbi za vse in vsakogar, prav do veljave pride. Črna svila stare narodne noše se sveti v junijskem solncu in se spreminja, da se barve čudovito prelivajo druga v drugo. Sklepanek nosi pozlačen, z veliko rožnato pentljo prav do gležnjev. Najlepša pa je peča, zlikana in zavezana, kakor jo zna vezati samo Lona. Kar za tri pedi je Lona višja

danes, petelin na glavi se mogočno ziblje in lesketa v snežni belini, in če gledaš za teto Lono, ko hodi po dvorišču, bi dejal, da se v kočiji vozi, gosposki kočiji!

Ženin ravno stopi v vežo, ko mu pridejo nasproti trije dobravski fantje tudi v narodni noši vsi. Vodi jih rdeči Polajnarjev, Hlebajnov Jože je ž njim in Lipovškov France. Priklonijo se pred ženinom do tal in Polajnarjev prične:

»Blagородni gospod ženin! Dobravski fantje smo čuli, da nam hočete odpeljati najlepšo rožo dobravsko, Hribarjevo Cilko.«

»Ne bom je odpeljal, pri vas bom ostal ž njo,« odgovarja Matevž.

»Naša ne bo več, ki nam je najdražja, ker je najgorša in nobenih pravic ne bomo imeli več do nje. Ker pa vas poznamo, da ste pošten in vemo, da si ne marate po krivici lastiti tujega blaga, vas vprašamo, kaj nam daste zanjo.«

»Kaj hočete?« vpraša navidezno resno Matevž. S prav resnim obrazom prične Hlebajnov Jože:

»Tri najlepše Korošice!«

»Kje jih pa bom? Saj še ene zase nisem mogel dobiti in sem k vam prišel ponje.«

»Potem pa zlata, kolikor ga morejo nesti trije dobravski fantje, nadaljuje Lipovškov France.

»Zlato ima zaprto in hranjeno kralj.«

»Potem pa stotisoč dinarjev, nič več nič manj zahtevamo fantje dobravski,« konča Polajnarjev!

»Stotisoč dinarjev? Kje pa naj vzamem? Ubožec sem in še bajte nimam!«

»Potlej jo pa pusti, da pride drugi ponjo, ki bo imel!« odgovarja Polajnarjev.

»Tisto pa ne, raje jo ukradem na skrivaj, ali pa siloma ugrabim!«

»Nočemo sile in tudi ne kraje, zato vprašamo fantje dobravski, koliko jo ceniš sam?«

»Če bi jo z zlatom cenil, ni zlata, ki bi jo odvagalo!«

»Kako pa jo boš cenil?«

»Če jo pa cenim z dobro voljo, je vredna več ko vsi fantje dobravski!«

Dobro je usekal Matevž Polajnarjevega in rdečelasec je bil v zadregi. Ni bil pripravljen, da se bo znal ženin tako izvijati. Zato je hotel kar brž končati pogajanja.

»Dali bi ti jo mi trije zastonj; ali poslali so nas fantje dobravski, ki jih moramo utolažiti in ne smemo priti praznih rok nazaj. Daj torej stotisoč!«

»Štiri ničle spustite!«

»Ne moremo, ne smemo, kako bi fante utolažali! Kupit jim moramo zdravil, ker imajo vsi zdaj bolno srce, ko si jim najlepše dekcle izplel! Eno ničlo spustimo v božjem imenu.«

»Še eno, pa jaz eno primaknem!«

»Gospod ženin, ne moremo, lekarnar v Fužini je drag!«

»Kakor hočete, pa nič ne dam, čeprav vsi na srčni boleznj umrjete!«

»Tega pa ne moremo pustiti! Kaj bi dejala naša dekleta, če bi vsi fantje dobravski na bolnih srcih pomrli za Cilko! Pa naj bo po vašem, gospod ženin, enega jurija!«

»Velja, fantje! Za vašo dobro voljo in mojo radost!«

»Prosim, dajte nam, kar ste obljubili!«

»Ne še zdaj; si lahko še nevesta premisli!«

»Kdaj pa?«

»Kadar bo nevesta moja žena!«

»O to pa ne! Pa v cerkev ne pustimo!«

»Poskusite!«

»Pot bomo zaprli!«

»Čez bomo poskakali!«

»Ne bomo pustili.«

»Veliko nas bo!«

»Nas še več in trdno bomo zaprli!«

»Pa poskusite!«

»Poskusimo!«

Slovesno se poklonijo vsi trije in z resnimi obrazi odidejo, toda že na durih se jim lica v smeh razpo-
tegnejo.

»Dobro ste ga navili, fantje!« jih pohvali Janez, ki je starejšina in puši menda prvič v življenju viržinko, ko naliva kozarce odposlancem dobравskih fantov, da jim korajže da za trdno prežo pred Lipovškom. Lona se tudi brž utakne vanje:

»Preveč vam je obljubil! Z vami vsemi vred ni deklina toliko vredna. Saj mlade so itak vse za nič. Me smo bile, me, pa smo še, kaj, Jernejevka?« se baha Lona in za pričo in potrdilo zove sosedo.

Toda čas je iti v cerkev. Po stopnicah prihiti Cilka v narodni noši z mirtinim vencem okrog avbe, ki se zlato blišči. Mašno knjižico ima v roki in bel robec s čipkami ter šopek belih nageljev in rožmarina. Ravnokar pride tudi mladi Rožmanov iz Fužine in zadnji gostje ž njim. Doktorju ždi nekaj skrivnostnega v obrazu, ali neče nič pokazati. Samo Janezu namigne:

»Med ohcetjo vam bom nekaj povedal.«

»Kaj pa, gospod?«

»Boste že videli!«

Treba se je od matere posloviti in prejeti njen blagoslov. Samo mater ima še Cilka, očeta nič več; Matevž razen sestre nikogar.

Stopita skupaj v hišo, kjer čakajo mati. Pokleketa prednje in prosita blagoslova za pot v novo življenje. Mater oblijejo solze, da ne morejo spregovoriti besedice. In misel jim odide k očetu, možu, ki spi na pokopališču. — O, naj stopi poleg nje in naj blagoslovi z zdaj že blaženo roko in besedo, ki bo od Boga prišla.

Lona jim ponudi blagoslovljene vode. Mati pomočijo prst vanjo, hočejo reči besedo, a jih premaga jok. Tedaj stopi Janez poleg njih:

»Oče so mi naročili, naj bom mesto njih varuh vaju dveh. Na smrtni postelji sem jim obljubil. Naj po meni, hlapcu, spregovore, naj vama dado blagoslov po mojih nevrednih rokah!«

Vsem pridejo solze v oči. Ženske ihte na glas. Janez pa pomoči prste v žegnano vodo, stopi h klečečima in spregovori:

»Žegnana otroka po meni nevrednemu z žegnom očetovim, žegnana v srečo in veselje!« in prekriža Cilko in potem Matevža:

»V imenu Boga Očeta in Sina in Svetega Duha, Amen!«

Pa mu beseda umre v grlu in solze mu privro v oči. Mati se vržejo hčeri okrog vratu, jo poljubijo in ji narede križ na čelo. Potem še Matevžu. Pristopi še Janez, ki mu Cilka prisloni glavo na prsi in jo na čelo poljubi. Nato Matevža, ki mu roka trepetaja, ko jo položi staremu hlapcu, svojemu drugemu očetu na ramo. Nad vsemi v hiši pa je kakor blagoslov božji, ki ga oče trosi na oba otroka iz nebes.

Gredo v cerkev. Nevesto vodi Matevžev drug, Razingarjev Tine. Ženin gre z družico, Jermanovo Mano, ki bi raje šla s Tinetom. Toda tudi njima že bije ura in Mana že gleda sebe na Cilkinem mestu. Lona, teta, gre z Janezom v par, ki je starejšina. Strašno je dobre volje, kakor že dolgo ne. Pa tudi Janez! Ej, pa gredo vendar v cvet sanje njegove, pa je vendar pognalo v rast, kar je gojil in varoval! Oko Janezevo išče za Cilko in je blažen v sreči, kakor je Cilka, nevesta, vsa blažena. Kakor iz sanj se vzdrami, ko ga sune Lona pod rebra.

»Tak, kakšen fant pa si, Janez! Ali ne vidiš, ca vsi naju gledajo, ki sva najgorši par; ti pa se držiš ko pasji dnevi v pratiki! Lej, mesto bi si v čast štel, da smeš z mano v par, nastava ti stara!«

Glasna je Lona in do zadnjega para je slišati, tako da vsi planejo v smeh, še Cilka, ki ji je tako tesno, a vendar tako gorko obenem pri srcu. Pred Lipovškom so napravili fantje prežo. Debelo vrv so potegnili preko kolovoza in krepko drže močne fantovske roke. Prvi pari se ustavijo:

»Ženin, ženin, ne puste nas dalje!«

Matevž popusti družico in stopi naprej k preži. Polno dobravskega ljudstva je zbranega okrog. Fante vodi Polajnarjev.

»Fantje, pustite nas v cerkev, saj pridemo kmalu nazaj!«

»Obljubo mora spolniti in odkupiti nevesto, sicer vas ne pustimo dalje.«

»Ali obljubil sem samo tako za šalo!«

»Mi te pa zares ne pustimo dalje!«

»Pa čez poskačemo.«

Pogajanja se prične znova. Silno resno in pre-mišljeno, čeprav samo na videz. Celo Lona pride na pomoč in je še bolj skopa, ko ženin sam. Toda fantje ne odnehajo in popuščati prične Matevž:

»No, saj bi dal, kar sem obljubil, pa nimam kam položiti!«

»Prej bi bil povedal, bi bili koše sabo prinesli!«

»Kar v roke ne dam, je preveč!«

Pa mu pomoli Polajnarjev lesen krožnik.

»Na, pa tule sem deni!«

»Če bo držalo, ker je zelo težko!«

»Bo, bo, poprimemo!«

In res še trije pristopijo in drže leseni krožnik. Tedaj izvleče Matevž iz žepa že pripravljeni denar in položi na krožnik čisto novega jurija.

»Živijo ženin, živijo nevesta!« zakličejo fantje in spuste na enem koncu vrv. Oni na drugi strani pa potegnejo k sebi in svatovski spreved krene dalje v cerkev.

Ko stopijo v hišo božjo, zadone orgle in Cilkinе tovarišice zapoje na koro ono prelepo: Z Bogom, se-stra draga. Nobeno oko ne ostane suho. Lona more komaj sproti brisati solze in Cilki sami je kljub sreči težko, da ji kar teko solze po licih. Pristopijo gospod župnik. Sveti obred se prične. Duhovni gospod prično govoriti. Lepo govore danes dobnavski gospod, kakor že dolgo ne. Omenijo bridkosti, ki sta jih pretrpela ženin in nevesta, ali spomnijo tudi tolažbe, ki jima jo je Bog dajal ves čas njunega življenja ter ju srečno pripeljal skozi boje in težave do izpolnitve največje želje.

Solnce sveti naravnost pred oltar in skozi okno gleda v klečeča ženina in nevesto Golica. Matevžu nehote uide pogled nanjo in v srcu mu zapoje: »Pozdravljena Golica, mati moja, pozdravljena Golica, zahvaljena, ki si mi srečo dala, zahvaljena zanjo!«

Tudi Cilka pogleda skozi okno in ugane ženinove misli. Toda brž je zopet pri svetem opravilu. Pač pa Janez ne more odtrgati oči od Golice, ki pozdravlja vsa z zlatimi solnčnimi žarki oblita novoporočenca. Janez misli na ono strašno noč, ko sta z Matevžem Cilko iskala po goliških plazovih; z begotno mislijo preleti vso pot in vse bridkosti tiste strašne noči. O, Golica, bridka si in trpka, in gorje se mu v tvojih plazovih! Ali še bolj si dobrotna, varuješ svoje otroke, skrbna, ljubeča mati si jim! Daš jim, da ojeklene v trpljenju, da so njihova srca v bridkosti skrušena in skovana kakor železo, neupogljiva, zvesta in ponosna, kakor si ti sama, mati njihova.

Gospod župnik pa končujejo govor:

»Sam Bog se raduje danes z nami, v solncu nam pošilja svoj blagoslov in Golica nas pozdravlja, Golica, ki vaju je združila, ženin in nevesta, ki čuje in bdi nad Dobravo, da se ji hudo ne pripeti. Ona je priča današnje vajine svete zveze. Večna priča bo vajine zveze do smrti, večen opomin: bodita, ženin in nevesta, trdna in močna v veri, kakor gorenjske planine, neomajena in zvesta v ljubezni, kakor naše gore, čista in svetla kakor naš solnčni planinski svet! Vajin rod naj bo goliški rod, zrastel in grčasto odgojen v goliških plazovih, rojen in vzgajan visoko pred obličjem Najvišjega, ki naj vaju blagoslovi in znova vajin rod, vaju varuje in spremlja. Amen.«

Po končanem opravilu so se vrnili svatje na Hribarjevino, da še doma praznujejo pomembni in veseli dan. Ni bilo pripravljeno za hrupno rajanje, še muzike ni bilo nič. Ni še poteklo leto po očetovi smrti in vsi so spoštovali spomin rajkega Hribarja ter niso prav nič tiščali v domače, da bi se slavnost razvila v ples in čezmerno veseljačenje. Saj je bilo radosti in veselja za vse dovolj s tem, da sta srečno po vseh prestanih nevarnostih postala mož in žena Matevž in Cilka. Janezu kar ni šla danes beseda iz ust. Samo smejal se je, blaženo smejal, in z lesketajočimi se očmi gledal mladoporočenca, varovanko svojo Cilko in brhkega Matevža. Zdaj je bilo pozabljeno vse trpljenje celega leta, pozabljena muka in boleost, izbri-

sane iz spomina noči brez spanja in dnevi brez pokoja. Zdaj sije solnce, in veselje in radost sta na Hribarjevini, na tem solnčnem, lepem gruntu. Zdaj se bo šele delalo in oralo, sejalo in kosilo, ko bodo mlade, krepke roke poprijele in pritegnile! Zdaj bo cvetelo in gnalo in klilo in rodilo, ko bo znoj mladih in v trpljenju skušenih prilival semenom in koreninam, zdaj se bo želo in spravljal, ko bodo srečne in v solncu uživajoče roke stregle polju in živini, lesu in travnikom!

Mati Hribarica so deset let mlajši. Prvič po dolgem času se jim zopet smejejo oči, ko gledajo srečo svoje edinke in mladega moža poleg nje. O, zdaj bo zacvetela Hribarjevina! Le ena žalost je v srcu materinem: zakaj ni očeta več, očeta Hribarja, da bi videl srečo in radost svojega otroka? Božja previdnost ga je poklicala pred časom, v najhujši bridkosti. Ali vendar: dol raz nebo se razgleduje rajniki oče, od Boga doli gleda na svojo in njihovo srečo in je ž njimi kakor živ in kakor nekdanj. Še bolj!

In Lona, stara Lovračeva Lona! Kar siplje iz nje dobra volja in smeh, da je je polna hiša. Ujeda na levo in desno, krotoviči se in nasaja, ali vsaka beseda, še tako ujedljiva, zveni samo v radost.

»Janez, Janez, še naju dveh se prijemlje, kaj, čeprav sva že v letih! Veš, kar pete me srbe in komaj se tiščim za mizo, da me ne zmaga in zavrti!«

»Ej, gospod fajmošter, dajte no, recite Janezu, naj me nikar tako milo ne pogleduje! Saj se mi bo srce začelo tajati. Janez, Janez, pa zal si, zal! Sevedá, si se našemil zame, nastava, ki sem za devet dekličev, čeprav že v osmi križ lezem!«

Tilnova mati Meta in Terpina sta tudi na svatovščini. Toda do Mete ne more pravo veselje. Sprva ni niti hotela priti, Matevž je tiščal toliko časa, da je obljubila. Ali v njej gloje skrb za sinom, za Tilnom, ki nima nobene vesti o njem in se boji, da mu bodo težko kazeni naložili in ga ne bo videla več. Večkrat kradoma pogleda mladega Rožmanovega doktorja, ki sedi poleg gospoda župnika in jim nekaj pripoveduje. Nakrat pa mladi odvetnik vstane in zakliče v družbo:

»Nekaj bi vam rad povedal, da bo še tistim v veselje, ki so žalostni danes!« Pri tem pogleda Meto, ki ji srce vztrepeta v pričakovanju. Vsi utihnejo. Mladi doktor pa pove:

»Mati Meta je žalostna, ker jo je za Tilna skrb; in tudi Matevž in Cilka ga pogrešata, ker je on predvsem napravil to današnje veselje s svojo zvestobo in moškostjo. Pa naj vam povem! Včeraj je bila obravnava.«

Meto stisne v srcu in oko se ji vzkali, Matevž se nagne naprej in napeto posluša v doktorja, ki nadaljuje:

»Sodniki so ugotovili, da ni Tilen izvršil uboja in poskušenege umora kakor so ga dolžili, ampak da je le kriv prekoračenega silobrana in pregreška vsled neodoljive sile. Ljubezen sinova do matere, ki je imela izbirati med življenjem matere in finančarja, jim je dejala, da ni ravnal iz hudobije, ampak ker je mislil, da ne more drugače. Zato se je tudi kaznen milo glasila: za vse svoje pregreške s tiho-tapstvom vred je dobil dve leti zapora.«

Vsem se je kakor kamen odvalilo od srca in v materi Meti je zaživelo upanje, da bo le še videla sina. Enako je bilo očetu Terpini. Doktor pa nadaljuje:

»To bo hitro minulo. Glavno je, da ne leži na njem madež uboja. Tačas pa bo pozabljeno tudi vse storjeno in Tilen se bo vrnil med vas in bo pričel drugo življenje. Obljubil mi je. Zadnje leto ga je zmodrilo in ugnalo in zdaj postaja drugačen!«

In še se k Cilki in k Matevžu nagne doktor in pove.

»Vama pa po meni želi srečo in blagoslov. Pozdravljavas vse, je v duhu danes z nami. Posebno pozdravlja mater in očeta, in gospoda župnika prosi, naj molijo zanj, da bi vdano prenašal, ker silno ga vleče nazaj v Goliško!«

Novo veselje je zavladalo med svatujočimi. Srca so se ugrela, oči so vsem razblestele. Prišli so pevci in pevke z organistom in pesem je začela krožiti med svati. Peli so vsi. Gorenjec rad poje ob vsaki

priliki. Goličan še posebno rad. Janez je pomagal, kolikor mu je duša dala. Sedaj se je šele prav razživil. Ž njim je pela Lona, da so se čudili vsi, odkod njen glas. Pozno v večer še se je razlegala vesela pesem raz Hribarjevino v Dobravo in se odbijala v Babji greben in ob plazovih goriških.

Po večerji so se svatje razšli. Zadnja je ostala Lona, ki kar ni hotela domov. Najraje bi bila ostala tu, kjer je sreča pognala in ni pusto ko v njeni bajti. Sin jo je priganjal domov. Ko le ni miroval, se je vdala. Ali pod pogojem:

>Šimen, grem, samo tole mi obljubi: da čimprej pripelješ mlado k hiši! Pa kmalu! Da mi ne bo dolgčas pri nas. Bajto podrem, pa ti zidano hišo postavim, da mlade ne bo sram vanjo. Zdaj se je nehal saharin in drugo podobno, zdaj je tudi mene ugnalo, pa naj še tebe, Šimen. Naj te prej sreča pamet, kot je tvojo mater! — Se boš oženil Šimen?<

>Bom.<

>Pa grem domov!<

In je odšla, ko se je težko poslovila in so bile solzne njene oči.

Matevž in Cilka pa sta se umaknila v samoto v dveh, v tisto samoto, ki da duši v dušo gledati, ker sta obe tačas prozorni kakor kristal in se vidi skoz nji prav v dno. Stopila sta k oknu Cilkine kamrice, ko je luna visoko plavala po nebu in razlivala luč na Golico in v Dobravo. Vsa zlata je bila bleščeča Golica, pred očmi mladega moža in njegove žene, in njeno zlato je odsevalo v njunih očeh. A še bolj v srcih! Da sta se svetili in lesketali v tem zlatu, kakor čist plamen in drugo v drugo izgorevali. In najbolj zlato je bliščal plaz od vrha v Belo in najbolj svetlo odseval v dušah mladega zakonskega para v oknu Hribarjevine...

Razingarjev Tine je pridno hodil na ogled k Jermanu. Mani se je bilo zdravje povsem povrnilo in če so prišli hipni temni trenutki, jih je brž spodilo in razvedrilo upanje na skorajšnjo združitev. Tine je samo čakal, da bo prezidava domače hiše

gotova, potem pa je stopil k Jermanovim in poprosil za Mano. Seveda so mati takoj privolili in vzela sta se.

Tudi na tej poroki je bila za teto Lovračeva Lona. Toda kljub razigranosti in dobri volji se ni mogla nič kaj ogreti in razvedriti. Na Matevževi ohceti se je starka nekaj prehladila in nogi sta jo težko nosili. Silila se je sicer in gnala pozno v večer, ali do prav dobre volje se le ni pripehala. Ves čas je čutila neko zbadanje pri srcu in v glavi jo je skelelo, tako da je večkrat nenadoma prebledela. Šele pozno v večer je nekam bolj oživela in se okrog enajstih razigrala v prav židano voljo, da so kar škropili od nje dovtipi in šale in so svatje imeli največje veselje z njo. Pred odhodom je še prav šaljivo voščila mladima srečo in obljubila, da pride drugi dan pogledat, če bo še kaj ostalo od večerje. Odšla je domov sama, Šimen je še posedel med svati.

Pa ni minulo pol ure, ko naenkrat priteče k Jermanovim Hribarjev hlapčič Tonček in plane k Šimnu:

»Šimen, brž domov, mati umirajo!«

»Jezus!« kriknejo ženske, Šimen prebledi in steče domov. Tonček pa pripoveduje:

»Mati Lona so se pri nas ustavili in še govorili z Janezom, ki je tudi ravno prišel od tukaj in mislil iti leč ter je še pred vrati po vremenu gledal. Pridejo Lona mimo in veselo povprašajo, če Janez morda zvezde šteje.

Svoje zvezde sem že seštel, menim, da jih tudi nimaš kaj prida več šteti, jim odvrne Janez in stopi proti njim. Takrat zakličejo Lona: Jezus, pa se zgrabijo za srce.

Kaj pa je, Lona, vpraša Janez. — Tako čudno me je zbodlo pri srcu, da sem komaj sapo ulovila, jim odgovore Lona z veliko težavo.

Ali hočeš malo vode? Ponudi Janez. Toda Lona odkimajo. — Pa vsaj malo sedi sem na klop, jim pokaže Janez na stol pred hišo.

Ne utegnem! Najbolje je, če grem v posteljo. Že ves dan mi ni kaj prav pri srcu. — Ej, stara sem,

stara, in leta upehajo in uženo, Janez, kmalu bova tamle doli, pokažejo proti cerkvi.

Tako hudo pa vendar še ni, tolaži Janez.

O, je, je, samo vidi se mi ne. Čutim pa dobro, odgovarjajo Lona in se poslove. Janez gleda za njimi in nekaj mu pravi, naj stopi za njimi. Res gre. Kar priteče čez nekaj časa domov, me sune iz pograda in zapodi: teci, Tonček, k Jermanovim in povej Šimnu, naj gre brž domov, ker mati umirajo. — Stekel sem dol, Janez pa je poklical še Matevža in Cilko in vsi trije so šli k Lovraču.◀

Tako je v naglici pripovedoval Tonček svatom. V tem se zasliši skozi odprto okno zvonček.

»Z Bogom gredo!« opomni Mana in vsi poslušajo.

»Pojdimo spremiti!« pravijo mati in res se dvignejo svatje ter gredo proti Lovraču, kjer je že zbranih precej ljudi. Na durih stoji Janez in pripoveduje zbranim:

»Zdelo se mi je, da je omahovala, pa sem le stopil za njo, ker me je kar gnalo v Jernejevčev kolovoz, naj pogledam. Pridem mimo Jernejevca in grem par korakov dalje, ko nakrat zaslišim stokanje pred seboj. Urno stopim in vidim na tleh ležati nekoga. Sklonim se in spoznam Lono. Bila je pri zavesti ter mi dejala: Janez, za umreti mi je hudo, ne morem dalje. Nisem vedel, kaj naj storim. Brž sem jo pobral in opiral, da sva prišla do bajte. Tam se mi je zgrudila v roke, da sem jo komaj pritiščal skozi vrata. — Janez, umrla bom, mi je dejala, ko sem jo na postelj položil. — Samo malo počakaj, da grem po Cilko, sem ji odvrnil in stekel domov. Cilka in Matevž sta brž planila dol, jaz pa v farovž po gospoda. Zdaj jo spovedujejo, a meni se vidi, da ne bo do jutra. Pravi, da ni treba po zdravnika, ker sama ve, da ne bo nič pomagall◀

Tako pripoveduje Janez, ko odpro duhovni gospod duri in pozovejo zbrane k molitvi. Hiša se napolni, gospod starko obhajajo, jo mazilijo in pripravijo za smrt. Lona je še vedno pri zavesti. Gospod se še malo pomude pri njej, bolnica jim nekaj naroči in pove, da ima testament spravljen v stenski oma-

rici ter je vse z bajto vred Šimnovo. Potem odidejo gospod in ž njimi nekateri. Bližnji ostanejo; med njimi seveda Hribarjevi trije, ker Šimen nima nikogar, ki bi materi stregel. Cilka daje starki ovitke na srce in za nekaj časa se zdi, da je starki bolje.

»Janez, vidiš, saj sem dejala, da ne bom dolgo. Uganila sem!«

»Ej, Lona, še si pri moči, še, odleglo ti je. Do jutra boš po spet stara Lona.«

»Ne bo prav tako. Že sama vem, kako je. Samo da sem ležala na kolovozu. Veš, Janez, ti moraš biti pa res povsod zraven! Prej se niso mogli ženiti brez tebe, zdaj umirati ne bodo mogli!« meni Lona s šiblim glasom in vendar se zdi, kakor da ji gre v nasmeh.

»Še na onem svetu se boš ujedala vame,« je zavrača Janez.

»Stara ljubezen ne zarjavi; če ne gori, pa tli!« mu šaljivo vrne Lona.

Toda že se ji zresni obraz in z obema rokama se zgrabi za prsi. Sapa jo prične daviti, da mora Cilka z vso silo opirati bolnico, ki bi se rada pognala kvišku do zraka, a je preslaba in omahne nazaj. Janez prižiga svečo, vsi pokleknejo in prično moliti za srečno smrt. Res že vse kaže, da bo starka izdihnila. Napad noče pojenjati. Vedno huje davi Lono v grlu, obraz ji modri, potne srage ji stopijo na čelo. Oči ji steklene strme predse, krčevito se drži Cilkine roke. Rada bi nekaj povedala, se ji vidi, pa ne more. Nakrat se umiri in trudna omahne nazaj.

Tako leži precej časa. Navzoči molijo dalje za njo. Pa hipoma odpre oči, obrne glavo po klečečih in s slabim glasom pravi:

»Le ugasite le, za nekaj časa, je že bolje.«

In res ji spet odleže za čas. Toda govoriti dolgo ne more. Šimen, ki je ves obupan, se sklanja k nji in jo sprašuje, kako ji je in toži, da ga ne sme samega pustiti, češ, kaj bo počel brez nje. Mati Lona se mu nasmeji in mu rahlo poreče:

»Težko umrem, ker si tak otrok še vedno brez mene Šimen. Da bi se že vsaj oženil!«

In spet čez čas Janezu:

»Janez, ti rad ženiš in možiš druge, daj no, še za mojega velikega otroka se pobrigaj in ga oženi. Če mi ne obljubiš, me bo še v grobu skrbelo zanj.«

»Le brez skrbi, Lona, si bo že tudi Šimen dobil nevesto. Saj ga dekleta rada vidijo.«

»Kaj pomaga, ko pa je kakor otrok, in beži pred njimi. To vem, da brez žene še jesti ne boš znal,« s šibkim glasom opominja Lona in z ljubečimi očmi pozdravlja sina, ki mu gre na jok. Toda že se vnovič pričinja. Silen napad vrže starko nenadoma kvišku, da jo Cilka komaj ujame. Nov naval ji ne da do sape, da krili ubožica z obema rokama. Vendar se je usmili Bog — in ji dá čez čas zopet sopsti.

»Jezus, Marija, sveti Jožef!« prosi tiho bolnica.

»Mati, mati!« zajoče Šimen in se zgrudi na kolena pred posteljo.

Lona sproži roko in položi dlan na sinovo glavo.

Janez vnovič prižge svečo. Zdi se, kakor da mati blagoslavlja sina in se poslavlja od njega. Mirno leži in še vedno drži roko na sinu, ki sloni ob materi in tiho joče. Lona pa ga gleda, gleda s toliko ljubeznijo! Kakor da hoče popraviti, kar je zamudila, kakor da hoče v zadnjem trenutku izliti vse ono, kar je prej samo trpko in ujedljivo kazala, zdaj v sladkem vanj. Njen edini je in njena vedna skrb je bil.

Lonina roka zdrsne raz sinovo glavo in blede, slabotna leži na odeji. Cilka moli naprej, ostali odgovarjajo. Pri cerkvi pozvoni k dnevju. Lona šepeče nerazumljivo, moli. Pa se nenadoma obrne k sinu. Šimen vstane in se skloni k njej. In vsi razložijo, ko Lona spregovori:

»Šimen, oženi se!« — Nato se ji še iztrga:

»Jezus!« pa omahne z glavo nazaj in zapre oči. Njena duša je odšla k Bogu.

Lep pogreb je imela Lovračeva Lona. Zdaj šele se je videlo, kako so jo ljudje poznali ne samo tu gori v goliškem, ampak tudi v dolini prav od Podkorena pa notri do Kranja. Toliko ljudi še ni bilo

na pogrebu v Dobravi. Pokopališče je bilo polno, cerkev je komaj sprejela pogrebce vase. Videlo se je, da so imeli Lono radi, četudi je ni bilo drugega kakor samo ujedanje in zbadljivost. Ali vsi so vedeli, da je samo na zunaj taka, da pa ima srce kakor iz voska in se le na svoj način izraža.

Ko so v nedeljo po pogrebu gospod župnik prišli na prižnico, so pred oznanili povedali, da je Lovračeva Lona v testamentu zapustila lep denar za dobre namene in je prav posebno poskrbela za ubožce in one, ki bodo v stiski. Dejali so, da jim je rekla pred smrtjo, naj bo vsaj to za blagor njene duše, da bo milejša sodba pri Bogu za njene grehe.

In še so dejali, da ne smemo soditi ljudi samo po videzu in po besedi, ki se utrga včasih iz njih, ampak po njihovih mislih in skritih dobrih delih, ki jih vidi le Bog, ki pa mi zanje ne vemo. Zato ne smemo soditi, da sojeni ne bomo. Pa so priporočili Lono v molitev in po propovedi molili zanjo. Vsa zbrana cerkev je sklonila glave in molila za dušo rajнке Lovračeve Lone.

EPILOG.

Dve leti in pol je minulo po teh dogodkih, ko stopi nekega solnčnega jesenskega dopoldne na Fužini iz vlaka, ki je privozil iz Ljubljane, velik in suh možak z bledim obrazom, sključen, kakor sam vase sklonjen. Z očmi išče po peronu, kakor da se ne more izhoda domisliti. Potem pa si pritisne robec na ustnici in odide skozi Fužino, ne da bi se kje v trgu za trenutek ustavil, v gornjo stran ter zavije z velike ceste v pot, ki vodi v Dobravo in na Golico. Hiti dalje mimo par hiš, ki stoje ob poti, krepko zajema v pot in se ustavi šele ob križu, ki stoji na prvem ovinku in ki se od njega prelepo vidi v sotesko s kapelico in do Save ter nazaj v Fužino. Tam pod križem sede na klop in se zastrmi nazaj doli v dolino. Suh kašeljski ga zgrabi in ga neče popustiti, dokler ne zablešči na robcu krvav madež. Popotni ima od napora moker obraz in oči mu velike, skeleče gore pod čelom in

vidi se jim, da so trudne, trudne, da bi se najraje koj zaprle za vedno.

»Kristus, daj, da pridem!« tiho govori popotni pod križem in upre velike oči vanj, ki ga gleda raz križ in mu drži roki razpeti kakor v objem. Po poti doli prideta dve zastavni kmetiški ženski in umolkneti, ko zapazita tujca pod križem. Radovedni gledata vanj, ali možak se še bolj v križ obrne, tako da vidita mimoidoči samo hrbet njegov. Takoj par korakov niže doli stakneta glavi skupaj:

»Ti ali si ga poznala?«

»Nisem.«

»Dejala bi, da je Tilen.«

»Kateri Tilen?«

»I, ta, ki je bil zaprt, ker je financarja ubil in tihotapil. Čisto tak je.«

»A, Metin, meniš?« Ej, ne ne, preveč je suh in upal.«

»Saj so pravili pri Hribarjevih, da mu je zelo dolgčas in da je bil nekaj bolan.«

Obe ženski se ozreta nazaj proti križu. Toda neznanca ni več, je že zavil po ridi okrog in počasi sope v breg ter se žene, dokler ne pride nad Zevnikovo žago v razpotje, od koder pelje leva pot v Podbreg, druga pa po mnogih odvinkih in ridah v Dobravo. Tu v razpotju zopet postoji in globoko sope vase. V prsih čuti olajšanje.

»Ah, spet domači planinski zrak, kako dobro del!« se polglasno iztrga popotnemu iz prsi. Gre dalje in gleda na levo in desno. Vsa pot je obrastla, ne vidi se nikamor razen par metrov v gmajno notri na obe strani.

Gre dalje popotni, dokler ne pride do zadnjega velikega ovinka, od koder more gledati zopet doli v dolino. Samo del soteske vidi in pa Savo doli do Fužine, kako se vije po širokem produ med travniki ob vznožju Mežaklje. In ob Savi železnica. Tam na ovinku tujec sede, pa mu misli uidejo nazaj dve leti in pol. Tam-le doli, kjer na desno pripelje kolovoz na cesto po senožeti sem, je tisto jutro pritekkel in hitel v Fužino in dalje v Ljubljano, da se prosto-

voljno javi in reši Matevža iz zapor. Ker popotni je Tilen, Mete Zabretove sin in Janeza Terpina, Tilen, ki se vrača po tem dolgem času zopet domov.

Ah, dolg je bil ta čas, dolg, neizrečeno dolg. Dokler je bilo še zdravja in moči dovolj v krepkem telesu, je še zmogel. Ali pričeale so pritiskati štiri tesne stene celice in so tiščale vedno bolj. Strop ga je pritiskal k tlom, dokler ga ni utisnil in utlačil, da je začela v prsih tiščati bolečina. Megla in smrdljivo ozračje je gosto legalo na pljuča, vajena same svetlobe in čistega planinskega zraka, dokler ni vzkalila bolezen v njih in pričela žreti in griziti. Krepki, silni Tilen je pričel pešati. A bilo ga je sram bolezn. Kardarkoli so mu pisali Matevž ali Cilka, ali oče v materinem imenu, da bi ga prišli obiskat, je pisal nazaj, da ne mara, ker noče, da bi ga videli zaprtega. Se bodo že videli takrat, ko bo zopet prost in ko bo storil pokoro za svoj greh.

Misli Tilen nazaj, kako mu je bilo pri duši, ko je dejal zdravnik, ko ga je paznik siloma gnal predenj, da so pljuča načeta in je nevarnost jetike tu! O, takrat je iskal vrvi in žebnja, dokler ga ni rešil Bog, ki mu je dal od milosti spoznanja, naj vzame to v pokoro za greh, naj naloži ta križ na svoja ramena, da mu bo laže na onem svetu! Kako so bile strašne tiste noči brez spanja, ko se je znojen in moker valjal po ležišču in škripal z zobmi, dokler ni utrujen zaspal v nemirno spanje!

Potem je prišlo upanje. Zdravnik, ki je spoznal, da se bolezen slabša, je nasvetoval spremembo zraka in poslali so ga v mariborsko kaznilnico ter mu dovolili več prostosti. Ali samo mesec dni je trajalo to upanje. Brž je Tilen spoznal, da bi ga mogle ozdraviti samo planine, nikdo drugi ne. Prosil je tedaj, prvič in zadnjič v zaporu prosil, naj ga dado domov, da se pozdravi. Obljubljal je z moško besedo, da se vrne nazaj v zapor, brž ko za silo ozdravi. Toda tolažili so ga s skorajšnjim koncem kazni, samo še pol leta naj vzdrži. Pa ni vzdržal. Še preden sta potekli dve leti, so ga morali poslati v bolnico.

Prišlo je pomiloščenje ob priliki kraljevega godu. Tudi Tilen je bil med drugimi, ker se je v zaporu vedno zgledno obnašal. Ali kaj mu je pomagala pomilostitev, ko pa je ležal v bolnici na posteljo prikovan. Poslali so ga v Topolščico. Ali tudi tam se ni hotelo zdravje vračati. Tilen je vedel, da je vse zastoj. Prosil je domov, v planine, v goliško. Vedel je že, čutil, da se je bolezen tako razpasla v njegovih prsih, da ni več zdravila zanjo. Samo dihal bo laže gori pod Golico in laže čakal smrti med ljubimi in dragimi.

Naposled je tudi zdravnik opustil vsako nado in dejal Tilnu, da ga pošlje domov umret.

»Vem,« je odvrnil Tilen mirno, »čutim dobro, da gre h koncu. Zato bi rad domov na goliško, da tam umrem. Tam bom vsaj pošteno izdihniti mogel!«

Šel je Tilen, ne da bi koga obvestil v Dobravi, niti svoje matere ne, ki ni, kakor vsi drugi znani ne, najmanje slutila, kaj je s Tilnom in kako, ker je vedno le pisal, da je v službi nekje in že pride čez čas nazaj domov, ko se vse malo bolj pozabi.

Zdaj gre domov. Tu sedi na obcestnem kamnu, ki je hitel pred dvema in pol leti mimo njega krepak in mlad v Janezovi praznji obleki, danes pa sedi na njem truden in bolan, do smrti upehan, z eno samo edino željo, ki mu gre v izpolnitev: umreti doma, potem ko je videl še enkrat znanca, Cilko in Matjevža, Tineta in Mano, Šimna, Matijo in Lizo, pa mater svojo in očeta. Lona je umrla, so mu pisali. Šla je pred njim, da mu pot pripravi, mati tihotapcev njemu, najbolj trdovratnemu izmed njih.

O to hrepenenje, to neugnano hrepenenje po znanih domačih ljudeh, po gmajni in po pečinah, po senožetih in po planinah! Kako je žgalo in peklo vse te dolge dni v prsih, bolj od skeleče bolezn, bolj od vsega drugega! To hrepenenje je strlo Tilna, predrznega tihotapca, to hrepenenje ga je upognilo v dve gube in mu pilo in sesalo kri, da je hiral in venel dan za dnem huje! Tako je trgalo v njem prve čase, tako je od dne do dne rastlo, razganjalo notranjost

in srce mrtvičilo, dokler se ni upognila krepka postava orjaka in omahnila pod silo bolečine in hrepenenja.

Zdaj je konec hrepenenja, zdaj je že blizu svojih ljudi. Zdaj zdaj bo ugledal Golico, svojo najlepšo in najboljšo, ki mu je bilo vsa ta leta najhujše po njej. Konec je hrepenenja in še eno samo mu ostane: čimprej se odpočiti za vselej tam gori na dobravskem pokopališču pred obličjem Golice. Tilen vstane in krene dalje. Ne zavije po kolovozu gori proti Jermanu, ampak više gori po onem drugem, ki vodi s ceste naravnost k Hribarju. Najprej naj ga vidi Cilka ali Matevž. In tu si odpočije za pot pod Lepi vrh k materi in očetu. Drugim se ne bo kazal preveč. Kako naj bi gledal zdrave obraze, krepke postave, jeklene mišice, sam pa slab in nadložen, nagnjito drevo, ki bo zdaj zdaj sprhnelo in treščilo samo vase skupaj, zdrava, ko brinje v goliški gmajni sloka in mišičasta telesa!

Tilen stopa po kolovozu proti Hribarju. Kako mu čudno udarja srce! Nemirno, kakor bi se nečesa balo. Ga je pot utrudila, strmina zmučila, njega, Tilna, ki mu ni bila nobena reber prenavpična, nobena senožet preveč spolzka, noben plaz dovolj kamnat in nevaren? O ne, pričakovanje naganja kri v srce, pričakovanje znanih, pričakovanje Golice, ki jo bo po dolgem času prvič zagledal zopet tu gori na Hribarjevini.

Že vidi Tilen hišo. Lepa se sveti v dopoldanskem solncu, vsa je prenovljena. Mlado, zdravo življenje poganja in klije v njej, zato se ji tudi nova obleka spodobi. Mogočna tepka pred hišo še vedno stoji, lopa poleg nje tudi. In tam-le je dvor, ki vanj gleda okno Cilkine zgornjice, kamor je tolikrat ponoči prišel s pošto od Matevža, z naročilom za nevesto svojega druga! In Sultan, čuj že laja, se že zaganja v leso. O, tuj mu je Tilen, tuj, nič več domač in znan kakor pred leti!

In zdaj: Golica pozdravljena! Kraljica naša, Bog s teboj. Kako si lepa, kako se vsa v solncu bleščiš! Zelena senožet se svetli, kakor žamet, koča na vrhu

stoji kakor stražnik, ki noč in dan bdi nad teboj in nad dolino, nad Dobravo in gmajnami in plazovi. Golica, pozdravljena! Ti težko željena, ti hrepenenj in sanj izpolnjenje! Pozdravljena, težko pričakovana, ki so jokale moje oči po tebi tako dolgo! Pozdravljena, ker si vedno enaka, tudi meni, bolnemu in slabemu, na smrt trdnemu dobra in se mi smehljaš! Zahvaljena, Golica, za tvoj smeh v solncu, zahvaljena za tvojo žametno zelenino, ki se v njej spočije oko, zahvaljena za luč, ki jo v moje oči razlivaš, za sapo dišečo, ki jo moje prsi vdihavajo! Pozdravljeni goliški plazovi, mojih sanj sanje, mojih misli misel, mojega trpljenja trpljenje, mojih hrepenenj hrepenenje! Pozdravljena Golica!

Tako stoji Tilen pod tepko na Hribarjevini in v Golico strmi. V prsih se mu trga nekaj in se mu v grlo zažene: od radosti, od razburjenja. Plane roka z robcem k ustom, da zadrži kašelj. Pa se toplo razlije v belo tkanino, rdeče zasveti v njej.

»Ježeš, Tilen!« vzkipi raz prag mlad ženski glas, hrepeneče in sočutno, vriskajoče in obupno obenem in Cilka plane k Tilnu, ki hiti skrivat krvavi robec v žep.

»Tilen, Tilen!« kličejo Cilkinе ustnice, oči, roke.

»Dober dan Cilka, kaj si me spoznala?«

»Kako te ne bi? Ali, Jezus, kakšen pa si?« se izvije iz mlade žene.

»Ni, da bi bilo vredno govoriti. Bolje bo. Kje je Matevž?«

»Koj mora biti doma, tudi Janez. Sta šla po listje v Zabretovo. Kar notri stopi v hišo, vroč si in veter piha!«

Tilen gre za njo. Pa se domisli, da mu včasih ni dejala, naj se pazi, da se ne prehladi v solnčnem dnevu. In v srcu ga stisne bolečina.

Na prag stopi majhno dekletce, ki je komaj shodilo.

»Majdica, daj stricu roko,« se skloni Cilka k otroku in ga dvigne v naročje ter obrne k Tilnu. Otrok se zasmеji tako pristrčno in proži ročice proti Tilnu, da se temu zasolzi oko.

»Tic, tic!« vika dekletce in se smeje Tilnu kot bi bila stara znanca.

»Nič se me ne boji!« se dobro zdi Tilnu, ko gre za Cilko v hišo.

»Kako neki! Saj ji vedno Matevž pripoveduje o stricu Tilnu, ki bo kmalu prišel in jo bo pestoval ter ujčkal. Z Janezom sta se že sporekla, ker je starec že zdaj tebi nevoščljiv, če te bo Majdica bolj marala ko njega.«

Tilen se pozdravi z materjo Hribarico, ki sede za mizo, Cilka in mati odhitita v kuhinjo. Majdica steče k dolgemu stricu in se mu dobrika ob nogah. Že se skloni Tilen k njej, že stegne roko po njej, da bi jo dvignil k sebi, ko se domisli in se obrne proč. Po obrazu se mu potoči velika solza. Ne sme, bolan je, otroku nevaren!

»Tic, tic,« kliče dekletce in se vzpenja po njem. Cilka stopi v hišo s steklenico in kozarcem.

»Mama, tic!«, kaže Majdica z drobnim prstkom na Tilna.

»Hud!« pove dalje in steče k Cilki.

Z neizrekljivo bolestjo v obrazu pogleda Tilen dekletce in nato Cilko.

»K tebi bi rada, na, vzemi jo v naročje,« ponuja Cilka otroka. Tilnu je hudo, da bi zajokal.

»Cilka, ne smem!«

»Čemu ne?« se ustraši mlada žena.

»Znalo bi otroku škodovati.«

»Zakaj?«

»Umret sem prišel domov!«

»Tilen!« se kričaje iztrga Cilki iz prsi, da dekletce v naročju zajoče od strahu.

»Jetika, Cilka; ne bom več dolgo. Sem že sklenil računel!« mirno pove Tilen.

Cilka strmi vanj in ne more reči besedice. Šele čez čas:

»Doma se pozdraviš, Terpina ti pomore!«

»Vem, nikdo! Ali to nič ne de, samo, da sem zopet pri vas, zopet doma. — Kaj pa mati in oče?«

»Še vedno sta gori pod Lepim vrhom. Matevž ju je že vabil, naj bi prišla sem k nam doli, v bajto. Pa

nočeta. Mati kar ne marajo med ljudi. Postarali so se zelo. Tudi oče niso več kaj prida trdni. Niti k bolnikom ne hodijo več tako pogosto. Le če je sila.«

»Pa Matevž?«

»Zdrav je vsak dan bolj. Prve čase mu je bilo silno dolg čas po prostosti v Golici, kar ni se mogel privaditi kmetiškega dela. Pa ga je kmalu minilo, ko je lahko vsako nedeljo rinil gori v plaz in do vrha in se razgledal po drugi strani. Še jaz sem hodila z njim vsako nedeljo. In še zdaj včasih greva, kadar ga zopet prime.«

»Kaj se mu mara, pred nosom jo ima, iz postelje jo lahko vidi. Mene je drugače peklo! Saj vidiš!«

Spet ga posili kašelj. In spet se na robcu pozna kri. Cilka mu natoči v kozarček žganja, ali Tilen odmahne z roko. Ko se mu kašelj umiri, poprosi:

»Če ti je pri roki, malo čaja mi zavri, lipovca. Ta najbolj pomaga.«

»Bodo koj mati napravili, saj je še krop!« steče Cilka v kuhinjo in naroči materi, naj brž pripravijo. Ko se vrne, jo vpraša Tilen:

»Kaj pa Janez?«

»Vedno stari Janez je. Kakor drugi oče. Zdaj kar z Majdico drži, vedno sta skupaj. Ne vem, kako bi bilo, da ni na Hribarjevini Janeza. Le tebe je vedno pogrešal, kakor tudi Matevž. Vsak dan smo te imeli v mislih.«

»Tudi jaz, Cilka! In če bi teh misli ne bilo in upanja na svidenje, bi bil že prvo leto umrl! Tako pa sem le dočakal.«

»Zdaj se pozdraviš tu pri nas. Na zimo itak ne boš šel gori k materi. Pri nas ostaneš in se popraviš. Terpina te že izleči, boš videl. Še vsakogar je, če je prav prijel. Bo tudi tebe, sina!«

»Mene ne bo. Meni je že določeno in odločeno!«

Mati prinesejo lipovca in Tilnu kar vidno odleže, ko se okreпча z njim. Nato pa mati odidejo v kuhinjo nazaj, da pripravijo kosilo. Tilen pa vpraša dalje Cilko:

»Kaj pa drugi, Cilka?«

»To itak veš, da sta se Tine in Mana vzela. Imata že tudi sinčka, Tinček mu je ime. Dobro gospodarita. Mati Jermanica so še zdravi in trdni in Miha pridno pomaga. Letos se bo ženil, bo Lipovškovo Lenčko vzela. Pridna je.«

»Pa Šimen?«

»Se je oženil pol leta po materini smrti. Nekaj časa je bil čisto zbežan, niti jedel ni prav, dokler mu ni Janez preskrbel neveste in ga oženil. Šinkovčeva Ančka sedaj gospodinji. In bajta je zdaj lepa hiša.«

»Kako pa Liza in Matija kaj gospodarita?«

»O, nič slabega jima ni. Šinkovec je še vedno trden, s pridom pomaga. Janez se pa ženi zdaj z neko dolinko. Samo tožita oba, ker ni nič otrok. Liza si jih tako želi!«

»Bo že Bog dal,« meni Tilen in se zopet zagleda v malo Majdico, ki ga vedno znova hodi ogledovat. Nakrat steče dekletce k vratom.

»Ata, ata!« kliče Majdica in res se zasliši ropot voza in glasni: »E, šek, e!«

»Matevž gre,« stopi Cilka k durim in jih odpre. Majdica brž steče ven in na dvorišče. Tilen skozi okno gleda za njo. Matevž ravno pripelje z voli na dvorišče voz listja. Janez opira ob ovinku. Majdica se kar naravnost zapodi k Matevžu, da ta komaj utegne ustaviti voz.

»Ata, tic, tic!« kliče dekletce v očetovem naročju in kaže v hišo.

»Ja, ja, Majdica, tudi stric je prišel. Glej ga!« jo obrne oče k Janezu, ki se mu samo smeje od radosti, ker meni, da dekletce njega misli. Otrok pa našobi ustni, se obrne stran in znova kaže v hišo ter sili z drobnim telescem naprej:

»Tic, tic!«

»Kaj neki ima?« vprašuje Matevž in gleda v hišo. Tudi Janez je pozoren. Pa stopi Cilka na prag:

»Matevž, Janez, pojdita, nekdo je prišel!«

»Čakaj, izprežem!« odgovarja Janez.

»Pustite, Janez, boste potlej! Brž, brž!«

»I kdo pa je?« vprašuje Matevž in hiti z Majdico v naročju k ženi. Janez za njim.

»Bosta že videla!«

Matevž in Janez stopita v duri. Sredi sobe stoji Tilen, bled in uklonjen, ves trepeta, na obrazu pa mu igra radost svidenja.

»Tilen!« se izvije hkrati Matevžu in Janezu in oba stopita k njemu ter mu stiskata roki.

»Bog te sprimi v naši hiši, Tilen!« pozdravlja Matevž, ali v glasu se žalost pozna. Janez niti v besedo ne more. Samo gleda, gleda in ne more verjeti svojim očem.

»Kaj ne, Janez, nič več oni Tilen, ki je ono jutro v tvoji praznji obleki odhajal v zapor. Samo senca njegova je!«

»Golica te ozdravi, Tilen, boš videl! Kako je mene imelo tiste kratke dni, saj veš! In koj sem bil zdrav, samo, da sem videl Golico in plazove in gmajne!«

»Bili so samo kratki dnevi. Lahko si misliš mene! — Pa nič zato, samo, da lahko tu umrem! Škode ne bo.«

»Tilen,« stopi Matevž k tovarišu, »glej, zdaj bi bilo pri nas tako lepo, ko si še ti doma!«

»Saj bo! Teh par kratkih tednov še. Nič mi ni žal, čeprav je tako. Saj raste mladi zarod!« pokaže Tilen na Majdico, ki se oklepa očetovega kolena in jo Janez zdaj dviga v naročje.

Skoro pozabijo na voz in vprego, ker si imajo toliko povedati. Mati in Cilka pripravljata medtem kosilo in po kosilu pripoveduje Tilen, kako se mu je godilo. Hribarjevi mu povedo natančneje o Lonini smrti in o vseh novicah v Dobravi in v goliškem.

»Še kdo tihopati?« vpraša vmes Tilen in oko se mu zasveti v pričakovanju.

»Ni več nikogar. Pa tudi prenevarno je zdaj, so financarji preveč pazljivi.«

»Se še kaj ženijo pri dobравskih dekletih?«

»Prav nobeden ne. Je bil Janez preveč svarilen zgled,« odgovarja Matevž.

»Tudi tebe ima na vesti zelenec!« zagodrnja Janez proti Tilnu.

»E, Janez, pusti ga, naj v miru počiva! Kar je, je, sam sem kriv največ. Zapor in samota in misel na smrt človeka zmodre. Z drugimi očmi gledam zdaj vse to,« miri Tilen Janeza, ki ne more umeti, da bi bil tale Tilen pred njim oni Tilen, ki je nosil pred dobrimi dvema leti tovora za tri Dobravce čez Golic osem, deset ur daleč,

»Jutri odrinem k materi pod Lepi vrh in k očetu, če me boste nocoj prenočili,« se nakrat domisli Tilen.

»Kaj bi hodil! Težko ti bo. Jaz stopim ponje in vse, kar imata, prinesemo sabo. Že dolgo je bajta pripravljena zanju, dovolj bo prostora za vse tri. Lahko te bodo zdravili in spravili zopet v stari red,« prigovarja Matevž.

»Jaz bi, ker bi bilo bliže na pokopališče, samo, če bodo mati hoteli?«

»Bodo, bodo, boš videl! Jaz grem še nocoj gori, pa jutri zjutraj že lahko prideta. Cilka in mati pa danes pripravita bajto, kaj-ne, mati?« se obrne Matevž k materi in ženi in obe sta srečni ob tej Matevževi domislici.

Zgodilo se je tako. Matevž je še tisti večer odrinil pod Lepi vrh povedat Meti in Terpini, da se je Tilen vrnil. Povedal je tudi, ko se je Meta obotavljala priti za stalno doli, kako je s Tilnom. Zdaj je Terpina sam svetoval, naj se Meta uda. In res sta oba drugo jutro prišla na Hribarjevino.

Svidenje med materjo in sinom je bila sama solza, čeprav je bilo veselje videnja vmes. Meta ni zlepa jokala; ali ko je videla Tilna v njegovi bolezni, ni mogla vzdržati solz. Kakor gora v goliškem, kakor brina v gmajni je bil, ko je ono noč pritekel k njej po slovo, zdaj pa je kakor posušen bezeg ob plotu. Tilen, njen sin, je prišel umret, samo umret domov k materi. Terpina ni prav nič skrival ženi, da ni Tilnu pomoči. Preveč je zaupala Meta v izvedenost svojega moža, da bi bila le malo podvomila nad njegovim mnenjem. Vsi so vedeli: če reče Terpina, da ni več pomoči, more le čudež spremeniti v boljše!

Zato pa so se potrudili vsi, da kolikor mogoče oslade zadnje dni Tilnove. Vsi so mu stregli, kar so najbolj mogli, vsako željo so mu iz oči brali. A Tilen ni imel mnogo želja. Samo na Golico bi bil rad še enkrat prišel. Silil je in tiščal, čimbolj so mu odgovarjali, da je prenevarno zanj, tembolj je hotel svoje. Par dni manj ali več, je menil, na Golici bom pa le še enkrat, je dejal. Tako so se udali, posebno, ker je Terpina vedel, da morda čez par dni ne bo več mogoče.

Šli so vsi, Cilka in Matevž, le Janez in mati sta ostala za varuha doma, — Meta in Terpina, da spremlijo Tilna zadnjič na Golico. Vsi so se mu čudili, kako čudno hoden je bil. Res so šli počasi, a neprestano so morali zadrževati Tilna, ki je hotel kar planiti na vrh. Pred vsemi je korakal, vsak grm je spotoma pobožal, h kamenju na poti se sklanjal, ob brynah se ustavljal, sama ljubezen do narave je gorela iz njega. Od spodnje kočje je silil kar dalje, niti za hip ni maral sestiti. Le na vrh je silil, le na vrh, čim prej gori!

Na vrhu so Tilna dobro zavili in sedel je na kamen ter se razgledoval na obe strani. Dolgo je molčal, molčali so tudi ostali štirje. Pa se je zbudilo v njem vse v goliškem doživeto, in ž njim v Matevžu, in pričela sta obnavljati spomine. Kako se je razživil Tilen! Oči so mu gorele in v obrazu je zrastle rdečica, ko je kazal grmovje in plazovje, kjer je tovoril sam ali z drugimi. Niso ga mogli odtrgati od tod, kljub Terpinovem svarilu pred močno sapo, ki je pihala. In še ni miroval, morali so kreniti proti vrhu kočne in od tam na prepad, koder je nekoč nosil na pol mrtvega Matevža.

»Vidiš, Matevž, kako bi bilo, ko bi bila oba takrat zdrknila sem doli,« je dejal in pokazal v globino.

»Jezus, jaz bi bila umrla!« je kriknila Cilka in se trdno oklenila moževe roke.

»Zdaj pa bi sam ne prišel mimo, koj bi telebnil doli!« je pristavil Tilen in stopil čisto na rob.

»Ali si nor!« ga je potegnila mati Meta nazaj.

In zopet od tu ni mogel Tilen stran. Kar niso ga spravili z vrha nazaj doli. Ves čas je pripovedoval in govoril, vso pot doli, dokler niso prišli do bajte nad Rudnikom. Tam pa mu je naenkrat postalo slabo in le Terpini se je bilo zahvaliti, da ga je spravil dalje. Z veliko težavo je prišel Tilen domov in je koj legel. Pričela ga je kuhati vročica, in poklicali so gospoda. Vso noč je klical iz nezavesti, vse življenje je vpilo iz njega in hudo je bilo vsem, komaj so ga zadržali v postelji. Terpina je napel vso svojo umetnost, da je umiril in splahnil žarečo vročico iz trpečega telesa. Šele proti jutru se je bolnik umiril in zaspal. Duhovni gospod, še vedno stari, dobri gospod župnik, so vso noč vztrajali z drugimi ob bolnikovi postelji, tudi Cilka in Matevž se nista ganila stran.

Toda Tilnova narava je zaenkrat še zmagala. Preden je zapadel prvi sneg, je bil Tilen zopet toliko dober, da je vstal in hodil solnce lovit pred bajto in v Golico gledat. Saj pa je Terpina pokazal toliko zdravniške spretnosti na svojem sinu, da so se čudili vsi, celo duhovni gospod. Tilen je vedel, da se ima samo očetu zahvaliti za podaljšanje življenja in bil mu je neizmerno hvaležen za te dni, smrti ugrabljene, ki so mu bili še dani, da je smel živeti med svojimi in gledati v Golico in v goliško.

Ali kljub vsej Terpinovi umetnosti je Tilnu udarila zadnja ura. Ko se je v prvi pomladi začel tajati sneg, se mu je poslabšalo tako, da ni bilo več pomoči. Terpina je povedal to i Meti i Matevžu in vsi so podvojili čuječnost in nego.

Udano in potrpežljivo je nosil Tilen svoj križ in usoda smrti ga ni plašila. Kakor je bil junak zdrav, je bil še vedno junak v bolečinah in v bolezni.

In od matere se je težko ločil.

»Mati, kmalu pridite za menoj!« je vedno in vedno prosil mater, ki se ni genila od njegove postelje, kljub temu, da jo je Terpina podil stran zlepa in zgrda. »Preveč mi bo dolg čas po vas, ko sem vas že ti dve leti tako težko pogrešal.«

»Saj bom prišla, boš videl, Tilen!« mu je odgovarjala mati Meta. »In oče tudi, kajne, Janez,« se je navadno obrnila k možu, »midva sva tudi že zrela za tjakaj? Ne smeva pustiti fanta predolgo čakati na naju dva!«

»Vedno sem mislil, da bom jaz šel prvi od nas treh, ki sem bil najšibkejši. Zdaj pa me hočeš prekositi ti, Tilen? Res ne bi mislil,« je pristavil večkrat oče Terpina.

Tako so govorili o Tilnovi smrti mirno in Bogu vdano, da so gospod župnik rekli, da tako lepe priprave na smrt še zlepa niso videli kot v Terpinovi družini v bajti na Hribarjevem.

Mirno je umrl Tilen, komaj opazljivo izdahnul kakor bi zaspal. Naslonil je materi v naročje glavo, nekaj časa tiho ž njo govoril in nato polglasno iz vročice. Potem se je znova vzbudil v zavest in se poslovil od vseh navzočih. Spokojno je ležal v materinem naročju in z obema rokama držal njeno dlan. Tako je v večnost zaspal Tilen, največji tihotapec, kar jih je kdaj tovorilo po goliškem in kar jih bo tovorilo. Ne samo po telesu velik, po pogumu in drznosti, še večji je bil v pokori in potrpljenju. In še: velik v ljubezni, v ljubezni do dragih in do planin, do zemlje domače, do gmajn in senožet in plazov; in še večji v zvestobi, v zvestobi do vseh teh in v udanosti. Zato so lahko rekli duhovni gospod dobravski po Tilnovem pogrebu na prižnici:

»Veliko je grešil, pa še več se je pokoril. Bil je grešnik, a bil je mož!«

Komaj par mesecev za Tilnom je odšla za sinom tudi mati Meta. V pomladnih dneh in še več v večerih je mnogo preklečala na pokopališču. Nakopala si je prehlad in ponovna pljučnica jo je vrgla na posteljo, da ni več vstala z nje. Pokopali so jo poleg sina. Hitela je, da bi bila, kot mu je bila obljubila, čimprej pri njem, da mu ne bi bilo prehudo po njej.

A zdaj je Terpina prijelo. Prav za prav ni imel nobene bolezni. Ni hotel zdravnika, ko se mu je poslabšalo. Prosil je gospoda župnika, naj ga previdijo

in ko so mu omenili, da bi poslal po zdravnika, jim je odgovoril:

»Zatorej kot njegova, je tudi moja vednost, gospod župnik, in smete mi verjeti, zoper mojo bolezen ni leka!«

In so dejali duhovni gospod, da je umrl Terpina od samega hrepenenja po ženi in sinu.

Toda narava je taka, da umira in znova poganja. Ne samo v rožah in drevju in sadežih in živini, tudi z ljudmi je enako. Tri so odnesli s Hribarjevine, a so še tisto poletje prinesli nadomestek za prvega, za Tilna. Matevž in Cilka sta dobila sinčka in sta ga krstila za Tilna; da bi ostal v imenu spomin na zvestega druga, ki je dvakrat za Matevževo življenje svoje stavil na kocko in mu rešil življenje. Ne le njemu, tudi ženi njegovi, Cilki.

Največje veselje je imel z malim Tilnčkom Janez, stari hlapec Hribarjev, ki pa je bil vse drugo ko hlapec. Bil je pravi gospodar še zdaj, ko so ga že leta upognila in je samo bolj pestoval ter čakal z materjo Hribarico vred, kdaj ga Bog pokliče. Vendar je Bog hotel drugače in ga je pustil kot živ opomin otrokom, Matevževim in Cilkinim, kot pričo njune ljubezni in zvestobe. Vsi stari, z Janezem enakih let v dobravskem so tisto leto ali malo kesneje pomrli, tudi mati Hribarica. Le Janez je še vedno korenina. Pa še nekdo: duhovni gospod dobravski. Zato mnogokrat pridejo gospod župnik na Hribarjevino in prisedejo k Janezu, ki z eno roko lovi malega Tilnčka, z drugo pa se igra z neugnano Majdico, in skupaj obujata spomine prošlih dni. Z mladimi se stari gospod ne morejo tako pomeniti, kakor z Janezem. Tako oba skupaj vzgajata mladi goliški rod na Hribarjevini, da ne bo samo zdrav in močan in krepak, ampak tudi lep in svetel in zvest sebi in Bogu.

*

Lep jesenski večer je razlit nad Dobravo in lunina svetloba izza Mežaklje siplje srebrne žarke na Golico, v njene gmajne in plazove. Na pokopališču pri dobravski cerkvi stoje pred temi grobovi trije s Hri-

barjevine in mala Majdica ž njimi. — Velik šopek rož je prinesla Majdica in ga položila na srednji grob, ki v njem spi Tilen. Ob zidu stoji križ in na njem napis:

»Tu počivajo Janez Terpina
in žena njegova Meta,
in njunin sin Tilen.
Bog jim daj večni mir in pokoj!«

Janez in Matevž stojita odkrita pred grobovi, Cilka z Majdico poleg njiju. Vsi trije molče molijo. Le Majdica ne more molčati.

»Mama, tu-le je stlic, ne?« sprašuje vedno in vedno in kaže na Tilnov grob.

»Da, da, le tiho bodi, Majdica, stric spi, da ga ne zbudiš!« jo miri Cilka.

»Stric spi, mama?« vprašuje dekletce, pa umolkne in zastrmi v grob. In ko se vsi trije pokrižajo ob koncu molitve, pòtegne še mala Majdica z drobno ročico po obrazu.

»Se nesli stlicu loze, mama!« zagotavlja Majdica in kar neče stran od grobov. Odrastli trije molče in stoje sredi pokopališča ter gledajo nazaj na vse tri ljube jim grobove. Cilka stopi z Majdico še k grobu matere in očeta, ki počivata na drugem koncu pokopališča. Janez in Matevž prideta za njima. Tudi tu pomolijo za duše rajnkih. In ko odideta Cilka in Matevž z Majdico s pokopališča proti cerkvi, ostane še Janez sam sredi grobov. Nemo se razgleduje po pokojnem prostoru. Morda si v mislih izbira prostor zase. Tamle v kotu si ga bo poiskal, kjer spi Lovračeva Lona, ki v nebesih čaka nanj, da se bo lahko ujedala nad njim, kakor prej živa. Od tu se vidi po vsem pokopališču in bo lahko gledal naravnost v Golico.

Golica zre v starega Janeza, svojega zvestega hlapca, ki strmi zdaj v lepoto lunine luči na vrhu okrog koče. Nepremično gleda Golica, kraljica gorenjskih planin, v Dobravo in na pokopališče, kjer spe njeni otroci, stari in mladi, goliški rod. Golica bdi vedno enako nad vsemi: nad živimi in mrtvimi. In je vedno zvesta vsem, mrtvim in živim. Ene polaga

v grob, druge rodi, ene zasiplje, druge vsaja v svet. Vse pa živi s svojimi travami in s svojim lesom jih hrani, v drčah in plazovih jih kremen, v senožetih in gmajni jekleni: da bodo vredni njeni otroci, da bodo močan in krepak rod, kakor lesnika trpek na zunaj in kakor grča, pa kakor mehka jabolka v srcih in kot med v dušah.

Počasi odide Janez na Hribarjevino. Vsa Dobrava zaspi v svetlo noč. Le dva bdita: zvonik sv. Štefana sredi Dobrave in nad njo Golica, vsa v lunini svetlobi. Na njej se svetijo gmajne in senožeti, drče in poseki, strmine in brežine. Od Spodnje kočje doli pa je kakor samo, samo srebro, v zeleno postlano, v temno razlito notri v globel in urez: goliški plaz.

K o n e c.

Ivan Pregelj:

IZBRANI SPISI

I. zvezek:

Štefan Golja in njegovi. Tolminske novele.

Cena 45 Din, oz. 60 Din za vezano knjigo.

V kolikor je moči že vnaprej povedati gradivo, ki ga bodo nadaljnji zvezki Pregljevih spisov vsebovali, se da napraviti sledeči pregled:

II. zvezek:

Bogovec Jernej (Zgodovinski roman), Balade v prozi in Enodejanke.

III. zvezek:

Šmonca (poem) — Slovstvene novele (novo).

Nadaljnji zvezki bodo prinesli:

Osmero pesmi, Mlada Breda (popolnoma pre-delano), P. P. Glavar, Zgodbe zdravnika Muznika, Božji mejniki, Tolminci, Plebanus Joannes, Otroci solnea, Gloriosa (Otroci solnea II., novo), Magister Anton (novo), Peter Markovič (novo), Azazel (žaloigra), Ljubljanski študentje (veselo-igra novo) i. dr.

Vsak zvezek stane Din 45'--, vezan Din 60'--.

Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani.

Jurčič Josip:
SPISI

Uredil dr. Ivan Grafenauer.

- I. zvezek:** Uvod. Narodne pravljice in pripovedke. Spomini na deda. Jurij Kozjak. Jesenska noč med slovenskimi polharji. Domen. Dva prijatelja. Ljubljana, 1922. 274 str.
- II. zvezek:** Jurij Kobila. Tihotapec. Vrbani Smukova ženitev. Klošterski žolnir. Grad Rojinje. Golida. Ljubljana, 1923. 286 str.
- III. zvezek:** Deseti brat. Nemški valpet. Ljubljana, 1922. 238 str.
- IV. zvezek:** Cvet in sad. Hči mestnega sodnika. Kozlovska sodba v Višnji gori. Dva brata. Ljubljana, 1919. 240 str.
- V. zvezek:** Sosedov sin. Sin kmetskega cesarja. Med dvema stoloma. Ljubljana, 1917. 187 str.
- VI. zvezek:** Dr. Zober. Tugomer. Ljubljana, 1919. 212 str.
- VII. zvezek:** Lepa Vida. Lipe. Pipa tobaka. Moč in pravica. V vojni krajini. Pravda med bratoma. Ljubljana, 1922. 194 str.
- VIII. zvezek:** Ivan Erazem Tatenbah. Bojim se te. Črtica iz življenja političnega agitatorja. Telečja pečenka. Šest parov klobas. Po tobaku smrdiš. Ženitev iz nevoščljivosti. Andreja Pajka: Spomini starega Slovenca. Ljubljana, 1923. 215 str.
- IX. zvezek:** Rokovnjači. Kako je Kotarjev Peter pokoro delal, ko je krompir kradel. Ponarejeni bankovci. Ljubljana, 1923. 240 str.
- X. zvezek:** Slovenski svetec in učitelj. Veronika Dese-niška. Ljubljana, 1923. 218 str.

Vsak zvezek stane broš. Din 16.—, vezan Din 20.—, platno Din 30.—, elegantno vezan pa Din 40.—.

Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani

24. VIII. 1946

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

000155 #



00000076385

